VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTUNATI

PRESBYTERI ITALICI DEINDE EPISCOPI PICTAVIENSIS

OPERUM

PARS II.

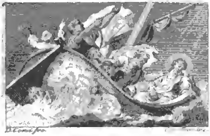
COMPLECTENS VITAS SANCTORUM

ET ALIA OPUSCULA EIDEM A NONNULLIS ADSCRIPTA

OPERA ET STUDIO

D. MICHAELIS ANGELI LUCHI

MONACHI BENEDICTINI E CONGREGATIONE CASINENSI

ROMAE MDCCLXXXVII.

EXCUDEBAT ANTONIUS FULGONIUS

PRAESIDIBUS ADPROBANTIBUS.

LECTORI BENEVOLO

CUM superiore volumine ea comprehenderimus, quae Brovverus antehac ediderat, nec non additamenta alia; quemadmodum in Praefatione huic nostrae Editioni praefixa indicavimus: hoc altero volumine Vitas Sanctorum complexi sumus, quas a Venantio Fortunato conscriptas fuisse constat, nec non Opuscula alia, quae ejus sub nomine circumferuntur, aut ab aliquibus eidem attributa fuisse accepimus. Ita quae dispersa alienis in operibus, & scriptis continebantur, opuscula Fortunati, universa habes, amice Lector, hoc volumine comprehensa. Ac ne ulla in re te fraudatum merito conqueri posses, adjecimus vel doctissimas notas, quibus cl. Editores eadem illustrarunt; aliquid etiam vel de nostro ingenio, ubi opportunum videbatur, addentes: qua in re aliquam a te gratiam inituros non dubitamus. Postremo autem loco carmen, de Phoenice *inscriptum, pro cumulo huic volumini adjecimus: quod cum primo praetermittere decrevissemus, non solum quod vulgo Lactantio tribuatur, sed etiam quod nullis in mss. codd. nostro Fortunato assignatum reperiatur, quin & styli dissimilitudo a stylo Fortunati, ut nostra fert sententia, id dissuadeat, uti suo loco adnotabimus, postea visum est vel istud huic Volumini assuere; quod nonnulli, licet pauci, illud, ut auctori suo, adscribant ipsi Fortunato: quo nihil eorum, quae sub ejus nomine venditantur, & ad notitiam nostram pervenerunt, deesset huic editioni: quam optamus cumulatiorem, accuratioremque prae caeteris, quae antehac adornatae fuerunt, publicam in lucem prodire. Interea vale benigne Lector.*

ELENCHUS OPUSCULORUM

Quae hoc volumine continentur.

IN

IN VITAM SANCTI HILARII

EPISCOPI PICTAVIENSIS

PRAEMONITIO.

SANCTI *Hilarii vita, quam hic subjicimus, duos in libros divisa est, quorum uterque Pascentio, Episcopo Pictaviensi, nuncupatus deprehenditur: & uterque Fortunati, Auctoris sui, nomen praefefert. Incertum tamen maxime, an unus, & idem Fortunatus fuerit, qui scripserit utrumque; an unus, & idem Pascentius sit, cui uterque inscribitur. Nam ut monent cl. Editores Operum S.Hilarii Edit.Parif. an.* 1693., *plures post Hilarium leguntur fuisse Fortunati, & duo item Pascentii Ecclesiae Pictaviensi diversis temporibus praefuisse ex Annalibus Aquitanicis comperiuntur. Unus scilicet discipulus ipsius Hilarii, & ejus in sede Pictaviensi successor, & alter, qui Radegundis, atque adeo Fortunati nostri aetate Ecclesiae illi praefuit. Primum spectare videtur Auctor libri primi Vitae S. Hilarii, cum ait: ad illam conscribendam, rogatu Pascentii, accessisse, quem* sacratissimus Hilarius ab ipsis cunabulis, ante sua vestigia, quasi peculiarem vernulam, familiariter enutrivit. *Quanquam, ut doctissimi Monachi e Congr. S.Mauri, post Bollandum, advertunt, illa verba significare possunt, Pascentium a puero in Clero Pictaviensi, quasi sub custodia, ac tutela S. Hilarii educatum fuisse. Ac sane haud dissimili modo ipse Venantius Fortunatus appellat Gregorium Turonensem Juliani Martyris alumnum, quod is suum illum patronum adoptasset; ut indicat hic versus car. 3. lib. 5.*

Martino proprium mittit Julianus alumnum.

Alterum est, quod indicare videtur, Pascentium, de quo in hoc primo libro sermo est, seniorem illum fuisse: quod Auctor hujusce libri, se profitens S.Hilarii eloquentiae, & virtutibus exprimendis imparem, dicat: aequabilius fuisset haec B. Ambrosio de Fratre scribenda mandare: *quae verba indicare videntur, Pascentium illum coaevum D.Ambrosio fuisse. Verum ecquis non videat, id illum optasse, ut Vita S. Hilarii Ambrosio potius, qui ejus, Episcopali honore, frater fuerat, & in doctrina Ecclesiae adversus Arianos defendenda socius, conscribenda demandata fuisset, quam a se scriberetur; qui & loco, & eloquentia ab illo vincebatur? jam vero, quod magis confirmat rem, loquitur de Ambrosio, tanquam de illo, qui adhuc super-*

superstes non esset . Subdit quippe post allata verba : cui verba florebant. *Hilarium vero* antiquissimum Pastorem *appellat: quod utique non dixisset, si aetate Ambrosii vixisset. Postremo ut animadvertunt praefati Edd. Operum S.Hilarii, viro Ambrosii synchrono, haud licuisset de* Concilio Biterrensi, *deque Saturnino Arelatensi, aut de congressu cum Auxentio, in vita S.Hilarii, verbum nullum facere . Postremo stylus ipse quartum saeculum non sapit . Ex quibus conficitur , Pascentium , cui liber iste inscribitur , haud esse illum , qui vivebat Hilarii aetate , atque ipsum excepit in Pictaviensi sede .*

Quinam autem Fortunatus elucubrarit librum primum Vitae S.Hilarii, non una est omnium opinio . Sunt enim qui , cum liber iste Pascentio nuncupatus sit , qui Ecclesiam Pictaviensem regebat , quo tempore venit in Galliam Venantius Fortunatus, huic illum adtribuant ; praesertim cum ejus notissimum studium, ac labor sit in Vitis Sanctorum conscribendis . Bollandus hunc primum librum Vitae S.Hilarii forte a Justo Presbytero , & discipulo S Hilarii , de quo Buchetus passim in Annalibus Aquitanicis , & Saussajus die xxv. Novembris , conscriptum , tum a Venantio Fortunato ex archivis Pictavien. Ecclesiae erutum , & perpolitum opinatur fuisse . At Scriptores Hist.Litt Franc. To.1. pag.301. Edit. Paris., malunt a Fortunato Vercellensi , incertae sedis Episcopo , (qui in Galliam se receperat , atque illic vivebat , antequam in Galliam adveniret Venantius Fortunatus) , eum esse conscriptum : a quo & Vitam S. Marcelli , Episcopi Parisiensis , elucubratam fuisse contendunt : & quidem id sentiunt rationibus adducti haud contemnendis . Nam 1. non unus , atque idem stylus primi , & alterius libri apparet , ut patet conferenti . 2. in Vitae Prologo eadem elucet vis ingenii , ac studium , & indoles scribendi , quae in Prologo Vitae S.Marcelli. (Quanquam quid de Authore Vitae S Marcelli sentiendum sit , dicetur suo loco). 3. Etsi utrique libri de eodem S. Hilario sint conscripti , alter tamen ab altero nullo modo pendet , nec in alterutro sit alterius mentio : quod non esset, si ab eodem Ven Fortunato utrique elucubrati fuissent : quin imo & sejuncti in quibusdam MSS. reperiuntur .

At omnes fere conveniunt , Lib. II. Vitae S.Hilarii Venantio Fortunato esse adscribendum , cum sapiat plane stylum Fortunati ejusdem : a quo proinde ceu additamentum quoddam , superiori Libro , a Fortunato Vercellensi elucubrato, censent adjunctum fuisse . Illud unum videtur obstare , quod Greg. Turonensis hujusce secundi Libri, e quo Miracula S.Hilarii deprompsit, mentionem faciat lib. de Gl. Conf. cap. 12. iis verbis : virtutes multas ad S.Hilarii sepulchrum ostensas narrari , quas liber Vitae ejus continet : *nec citet nomen Venantii Authoris sui : cum tamen solemne eidem fuerit , quotiescunque elucubratum ab ipso aliquid promeret , nomen quoque amicissi-*

mi

mi sibi viri adnotare. Supra citati Scriptores Hist. Litt Franc., id factum putant, quod cum alter circumferretur liber de Vita S. Hilarii, ne hujus quoque auctor Venantius crederetur, consulto ejus nomen, vel cum sermo esset de altero libro Vitae S Hilarii, quem ipse Venantius elucubraverat, conticuit. Verum quidquid ejus rei causa fuerit, certe silentium Greg Turon. tanti non est, ut eo ducti librum secundum Vitae S. Hilarii, omnium fere suffragiis Venantio attributum, ac styli affinitate commendatum, eidem abjudicemus: praesertim cum & caetera omnia cum temporibus Fortunati concordent. Adde, quod idem Gregor. Turon. lib. 2. Hist. Franc. num. 31. memoret librum Vitae S. Remigii, suppresso Auctoris nomine, quem tamen Fortunati esse, cum Bollandistis censemus, ut ostendetur in notis ad Vitam S. Remigii.

Interea utrumque librum Vitae S. Hilarii hic subjicimus, ut extant praefixi Operibus ejusdem S. Hilarii Edit. Paris. 1693. cum notis cl. Editorum: quibus si quid vel a nobis interdum addendum videbitur, subjiciemus.

VITA

VITA
SANCTI HILARII
EPISCOPI PICTAVIENSIS
a
A FORTUNATO (a) SCRIPTA
b
PRAEFATIO (b) AUCTORIS IN LIBRUM I.

c

Domno sancto, & meritis beatissimo patri Pascentio (c) Papae, Fortunatus.

1 REligiosi pectoris studio sollicitante commonitus, Papa beatissime, divinis in actibus cum sacri conversatione propositi jugiter exercitaris intentus, & intendis exercitandus, ut facile sit perspicuum, ad culturam ecclesiasticae disciplinae & fuisse te genitum, & esse provectum; cum irrefragabiliter veteris dispositionis catholici dogmatis fundamenta custos observas, & ad aedificationem plebis amantissimae, veluti bonus instructor, adjicien-

(a) ,, In mss.Colb *Vita S.Hilarii a ser-*
,, *vo suo Fort. presbytero, postea Episco-*
,, *po* ,,. Mon. Congr. S.Maur.
(b) ,, Praefationis hujus loco in cod.
,, Compendiensi ab annis circiter 800.
,, scripto, brevior extat prologus: quem
,, mendosum licet, hic adtexere nonnihil
,, juverit: *Prologus ex gestis Sancti Hila-*
,, *rii Pictaviensis Episcopi & Confessoris.*
,, *Idus Januarii.*
,, *Beatissimi Hilarii Confessoris vitam,*
,, *vel opera non unius sed multorum re-*
,, *latione comperimus in laudem Damini*
,, *nostri J. C. memoria traditam, & bel-*
,, *latorem Christi eorum opusculis contra*
,, *Arii perfidiam luculentissime flore deflo-*
,, *ratum, & in multiplicia in eis ad verae*
,, *fidei confessionem texere gesta. Hu-*
,, *jusce modi re [f. rei] beatus Hiero-*
,, *nymus maximus stipulator enitet.*
,, *Qualiter, vel quomodo in Synodo A-*
,, *riminensi, temporibus Constantii prin-*
,, *cipis, sub Tauro praefecto miles*
,, *Christi dimicarit, exsiliumque pertu-*
,, *lerit Phrygiae, lustrumque exulaverit,*
,, *omnibus rectae, piaeque fidei sequaci-*
,, *bus notum habetur.* Prologum hunc
,, vita excipit, Fortunati verbis expressa,
,, iis tamen identidem mutatis ,,. Iidem
(c) Hic Pascentius ex Abbate Basilicae S. Hilarii successit in sede Pictaviensi Pientio circa an.564. vita functo, ut refert Cointius; idque ex mandato Regis Chariberti, ut narrat Greg. Tur. lib.4. Histor. Franc. cap.18. Haec vita proinde scripta fuit ante an.568., quo in sede Pictaviensi sedebat Mauroveus, successor Pascentii.

ciendo aliquid, culmen fabricae continuare festinas, non sine timore divino. Cujus operis amore praeventus me dignatus es perurgere, quo de actibus sacratissimi viri Hilarii confessoris, qui te ab ipsis cunabulis ante sua vestigia, quasi peculiarem vernulam, familiariter enutrivit, ut impensi muneris vel verba rependerem (*a*), & si non plene, vel quadam ex parte complexa perstringerem: quatenus dum gregis auribus vox quodam modo & vita Pastoris antiquissimi resonaret, & ille probaret ministerium, & ipse tuum non celares affectum.

Pascentius auctor est Fortunato ut vitam S. Hilarii scribat. *a*

2. Sed cum mei ingenii brevitatem mensuro, adeo beati Hilarii immensitatem fortem cognosco, ut pene mihi videatur aequale, tam istud posse dicere, quam digito coelum tangere: praesertim quod etiam beati, ut audio, Hieronymi torrens illud eloquium recusaverit attentare, qui huic materiae se imparem eatenus judicaverit, ut taceret. Ego vero, cui nullius scientiae irrigua fluenta succurrunt, quem vix stillicidii pauperis attenuata gutta perfundit, nihil proprio de fonte respirans, qua temeritate inter ingentia flumina, Euphratem beati Hilarii, & Nilum Hieronymi, siccos velim cursus extendere, cum de illo etiam doctissimi viri quidquid dicere potuerunt, minus est, quam meretur? Et cum virum sanctissimum consultius mihi sit mirari, quam loqui; aequabilius fuerat, haec beato Ambrosio de fratre scribenda mandare, cui verba virtutibus conjuncta florebant. Tamen etsi cum mea verecundia vobis quidem obedientiam, & illi impendo, de quo non digne loquor, fortasse injuriam: sed concedi per veniam credimus, quod devotione peccatur. Et ne protracta pagina fastidium potius generet, quam provocet auditorem, nunc de ejus vita proponamus.

Id vires sui ingenii superare reponit Fortunatus.

LIBER PRIMUS.

3. Igitur beatus Hilarius, Pictavorum urbis episcopus, regionis (*b*) Aquitaniae oriundus fuit: quae ab Oceano Britannico fere millibus (*c*) nonaginta sejungitur: apud Gallicanas vero familias nobilitatis lampade non obscurus, immo magis prae caeteris gratia gene-

S. Hilarii patria. *b* *c*

Pars II. B

(*a*) „ Aliquot mss. *rependeres*, seu „ *rependeris*. Tum: *etsi non plene*, *vel* „ *ex parte perstringerem*„. Mon. S. Mauri.

(*b*) „ In veteri codice Colb. *regione Aquitaniae*. In solis edit. *regionis Aquitaniae partibus*. Hic Pictaviensis civitatis „ jam expressae videtur auctor vitare voluisse repetitionem „. Iidem

(*c*) „ Gemeticensis codex cum Compend. *octuaginta* „. Iidem

generositatis ornatus, nitore pectoris addito quasi refulgens Lucifer inter astra, processit. Cujus a cunabulis tanta sapientia primitiva lactabatur infantia, ut jam tunc potuisset intelligi, Christum in suis causis, pro obtinenda victoria, necessarium sibi jussisse militem propagari. Denique conjugem habens, & filiam, ita plenitudine Domini venerabiles animos ecclesiasticae regulae tradidit informandos, ut adhuc in laicali proposito constitutus, divino nutu, pontificis gratiam possideret: ita se ipsum propria disciplina coërcebat intonsus (*a*), quasi futuram speciem indicans, ut irreprehensibilis in templo Christi praepararetur sacerdos. Nam quod inter mortales adhuc valde videtur difficile, tam cautum esse quemquam, qui se a Judaeis vel haereticis cibo suspendat: adeo vir sanctissimus hostes catholicae religionis abhorruit, ut non dicam convivium, sed neque salutatio ei fuerit cum his praetereunti communis. Vitabat haec, Davidico suffultus exemplo, ne cum haereticis mensam participando, fieret illi in scandalum. O quam perfectissimum laicum, cujus imitatores ipsi etiam esse desiderant sacerdotes; cui non fuit aliud vivere, nisi Christum cum dilectione timere, & cum timore diligere; cujus sequaces currunt ad gloriam; divertentes, ad poenam; credenti succedunt praemia, recusanti tormenta! Qui omnes de pio religionis opere commonens, nunc alios de confessione inaestimabilis sanctae Trinitatis informans, nunc reliquos promissione regni coelestis invitans, non cessabat in plebem verba veritatis, fructum fidei redundantia, seminare.

Ejusdem adhuc Laici pietas. a

4 Quo cognito de S. Hilario, quoniam tantum lumen, etsi voluisset, latere non potuit, quippe * necessarius, ut alienas tenebras in lucem transferret, concordante favore populi, aut potius Dei Spiritu proclamante, vir olim mysteriis deputatus, aliquando sacris altaribus sacerdos electus est. Crescebat in eo quotidie opinio, famulatrix virtutum: nec erat fama ejus contenta, circumjectas tantum Gallias illustrare, sed exteras nationes & regiones implebat, meritorum gratia percurrente: sicque actum est, ut in toto orbe velociter beati pontificis gloria militaret.

* *Al. necessarium.*

Sacerdos fit, & Pontifex.

Ejus fama.

5. Igitur Constantii Imperatoris tempore, cum Ariana haeresis, venenata de radice flore toxico (*b*) pullularet; tunc vir sanctissimus, timore

Adversus Arianos decertat. b

(*a*) „ Ita meliores mss., quo verbo id „ significatur tempus, quo nondum per „ tonsuram Clero adjunctus erat Hilarius. „ In aliis libris: *intentus* „. Iidem

(*b*) „ Quidam mss. *floris toxici*. Magis „ placeret cum Compend. *dira contagia* „ *pullularet*, si & alter suffragaretur „. Iidem

more nudus, fidei fervore vestitus, quasi signifer belligerator per medias acies inter hostiles fremitus, inter haereticos gladios se ingerebat intrepidus. Christi caritate securus, nihil de sua morte formidans, illud solum (*a*) metuens, quod absit, praejudicio religionis in lato, ne viveret. Hinc a Valente, & Ursacio episcopis, qui prava credulitate EcclesiamDei turbare pertinaciter insistebant, Imperatori persuasum est, ut virum eruditissimum, de quo loquimur, & Dionysium Mediolanensem, & Eusebium Vercellensem exsilio * condemnaret. Nihil enim poterat ante insuperabilem sancti Hilarii facundiam haereticus obtinere. Sperabat enim hostis fidei, aliquas se nebulas splendori catholico posse praetendere, si retrusus exsilio vir talis a certamine defuisset: quoniam si quis perversus voluit cum illo confligere, ac si mutus & claudus, nec verba poterat proferre, nec responsionibus currere: sed quasi natans in pelago, ante fluctum ejus eloquentiae mergebatur. Itaque * in Phrygiani Asiae regionem missus exsilio ad augmentum virtutis, gratias egit Deo: quia quantum pro nomine Christi longius discedebat de solo proprio, tantum merebatur fieri vicinior coelo.

a

* *Hec non uno & eodem anno contigit.*

S. Hilarii eloquentia.

* *Vetus codex Colb. in frigida Asiae regionis.*

In Phrygiam amandatur.

6. Qui dum ad locum pervenisset optabilem, nobis tacendum non est, quod illi divinitus concessum est. Nam eo tempore, sancto sibi Spiritu revelante, cognovit quod beatissimam Abram (*b*) filiam suam, quam cum matre Pictavis reliquerat, quidam juvenis nobilissimus, praedives pulcherrimus, conjugii vinculo sibi quaereret annectendam. Sed ipse interventu orationis assiduae coelestem illi sponsum sine contaminatione providerat. Mox opportunitate reperta, manu propria subscriptam (*c*) filiae direxit epistolam, sufficienti sale conditam, & velut aromaticis unguentis infusam, quae tenetut Pictavis pro munere conservata: indicans ei, quod talem sponsum anxius pater illi providisset, cujus nobilitas coelos ascenderet, pulchritudo rosarum & lilii comparationem praecederet, oculi gemmarum lumen (*d*) obnubilarent, vestis candorem nivis opprimeret, ornamenta inaestimabili fulgore vernarent, divitiae intra se regna conclude-

b

Abram, ejus filia.

c

S. Hilarii epistolam ad filiam.

d

(*a*) „ In vulgatis, *illud solum metuebat, ne praejudicium religioni, quod absit, illatum praevaleret*. Elegantior „ est lectio, quam exhibemus ex potioribus mss. Horum in uno extat *illatae* „ non *in lato*. Mox ex iisdem restituimus, *prava credulitate*; ubi obtinuerat *crudelitate* „. Iidem

(*b*) „ In pluribus mss. constanter scribitur, *Apram* „.

(*c*) „ Additum hic erat, *infra post librum secundum*: quod ex margine irrepsit in textum „. Iidem.

(*d*) „ Gillotiana editio, *lumine luminarent*. Compend. mss. *lumina inluminarent* „. Iidem

cluderent : ejus ſapientia incomprehenſibilis emanaret, dulcedo favi mella poſtponeret, pudicitia incontaminata perſiſteret, odor ſuavitate fragraret, theſauri ſine defectione conſtarent. Addit ergo monitis, ut filia nulli ſe prius a matre diviſa conjungeret, quam (*a*) ut patris exſpectaret pollicitum, & ſponſum pariter cum promiſſione venturum. Quod Abra dulciter excipiens, & quaſi ſponſum futurum in epiſtola patris amplectens, admonitionem ſecuta eſt, nulli in conjugio ſe reſolvens. Sed qualiter ad illum ſponſum pervenerit, locus in ſequenti ſervatur.

a Filiam ad coeleſtis ſponſi nuptias expectandas invitat & adhortatur.

7. Interea cum toto orbe Arianae haereſis perverſitas pullularet, dato generaliter Imperatoris edicto, ut omnes Orientales epiſcopi apud Seleuciam, Iſauriae oppidum convenirent, diſceptaturi, quid ſentirent de fidei veritate, tunc inter reliquos, quarto jam exilii anno de Phrygia ſanctus Hilarius in praedicto loco, (*b*) data ſibi pergendi evectione, ad ſynodum venire compellitur. Qui quoddam caſtellum dum adiſſet, die Dominico, ingreſſus eſt templum: moxque Florentia puella gentilis, irrumpens multitudinem populi, voce magna ſervum Dei illuc advenitſe teſtata eſt: & ad pedes ejus accurrens, non ceſſavit petere, niſi ſignum crucis * ab ipſo ſibi fieri fideliter impetraſſet. Quam Florentius pater ſecutus eſt, & cuncta familia in nomine Domini meruerunt pariter baptizari. Quae Florentia, relictis parentibus, veſtigiis ejus inhaerens, uſque Pictavos perducta eſt: patrem vero ſe habere, non a quo generata eſt, ſed per quem regenerata eſt, praedicabat.

Synodus Seleuciae celebrata.

b

Florentia puella divulgat adventum S. Hilarii

* *Quo cathecumena crederet.*

8. Cum vero Seleuciam perveniſſet, magno favore a cunctis exceptus eſt, eo quod divina miſericordia talem virum prudentiſſimum, & ſingulari eruditione compertum, in ſpectaculum mundi produxerit, ubi erat de fide cenſendum. Hinc poſt examinationem agnitis hoſtibus & oppreſſis, decretis in ſcripto conditis, proſpera gerens ſynodi ad Imperatorem dirigitur legatio: cum qua perrexit ſanctus Hilarius, quamvis ei non fuiſſet injunctum, metuens ne adhuc contra religionis dogmata reſpiraret damnata perfidia. Sed diſſerere longum eſt, qualiter in Ariminenſi ſynodo, compoſita (*c*) mentione

S. Hilarius ad Imp. legatus venit.

c

(*a*) „ Ita codex Compend. Alii vero, „ *ut patrem exſpectaret ſibi pollicitum*. „ Antea in quatuor mſs. *prius male diviſa*, non *prius a matre diviſa* „. Iidem

(*b*) „ Aliquot mſs. *data vectione*, vel „ *evectione*. Sulpicius Sev. *data evectionis copia*. Habetur lib. 12. cod. de curſu publico. *Evectionum copiam, cum* „ *proficiſcendi ad nos neceſſitas fuerit*, „ *ſerenitas noſtra largita eſt* „. Iidem

(*c*) „ Legendum haud dubie *mentitione*. „ Hoc enim dictum eſt de mendacio Arianorum, quo vocem ſubſtantiae ab Orientalibus omnino reſpui impudenter mentiti ſunt. In mſs. Compend. *compoſitum mendacium* „. Iidem

tione aliud ex alio referens, fraus haeretica ſerpentino lapſu ſubrepſerit, & quomodo poſtea legatis Seleucenſibus per Imperatoris iniquitatem ipſa eſt illata calumnia. Quod tamen athleta Chriſti beatus Hilarius agnoſcens, graviter dolet apud Ariminum diaboli praevaluiſſe mendacium, in tantum ut & Orientales partes ſimiliter compoſito pravitatis fuco inficeret. Imperatori autem * tribus libellis oblatis, preces effudit: ut in ejus conſpectu collectis adverſariis eſſet ei contra haereticos diſceptandi de religione licentia, ne veritatem falſitas obumbraret, ne aequitati iniquitas praevaleret, ne Imperator Deo reſiſteret, (*a*) ne fidei perfidia rebellaret. Unde Valens & Urſacius conſcientiae reatu perterriti, quoniam, ſi daretur facultas certandi, mox ſe recognoſcebant Hilarii contentione proſterni, ſollicitant Imperatoris animum, tam (*b*) maligna parte captivum, ut ipſum Dei virum ad Gallias redire perurgeret, dicentes: illo praeſente, haeretica non poſſe machinamenta proficere. Quo obtentu, ad Gallias compulſus revertitur, putans amplius ſe pati exilium, quod illic perturbationem Eccleſiae relinquebat, termino diſceptationis non conſecuto. O beatum pontificem, qui in ſummo diſcrimine, inimico etiam ſibi iudice, adiit tribunal Imperii, ſine timore tormenti! Vere totis viſceribus diligebat Chriſti regnum, qui non formidabat in principatu Conſtantium. Nam quod ſe pro Domino ſic ingerebat aperto periculo, optabat martyrium, ſi non defuiſſet percuſſor: & tamen animus ſumpſit gloriam, etſi tempus non intulit poenam. Sed hunc ipſum divino nutu ſervatum teſtificor pro correctione cunctorum (*c*). Nam pene totum mundum gravi errore confuſum, factis ſaepius in Gallia ſynodis, per Hilarium fuiſſe ad viam veritatis adductum, confitetur lingua multorum. Quid autem intereſt, vel (*d*) ſibi pro aeterna vita factum fuiſſe martyrem, vel amplius vixiſſe, reliqui ne perirent? Igitur ſanctiſſimam animam etſi gladius perſecutoris non abſtulit, palmam tamen martyrii non amiſit.

Ariminenſe Concilium.

Sic Sulpicius Sev. l. 2. p 261.

Poſcit ab Imperatore S. Hilarius, ut contra Haereticos diſputare ſibi liceat.

a

Valens & Urſacius talem diſputationem avertunt.

b

S. Hilarius in Gallias redit.

S. Hilarii fortitudo animi.

c

d

9. Ita-

(*a*) „ In vulgatis, *ne Trinitatis fidei*
„ *iniquitatis perfidia*: interpolatoris ope-
„ ra „. Iidem

(*b*) „ Sic potiores mſs. Vetuſtior e Colb.
„ *tam maligna re per artem captivum*.
„ Caeteri vero libri, *jam magna ex parte*
„ *captivum* „. Iidem

(*c*) „ Editi, *multorum*: renitentibus
„ pleriſque mſs., quibus ſuffragatur illud
„ Sulpicii pag. 262. *Optimum factu arbi-*
„ *tratus, revocare cunctos ad poeniten-*
„ *tiam, frequentibus intra Gallias Conci-*
„ *liis &c.* „. Iidem

(*d*) „ In vulgatis, *vel ſi*: in pluribus
„ mſs. *vel ſe*, magis placet cum potiori-
„ bus, *vel ſibi*, hoc eſt, quod ſibi uni
„ profuiſſet „. Iidem.

S. Martinus S. Hilarium proſequitur in Galliam.

a Ita Sulp. Sev. in vita S. Martini p. 290.

9. Itaque dum regrederetur ad propria, tunc beatus Martinus, aeque meritorum lumine non (*a*) abſconſus, qui ab eodem S. Hilario exorciſta eſt poſtea conſtitutus, cognito adventu ejus, Romam feſtinanter occurrit. Quem cum jam praeteriſſe cognoſceret, uſque ad Gallias conſecutus eſt. Neque enim Martinus, qui adhuc cathecumenus Chriſtum chlamyde ſua tectum videre meruit, illi devotus occurreret, niſi per omnia myſteriis plenum in eo ſpiritum praevidiſſet. Nec mirum, ſi ille, qui Deum prius vidit in paupere, pòſtea illum habitare cognoſceret in doctore.

Gallinaria inſula, plena ſerpentibus.

b

10. Illud etiam nobis non convenit tam nobile praeterire miraculum. Nam cum circa (*b*) Gallinariam inſulam propinquaret, relatione agnovit vicinorum, ibidem ingentia ſerpentium volumina ſine numero pervagari, & ob hoc quamvis illis haec inſula videretur vicina, propter inacceſſibilem tamen locum longius illis videbatur eſſe, quam Africa, Quo audito, vir Dei ſentiens ſibi de beſtiali pugna venire victoriam, in nomine Domini, praecedente crucis auxilio, deſcendit in inſulam: eoque viſo, ſerpentes in fugam converſi ſunt, non tolerantes ejus adſpectum. Tunc baculum figens in terram, quaſi metam, quo uſque deberent excurrere, virtutis * potentia deſignavit: nec * amplius libertas eſt illis occupare, quod vetuit, (*c*) tanquam ſi reliqua pars inſulae non ſit terra, ſed pelagus; quia dum ſemper illam partem verentur attingere, facilius erat illis mare tranſire, quam (*d*) vocem. O immutabilem terminum, de ſermone plantatum! Apparet, quantum eſt melior Adam ſe-

S. Hilarius in ea ſerpentes fugat, & iis terminum figit.

* *In duobb. mss. potentiam.*

c

d

(*a*) „ Antiquior mſs. Colb. *non obſcurus*. Tum Compend. *qui ab Hilario defenſore ſancto exorciſta &c.*, omiſſa voce *poſtea*, quam per gloſſema huc irrepſiſſe cenſet Bollandus. Alias certe pugnaret hic Fortunatns cum Sulpicio, qui Martinum ab Hilario, antequam exularet, exorciſtam ordinatum eſſe ſcribit „. Iidem

(*b*) „ Plures mſs. *circa Dives Galliarum inſulam*: ſicque Bouchetus legit, ac putat hanc inſulam ad rupes Primalienſes ſitam. Haud procul Rupella, uti Bollandus obſervavit, vicum *Yves* & pontem d'*Yves*, exhibent tabulae in Alneſio. Valeſius autem in notis Gallic. pag. 390. 2. notat, inſulam *Divam* proximam eſſe tum oſtio *Separis*, tum alteri inſulae, quae latine *Oia* vel *Ogia*, vulgo l'*isle-Dieu* nuncupatur. Quamvis mſs. vetuſtiorum auctoritate retineamus, *Gallinarium* inſulam, eam tamen arbitramur, aliam fuiſſe ab inſula ejuſdem nominis, in mari Tuſco ſita, quam Martinus incoluit. Alias Martinus in ea Hilarium exſpectaſſet, nec Romae tentaſſet ei occurrere, ſi hac illius iter fuiſſet. Falſo etiam inhabitabilis diceretur, quae a Martino fuiſſet habitata „. Iidem

(*c*) „ In vulgatis, *& tamquam ſi haec inſula*. In duobus probae notae mſs. *tamquam pars terrae non ſit terra*. In caeteris, ut in textu „. Iidem

(*d*) „ Vetuſtior e mſs. Colb. *quam huc eſſe* „. Iidem

ſecundus antiquo. Ille ſerpenti paruit: iſte ſervos habet, qui poſſunt ſerpentibus imperare. Ille per beſtiam de ſede paradiſi projectus eſt: iſte de ſuis cubilibus ſerpentes excluſit. Depoſuit anguis antiqui (*a*) mendacium, qui didicit implere mandatum. O Hilarii a dulcedo, medicamentum, & meracum, ante quem ſine mora venena fugata ſunt! Addidit terram hominibus, quia in loco beluae incola tranſmigravit. Sed revertamur ad ordinem.

Gratulatio ejus gregis, & eccleſiae in ejuſdem adventu.

11. Cum de exilio regreſſus, introivit Pictavis, ſummo favore plaudebant omnes pariter, eo quod eccleſia recepiſſet pontificem, grex paſtorem: & ac ſi omnes cum ipſo tunc rediiſſent ad patriam, ita ſine illo ſe exules fuiſſe deflebant.

S. Martinus mortuum exſuſcitat.

12. Itaque beatum Martinum in vico, * Locogejaco (*b*) nomine, b dum praecepiſſet conſiſtere, virtute divina meruit ibi beatus Martinus mortuum ſuſcitare. Deinde poſt aliquot dies infans quidam ſine baptiſmi regeneratione defunctus eſt: duplici morte damnatus, praeſentem amiſerat lucem, & poena futuri ſaeculi non carebat. Tunc mater exſtincti, quae jam mater non erat, dum filium non habebat, provoluta ad pedes ſancti Hilarii, praecedentibus lachrymis, nati ſui corpus effudit, exclamans: Martinus adhuc incipiens catechumenum mortuum revocavit; tu pontifex redde, rogo, filium aut mihi, aut baptiſmo: qui populi pater agnoſceris, ut ego mater vocer, quaeſo, obtineas. Sic illa plus lachrymis petente, quam verbis, commotus eſt pietate vir Dei, & ſpectante populo, ad con- c ſueta (*c*) arma recurrens, in terram proſternitur. Mox paulatim de- d functi pallor (*d*) in ruborem convertitur, frigida membra, revocato ſpiri-

(*a*) „ Ita vetus codex Colb. Alii vero, „ *antiquum mendacium*. Mox aliquot mſs. „ *ô Hilarii dulcedo*: ac deinde cum edit. „ Gil. *medicamentum & meritum* „. Iidem

(*b*) „ Sulpicius hujus monaſterii ſitum „ *non longe ab oppido* eſſe tradit, ſed „ nomen ejus ſilet: nec in eo ſcribendo „ conſentiunt mſs. Legere eſt in vetere „ Colb. *Locojaco*: in alio non recentiore „ Caſalis Bened. *Locotejaco*, in Compend. „ *Locodiaco*, in pluribus aliis, *Legudiaco*. „ Sic & apud Bollandum hic vicus aliis „ *Legudiacus*, *Tjacus* & *Goteloicacus* di„ citur, & in Breviario *Sarum*, *Lugduniacus*. Ipſe praefert cum edit. Gil. *Tegiaco*. Ex duobus prioribus mſs. conficimus *Locogejaco*: adeo ut in primo exciderit littera *g*. quam antiqui voce „ non exprimentes, facilius etiam in „ ſcriptis omittebant. Ex altero autem „ ſupplemus litteram *e*, concinente Gal„ lico nomine *Ligugè*. Non diſpliceret „ *Legugejaco* „. Iidem

(*c*) „ Edit. Gil. ad *converſata arma*: „ quod deinde enuntiatur de defuncto ad „ vitam revocato, quamdam affinitatem „ habet cum iis quae de moribunda ſana„ ta ediſſerit Venantius in vita S. Germa„ ni, *ut poſt funerum pallorem facies in* „ *ruborem tranſiret* „. Iidem

(*d*) Piacet hic referre verſus Ven. Fort. quibus Cathecumenum a S. Martino vitae redditum, deſcribit l. 1. Vit. S. Mart.: quibus ſumma cum hoc loco affinitas, ac ſimilitudo intelligitur. Sic ergo habent illi: *Inte-*

Puerum extinctum, ante quem ablutus fuisset lavacro regenerationis, ad vitam revocat.

ſpiritu, intepeſcunt, oculi apertis palpebrarum janius peregrinum lumen agnoſcunt, vox adducto aere de pectoris domicilio conflata profertur, greſſus ſuis veſtigiis redivivus extenditur, in anterioris fundamenti ſtatum tota fabrica renovatur. Quid plura? Tamdiu jacuit ſacerdos in pulvere, donec pariter ſurgerent, ſenex de oratione, infans de morte. Ecce vita laudabilis, quae de alterius corpore necem precibus effugavit, ſpoliavit tartarum, ſpem habens in Chriſto. Mors ibi jura non tenuit, ubi Hilarius vim orationis ingeſſit. Sed tanta res non poteſt noſtris verbis plus ornari, quam ipſius meritis. Nunc vero memorandum eſt, quod ſupra * praetermiſimus, qualiter miracula reliqua hoc ſubjecto miraculo cumulavit.

* In uno ms. *praemiſimus*.

13. Denique cum beatiſſimam Abram filiam ſuam, ad quam de exilio deſtinavit epiſtolam, incolumem inveniſſet; alloquitur eam, quomodo poterat dulcedo patris & facundia oratoris. Quid dicam? Alloquitur illam Hilarius, cujus eloquentiae poſt ipſum comparare aliquem vix audemus, niſi qui fuerit ſpiritu divino, ut ille, repletus: tentat ejus animum, ſi vellet attingere ſponſum, quem patris gratia * providerat. Tunc libenter deſideranterque, ut celeriter ei jungeretur, optabat. Quam voluntatem pius pater agnoſcens, intentus orationibus non ceſſavit, donec ſine dolore, ſine contagio, ſe praeſente, filia de mundi ludibrio migraret ad Chriſtum: quam propriis manibus, ut decuit venerandae tradidit ſepulturae. O funeris gloria, quae melior habetur quam vita: quia quod terrae ſubripuit, in coelum tranſmiſit! Vere, ut ego conſidero, plus fuit, quam reſuſcitari, ſic mori. Certa enim ſalus eſt, non contaminari peccatis. Quanti cuperent, rebus cum vita traditis, talem tranſitum comparare, ſi mercatorem forſitan invenirent? Quid diſtat inter vivificati infantis, & filiae mortificatae myſterium? Illum reſuſcitavit ad baptiſmum, hanc praedeſtinavit (*a*) ad regnum: niſi quod in illo adhuc ſpes peccandi reſtabat, haec immaculata finierat. Quod cum vidiſſet mater beatae Abrae; a pontifice poſtulat, ut & ipſa, ſi mereretur erepta de mundi crimine, cum filia praeſen-

*Ms *praeciderat praevideret*.

Filiam Abram ad coeleſtis Agni nuptias jam deſtinatam, ipſe effert, ac ſepulturae tradit.

Interea geminis ſpacio remorante ſub boris,
Ecce redit facies, ſaliunt per membra vapores.
Stat rubor inde genis, oculos pupilla repingit:
Rurſus & inſertus renovat ſpecularia viſus.
Vena tumet rivis, animato fonte cruoris,
Paulatim aſſurgit, fabrica titubante, columna,
Erigiturque jacens pariter domus, & ſuus hoſpes.

(*a*) „ In mſs. Colb. *deſtinavit*, in Comp. „ *tranſmiſit* „.

ſentaretur ad regnum. Cujus vota conſiderans, aſſidua oratione & ipſam ante ſe tranſmiſit ad gloriam. Quis aeſtimaturus eſt, talem virum ita dilexiſſe Dominum, conjugis & filiae affectu contemto? Tamen in hoc magis illas amaſſe cognoſcitur, cum per ipſum lumini perpetuo transferuntur.

Eloquentia S. Hilarii, & ſcripta. a

14. Quis vero abundantiam rigantis ingenii contendat evolvere, aut ejus verba verbis valeat exaequare? Qualiter ille indiviſae (*a*) Trinitatis libros ſtilo tumente contexuit, aut ſcripta Davidici carminis ſermone cothurnato per ſingula reſeravit? Quam fuit in diſſertione providus, in tractatu profundus, per litteraturam eloquens, per virtutem mirabilis, in complexionibus multiplex, in reſolutione ſubtilis, aſtutus juxta prophetam, immo prudens juxta Domini vocem, ut ſerpens, columbae ſimplicis gratiam non amittens. Ipſe conditi ſal ingenii, fons loquendi, theſaurus ſcientiae, lux doctrinae, defenſor Eccleſiae, hoſtium oppugnator. Cujus dicta qui legerit, non credet dicere, ſed tonare (*b*). Hoc fuit ultra hominem ſapere, tam caute de religione cenſere. b

c Labores pro doctrina Eccleſiae tuenda.

15. Sed qui vult ipſum cognoſcere, ejus (*c*) exſilia memoret, merita reſpiciat, volumina relegat, dicta perpendat, ſigna quotidiana percenſeat. Qui dum ſuperſtes fuit in hoc ſaeculo, aut ſcripſit eccleſiaſticae fidei documenta, aut pugnando calcavit haeretica crimina, aut petenti tribuit miraculorum ſuffragia: quae volente Domino uſque in hodiernum diem ejus orationibus perſeverant. Sed mea lingua non ſufficit ſingulatim de ſancto Spiritu, qui per eum & operatus eſt & locutus, ſicut illi dignum eſt, cuncta proferre.

Obitus. d

16. Det mihi pius veniam, quia multa praeterii, qui vix pauca conſcripſi (*d*). Ita beatus Hilarius de praeſentis ſaeculi vita,

(*a*) „ Vetuſtior e mſs. Colb. *qualiter ille* „ *in diviſa* (forte, *in diverſa*) *libros* „ *ſtilo tumente contexuit*. Compendienſis „ vero, *qualiter ille libros contra Arii* „ *perfidiam promulgavit, quomodo librum* „ *Pſalmorum per ſingula cothurnato ſer-* „ *mone reſervavit* „. (leg. *reſeravit*) *in* „ *hymnorum etiam fuerit diſſertione*, (ubi „ mendoſe excuſum erat, *in diſcretione*) „ *paratus* „.

(*b*) „ In exemplari Compendienſi hic „ ſubjicitur. *Obiit autem praefatus ponti-* „ *fex Hilarius die Iduum Januariarum*. „ *Reliquiae ejus Pictavis ſunt conditae: in* „ *quo loco hactenus divina beneficia ope-* „ *rantur, ipſo praeſtante, qui vivit &c.* „

(*c*) Apud Gillotium *auxilia memoret*.

(*d*) In mſs. Ottobon. German. Colb. ac nonnullis aliis diffuſior eſt hic liber in hunc modum: „ Ne ergo pagina cum ſti- „ li ruſticitate nec non & loquendi nimie- „ tate prolixius extenſa vileſcat, ſcribendi „ jam debemus conſtruere metas; eſt ta- „ men dignum, juveritque hoc unum „ tantum referre, quomodo hujus ſancti „ viri anima divini luminis fulgore mi- „ gravit excepta. Tantum namque lumen „ Eccle-

Valente, & Valentiniano regnantibus cum gloria migravit ad Christum, terra plorante, coelo gaudente, eodem Jesu Christo praestante, qui cum Patre, & Spiritu sancto vivit & regnat Deus in saecula saeculorum. Amen.

IN LIBRUM SECUNDUM FORTUNATI (a)

PROLOGUS

Domino sancto, & meritis beatissimo patri, Pascentio Papae, & in Christo florigera perenniter caritate vernantibus, Ecclesiae Pictaviensis habitatoribus, Fortunatus.

Scribendi causae dispares Christianis, & Ethnicis.

1. Cum veteres, infidelium conditores voluminum, eloquentiae suae pompam cunctis ostendere, causa provocaverit opinionis inflatae: dum inter regum vota, seu funera, idest, prospera, vel adversa, confuso vocis ordine, quodam modo * visi sunt cantare pariter & plorare: ut hi qui dixerunt, vel de quibus loquuti sunt, saltem in libris viverent, etsi vacuis actibus inaniter defecissent; cur * ergo melioris spei sollicitatus instinctu, patiar reticeri de summi Confessoris viventibus meritis & victoriis, non sine, quod absit, vindictae coelestis incursu; cum vix debita solverem, si de beati Hilarii indeficientis lampadis splendore, infatigabili

* Al. Nisi sunt.

* L. Ego.

„ Ecclesiae dum infirmando obscurari coe- „ pisset, venerabilem virum Leonium „ ejusdem civitatis presbyterum, quadam „ die, secretius sibi accersiri mandavit, „ Ei autem idem sacerdos credulus, & di- „ lectissimus habebatur. Cumque immi- „ nentibus noctis tenebris eum exire, & si „ quid foris audiret, sibi renuntiari ju- „ sisset: ipse voces tumultuantis adhuc „ populi civitatis se audisse reveriens expo- „ suit. Persistebat itaque vigilans, justique „ finem expectana, animum novissimis „ ejus, & carissimis exhortationibus re- „ ficiens. Deinde tempesta jam nocte, „ rursus a sancto rogatur exire, quidque „ auditu percipere possei, sibi jacenti ad „ lectum referre. Qui dum nullius soni- „ tum, vel mussitationem se sensisse „ renuntiat, mox splendor inaesti- „ mabilis claritatis, quem Leonius se „ non potuisse ferre fatebatur, per fene- „ stram a parte altaris ejusdem basilicae, „ in qua sanctissimus decubabat infirmus, „ ingreditur. Secundum namque Apo- „ stolum infirmatus carne, spiritu poten- „ tior erat; cujus anima, non qualiscun- „ que, sed beatissima, corporalibus solu- „ ta vinculis, egressa eo ipso, ut credi- „ mus, divinae claritatis lumine susce- „ pta, & in paradisi migrando perpetui „ splendoris amoenitatem intravit. Ibi „ nunc & semper pretiosi lapidis diadema- „ te coronatus, in sempiterna coeli arce „ felici perfusus luce, exsultantibus san- „ ctis laetatur. Ita beatus pontifex Hila- „ rius &c.„ Mon. S. Maur.

(a) „ In uno ms. Colb. additur & hic, „ *tunc presbyteri, postea autem Pictaviensis Episcopi* „. Iidem

gabili voce, die continuata cum nocte pariter, decantarem? Qua vero vel irretitus inſcitia, vel impulſus offenſa, in ea voluntate ſub gravi torpore perſiſterem: ut cum illi decepti plurimo tractatu de reſoluta umbrarum imagine nonnulla conficerent, & in pulverem redacta cadavera falſis quaſi laudibus animarent, ego de ſanctis permanentibus, & quod eſt felicius, in regno Chriſti quotidie florentibus, nihil referrem: praeſertim ubi diverſa diverſarum partium videtur eſſe cauſa mercedum, quod gentiles fructum laboris ſui in inani tantum favore voluerunt conſiſtere, nos autem oporteat illum in beatorum virorum interceſſione plantare: quibus hic verba ſi ſolvimus, illic gaudia comparamus?

2. Idcirco reddat illi mobilis lingua praeconium, a quo prius pectora hunc conceperunt affectum. Nam bonis ejus aperte credetur invideri, ſi quae de illo cognovimus, ſilentio videantur abſcondi. Merito itaque cum ceteris & me de ſe loqui compellit, qui etiam mutos, ut loquantur, abſolvit. Sed quam plura ſuperſtes in corpore fecerit, vel quanta operatus ſit, poſt quam aeternam in requiem plaudentibus de ſe Angelis ad Chriſtum victor de mundi certamine tranſmigravit, etſi non potui annorum vetuſtate ſubripiente contingere; attamen vel quae praeſenti tempore miracula miſericors praebuit, cupio indigenti memoriae non fraudare: ut quiſquis haec fideli, ſicut decet, auditu perceperit, & praeterita ſe cognoſcere gaudeat, & ſimilia fieri virtute Confeſſoris in futurum confidat.

LIBER SECUNDUS

Qui eſt de miraculis S. Hilarii.

3. Igitur Probianus (*a*) cum dubio jam vitae penderet in fine, & ſpem convaleſcendae infantiae mors invida parentibus ſubripere feſtinaret, nec parvuli funus acerbum conſiderans, nec deſideria ingemiſcentis ſenectutis ſpectans, avida quidquid invenit extra ſortem cuncta concludens, ſola tamen interceſſione beati Hilarii reſtiterat moribundo ſalutis occaſio. Quem Franco ſuus genitor, & Pe- Probianum puerum jam morientem, ſanat. 4

(*a*) „ Bouchetus c.15. & Claudius Robertus hunc ajunt eſſe Probianum, ſeu „ Probatianum Epiſc. Bituricenſem XXIV. „ qui anno Pelagii Papae 2. Childeberti 44., „ Chriſti 555., ſubſcripſit Concilio Pariſienſi II. & biennio poſt praefuit Pariſienſi III. adeoque attigit tempora „ Venantii Fortunati „ : Bollandus.

& Periculosa mater, quae magis converso nomine, filii periclitabatur in nece, jam quasi defuncti praemeditantes exsequias, cum ingenti luctu & fletu in Confessoris tabernaculum detulerunt. Tunc sanctus Hilarius ab auctore suo secretae artis exhibens medicinam, consuetus de dispendio funeris reddere compendia sanitatis, subito membrorum fluentem fabricam verbo operante erexit, & in statum pristinum, tamquam si nihil in ea fuisset solutum, reformavit; moxque parentum lachrymas, laetitiae mole superveniente, siccavit, gemitus voto succedente praeclusit: ubi jam per dolorem non erat, sed prae gaudio quod plorarent. Quas poenas, quae tormenta mors ipsa tunc pertulit, quando illud, quod credebat invadere, sic amisit? Profecto quando alterum victrix ferire non potuit, sese ipsam victa percussit. Qui tamen Probianus postea apicem promeruit obtinere pontificis (*a*), & usque in hodiernum diem ad luminaria sui medici singulis annis vitae debitor tributa persolvit.

Probianus deinde pontifex fit. *a*

Leprosos curat. *b*

4. Illud quoque nobis est tam singulare miraculum, pro gloria collatoris, ad memoriam populi revocandum. Nam cum a Cadurcis (*b*) venissent duo homines leprae maculis immutati, spem suae salutis in sancti Hilarii intercessione fundantes persistebant, & de pulvere, qui ab ejus sepulchro abstergebatur, sua cum aqua lavantes capita, & membra reliqua perungentes, tam diu sibi talem curam fideliter impenderunt, donec infirmitatis ipsius ulcerosa varietas de corpore, quod captivaverat, captiva migraret: ut decepta suis solatiis colorem, quem invaserat, inviolatum relinqueret, & quam secum attulerat, turpitudinis speciem non teneret. Post innumerabilia itaque vulnera, membris omnibus, instaurata est cutis una: vultus ille diuturna deletus * sorde, sua coepit in ambobus repingi imagine, nec agnosci qualis fuerat per infirmitatem. Per fidelissimum namque lavacrum pulveris, Pictavis purificus illis inventus est Jordanis: & non ipsi ad fluvium, sed ipsis fluvius hic occurrit. Ex quo tam praedicabilis patuit miseratio Confessoris, quod & laborem eis longinqui itineris abstulit, & salutis vota porrexit. O quam inaestimabilium claruerunt documenta virtutum, ubi sepulchri immunditiae mundaverunt maculas

* *Sordine.*

(*a*) „ Ottobon. ms. *pontificatus Bituricensis*: & mox, *ad limina*, ubi in „ aliis, *ad luminaria*. Similis est locus „ Venantii Fortunati, in vita S. Germani „ num. 11., ubi de moribunda sanata ait, „ *Quae singulis annis vitae tributum solvit pro pretio* „. Mon. S. Mauri.

(*b*) „ Cadurcorum, Metropolis in „ Aquitania prima *Cadurcum* ad *Oldum* „ fluvium, urbs Episcopalis sub Archiepiscopatu Bituricensi „. Bolland.

las leprae! Cujus hoc facere cura potuisset artificis, qui de tali pulvere ferret beneficia medicinae? Ex quibus Castorius diaconus & * Crispus subdiaconus institutus, ad ejus obsequium usque in finem suum, per quem sanati sunt (*a*), adhaeserunt: & merito illius elegerunt sustinere juga Domini, a quo a poena liberi sunt effecti.

* *Crispio*.

a

Puella contracta & mortua manu laborans ad sepulchrum S. Hilarii sanatur.

5. Quaedam puella in hanc vitam veniens, dexteram mortuam traxerat natura formante, & debilem manum in speciem glomi (*b*) collegerant nervorum fila contracta: fluxa suo stamine digitorum tela marcebat (*c*). Tunc occurens ad beatissimi Hilarii sepulturam, intercessione ejus vivacibus est officiis ordinata: paulatim mobiles vigor articulos stupentes & * ungues irrepsit. Post longa tempora manus illi tunc nata est, cum sensit munera Confessoris. Extincta manus venit ab utero: viva rediit de sancti sepulchro. Ecce quam larga remuneratoris est pietas, ut quae natura non genuit, hic membra suppleret.

b

* Alii *unguentes*. An *rigentes*?

c

Caecus visum recuperat.

6. Nec illud quidem praeterire convenit, quod caeco felici post vota successit. Nam cum ad beati Martini limina pro recipiendo lumine intentus properaret, in sancti Hilarii praeteriens templum ingressus est. Quo dum vigilias officio solito celebrarent Clerici, mane facto, apertis oculis ipse diem coepit aliis nuntiare, qui hoc semper egebat audire. Apud quem una semper nox erat, tenebras illi S. Hilarius ea nocte purgavit. Qui numquam viderat ornamenta diei, coepit illi novus sol mirae claritatis nasci. Tunc illi fabricata sunt omnia, quando eorum videre meruit facturam: &, ut ita dicam, quodam modo post se illi mundus est natus, cum factus est agnitus. Caecus (*d*) ad beati Martini ecclesiam festinabat accedere, iste eum in suo templo dignatus est illuminare. Quanta micat gratia donatoris, qui praevenit desideria supplicantis?

d

Chlodoveo Regi victoriam, lumine ex ejus Basilica diffuso, portendit.

7. Quid etiam dignum referam de tam regali mysterio, quod ab ipso est in regem collatum? Denique Chlodoveus rex dum con-

(*a*) „ Bouchetus nono die sanatos scribit. „ Idem habet *Casterius*, idem *Crispo* „. ex Bolland.

(*b*) „ Ita codex Ottob. In aliis, *globi* „. Mon. S. Mauri.

(*c*) „ Apud Gill. *marcebant*. Huc spectat „ illud Fortunati in vita S. Germani n. 14. „ *nervorum tela retexitur* „. Mon. S. Mauri.

(*d*) „ Nostri mss. *ad fratrem ejus beatum Martinum festinabat* „. Iidem.

a contra haereticam gentem pugnaturus, armatas (a) acies commovisset, media nocte meruit de basilica beati Hilarii lumen super se veniens adspicere, admonitus insuper, ut festinanter, sed non sine venerabilis loci oratione, adversus hostes, conflictaturus descenderet. Quod ille diligenter observans, & orationi occurrens, tanta prosperitate, altero pro se pugnaturo, processit ad bellum, ut intra horam diei tertiam ultra humana vota sortiretur a Domino victoriam. Ubi multitudo occisorum cadaverum colles (b) ex se visa est erexisse. Ecce terribiliter formidanda prodigia, & delectabiliter amplectenda miracula. Parum illi fuit pro solatio regis, signum luminis ostendere, nisi aperte monita addidisset & vocis. Similis quaedam contigit, Israelitici populi tempore, hujus causa virtutis. Nam ibi columna ignis populum praecesserat, hic figura lampadis admonebat.

b

Vel voce Regem admonet.

Vel mortuus adversus hostes Christiani dogmatis decertat.

8. Vellem nosse, quod fuerit tanti ardoris secretum mysterium, tam manifeste prolatum. Sed quantum ipso inspirante videor agnoscere, non tacebo. Nam contra haereticas acies, sicut olim in corpore, non cessavit spiritu dimicare (c). Quanta fuit illi semper pro cultu catholicae religionis aviditas; cum in requie posito, adhuc sollicitudinis non desit ubertas? Nam qui tunc in synodo ad confundendum hostem verba fidelia protulit, hic in campo arma tractavit victoriae.

c

Mulier manum attractam habens, admonita ut ad Sancti limina procederet, sanatur.

9. Mulier in vico Tonaciaco, dum aquam ad opus suum deportaret die Dominico, (non est meum nosse, quo praeventa peccato), manus ejus adtracta est, venarum aresfacto discursu. Tunc revelatione commonita est, ut ad sancti limina, si vellet salva fieri, properaret. Quo illa fidens nuntio, tamquam cum ipso sanitatis suae praeviatore, laeta percurrit. Et dum in Ecclesia psalleretur, similiter in absolutione, die Dominico, quo praecesserat poena, secuta sunt gaudia. Ecce consuetudinem patroni sin-

(a) „ Sic mss. at editi, *armatas haberet acies*. De hoc miraculo legendus „ Gregorius Turonensis lib.2. cap.43. ubi „ tradit, Chlodoveum, quinto ante mortem anno, adeoque Christi 507. cum „ Alarico Gothorum rege in campo Vocladiensi, decimo ab urbe Pictavorum „ milliario dimicasse, ac fuso exercitu „ regem ipsum suapte manu peremisse „. Iidem.

(b) „ Edit. Gil. *tanta jacuit in loco, ut* „ *collis ipse ob id visus sit se erexisse in altum*: interpolationem sapit. Boll. & ms. „ Colb. *colles ex se visa sit montium erexisse*. Expeditior visa est lectio Gemeticensis „. Iidem.

(c) „ Boll. ut & mss. Ottob ac Colb. hic „ adjiciunt: *Ita credebat sibi contra Alaricum Arianum iterum bellandi redire* „ *constantiam*. Gemet. *Credebat tum contra Hilarium, Arianum iterum rediisse* „ *Constantium* „.

ſingularis amabilem, qui ut inveniat quod praeſtet, & cauſas exquirit. O beatum Hilarium omnium corde, ore, voce cantandum! cujus tam larga benignitas eſt, ut non ſolum ſe alicui non abſcondat, ſed ultro ingerat! Veniamus ad alios venerandi fructus miraculi.

Paralytica ingreſſa Baſilicam S. Hilarii ſanatur.

10. Quaedam paralytica, annis adulta puella, non merito, ſine vitae vivebat officiis. Cui intra funus exſtincti corporis tantum ſuperſtes anima palpitabat, & in toto cadavere lumina quaſi ſola vigebant, ac velut mortua in ſe membra vigilantes oculi cuſtodiebant. Non lingua torpens intra palati (*a*) cameram * volubilis excurrebat, nec imo ducta de pectore vox collata poterat verba diſponere: non manus, cum ſoluta langueſceret natura, debita ſervitia diſſolvebat: neque pes inſtabilis membrorum (*b*) ſtructuram ſuſtentabat: adhuc inſuper totius corporis inſabricata maſſa torpebat. Quae in feſtivitate B. Hilarii intra baſilicam poſita, cum ingenti favore ſpectantibus omnibus eſt erecta. In unius ergo debilis corpore miracula plura Sanctus complevit. Attenuata genuum veſtigia roboravit, linguam rigentem flexibilitati & facilitati vocis aptavit, ad uſum lanificii debiles quondam palmas armavit, lineamenta viſcerum gratia pii muneris animavit. Aliquando vetus infans in verba prorupit; & quod eſt conſpicuum, voce prima, lactis alimenta quaeſivit. Ergo ut tales cibos ante omnia poſceret, quid aliud datur intelligi, niſi quando ſanata eſt, tunc prius crediditſe ſe naſci?

a Ottob. ms. * *Vocabilis*.

b

Negotiatorum duorum cera, alterius ultro oblata ad ſepulchrum S Hilarii, excipitur publico oſtento, alterius non ultro oblata rejicitur.

11. Nec illud tam fidele myſterium oblivione noxia ſubtrahatur. Itaque cum duo negotiatores ad beati baſilicam occurriſſent, habentes formam cerae quaſi ſocialiter in commune; quidam ex his alloquitur alterum, ut eam, etſi tam parvam rem, tamen tanto Confeſſori vel libenter offerrent. Sed incaſſum ſua verba in animo ſocii nolentis expendit. Ipſe tamen cum eodem collega ſuo in oratione proſternitur, ceramque illam occulte ante tremendi ſepulchri cancellos exponit. Moxque ad omnem aequalitatem cerae ipſius ſpecies ſe diviſit, & pars illius fidelis oblatoris ac-

(*a*) Solemne fuit Fortunato uti περιφράσεσιν ejuſmodi: ſicuti & in lib. IV. vitae S. Martini, puellam mutam, ejus virtute ſanatam referens, inter caetera haec habet.

Mox reſoluta movet faucis lyra tinnula plectrum,
Atque inſueta canit camerati concha palati:
Dente reliſa cavo, producens verba fritillo.

(*b*) „ Vulgati, *membrorum ruinat ſu*„ *ſtinebat*: corriguntur ex mss. Ottob. & „ Colb. „. Mon. S. Mauri.

accepta, pars altera, videntibus plurimis, volvendo uſque ad alios cancellos, nutu divino, cum omni contumelia eſt repulſa: quaſi nollet Sanctus invadere, quod alter illi devotus non obtulit: & quoniam ſemper abhorruit quod ex fide non venit, tam certus in judicio, quam miſericors eſt in voto. O quam incorruptibilis arbiter claret! * Caſtior eſt iſte in examinatione judicii, quam in electione florum illa, quae ceram caſta producit. Tunc itaque ille, qui offerre noluit, admiſſi criminis ſe teſte confuſus, & immenſi pudoris reatu perculſus eſt: videnſque ſibi a radice ſuae conſcientiae tantae turpitudinis opprobria pullulaſſe, & in faciem ſuam occultae cognitionis facinora revelata adſpexit, conſideravit, ingemuit, & flevit: ut ſaltem lachrymarum fonte rigante dilueret, quod corde delinquente foedavit. Qui poſtea majora obtulit exactus, cerae judicio caſtigante.

* Al *Castior*.

12. Item cum juxta conſuetudinem quadam nocte cereus ibi illuminatus fuiſſet, caſu ſuper ſepulchrum ejus, qui interceſſione ſua * mortuos vivificat, ardens corruit: ita ut ſuper maſortem (*a*), quo cecidit, ſine laeſione aliqua perarderet. Nam in quantum fuit cerei longitudo, cera jacens inventa eſt, papyro, conſumpto: tamquam ſi confinium cera ipſa feciſſet inter ignem & pallium, ut ab ipſa inveniretur defendi, per quam potuiſſet exuri. Attendite beneficium. Ut obediretur Confeſſoris praecepto, quam ſemper ſcit ſubdere (*b*), hic ceram ignis expavit, & quam in ardendi auxilium ſumſerat, ipſa ei viſa eſt repugnare. Sed inter haec illud admonet potius ut dicatur, in virtute Confeſſoris, quas deducit cera, flammas extinxiſſe, & converſo ordine illud, a quo vorari potuit, praefocaſſe. Diverſae ſpecies ſuam viſae ſunt naturam mutaſſe: & ne quid incendia laederent, pallium pro marmore, cera fuit pro flumine. Sed quantum eſt apud illum cerei lumen extinguere, qui caecorum lumen accendit? Aut cum ad alterius cadaveris ſepulturam oculorum ignem redintegrat, quam facile credimus, de ſepulchro proprio ut flammas expellat?

Cereus ſuper pallium cadens ad ſepulchrum S. Hilarii, illud divinitus non combuſſit.

* Abeſt *mortuos* a mss.

13. Vellem

(*a*) Maſors hic adhibetur a Fortunato pro *velo*, quo Sanctorum tumuli tegi ſolebant. Caeterum Maſors erat operimentum capitis, maxime muliebre, de quo plura Dufreſ. in Gloſſ. Sumebatur etiam pro ſcapulari Monaſtico, ut intelligitur ex Caſſiano, qui l. 1. Inſtit. Mon. cap. 7. diſſerens de Monachorum habitu: *poſt haec*, inquit, *anguſto pallio tam amictus humilitatem, quam vilitatem pretii, compendiumque ſectantes, colla pariter, atque humeros tegunt: quod* Maſortes *tam noſtro, quam ipſorum nuncupatur eloquio*,,.

(*b*) ,, Apud Bolland. hic additur, *& con-* ,, *ſumere*. At apud Gill. *ut obediret prae-* ,, *cepto. Quam ſemper ſcit ſubinde conſu-* ,, *mere, hic ceram &c.* ,,. Iidem.

13. Vellem adhuc insatiatus sacratissimi viri miracula quasi peculiariter decantare; sed vereor, ne unde meam cupio devotionem ostendere, auditoris animum fastidio nascente videar obturare. Da mihi, pie, veniam de textus hujus parvitate, da casui culpam; ne dum hominis cupio vitare fastidia, videar incurrere Confessoris offensam, de quo exigua dicerem, si libros implerem. Sed praesumo plurima de te minus dicere, ut de te legere populum brevitas plus invitet: auxiliante Domino Deo nostro nunc & semper, Amen.

IN VITAM SEQUENTEM S. GERMANI

EPISCOPI PARISIENSIS

PRAEMONITIO

*Sequentem Vitam S. Germani, Pontificis Parisiensis, edimus ut extat saeculo I. Benedictino cum notis cl. Mabillonii. Facile conveniunt omnes eam a Venantio Fortunato scriptam fuisse: de qua mentionem faciens Greg. Tur. lib.5. Hist.Franc. cap.*8., si quis tamen, *inquit*, strenuus virtutes illius [*S. Germani*], quas in corpore fecit, sollicite vult inquirere, librum Vitae illius, qui a Fortunato Presbytero compositus est, legens cuncta reperiet. *Porro S. Germanus obiit an.* 576. *die* 28. *Maii: circa quod tempus ejus Vitam ab amicissimo ejusdem Fortunato conscriptam fuisse, verisimile est. Extat illa apud Surium quoque, & Bollandum sub eadem die* 28. *Maii*.

VITA
S. GERMANI EPISCOPI
URBIS PARISIACAE
AUCTORE
VENANTIO FORTUNATO
EPISCOPO PICTAVIENSI

Ad mss. codd., diligenter recognita.

a b Germanus in utero matris diros conatus divinitus vincit.

1 BEatus igitur (*a*) Germanus Parisiorum (*b*) Pontifex, territorii Augustudunensis indigena, patre Eleutherio, matre quoque Eusebia, honestis, honoratisque parentibus procreatus est. Cujus genitrix pro eo quod hunc post alterum intra breve spatium concepisset in utero, pudore mota muliebri, cupiebat ante partum infantem extinguere: & accepta potione ut abortivum projiceret: dum nocere non posset, incubabat in ventre, ut pondere praefocaret, quem venena laedere non valerent. Certabat mater cum parvulo, renitebatur infans ab utero: erat ergo pugna inter mulierem & viscera. Laedebatur matrona, nec nocebatur infantia, obluctabatur sarcina, ne genitrix fieret parricida. Id actum est, ut servatus incolumis, ipse illaesus procederet, & matrem redderet innocentem. Erat hinc futura praenoscere, ante fecisse * virtutem, quam nasci contigerit (*c*).

* Al *factam pro eo*.

c A veneno sibi parato servatur. *d* *e f*

2. Deinde cum Avallone (*d*) castro cum Stratidio propinquo puer scholis excurreret, mater (*e*) parentis (*f*), ut ejus haereditatem adqui-

(*a*) Apud Bollandum omittitur *igitur*.

(*b*) „ Mss. Bonifontis *Parisiacensium*„: ex Bollan.

(*c*) Apud eundem Boll. haec verba adduntur „ per incrementa denique virtutum, ad meliora quotidie provectus, „ litterarum studiis a dulcissimis Parentibus „ est traditus, ut deinceps in Dei laudibus haberetur dignus „.

(*d*) „ *Avallo* seu *Aballo*, *Avallon*, „ opidum in Ducatu Burgundiae inter Augustodunum & Autissiodorum„. Mabil.

(*e*) „ Mss. Bonif. *Mater ejusdem Statidii* „. Boll.

(*f*) „ Alia exemplaria habent *propinqui*, „ sed utraque vox *parens & propinquus*, „ Fortunato synonima est. *Hinc ad parentem suum, S. Scopilionem*, &c. heic n.3. Mabill.

quireret, de adolescentis fallitura nece tractavit. Quae temperatam potionem in ampullula condidit, vinum quoque in altera, praecipiens puellae, ut venientibus ambobus illi porrigeret de vino, isti de maleficio. Sed ignorans ministra ampullulam mutat & pocula; vinum S. Germano, venenum dat Stratidio: & dum insonti praeparatur interitus, auctor cadit in laqueum. Quo mater ejus cognito puellam increpat cum fletu, extinxisse se filium. Cui Stratidio sollicite impenso studio, facto de ipsis maleficiis vario (*a*), etsi mors vitam non abstulit, tamen signum mortis infixit. *a*

Pie educatus fit Diaconus, tum Presbyter, & Abbas.

3. Hinc ad parentem suum sanctum Scopilionem Lausia (*b*) se conferens, moribus honestis alitus, & institutus est. Qui cum fere mille passus longe a vico consisterent, jugiter ad Matutinos currebant, ducti fidei calore, per tempestatem, per hiemem. Qui intra terni lustri spatium (*c*) a B. Agrippino Diaconus instituitur, & sequente triennio Presbyter ordinatur. Dehinc a Pontifice Nectario (*d*) Abba ad S. Symphorianum (*e*) merito dignus adsciscitur. Quanta vero inibi abstinentia vixerit, quantis quoque vigiliis continuando duraverit, quibus eleemosynis profusus extiterit, illa res una testis est: cum jam rebus reliquis pauperibus erogatis nec panis ipse resideret, quatenus Fratres reficerentur. Qua de re insurgentibus adversum se Monachis, retrudens se in cellula, amare flevit & doluit. Inter haec, ipso orante, quaedam Anna matrona duorum saumariorum (*f*) cum pane dirigit onera. Sequenti *b* *c* *d e* *f*

Charitas ejus in pauperes miraculo probatur.

D 2 etiam

(*a*) *Varius* idest maculosus.

(*b*) „ *Lausia* seu *Lausea*, *Luzy*, opidulum inter Augustodunum & Ligerim medio fere intervallo positum. Hugo Abbas Flaviniaci in Chron. p. 1. ad an. 630. affirmat, quod *in vico Lausia in manso Nativitatis S. Germani non canis, non avis praedam rapere praevalet, quae non statim intereat: quod experimento probatum est*. Qui locus usque hodie Ecclesiam retinet, S. Germani nomine, & virtute insignem „. Mabil.

(*c*) „ Dubium est, an spatium istud quindecim annorum a S. Germani nativitate, an a tempore, quo Scopilionis disciplinam subiit, sit metiendum. Posterius magis arridet: nam Agrippinus, Aeduensis Episcopus, qui Germanum ordinavit Diaconum, nondum Sedem obtinebat anno D. XVII., quo Pragmatius, ipsius Agrippini decessor, Epaonensi Concilio subscripsit. At vero S. Germanus anno citato, viginti minimum annos jam attigerat, siquidem *fere octogenarius* evolavit ad coelos (ex Fort. n. 76.) an. D.LXXVI. „ Idem.

(*d*) S. Nectarius, Episcopus Ecclesiae Augustodunensis, subscripsit Concilio Aurelianensi an. 547. Coll. Idem praeerat Ecclesiae illi ad an. 542., ut notat Cointius ad hunc annum num. 29.

(*e*) S Symphorianus Martyr Augustoduni occubit sub Aureliano. Ejus acta habes inter acta sinc. Martyr. ad an. 180. circiter.

(*f*) „ Saumarii, equi Sarcinarii, Gallis *Sommiers*, a σάγμα sarcina „. Mabil.

etiam die cum annona destinavit plena carpenti vehicula: itaut exinde Monachi cum saturarentur cibo, terrerentur miraculo (a). His itaque celeber intentus officiis, non desiit praedicandis manifestari miraculis.

Incendium restinguit.

4. Igitur quadam vice dum cibum fessus acciperet, ingrediente Amando Monacho in foenile cum lumine, carbone decidente, flamma foenum corripuit, & arida nutrimenta vorax ignis adlambit. Concurrentibus reliquis, nec tamen succurrentibus, tardius ipse prosiliens rapta de foco cucuma, ascendens supra fabricam, concinens Alleluja, fundens paululum aquae in Crucis imaginem, restinxit incendia: ac de manu Sancti imbre sedata est ignis unda, quam vix exstinguerent flumina. Quod tamen postero die, cujus insidiis actum est, hostis ipse confessus est.

Chariulfum, qui rem Basilicae invaserat, ad eam reddendam portentis adigit.

5. Chariulfus (b) quidam Francus partim villae Basilicae res obstinatus invaserat. Quem cum Vir Dei ad reddendum aliquatenus commoneret, nec tamen proficeret, ad orationem se convertit, nec fides vindictam distulit. Statim ex vicino ferus ursus exsiliens tres illius equos interfecit, nec sic a duricia resipiscit. Sequenti vero nocte duplicavit ultor perniciem. Sex jumenta interemit, nec sic quoque poena suffecit. Tertia idem nocte novem vehicula prosternit, triplicato cadavere: sic labor crescebat in cladem. Dehinc ad B. Virum tardius dirigit puerum, agrum reformat invasum, calamitas compescitur. Id actum est, ut bestia castigante, homo sensum acciperet, & daret non intelligenti bellua rationem.

** Châlon sur Saone.* *Agricolae, Cabillonensis antistitis Cubicularium, febre laborantem sanat.*

6. Dehinc beatus Agricola (c) Cabillonensis * Episcopus habens Cubicularium, graviter vi febrium fessum, qui destinato animo totus pendebat in transitu, dirigit ad sanctum virum intercedendi suffragium. Tunc perceptis apicibus Basilicae sub porticu, ad sancti Symphoriani sepulchrum progreditur. Interea vir justus orationi incubuit, terram corpore premens, & sidera mente transcen-

(a) „ Post haec verba apud Surium, & in „ nonnullis apographis posterioris aetatis „ inseruntur hi versus: *Cujus bonis operibus inflammatus Episcopus, S. Virum neque adhuc ista recusantem, quem etiam praedicabant daemonia, in custodiam trusit. Cui fateor nutu Divino aperiebatur ergastulum, sed non hinc egrediebatur, nisi supplex & Episcopalis daretur praeceptio.* At cum ista in antiquioribus, sincerioribusque membranis non „ legantur, huc revocanda in secessum „ duximus „. Idem.

(b) „ *Chariulfus*: aliis *Warnulfus* „. Boll. An hic forte idem est, quem refert Greg. Tur. l. 7. Hist c. 38. cum Mummolo, atque Vvadone de tradendo Gundovaldo hostibus societatem iniisse?

(c) „ S. Agricola vixit in Episcopatu „ Cabillonensi ab an. 532, usque ad an. 580. Boll.

cendens ; & quasi ante se habens praesentiam Domini, pro voto supplicis obsecrator accedit. Nam (*a*) mox vicinus Redemptoris auribus exauditur, & adhuc isto recubante in pulvere, aegrotum medicina perfudit: ac Justo jacente in pavimento, languidus surgit de lectulo, ante currentem * medelam, quam peroret, qui supplicat: itaut portitori redeunti obviam puer occurreret, cui parabantur exsequiae: ut non esset ambiguum, eadem hora languidum saluti fuisse redditum, qua vir beatissimus fusus oraſſe comperitur. a

* *Pro currente medela.*

Cornuta facie apparet.

7. Nec illud omitti convenit, quod ad domum Ebronis pro fide Justi collatum est. Cujus ingrediente domum, Anna matrona proclamat rem mirabilem se videre. Inquisita a conjuge, quid esset, quod inspiceret, ait: Ecce beatus Germanus cornuta (*b*) facie, mihi videtur incedere: quod pene vix valeo aut intueri lumine, aut sermone conferre sanctum virum, novo more cornibus radiantem. Consternataque mirabatur mulier hominem nostro tempore in figura Moysi potuisse conspicere. Credendum, quod & iste post colloquium Domini potuit a muliere cornu exaltatus agnosci. Cujus causae pavore Ebro eadem die juxta Sanctum sedere nullatenus praesumpsit duplici pro merito, moerore pariter & terrore. b

Theodeberto mortem praedicit.

8. Contigit, ut pro villis Augustudunensis Ecclesiae Theodeberto Regi Cabillone occurreret. Memor sancti Symphoriani in ingressu Palatii, ita Spiritu Dei redundante locutus est, ut ante Rex annueret, quam verba petitor explicaret. Cui & ore prophetico finem dixit de transitu. Quod paucis interim diebus (*c*) dum ad Remis remeavit, in ipso itinere Rex extrema sorte defecit, quasi sancti Viri sermo dictus fuisset ab Angelo. c

In Ecclesia solus vigilias ducit.

9. Et quoniam beatissimo erat familiare in Basilica sancti Symphoriani (*d*) soli vigilias ducere, euntem eum Monachus Silvester pro- d

(*a*) Ms. Bonifon. „ *nec mora, ab auribus summi Dei exauditur* „. Boll.

(*b*) Hoc ostentum videtur respexisse Fortunatus carmine 13. lib.2., scripto ad Clerum Parisiensem, in quo comparat Moysi Germanum his verbis:

Moses, tende manus, & tua castra juva.

(*c*) „ Et tamen Gregorius Turonensis
„ in lib.3. Hist.cap.36. scribit Theodober-
„ tum *diutissime aegrotasse*, & cap.37.
„ anno post Chlodovei obitum tricesimo
„ septimo, Regni sui XIV. Christi scili-
„ cet D. XLVIII. obiisse „. Mabil.

Utrumque & quod hic narrat Fortunatus, & quod refert Gregorius Turonensis, videtur posse conciliari, si Theodebertus ex diuturno languore convaluisse dicatur aliquid (quod saepe fit), itaut iter posset ingredi: eundem vero ex morbo recrudescente paulo post interiisse.

(*d*) S. Symphorianus nimirum Augustoduni Martyrium passus fuerat sub Aureliano, uti supra diximus.

prosequitur. Et ingressi pariter ad sancti Martyris tumulum, circa noctis medium, ab altari tumultum, frequentantem rumores, accipiunt, tamquam si ad rapinam collecta curreret multitudo. Credens enim vir Dei versari latronum incursum, imperat Monacho ante sepulchrum psallere. Ipse vero accedit ad altare. Dehinc illa turba ad Monachum, quo psallebat, alacriter properat. Quo mactato graviter & in terram projecto, ac semivivo relicto veloces effugiunt. Qui vix voce flebili cladem suam replicans, a daemonibus se caesum gravi congressu confessus est.

Silvester Monachus a turba daemonum caeditur.

Servos redimit.

10. Accidit ut Sabarici famulus, Aesarius nomine, ad virum, de quo loquimur, injuriam passus confugeret, supplicans ut quolibet pretio eum de insolentis domini servitio liberaret. Quod indignatus Sabaricus pro Aesario, & conjuge, vel unico ejus filio, octoginta solidos, pretii nomen, petiit, quominus famulos servili ditione laxaret. Tamen hoc non dubitavit misericordia Justi vel perquirere, vel donare. Quo pretio persoluto, contigit, ut ante Basilicam saepedictus Sabaricus praeteriret, nec tamen orationi quoque occurreret. Qui domum suam ingrediens, statim affligitur, ligatur, & catenis revinctus ad Sanctum perducitur. Neque sic a pio viro misericordia tollitur, sed statim missa prece, ejus obtinente fide, purgatur. Tunc adjecit Sabaricus adhuc viginti aureos ad pretium, quod acceperat, & de centum solidis crux ad sepulchrum beati Symphoriani ab ipso suspensa est: quae usque hodie res est in testimonio. Qua occasione filii vel filiae ita sancte conversati sunt, ut per Monasteria nunc regant agmina Monachorum. Quae causa modo mirabili profuit patri, vel germini, ut * parvum genitoris flagitium posteris transiret in lucrum.

** f. Pravum.*

Destasiam Matronam, jam morientem, sanat.

11. In pago (*a*) Alisiense res gesta est. Conjux inlustris viri Vulfarii, Destasia nomine, vitalis spei destituta solatiis, linguae carens officiis, per biduum jam muta, spiritu deficiente decumbens, apparatis exequiis jam palpitabat exanimis. Cui eulogiis per Presbyterum suum directis & violenter adapertis praemortuae dentibus, in ore transjectis, mox ut fauces semivivae liquor benedictionis introiit, statim incipit praemortua vitae flatibus anhelare, oculi nece praeclusi lumen diei requirere, ut post funerum pallorem facies in ruborem transiret, donec cunctis stupentibus vivi-

(*a*) „ Alexia, Alise, opidum quondam „ validissimum in colle apud Mandubios „ in Burgundia situm, Caesari notissi- „ mum lib. 7. de bello Gall. nunc vicus est „ colli declivi impositus „. Mabil.

vivificata consurgeret, & circumstantes auctorem muneris gratiam praedicarent. Quae singulis annis tributum vitae solvit pro pretio.

In sopore, se fore Episcopum divinitus admonetur.

12. Caeterum revelationum suarum quis scrutator introeat, cui ante quatuor annorum curricula, ipsa Episcopatus sui causa non est abscondita? Itaque positus in sopore, inspicit a quodam sene claves sibi portae Parisiacae porrigi. Interrogans, quid hoc fieret? accepit responsum, ut salvas eas faceret. Quod post Civitatis ejus Episcopo decedente (*a*), dum praecellentissimo Regi Childeberto (*b*) occurreret, in ejus electione effectum illa vox promeruit. Ordinatusque Pontifex, qualis quantusque se gesserit, hoc expedire lingua mortalis non sufficit: quoniam supra hominem fuit omne, quod edidit. Denique adeptus gradum curae Pastoralis, de reliquo Monachus perstitebat. Hinc se frequentibus exercebat vigiliis, inde continuatis macerabat inediis. Pernoctabat algida senectus per hiemem sustinens dupliciter frigus, aetatis & temporis, quod nec tolerare possint potulenti juvenes: seipsum pene obliviscens pro victoria corporis, tamquam si simul accessissent dignitas & necessitas. Quae vero eleemosynae tam de rebus Ecclesiae, quam populi oblatione, vel Regio munere per manus Sancti factae sunt, solus ille, qui omnia scit, & novit & numerat.

Episcopus factus Monachi vitam retinet.

a b

Virtutes S. Germani.

Nota Childeberti in pauperes munificentiam.

13. Denique quadam vice praecellentissimus Childebertus Rex, cum ei direxisset sex millia solidorum, pauperibus eroganda, expendens tria millia, revertitur ad Palatium: interrogatus a Rege, si adhuc resideret, quod egenis tribueret, respondit medietatem resedisse, nec invenisse inopes, quibus totum expenderet. Cui Rex inquit: Domine, dona quod restitit. Nam Christo largiente, quod donetur, non deficiet. Incidens aurata missoria (*c*), argentea vasa com-

c

(*a*) Controvertitur, utrum Libanius, an Eusebius decessor S. Germani fuerit in sede Parisiensi. Lege hac de re Cointium ad an.551. num.9., ubi ea, quae de Libanio narrantur, S Germano esse tribuenda ostendit, eoque propendet sententia, ut credat Eusebium seniorem antecessisse S. Germanum in sede Parisiensi: quod hujusce Eusebii mentio fiat in Actis S. Clodoaldi. Is igitur an.551. creatus Pontifex Parif decessit anno circiter 555., ut refert Cointius ad hunc annum n.18.

(*b*) Childebertus, Chlodovei filius, sedem habuit Parisiis, ut refert inter caeteros Fredegarius in Epitom. Op. S. Greg. Tur. n.30. Obiit is an.558. Laudatur passim pietas Childeberti a Greg. Tur., ac Fortunatus ipse suis illam carminibus celebrat: quam ad rem videsis, quae diximus in notis ad cap.14. lib.2.

(*c*) Missorium erat discus, aut concha, sic appellatum, quod in illud epulae mitterentur. Sunt qui Missorium pro Mensorio velint esse dictum, quod in mensa apponeretur. Greg. Tur. lib.6. cap.2., „tunc „ ego, inquit, Novigentum Villam ad „ occursum Regis [Chilperici] abieram, „ ibique nobis Rex Missorium Magnum, „ quod

comminuens, quidquid primum habuit, dans Sacerdoti, ne perderet. Erat ergo exspectanda contentio inter Sacerdotem & Principem. Faciebant apud se de misericordia pugnam & de pietate certamen, thesauros ut spargerent, & de suis talentis egeni ditescerent, festini ad futura lucra, ut bratheum (*a*) semen sererent, & post messores accederent, aurolentam per segetem: ut Sacerdos locupletaretur Regalibus thesauris & in Regem floreret gratia Sacerdotis, qui suum solum hoc credidit, quod nudus, aut egenus accepit.

* *Essone* prope Corbolium.

Famulus, die Dominico operi instans, ac propterea morbo punitus, a S. Germano sanatur.

14. Sed revertamur ad ordinem. Quidam in Exona * vico de fiscalibus famulis, Gildomeris nomine, cum die Dominico quiddam operatus sit, ita contrahitur digitis, ut unguium acumen partem transiret in alteram. Qui Parisius sancto viro occurrit in Oratorio, & oratione data, manuque peruncta oleo, ungues de palma retractae sunt. Digitis redditur organum, & in antiquo officio nervorum tela retexitur. Quem Clericum post effectum, & ut integrum salvum faceret, peste liberavit, & crimine.

Mulierem, hiantem ore, nec valentem occludere, sanat.

15. Rursus quaedam mulier nomine Favonia in urbe Parisiaca per novem dies percipiens nihil praeter pulticulam, ore aperto inhians, sancto viro oblata est. Quae velut ferro opposito, nulla lege poterat jungere dentes, aut labia. Quam in Oratorio sacro perungens oleo, palpato undique capite, sine tarditate saluti restituit.

Puella, quae neverat die Dominico, ac propterea manu fuerat contracta, sanatur ab eodem S. Germano.

16. Accidit ut puella quaedam de Medardi Meglidunensis (*b*) familia, filans die Dominico, contracta manu, damnaretur supplicio. Qua contacta oleo, virtus infudit remedium. Hinc stupentes digiti vigorem pristinum recipiscunt: oblitum artis officium reducti articuli meditantur, manus ramosa distenditur, & purgata vitio dextra saluti reducitur.

* Nejon in Picardia.

Bobolinus a Daemone vexatus sanatur.

* *f. Lassatur.*

17. Recte creditur inferendum illud quoque miraculum. Bobolinus quidam de vico Noviomo * vehementer inimici pervasus insidiis, ad hominem Dei vinculis nexus adducitur, rebelli spiritu rotatus excutitur, nec * lassatur. Qui exorante sancto viro quasi de

„ quod ex auro, gemmisque fabricaverat „ in quinquaginta librarum pondere, „ ostendit &c. „.

(*a*) „ Ita Mss. codd., ubi legendum „ videtur *bracteum semen*, hoc est aureum „ vel argenteum: nam bractea est auri „ vel argenti lamina subtilior. Cui interpretationi favet, quod sequitur de „ *aurolenta segete* „. Mabil.

(*b*) „ Melodunum *Melun* ad *Sequanam* „ decem leucis supra Lutetiam Parisiorum. In quibusdam Mss. legitur *de domo Medardi Meglidunensis familiae* „. Idem.

de longo itinere ad ſe ſuamque mentem ſeptimo die revertitur. Sic dupliciter liberatus, dum fugit umbra de ſenſibus, catena cadit de manibus, & ſanus redditur, & ſolutus.

18. Hoc autem memoriae jure perpetuo eſt tradendum. Quidam ex Nantharici *familia, ſeparatis ab invicem maxillarum juncturis, ore aperto, ad ſanctum virum perducitur. Quem ſigno Crucis impreſſo ſanitati redditum vetuit, ne acciperet vini potum, aut carnis edulium (*a*). Qui praecepto poſtpoſito, ad normam ſui languoris ſtatim reductus eſt. Sed ne praevaricantis negligentia Juſto ſubtraheret gloriam, in Spedoteno (*b*) villa rurſus ei oblatus eſt. Cujus loca maxillarum ſancto perungens oleo, ac beatis manibus mentum aſtringens, & labia, Chriſti nomine invocato, concuſſa ſanctis digitis ad ſe junctura revertitur, & ſuae fidei merito ſalvus domum reducitur.

* *An Nemptodori? Nanterre.*

Nota. Alium maxillis ſejunctis hiantem ſanat

a

b

19. Item faber, Ligerius nomine, turbulenti daemonis arreptus inſania, ita beſtiali feritate proruperat, ut catenis collo, manibuſque revinctus vix ad beati viri traheretur praeſentiam. Inde miſerabilior, ut qui ſuſtinebat ab hoſte violentiam, ipſi adderetur altera poena per vincula. Quem tamen Sacerdos apud ſe imperat detineri: & ſicut ſeptimo die Deus quievit ab opere, ita & opera Dei, tranſacta hebdomada, eripitur a daemone: ſicque in propria redire ſecurus meruit liberatus ab hoſte.

Fabrum a daemone vexatum liberat.

20. Waddo (*c*) vir inluſter, conſilii Regis particeps, typum dupliciter incurrens febris, & frigoris, expurgandus ſancti viri praeſentatur obtutibus. Interea hora ſolita, febre concuſſus graviſſima, ut refrigeraretur, vel aquam inſtanter expoſtulat. Qua ſibi denegata in ſancti Pontificis inſoleſcit injuriam. Vir tamen Dei contentus, ut obtineret victoriam, oratione explicata, potum ei donans in calida, hominem revocavit ſalutem ad priſtinam, & imminens periculum tali curavit antitodo, febrem curans per calidam.

c

Waddonem ſanat.

Pars II. E 21. Nec

(*a*) „ Simile quid de S. P. Benedicto „ legitur in lib.2. Dial. Greg. M. c.16. „. Idem.

(*b*) „ Alii *Spedenoto*, *Eſpone*, vicus „ prope Meduntam Caſtrum, *Maute*, de„ cem leucis infra Lutetiam Pariſiorum, „ non longe a confluente Mandrae in Se„ quanam „. Idem.

(*c*) Hic idem forte eſt, qui lib.7. Hiſtor. Franc. n.27. a Gregorio appellatur *Major domus Reginae Rigbuntis*: quique in partes Gundovaldi ibidem tranſiiſſe narratur. Hic Waddo occiſus eſt ad an. 589.

* *Idest febri periodica.* Ulfum febri laborantem sanat.

a b

21. Nec illud est praetereundum similis causae miraculum. Reginae Chrodosintae (*a*) minister Ulfus (*b*) nomine, typo * vexabatur gravissime. Poscens suffragia medelae perrexit ad Pontificem. Quem vir Dei constanter ducit ad Baptisterium. Sed exorante Sancto coepit affligi gravius, in proximo liberandus. Postulat ardens, & aestuans aquae modicum, sed negatur. Qui fellis amaritudine suscitatus acerrime, balteum suum ad Sancti vestigia projecit clamans: Tu me Domine interficis, cum sanare debueras. Sed hoc tibi notum sit, quia per te morior. Vita mea a te erit requirenda a Rege, vel a parentibus. * Interdum prae calore per Baptisterii pavimentum volutatur. Orante beato viro in soporem convertitur & aliquantulum post somnum excitatus, ab ipso in omnem incolumitatem languidus reformatur. Inquisitus a Pontifice, cur tantum locutus sit ad injuriam Sacerdotis, respondit solum ei gratias referens, nihil se de suis verbis recordari confessus est.

* *Bol. interea dum.*

Nota. Equus minoris, quam ipse jusserat, venditus, moritur.

22. Praecellentissimus Childebertus Rex cum equum, necessarium ad sellam beati viri, donasset vehiculum, rogat ipse qui dederat, ut eum sibi retineret, nec cuiquam tribueret. Interim beatus vir, postulante captivo, equum donat in pretio, quoniam apud Pontificem plus fuit, quam illa Regis, vox pauperis. Jubet igitur ut quindecim eum venumdaret solidis: quem pauper ipse cum duceret, negotiator occurrit, emitque praedictum equum duodecim aureis. Quo empto negotiator adducit ad stabulum. Sed quoniam minus dederat, quam vir Dei praeceperat, equus sub nocte moritur, ne Sancti verbum iret incassum. Unde sequenti die sellarem de stabulo, junctis bobus, extinctum retraxit emptor mortuum vehiculum. Qui versa vice, capistro non capite, sed pedibus adligatus educitur.

Chlotarius sanatur, qui, ob despectum Pontificem, in morbum inciderat.

23. Est operae pretium illud memoriae tradere, qualiter Sacerdos Christi solitus erat de ipsis quoque Regibus triumphare. Igitur cum glorioso Chlodchario Regi occurrisset ex solito, nec tamen de sancto viro stante ante Palatium ei fuerit nunciatum, mora facta ante vestibulum, non repraesentatus, inde domum revertitur. Sequens nox in Oratorio vigiliis ducitur, Rex dolore; atque

(*a*) „ A Gregorio Turonensi in l. 4. c. 3. „ Chlotsinda vocatur, Chlotarii Regis filia, quae Alboino Langobardorum Regi postea nupsit. Ex hoc loco videas, „ Regum Francorum filias in paterna domo adhuc degentes, Reginas appellari „. Mabil.

(*b*) An hic Vulfus est ille Patritius, qui jussu Brunichildis occisus refertur in Chron. Fredeg. schol. n. 29.?

atque febris infeſtatione torquetur. Vix primo diluculo ad domum Eccleſiae a Proceribus concurſatur: poena Regis exponitur, ut ſua viſitatione Regis doloris vim mitiget, Optimates deprecantur. Mox apud pietatem injuriae cauſa poſtponitur, qui ante nec nunciabatur, intrat honoratus, & exoratus Palatium. Rex vix adſurgit de lectulo, caeſum ſe divino flagello conqueritur. Adlambit Sancti palliolum, veſtem Sacerdotis deducit per loca doloris. Culpam confeſſus criminis, mox dolor omnis fugatur: idque actum eſt, ut cujus incurrerat de contemptu periculum, ſentiret tactu remedium.

* *Intra num. 40.*

Quendam a lupo laceratum ſanat.

24. In pago Pariſiaco Vico-Novo* res geſta eſt. Quidam in eodem loco impetu lupi rabidi laceratus & extra ſenſum effectus beato Sacerdoti miſeranter oblatus eſt. Hic ad illa ſuae artis recurrens ſuffragia, mox brachio olei benedicti liquore circumlito, & ſacris eo digitis medicabiliter attrectato, peſtis illa, quae viſcera, dolore graſſante, pervaſerat, loca fugit obſeſſa, & jam putredine reſoluta, vigore priſtino reſtituto, ſine cunctatione velut experrecto de ſopore dolor receſſit, mens rediit.

Mulieri caecae viſum reſtituit.

25. Item de vico Mantola (*a*) Waldulfi cujuſdam ancilla, anno, & novem menſibus, gravi caecitate percuſſa, per ſoporem admonita, ut fimbriam Sancti ſi tangeret, mox viſum reciperet, die quadam Sacerdoti occurrit; ſed multa nocte circumdata ita conſtrictis luminibus, ut unde oleum benedictum injiceret, luminis aditum non praeſtaret. Tamen perunctis palpebris deſuper & locis reliquis capitis, oratione data, pane & ſale ſignato, mulieri praecepit ad manſionem ſe condere. Ipſe a primo ſomno in Oratorio pervigil, circa medium noctis mulier clamat hoſpitem, ſe lachrymare profuſe. Tum accenſo lumine ab oculorum compage cernit manare ſanguinem. Quae cum eodem cruore mane ad Sanctum rediit, ſed ipſe cum aqua palpebras fovens & abluens, orationibus additis, oculus unus apertus eſt: deinde altero perunсto mulier domum revertitur. Dehinc eadem ſub nocte nimium fuſo ſanguine, adpropinquante die, Sacerdoti ſe obtulit. Qui cum de Regis occurſu domum reverteretur, ingreſſus in Oratorium ſtatim mulieri alter oculus aperitur, & praeſtante Domino gemello ſe videre lumine gratulatur.

(*a*) „ An Caſtrum, Medunta aliis appellatum? Certe vernaculum nomen „ *Mante*, ſatis accedit„. Vide ſupra n. 18. Idem.

„ Mantola vulgo *Maule* 10 leucis abeſt „ aburbe: non autem vicinum ibidem oppidum *Mante*, aliis *Medunta* in Vexino „ Francico ad Sequanam „. Bolland.

* Al. *Ramnofledis.* Puellam a daemone delusam liberat.

* Al. *Hostis.*

26. Magnofledis * puella cum talibus decepta illuderetur insidiis, ut quoties ad Ecclesiam voluisset accedere, gressum facere non valeret; Servo Dei in villa Savara (*a*) praesentata est. Confestim ut Sancti manus super caput puellae titubantis imponitur, tali investigatione occultus * hospes detegitur, & se diu latuisse multo gemitu confitetur, nec in Beati praesentia clamat proprio se posse celare praestigio. Ergo ita se proditum & egressurum gravi ardore conqueritur. Interim non cessante Sacerdote manu Crucis signum depingere, expectantibus omnibus in muscae similitudinem prorumpens, cum sanguine de naribus mulieris inimicus egressus est. Quam sanitati restitutam, Monachali veste mutatam, Dei servitio traditam bis triumphare fecit, hoste victo vel saeculo.

Mulieri dextram debilem sanat.

* Pro repulit.

27. Quid illud quod sine mora curavit debilem dexteram? Cum ad festivitatem Sancti Martini Turonis accessisset, egresso de Monasterio offert se mulier barbara, manu nervis contracta, postulans medicinam. Quam sub casula receptam suo sputo inlitam, velut sparsum farinae collectum commacerat. Hinc resudante dextera digitos tendit & replicat, torporem veteratum ad vivacitatem resuscitat. Et priusquam veniret ad Beati Martini januam, digitis suis extensam reddidit incolumem dexteram. Quam mox sentiens esse directam, mulierem a se * repulsus est, ingressus Basilicam.

28. Deinde egrediente de praedicta Basilica, cum se ad mansionem servus Dei reciperet, offert se manca altera palma digitis affixa, quae prius tacta de saliva, dehinc oleo peruncta, pristinae sanitati de praesenti est reddita. Nam causas infirmitatis hoc erat sancto viro curare, quod tangere.

Germanum advenientem daemones prodebant.

* Num. 32.

29. Erat sane mirabile, quoties famulus Dei ad Augustudunum voluisset accedere, mox ad sanctum Symphorianum daemones nunciabant. Et occurrentes per Murvinum * fletu gemituque clamabant: Vir Sancte, si de locis cultis nos inconsideranter repellis, vel habitare concede silvarum per solitudinem, ut liceat miseris per deserta securos errare. Ante tuos oculos nec corpora nos celant, nec nemora. Qui deflentes & Sancti non tolerantes praesentiam, admota ejus dextra, de obsessis corporibus passim vertebantur in fugam, & de salute populi projecta daemonia lamentabantur.

30. Pro-

(*a*) „ Savara, *Seure*, duabus leucis infra Parisios, prope Meudonis castellum, „ *Meudon* „. Mabil.

30. Producatur in medium nobile illud miraculum. Cum regrederetur Pontifex de Sancto Symphoriano, Castello Avallone * iter agens ingreditur, ubi reorum multitudo tenebatur ergastulo. Hinc a Nicasio Comite invitatus ad prandium, vir Dei coepit de misericordia habere colloquium: ut datis fidejussoribus laxarentur de vinculo, & partem culpae cederet pietatis intuitu. Quod ille facere distulit obstinato spiritu. Unde antequam perpranderet, se de mensa Sanctus proripuit, & carceri subterraneo superjectus diutius oravit cum fletu, ut divino conferretur auxilio, quod a temporali judice non esset obtentum. Sic cursus ille lachrymarum per aëra surgit in coelum, & gemitus pervenit ad votum. Itaque deputatur Angelus ad effectum. Dehinc vir venerabilis spem promittens inclusos hortatur. Nec perdit sermo quod loquitur: Fides gestis impletur. Eo discedente mox catenarum bacae (a) franguntur, vinctae januae reserantur, dies in carcerem reducitur, damnati de tenebris in lucem procedunt, nec diutius poena tenuit, quos torqueret. Sic erepti, Parisius occurrunt Pontifici, qui periclitabantur inclusi. Sed ut culpabilibus aliquid plus conferret, a Rege, quidquid fisco pro his debebatur, obtinuit.

Vinctos solvit.

* Supra num. 1.

31. Dehinc ad sanctum virum Nicasius cum vellet occurrere, & jam praesentatus mox gravissimo casu in terra prostratus est, & pene omnibus salutis destituto solatiis, ipso Sancto intercedente, homini desperato virtus, & sensus regressus est. Mox balteum, quo cingebatur, & spatam pro munere beato Germano contradidit: quod ipse Comes dato pretio post redemit. Id actum est, ut quod prius incarceratis concedere distulit, hic duplicato foenore debitor compensaret, & aucta dote damna sarciret, prius pro eis differens, post & se ipsum redimens. Ante non illis pius, modo & de se trepidus, didicit casu proprio erumnis succurrere alienis.

Nicasio Comiti sensum, & robur restituit.

32. Prorsus illud stuporis retexatur in pagina. Eunte sancto viro ad beati Martyris Symphoriani occursum, dum de vico Cerve-

Ursos, mulieris viduae segetem devastantes, interficit.

(a) „ Bacae seu Baccae Lauri, vel Juniperi fructus: item gemmas, & mortuórum capulum significat, heic inso„lito quidem catenarum annulos „. Idem.

S. Greg. Tur. etiam Bacas eodem adhibet in sensu, quo hic Fortunatus eandem vocem usurpat, his verbis lib. 1. de Mir. S. Martini cap. 23. „ *omnes Baccae catenarum confractae ceciderunt* „. Bacae itaque eodem in sensu usurpantur, ac *Boja*, sive *Baga*: quas voces vide apud Dufr. in gloss.

a * An *Pysericiae*.

Cervedone (*a*) in Murvino progreditur, habitatores loci occurrentes suggerunt, ut segetem Panitiae * mulieris viduae, nihil habentis residui, quae ab ursis vastabatur, visitare praeciperet, & sancto suo adventu repelleretur incursio, Qui concitus, ministris irridentibus, ad locum perducitur, & oratione data desuper fecit signaculum. Hinc instinctu Divino in parentales bestias feralis ira succenditur; odium nascitur in affectu, in pace pugna committitur. Furore bestiae bis armantur, statim praefocatur unus ursus ab altero, & ipse qui restiterat, dum vellet foras egredi, sepis palo transfoditur. Sic utrique vastatores uno momento perimuntur & ipsi sibi confestim arma mortis effecti sunt. Post ipsi redeunti mulier pelles ursorum obtulit ex studio, & quasi victori suo repraesentat spolium, quod tamen omnino ipse recusavit accipere: & qui prius riserant, poenitere coeperunt, videntes miraculum.

* Al. *Munsuinthi*. Beretrudis oculos sanat. *b*

33. Et quoniam de Dei dono non debet esse fastidium, illud etiam breviter ducimus explicandum. Beretrudis (*b*) quaedam mulier Munsunthi * matrona, dum tempore Letaniarum praecaecatis oculis non posset ire cum populo audiens chorum psallentium cum lahrymis Domni Germani implorat auxilium. Tertia sequenti nocte per soporem visus est ei vir beatissimus adstare prope lectulum & quasi caecis oculis fecisse signaculum. Evigilans mulier marito narrat quae gesta sunt. Mox stillante sanguine dies oculis redditur, & diuturnum post nubilum lumina sereno radio micuerunt. Clarescente quoque die ad missam cum populo progreditur mulier in processu, itaut sancti viri sic visa per somnium esset imago remedium.

Morientem puellam vitae restituit.

34. Adest nec minus laudabile, reddita vita infantulae. Cnm in Turonico illustris viri Pienti matrona expositae filiae lamentaret extrema, & obseratis oculis nec anhelitu mobili respiraret infantula ad sancti viri praesentiam tota committit praesidia. Qui per Missum invitatus, quantum valet, ad conclamatae puellae cada-

(*a*) „ Cervedo, ***Cervon***, vicus prope „ Corbiniacum, vulgo ***S. Leonard de Corbigny***, in tractu Morvinensi, ***le Morvant***, „ qui tractus Burgundiam a Nivernis dirimit „. Mab.

(*b*) Beretrudis cujusdam fit mentio apud Greg. Turon. lib. 9. cap. 35., eaque de Templis, ac Monasteriis bene merita fuisse narratur. Verum haec non alia fuisse videtur, quam ea, quam laudat Fortun. lib. 2. cap. 12. ob constructam Tolosae Basilicam S. Saturnini: quae Launebodi uxor fuisse dicitur. Aut ergo alia fuit, atque ea, de qua hic mentio fit, aut haec viro alteri ante fuisse nupta existimanda est.

cadaver * properat. Exceptus multis fletibus deplorante familia appropinquat subsellio, quo jam rigebat infantula. Coelo vim facit questibus. Fere transacto inter haec unius horae spatio mobili singultu flatus puellae reducitur, viscerum vitalis calor per membra diffunditur. Dehinc paulatim animata potum poposcit, ut biberet. Tunc a Beato viro pane signato, vel calice degustato infantulae, revocatae de funere, totum vertitur in salutem. Quae post in Monasterio Beatae Radegundis felicioris vitae terminum consummavit.

* Antiq. codd. *Cadaverem.*

35. Quidam Clericus dejuxta Monasterio Beati Silvestri in Ternoderinse (*a*), cum die Dominico, ut loquimur ex consuetudine, caligas circinasset, debilitatem manuum vel pedum incurrit. Sed de beato Silvestro gressus recepit officium, per soporem admonitus occurrit sancto Germano, poscens salutis compendium. A quo interrogatus causam culpae confessus est. Tum imperat Clerico ut clamaret per populum, ne quis temere die operaretur Dominico. Quo quinto die transacto, superfuso oleo, debilis palma dirigitur, & ad propria eundi cum libertate dimittitur.

Clericum, qui debilitatem pedum, & manuum ex violato diei festi praecepto incurrerat, sanat.

a

36. In pago Amoniense, * quod gestum est, replicetur. Rotegiaco (*b*) * villa Parisiacae Ecclesiae septem ei viri debacchantes oblati sunt. Quibus curatis unus, qui graviore vexabatur spiritu, cum exire cogeretur, homini Dei professus est, expulso se de illo loco gravem lamentationem Parisiacis facere. Tunc fugata pestis de sancti viri Germani transitu famam fudit per populos, & Pastoris pro obitu gregem movit in fletum. Qui tamen energumenus etsi seminavit mendacium, expulsus non defendit obsessum.

* *Mossy in Bria.*
* *Rosoy.*
Obsessos a daemone liberat.

b

37. Et quia Justi opera crescere cogebant miracula, item in praedicto loco offertur ei paralyticus, membris dissolutus, carpento subvectus, gressu destitutus & actu. Quo sanctificati olei liquore perfuso, cum cutis summa tetigisset, vigor medullas introiit. Dehinc redivivae manus ad usum mobilem redeunt: thorace (*c*) pe-

Paralyticum sanat.

c

(*a*) „ Ternodorensis tractus, cujus caput Ternodorum, seu Tornodorum, „ *Tonnerre*, in Burgundiae Ducatu, extenditur usque ad Monasterium Reomaënse, vulgo *Moustier S. Jean*, cui „ tum S. Silvester Abbas praeerat. Lege „ Vitam S. Joannis Reomaensis „ Mabil.

(*b*) „ Etiam hic locus Burgundia esse videtur Castellano, adeoque diversus „ a *Rongy*, sesqui-leuca duntaxat Parisiis, „ nec tamen creditur esse *Rosoy*, antiquis „ Rosetum „. Bollan.

(*c*) „ Ita mss codd., legendum tamen videtur: *thorax pectoris vitali pulsu* „ *fit fortior, genuum columnaris imbecillitas* &c. nisi forte *genua* adjective sumatur „. Mab.

pectoris vitali appulsus fit fortior, genua columnaris imbecillitas roboratur, plantae solidatis basibus subriguntur. Inter haec tota membrorum fabrica reparatur: qui sanitate recepta, redeunte sancto viro, occurrit in itinere praeparato exenio, gratias Christo referens de reddito corpusculo.

38. Nec hoc praetereundum est, qualiter simili merito claruit virtus in altero. Igitur Emmegisilus de vico Bucciaco (*a*), quidam puer admodum parvulus, membris paralyticus in sella Parisius ad sanctum virum, manibus bajulantium, delatus est. Nec (*b*) dextra vigens mobili, nec planta surgens stabili, nec lingua sonans volubili, totius debilitatis marcore captivus, quodammodo sine naturae ordine in rerum natura praefusus. Quem Sanctus continuatim per triduum sacro liniens oleo sanitati restituens uno sub momento voce, manu, vestigio. Cunctos stupor amplectitur, clamor in coelum educitur, omnem artem medicorum sanctum superasse Germanum.

Contractam manum habentem sanat.

39. Item de eodem vico Bucciaco quaedam occurrit Parisius ita manu contracta, ut unguium acumen palmam foraret in intimam. Qui tantum oris sui ducta saliva police, nervorum distentionem, manus reformat imaginem.

Caecae lumen reddit

40. Retinet ejus laureas & pagus Bituricus. Igitur Pastor bonus cum de vico Novigento ad vicum-Novum (*c*) visitandi gregis cura solita pervenisset, offert se quaedam vetula annorum bis quaterna gerens in caecitate curricula. Cujus super oculos signum nostrae redemptionis Sacerdos imponens, imperat, ut sequens iret, qua Pontifex pergeret. Altera quoque die cum praedicto occurreret ei

(*a*) ,, Bucciacus, *Boissy*, paullo supra Lutetiam, inter Sequanam & Matronam ,,. Idem.

(*b*) ,, In pluribus mss. heic inseruntur ista verba: *Per triduum voce, manu, vestigio, pudore concutitur, rumor in partes tollitur, gratias Creatori referentes, hominem a quo morbis jugiter, & moribus imperetur*. Sed cum textu non cohaerere videatur ,,. Idem.

(*c*) ,, Fortunatus supra num. 26. mentionem fecit Vici Novi, quem juxta Parisios locat. Hic idem omnino esse videtur, apud Bituricas a quodam Gallico Paraphraste perperam quaesitus, cum *solita cura* a S. Germano visitaretur. Fuerit proinde mulier illa Bituricensis Dioecesis, sed nequaquam Novigentum, vel Vicusnovus S. Clodoaldi vicus, vulgo *S. Clou*, olim Novigentum dicebatur. Vero tamen simile est hunc locum interpretandum de Novigento Silvae Vincenensi [*Vincennes*) proximo, a quo non longe distat Villa Nova *S. Georgii* communiter appellata ,,.

,, Et tamen Germanus Biturigensem Pagum saepe adire solebat, testante Greg. Turonensi Episcopo, in lib. de Gloria Confessorum cap. 80., & 92. Item Andecavensem Pagum ex dictis in Vita S. Albini ,,. Mabil.

ei ex improviso, sanguinem manantem de lumine, largo fonte, salutem suam oculi lachrymabant. Quae inter reliquos adstante sancto viro conspicitur. Qui tollens se de consessu, mulierem utpote caecam trahit in diversorium, quo sibi erat cubiculum. Cujus lumina aqua tepida suis manibus abluens diem refudit in oculis. Quae mox lucem inspicit, sancti viri digitos insatiata gaudio suis immersit faucibus, pariterque ministris compunctione deflentibus videre se hominem, qui caecis pro pecunia in domo lumina dispensaret. Sed haec in cubiculo praesente me gesta sunt.

Fortunatus miraculi testis.

41. Cum ad possessionem Ecclesiae, quae dicitur Inethe, * Sacerdos accederet, quidam ei fit obvius, conquerens de quadam villa se solum incolumem esse, universos vero accolas gravi taedio laborare. Cujus eulogiis ad infirmos portatis statim ab aegrotis languor omnis fugatus est, & primo gustu eulogiarum morbus cum pane consumptus est. Sic fuit ab illa turba cum esca sanitas manducata.

* Al. *in Aethe.*

Aegros per eulogias missas sanat.

42. Item cum Parisius ad Basilicam beatae Crucis (a) vir Dei procederet, mulier parvulum in albis, ultimo flatu palpitantem & jam migraturum, ante sanctum exposuit dicens: Pie pater, si velles ad lamentantem respicere, mater flebilis non orbarer; neque hinc discedere malles plenam gemitu, vacuatam de fructu. Et nisi festines succurrere, vides infelicem, extorquente morte, rapi natum ab ubere. Aut filium restitue, aut pariter cum ipso funeraturam me obtine. Indulge, Pastor, miserae, quam suus dolor facit audacem. Qua flebiliter poscente, mox ut Beati dextera supra expirantem signum Crucis impressit, quasi vigil de sopore lac matris expetiit, qui jam frigebat in funere. Ita momento temporis filius de mortis fauce, mater tollitur de moerore. Hinc circumstans populus, stupore concutitur, fragor in partes attollitur, gratias Creatori referentes de praemio, tempore Sacerdotis praecipuo, a quo morbis jugiter & mortibus imperetur.

Puellam extremum spiritum exhalantem ad vitam revocat.

 43. Deinde

(a) „ Basilica S. Crucis alias S. Vincen„ tii, nunc S. Germani Pratensis in sub„ urbio Parisiensi. Lege Vitam S. Drocto„ vei Abbatis num. 13. Amanuensium „ interpretatio est id, quod in nonnullis „ mss. editisque libris additur, *in subur„ bio ejusdem civitatis positam* „. Mab. De hac Basilica nos plura ad car. 14. l. 2.

* *Brie contre Robert.* In Bria. a Paralyticum sanat.

43. Deinde accedente in Bradeja (*a*) vico * pagi Parisiaci, Missâ celebrata, ei in sacrario cathedra deportata, offertur paralytica, universorum membrorum damnata gerens officia, nullum vigorem retinens plantae vel dexterae. Mox habens in eo fiduciam, qui dona sibi larga praestabat, eam ut vitalis olei benedictione superlinivit, statim morbus excluditur, salubris vigor illabitur: recreatisque visceribus melius renascitur saluti, quam germini, plus adquirens ex munere, quam sumpsisset origine. Itaut suis postea manibus tunicam sancto faceret, quasi adquisitae tributaria medicinae.

* Bol. *traditur.* Febricitantem sanat.

44. * Tradidit memoriae, quod juvat in laude. Itaque Audegisilus, Major domus Regiae, cum quartano typo graviter ageretur, occurrit beato viro, fidens de beneficio. Homo Dei in sua cella deputat, & cum uno Diacono residere jubet inclusum. Tum anxius, & jejunans minister, quid faceret, excogitat trepidus, unde curaretur infirmus. Idcirco febricitantem virum, Dei servi, rachena (*b*) undique obvolutum componit ejus in lectulo. Eadem quoque die tactu vestis nobilis, quasi impetu fluminis, ita quartanae febris ignis omnis extinctus est. Et redeunte de prandio, reserato cubiculo, sanus surrexit è lectulo, exultante ministro pro sanitatis praemio, tunc sibi resoluto jejunio. Sic tactu beati vestis salutem operatus est absens.

b

* *Poitiers.* Mutam & claudam sanat. * *Secorby.*

45. Exequamur itineris accepti viaticum. Itaque cum Pictavis * vir Dei ad beatum Confessorem proficisceretur Hilarium, quaedam Baudo-Feisa de Sene-Corbiaco * villa, inter duos vix advecta, ei repraesentata est, quae erat muta, clauda, vel manca. Lingua rigebat immobilis, anhelitu palpitante, pars erat tota de funere, ut videntibus oculis reliquum esset cadaveris. Super quam misericorditer ut signum sacrae Crucis expressit, confestim omnis vigor per membra diffunditur, venarum fluxuosi rivuli suscitantur, nervorum imbecillis stupor excutitur, naturalibus motibus ad vitalem usum tota fabrica renovatur. Mox linguae plectrum re-

(*a*) „ Bradeja vulgo *Brie-Comte-Robert* „ in provincia Bria, sed dubitat Castellanus, an non potius legi debeat *Bundejas*, ut sit *Bondis*, duabus ab urbe leucis, antiquitus *Vungeje* „. Bolland.

(*b*) „ Alii scribunt *Racbanae*, sed „ utrumque recte a verbo Graeco ῥάχη, „ quod divulsiones significat. Unde Rachana, vilis, & lacera vestis Vossio de „ vitiis Serm. videtur. Sed aptior huic „ loco Menardi nostri interpretatio in „ Concord. Regul. pag 922. ubi *Racbanas* „ pro lectorum operimentis usurpat. Alibi „ tamen Vossii expositio quadrat, ut in „ lib.2. Vitae S. Radegundis n.4. „. Mab.

resolvitur, digitorum glomi tenduntur, pedum bases solidantur, totamque viscerum molem hoc fuit apud sanctum vivificare, quod tangere. Quae convalescente medela tertia die civitatem sancto gratias referens suis occurrit vestigiis.

Stipula, super quam ipse cubuerat, virtutem medendi acquirit.

46. Operae pretium creditur etiam illud inserere curationis praeconium. Pago Vindocinensi * vir beatus dum praeteriret, in Ransidonem * manendi gratia declinavit, ubi * tanti robur benedictionis invaluit, ut stipulam lectuli, in quo vir sanctus requievit, quisquis fideliter abstulit, donum medelae portaverit, & de semine paleae frugem meteret medicinae.

* *Le Vendosmois.*
* *Ransé.*
* Bol. *tantam.*
Nota.

47. Reddat hic testimonium nobilis facti urbs Namnetum *. Quo vir Dei accedens, religioso admodum exceptus obsequio, occurrit ei Tecla, Damiani matrona, hominis prompti negotiis, supplicans, ut virum suum aut ipse Pastor, aut Missi sui requirerent. Quo quia ipsi fuit accessus difficilis, cum Chrismariis (*a*) suis Diaconum direxit. Qui percurrens ad hominem, ut sibi jussum fuerat, infirmi viscera tangit. Altera die exoratus ipse Sacerdos accedit ad debilem, qui duplici sub tortore, hinc pressus valetudine, inde podagrae vulnere cruciabatur, homo miserandus procaciter. Tum Sacerdos altissimi infirmum oleo benedicto perunxit. Eo momento debilis statim manibus directis longinquo de languore, gressu solidato, prosilivit.

* *Nantes in Armorica.*
Aegrum sanat ungens oleo.

a

48. Sed ut duplicaretur in una domo mysterium, & quae praecessit in patre medela, perveniret ad prolem, habentes filiam offerunt ei nomine Mariam caecam, surdam, & mutam. Exponunt vivum cadaver * ante sancti vestigia, dicentes: Bone Pastor, adhuc quod huic languidae medicinae restat, impende. Nam tibi credimus reservatum, unde teneres praeconium, ut restituta familia adquirat a Sacerdote, quod amisit de germine. Tunc pietas insignis advocatur in lachrymas: mox ad militiae suae belliger arma convertitur, & ad obtinendam victoriam preces offert fortis orator. Tunc vir beatus surgens ab oratione, oleo benedicto loca perungens capitis, in Trinitatis nomine trino depulso languore, statim patefactis aurium oculorumque meatibus, plaudentibus universis, muta loquax effecta est, Quo facto negotiatores civitatis Namneticae quisque sui remedium, pecuniam, ut potuit, sancto viro dispensandam pauperibus, devote vel obtulit, vel direxit.

Puellam caecam & mutam sanat.

* Al. *cadaverem.*

 49. Leu-

(*a*) „ Chrismaria vasa erant ad recipiendum chrisma „. Mab.

a Ludegiſilus aqua, qua laverat litteras a S. Germano miſſas, aegros ſanat.

49. Leudegiſilus (a), vir inluſter, juxta quod ipſe profeſſus eſt, cum aliquis ex familia ſuae domus incurreret typum cujuſcumque febris, aut aliquid frigoris, lavans illas litteras, quas in ſubſcriptione manus ſancti depinxerat, quamplures ſuos hac medela ſaluti reſtituit.

Divina ultio in violatores diei Dominici.

50. Breviter his perſtrictis, proſequamur ex reliquis. Chuſinus quidam, incongrue dum die Dominico equo curam impenderet, miſſa manu in vulnere, digitus ejus intumuit. Hinc graſſante fervore tota pars brachii relaxatur putredine. Qui per Belſam * ſancto itinerante, ut ad domum ſuam diverteret, precibus fuſis, obtinuit. Mox ejus brachium vir Dei aqua calida confovit: inſuper oleo benedicto perungens, ſuperpoſitis caulis foliis, mirificus medicus alligavit. Sic quidquid inerat ulceris, pretioſa cura reſtinxit. Poſt ipſe gratias referens ſancto viro occurrit tali curatus malagmate.

* *La Beauſſe.*

Ulcus ſanat.

51. Item ſervus Eccleſiae, Libanius nomine, die Dominico, ſepem inconſulte dum clauderet, manus ei contractae ſunt ultione praeſenti: qui ad ſanctum virum Pariſius morbo caſtigante percurrit. Quem olei benedicti liquore perfuſum, ac myſterii potius unguento reſperſum, addita oratione, incolumitati reſtituit.

Caecum ſanat.

52. Per ſingulorum compendia currant rerum miracula. Namque Andulfus, Eccleſiae Pariſiacae Clericus, dum die Reſurrectionis * in vineola ſua nuces ab arbore excuteret, pro eo quod operatus eſt in die illuminationis, caecitate percuſſus eſt, & vultu tenebroſo perſtitit anni ſpatio. Dehinc Pontifici oblatus, & ſancto unguine perfuſus, diei rurſus redditus, & Sacerdotis ſerenum purgavit Clerici nubilum. Sic quidquid miniſter amiſit, medicabilis Praeſul obtinuit.

* *Id eſt die Dominico.*

Obſeſſum a daemone liberat.

53. Et quia creſcunt genera miraculorum per tempora; cum Regi praeſentandus vir beatus occurreret villa Rotejaco, Clericus ei nequitiae ſpiritu vexatus adducitur. Unde expulſo adverſario videntibus circumſtantibus, velut avis parvula de capite energumeni, umbra fugata, egreditur. Quam dum reliqui per domum volitantem inſequerentur, ipſe ſanctus ſuis eam contrivit veſtigiis: & cum

(a) De Leudegiſilo Duce ſaepius mentio fit a Gregor. Turon. maxime lib. 7. Hiſt. Franc. Is Gunteramni Regis exercitum, ducebat, qui & Urbem Convenas obſediſſe, & expugnaſſe ibidem narratur. Idem forte, qui Comes-ſtabuli nominatur a Fredegario Scholaſtico in Append. ad Hiſt. Greg. Tur. n. 2 Hunc eundem eſſe crediderim, de quo hic Fortunatus: quod & nomen *Inluſtris* adjectum videtur declarare.

& cum pede comprimeretur, conversa est repente fallax in sanguinem, geminato praeconio, ut nec calcaretur, & sui casus indicio multifarius artifex fieret sanguis, reus sanguinum.

54. Producat pagus Oximensis (a) inter nostra quod suum est, ne teneatur in obscuro posteritati res luminis. Siquidem vir sanctissimus ad villam Tasiliacum * cum declinasset itinere, offertur ei mulier, cui duplex morbus erat, inde vetustas, hinc caecitas. Salutem deprecari verbis trementibus incoepit: qua supplicatione motus senis mulieris, & debilis, oratione praecedente, oleo superfuso, lucernae oculorum reddunt luminis radios, & datis specularibus tenebrae fugerunt. Qua illuminata Deo reddentes gloriam, per quem Christus operatur, adstantes S. Germani praeconati sunt merita.

* *Ville-Taillac.*

Anum caecam liberat.

55. Dinumerandi sunt morbi, ut praedicetur fons medici. Daningus, Ardulfi filius, ita capite, oculis, & totis hydropis morbo tensus erat visceribus, ut in utris similitudinem quasi totus venter esset, penetratis vitalibus, velut vitrum, perluceret infecta cutis intrinsecus. Qui a medicis desperatus, ad beati confugit extrema sorte remedium. Quem mox vestibus exutum, & sacris manibus perunctum, hydropis inclusus liquor liquore consumitur, & aqua infusione olei desiccatur. Sic modo admirabili nec humor foris egressus est, nec intus languor retentus est, arte praedicabili humorem ex humore siccari.

Hydropicum perungens oleo sanat.

56. Item cum ad Basilicam beatissimorum Gervasii, & Protasii vigilaturus accederet, quidam caecus institit, misericordiam postulans. Cui vir Dei praecepit inter altare & Sanctorum Reliquias ut jaceret. Quo peracto, primo diluculo mox super oculos signum Crucis intulit, lux effulsit. Et totus labor medici curam, virtute Crucis, impendit.

Caecum sanat.

57. Mulier de Oximense, petens redemptionem a sancto viro, qua sorte, nihil accipere meruit. Dehinc Britannum Presbyterum pro infirmitate Rectoris patriae suae benedictionem praedicti, & Reliquias expetiit. Qui iter suum egrediens, mansionem in villa, qua praedicta mulier habitabat, obtinuit. Quam maritus allocutus, ut sicut alii, & ipsi ad Reliquias domni Germani occurrerent. Quae despexit pro eo quod ei sanctus vir redemptionem

(a) „ Pagus Oximensis, Comitatus titulo quondam insignis, sic dictus ab „ Oximo Neustriae oppido, vulgo *Hyesme* „ inter Divae, & Ornae fluviorum initia „ continetur, pago Uticensi ab Oriente „ conterminus „. Mab.

Mulier attractis manibus aegra sanatur.

nem non dederat. Sed statim in loco, quo stetit, velut fixa stipite, gressum movere non potuit: manibusque contractis ad Reliquias Sancti, manu mariti portata est. Inter haec, dicti poenitens, miserante pio viro, saluti reducta est, confitens, ejus despectu sibi repentinum accessisse periculum.

Monachus lingens litteras a S. Germano missas sanatur.
* Chinon supra Ligerim.

58. Et quoniam, suo merito, semina salutis per quaeque loca dispersa sunt; contigit ut venerabilis Flameris, Abba de Canone * Turonico, manu Beati Germani, subscriptam accepisset epistolam. Qui cum suum Monachum per duos annos, febribus decubantem, ad lectulum visitaret, requirit infirmus, unde venisset pagina. Respondit Abba, a Domno Germano sibi fuisse directam. Quam petiit sibi porrigi. Qui de subscriptione ejus lingua detergens litteram, salus descendit in viscera, & atramenti pictura cuncta vicit unguenta. Unde approbatum est, languido recuperato, ut dicamus communiter, de Sancti subscriptione sibi salutem linxisse.

* Charoy in tractu Wastinensi.
* Cheury.
a
Manum attractam habentem liberat.

59. Dehinc cum ad Carnonam * Castellum accederet, quidam se ei ingerit manu contracta debilis, pro eo quod die Dominico aliquid operatus sit. Quem praecepit in villa Cariaco * post se festinum occurrere. Quo accedente, dum digitos ejus sacro perungeret (*a*) oleo, subito sicca palma revirescit ex altera. Adstricta cutis ossibus, intercurrente humore, relaxavit articulos, Juncturae pene disjunctae retenduntur in digitos, ariditas diuturna suffusa reflorescit in vena, statimque vulnere clausa dextera inter manus medici sana redditur & distensa.

* Al. inluster.
Filum de ejus veste demptum, aegritudines sanat.
* Incurrens.
b

60. Accidit ut Sanctus vir remeans de Namnetico, domum Nunnichi inlustris * illustraret vestigio. De cujus veste matrona rapto fideliter filo, recondit in Oratorio, quae valetudinem irruens*, Vigiliis in honore sancti solemniter celebratis, ac Missa revocata (*b*), de praesenti curata est. Ita Beatissimus non solum manu sanavit, quod tetigit, sed nominatus curas sparsit.

61. Atti-

(*a*) Legenda Praefatio cl. Mabillonii ad saec. I. Ben. num. 101., ubi quaerit, an *oleum ad unctionis Sacramentum consecratum, illud ipsum fuerit, quod Sancti in curandis infirmitatibus adhibere soliti fuisse leguntur*.

(*b*) „ Phrasis inusitata, & Fortunato peculiaris, ab eo iterum in lib. I. Vitae „ S. Radegundis num. 14. usurpata, sed „ utrobique in libris editis depravata „ foedissime. Hunc locum Surius recen„ tiorum exemplarium fidem secutus ita „ exhibet, *Vigiliis in honore Sancti eodem* „ *in Oratorio devote celebratis, ac Missa,* „ *de praesenti curata est*. Omnino vero „ exemplaribus veterrimis, in nostram „ le-

Attilam, virum illustrem jam morientem sanat.

61. Attila, vir inluster, ac Regalis aulae domesticus, corruens in balneo, laeso graviter brachio, computruerat ipsa tota manus ab humero. Qui medico adhibito, dum curam vellet impendere, rupta vena viscerum pene omnis in momento vitae sanguis effusus est. Nuntiatur Pontifici, hominem esse in funere, pietatis impulsu occurrit senior: quem lachrymis conclamantum sine ulla spe oculis clausis oppressum invenit expositum. Cujus vix adaperit fauces cum cultelli manubrio, oratione prius data intulit ei in ore paululum aquae frigidae semel, secundo, vel tertio. Interim expectans, quis esset rei exitus, adsedit circa lectulum. Transacta fere hora redivivo singultu exanimatus concutitur, ac mollis motu anhelitus evocatus reducitur. Faucium meatus, relaxatis visceribus, spiritu intercurrente, reducitur, paulatim convalescens, vita de morte revertitur. Dehinc quasi de sopore expergefactus interrogat: ad caput ejus quis fuit? Adesse Domnum Germanum a circumstantibus dicitur. Postulat manum Sancti sibi dignanter porrigi, ita incipiens alloqui: Domne, tu me revocasti longo euntem itinere. Statimque obtulit sacculum plenum pecunia & baltheum ampli ponderis, quos pauperibus erogaret, mercedem vitae, vel gratiae.

* *Rezy in Bria*. Carcere inclusos mirabili modo liberat.

62. Pergens Augustudunum vir Sanctus Rotagiaco * dum pervenit, comperit ab Abbone quosdam retrusos in carcere. Igitur pro absolvendis, supplex, Tribuno suggerit, sed ille durus non annuit

„ lectionem coëuntibus, subscribendum. „ Quid ergo *Missa revocata*? Nempe dies „ festus annua vertigine recurrens. Patet „ ex Conc. Pistensis cap.3. *Communi placito constituimus, ut usque ad Missam S. Remigii, hoc est Kalendas Octob. spatium habeant illi, qui in istis temporibus istas depraedationes & alia malefacta criminaliter, & publice fecerunt, ut inde apud Dominum, & apud eos, quibus malefecerunt, se pacificent*. In Capitul. „ lib.2. cap.10. Carolus M. monetae „ emendandae concedit *spatium usque ad Missam S. Martini*, & cap.20. pontibus „ resarciendis *ad Missam S. Andreae*. Si „ igitur Missa S. Remigii, S. Martini, S. Andreae pro die ipsis dicato sumitur, ut ex „ locis adductis manifestum est, recte „ & ad textum apposite Fortunatum heic „ de anniversario [ut loquuntur] festi „ S. Germani recursu interpretari licet, „ nec aliter fortasse licet. Cum enim de „ sacrosancto Missae Sacrificio is Auctor „ agit, non recedit ab usitato loquendi „ more, supra num.43. Et tamen Gregor. „ Turon. Episc. de Gl. Mart. lib.1.cap.51. „ alio sensu eamdem phrasim usurpare videtur, ubi de Matre agens, eam caelitus admonitam fuisse dicit, ut ad depellendum pestis inguinariae periculum „ in vigilia S. Benigni vigilias ageret, ac „ Missas revocaret. *Vade & vigila totam noctem in bonore, ac revoca Missas, & liberaberis a plaga*. Nam & Greg. Missae „ celebrationem etiam Laicis adaptat ejusdem libri c.75. *si qui nunc frigoritici*, inquit, *in ejus bonore Missas divote celebrent &c.* „ Idem.

nuit. Hinc ipſe cauto conſilio, dum dicit ſe campum circumire, currit devotus ad carcerem. Itaque ad exorandum provolutus ſternitur, ibique tempore nocturno catenae diſcuſſae ſunt, validus tormenti rigor ad fragmenta redigitur. Sera gravis illiditur, poſtis cardine vellitur, feralis carcer recluditur, damnati ad vitales auras quaſi redeunt de ſepulchro. Ita fit ut ei Rotagiaco, matutino tempore, ingreſſi occurrerent: & qui ſancto non praeſtitit pro abſolutis reis, Tribunus reus effectus eſt.

Judaeam mulierem mirabili modo Chriſto lucratur.

Felicis Epiſc. Bituric. ordinatio.

63. Igitur cunctorum ſaluti ſemper inſtans ſollicitus, cum Bituricas * acceſſiſſet pro ordinatione Felicis (*a*) Epiſcopi, praedicante Sacerdote, Sigericus quidam Judaeus, fidei ſacramento percepto, converſus eſt, habens in Judaiſmo Mammonam nomine, conjugem. Quae cum de converſione nec mentionem reciperet, & per Miſſos Beati admonita refugeret, facta ab eo vigilia, Doctor ipſe profectus eſt. Quae cum beatum virum nec viſu vellet intendere, cantato Curſu Tertiae, manum ſuam Pontifex ad mulieris frontem dignanter admovit, pietatis ex opere. Statim a circumſtantibus de mulieris naribus ſcintillante igne, fumus egredi viſus eſt, ut cunctis clarefieret, ejecto inſidiatore mulierem uſque tunc illum ſaluti ſuae repugnaſſe per obſidem. Tunc exonerata inimici faſce, reſpirans, confeſſa eſt numquam ſe prius faciem beati viri potuiſſe conſpicere. Qua petente, ac precante, effici Chriſtiana cum propria domo promeruit, & quaſi capite ſubdito, exemplo ejus, multi Judaeorum converſi ſunt.

* *Bourges.*

Syagrii Epiſc. Aeduenſis ordinatio.

Caecum ſanat.

64. Decet hic illud inſeri, qualiter peregrinula ſit revocata lux oculi. Itaque pergens Auguſtudunum pro ordinatione Syagrii (*b*) Epiſcopi, huc inter reliquos cives Florentinus inluſter pro conſenſu delatus eſt, habens naevum in oculo, ſpecioſitati derogans aliquantulum, ne florens haberetur in vultu. Interea dum laudes adclamantur Epiſcopo, a quodam ignorante ex improviſo percutitur eodem in oculo, evulſoque de loco coepit ſupra maxillam dubio pendere cum viſu. Qui curſu praepropero ad Beatum Germanum cum clamore proſequitur, multa ipſe concrepitans, ut loqui ſolet calamitas. Tunc Sancti Germani manu lumen in locum reducitur, & ab eo ad Beatum Symphorianum (*c*) dirigitur. Qui

(*a*) Felix ſucceſſit Probiano in ſede Bituricenſi ad an. 568. Vide, quae de Felice diximus in notis ad car. 25. l. 3. Op. Fort.

(*b*) Videſis, quae de Syagrio adnotavimus ad cap. 6. lib. 5.

(*c*) Scilicet ad memoriam S. Symphoriani, Martyris Eduenſis: cujus Acta habes inter Acta ſinc. Martyr. ad an. circiter 180.

Qui pro ipſo tamdiu vigiliis inſtitit, donec amiſſus oculus, purgata priſtina macula, addito beneficio, integrior redditur, & melius redit poſt vulnera, quam quod natus fuerat per naturam. Qui Florentinus (*a*) deinceps Mataſcone * ordinatus eſt Epiſcopus.

* *Maſcon.*

65. Quanta vero fuerit virtus ejus ſignaculi, adeſt inter reliqua res iſta teſtimonii, quae producitur in ſequenti. Cum de Baſilica Sancti Martini ad villam S. Eccleſiae (*b*) Severiaco * recurreret, adjungit in itinere quemdam Amantium juvenem, quem dedeprehendit a Judaeis duci nexum in ferreis. Requiritur quid fecerit. Puer reſpondit, veraciter ob hoc duci in vinculis, quia ſe recuſaret legibus ſubdi Judaicis. Tunc diſſimulabant cum clave Judaei vincula ferri reſerare. Facto a ſancto viro deſuper Crucis ſignaculo, mox ferri ſera revellitur.

* *Sivray* apud Turones.

Vinctum a judaeis liberat.

66. Itidem cum Pariſius ad Baſilicam Sanctorum Gervaſii & Protaſii, orandi cauſa, procederet, januis obſeratis ingreſſus illi negatus eſt. Tunc requiſitis clavibus, nec ipſis aperientibus, ſic reſeravit peſſulum, facto Crucis ſignaculo. Stupor animos invaſit praeſenti miraculo, aperiri de virtute, quod clave duce non potuit. Haec quoque veneranda praeſente me geſta ſunt.

Valvae clauſae divinitus apertae.

Fortunatus teſtis.

67. Et quia beato viro nullum obſtitit metallum, cum ligna, ſaxa, ferramenta ante ipſum ſoluta ſunt, accidit una dierum Pariſius orationem cum daret ad oſtium carceris, ſequenti nocte trufis apparet lumen in carcere. Viſus eſt eis admonere, quod foderent, ut foris procederent. Qui dicentes ad invicem Domnum Germanum ſe vidiſſe, & ſigna ſinguli referunt. Inventa coſta de pecude, fodientes amovent lapidem, & praedicto amico Dei occurrunt ad Eccleſiam matutino tempore, cum rediret ad requiem. Sic multis cauſa ſalutis fuit imago Pontificis, & ad vicem Beati Petri, dedit noſtri Sacerdotis ipſa figura remedia.

68. Dehinc illis ereptis, Tribunus civitatis ſaevire coepit in milites, deputans eorum fuiſſe negligentiam, quod viro ſanctiſſimo deputatur ad gloriam. Converſa in cuſtodes iracundia judicis, qui ſolebant adſervare, tradidit ſervandos in carcere, & ablatis clavibus judex fit cuſtos cuſtodibus. Interim vir beatus Tribunum vocat ad prandium. Ac dum pariter ſederent in eodem con-

Milites in carcere vinctos liberat.

Pars II. G

(*a*) Cenſet Cointius ad an.623. hunc Florentinum ſucceſſiſſe Euſebio in ſede Matiſconenſi paulo poſt Conc. Matiſcon.II. celeb. an.585.

(*b*) „Mss.Bonif.&Antverp.,ad quandam „ Villam Severiacum olim,vulgo *Sivray*„. Bolland.

convivio, ad mensam sancti viri occurrunt & ipsi, qui fuerant missi pro reis in compede. Claves habens in manibus, cum Tribunus de ereptis vix crederet, quod videret, agnoscens se sic custodisse similiter, sicut & milites carcerem, data vicissim venia, culpa transit in gratiam.

* *Orleans.* Alios vinctos liberat.

69. Inserat Aurelianis * nobile viri praeconium. Qua de civitate vir sanctus progrediens damnatorum voces exaudivit in carcere, quo certe subterraneum habebatur ergastulum. Quo super ascendens, & prostratus accubans orationem dedit amicus Christi cum lachrymis. Prorsus obtentu oraculi insequenti nocte carcere patefacto ad Basilicam Sancti Aniani confugiunt. Et ita Beatus Pontifex quamvis praetereundo post se reliquit suffragium.

Aegrum oculo sanat.

70. Non fastidium sit audire, quod Christus praestat fidelibus, dum miraculorum simul virtus crescit, & numerus. Itaque Sanctissimo occurrit quidam Parisius, cujus, quasi pugnus, extuberaverat oculus, ut etiam dictus vergeret in ruina post vulnera. Quo rogante, vir Dei de saliva oris sui oculum illiniens medelam lumini revocavit, & gratiam.

Item aegram curat.
* *Al. Noverca.*
Virtus Sancti praecipue in daemones.

71. Moverta * quaedam Parisius pustulam habens in brachio, cruciata doloribus, occurrens beato viro pari medicamine, tactu salivae curata est.

72. Sed si exsequamur miraculorum singula, quae suis gestis praesenti floruerunt in vita, haec sine fine sunt coepta, non erit modus in pagina. Quia quacumque Pontificis se convertit praesentia, nulla morborum generibus defuit medicina: & quanta se obtulerunt languentium vulnera, salutis fudit tot semina. Namque prima Pontificis exsequamur, vel ultima, cum per salivam oris sui multa curata fuerint ulcera, purgata sint energumena. Ante quem quamvis occulte venisset hostis nequitia, statim se manifestavit fraudolenta fallacia: ac de conspectu sancti viri quia celari non poterant, nec tolerabant praesentiam, terribili ululatu sua gemebant incendia, passim per loca volitantia exponebant, & crimina suspensi per aëra: frequenter nec interrogati confitebantur & nomina. Cum saepe suo impulsu currebant ad sanctum virum cruciandа daemonia. Cujus minister quo loco sancti tenebat baculum, illic energumenus pendebat religatus aëreo vinculo, & quasi clavis adfixo tenebatur vestigio.

73. Et quia sancto viro saepe inimici tendebantur insidiae, ut aut equus lapsum incurreret, vel ramus arboris tangeret, aut aqua vallis vel glacies periculum generaret; mox qui aut quanti,

quanti, aut qualiter totum energumena factum, omne confitebantur & numerum. Cum vero pedem efferret de domo, vel Ecclesia, videres strages daemonum ante tanti Pontificis, ac triumphatoris obtutum. Cadebant circa sancti catervatim vestigia diversis modis effusa. Haec muta, illa clamantia; illa fixa, haec lubrica. Et velut ad Judicem, dum gesta referrent propria, non effugiebant tormenta. Sed ad sancti praeconium quanta est haec laudatio, cum ineffabiliter, multa & stupenda ab eo fierent sub momento?

74. Caeterum eleemosynis quantum fuerit prodigus, explicari non poterit, nec si totius populi vox in uno se glutinet. Qui frequenter contentus una casula, vel tunica, quidquid erat residui, nudum pauperem vestiebat, ut inops calefieret largitore algente. Quanta etiam fuerit redemptionis effusio, nullatenus explicabitur vel loco vel numero. Unde sunt contiguae gentes in testimonium, Hispanus, Scottus, Britto, Wasco, Saxo, Burgundio, cum ad nomen Beati concurrerent, undique liberandi jugo servitii. Cum vero aliquatenus nihil esset prae manibus, tristis sedens & anxius, severior in vultu, austerus erat alloquio. Tunc si fortassis ab aliquo invitaretur ad prandium, compellebat convivas aut ministros proprios, ut conferentes pariter, unde vel unum captivum servitio liberarent: & sic aliquantulum Sacerdotis respiraret animus ex moerore. Quod si Dominus aliquid per manus sancti dispensandum alicunde dirigeret, mox in spiritu praevidens, solitus erat dicere: Gratias agamus Divinae clementiae: nam unde fiat redemptio, appropinquavit. Continuo sine ambiguitate praesens probabatur effectus. Quod dum accepisset in manibus, resoluta ruga frontis, vultu florebat senior, gressu pergebat alacrior, lingua fluebat jucundior: ut crederes hominem pro redimendis aliis se ipsum servitutis vinculo liberandum.

Eleemosynae.

Misericordia erga captivos & pauperes.

75. Quis vero digne repetat, quanta virtus verborum ab ore rotabatur, cum praedicaret in populum, ut omni litteraturae nasceretur stupor, & fieret in commune generalis compunctio, atque ex ore dicentis crederes, ut verba formarentur ab Angelo, dum plusquam homo loqueretur translatus in mentis excessu; cum abrasis maculis, sinceritate dogmatis pectora plebis cogeret, Divinis effragrare pigmentis?

Eloquentia Angelica in concionibus.

 76. Qui

Recitatio officii nudo capite. Lectio ad mensam.

76. Qui equitans in itinere, semper de Deo aliquid aut verbo contulit, aut cantavit, cursum (*a*) nudo capite dicens, etsi nix, ut imber urgeret. Cum vero venit ad mensam, confestim recitans affuit minister Divina colloquia, ut inter cibi fercula, animi pastus alimento, plus saturaretur conviva. Nullum tempus interpolans, quo non aut aliis prodesset, aut non ipse proficeret.

Vigiliae.

77. Quantam vero vigiliarum curam semper impenderet, quis enarret? aut toleratos algores ardore fidei praedicet? cum frequenter in lectulo, antequam reliquos de sopore commoneret adsurgere, quinquaginta Psalmos, vel amplius, indefessus in templo sui pectoris Domino decantaret. Sed quis illud furtum * felix vel auditu senserit, vel visu deprehenderit, cum ipse de lectulo frequenter sine caligis, ne sentiretur ab aliquo, perrexit in Oratorium, nullum sibi cupiens testem in illud * furtum praeter Christum occurrere? Qui celebrata vigilia remeans ad lectulum, quasi nihil egerit, tunc primum reliquos excitaret. Quanta vero ad psallendum fuit constantia, dum velut ferri rigore induta caro subsisteret, cum saxa frigus decrustaret, & aquas in crustam verteret? Qui cum suis visceribus dimicaret & vinceret, pene seipsum obliviscens, ut domestico tormento, superato corpore, de se triumphum in pace, factus Martyr, adquireret: ut se mutantibus Clericis, sine vicissitudine ipse decantandi modulamina (*b*) non finiret. Cum pene hoc incredibiliter dicitur, quod scitur: quia tertia noctis hora ingrediens in Ecclesiam, non est egressus ulterius psallentium ab ordine, donec clarescente die, decantatus so-

* *Al. felicem.*

* *Al. illum.*

Psalmodia jugis.

(*a*) „Scriptores antiqui cursus, seu de-„cursus nomine Divina Officia, sive Horas „(ut vocant) Canonicas intelligebant, „quod persolvantur quotidie, ac decur-„rantur. Regula S. Macarii cap.9. *Cur-„sum Monasterii super omnia diliges: qui „vero saepius orare voluerit, uberiorem „inveniet misericordiam Christi*. In Vita „mss. S.Serenici Abbatis, quam proxi-„mo saeculo proferemus in lucem, haec „leguntur: *In orationis autem studio tan-„tus illum fervor accenderat ut absque „peculiari supplicatione Romanum, seu „Gallicanum, & sanctorum Patrum Bene-„dicti, seu Columbani cursum horis sin-„gulis Domino decantaret*. Ubi particula, „*seu*, utrobique copulativa est, nec cur-„sus Romanus heic alius est a Gallicano. „Nam Gallos olim Romanos appellatos in „Vitae S.Samsonis Episc.Praefat.pag.165. „observavimus. De cursu Gallico iterum „mentio fit in Vita S.Vualarici Abb. apud „Surium 1. April. num.14. Porro nihil „hac voce usitatius apud Gregorium Tu-„ronensem qui librum unum de cursibus „Ecclesiasticis a se compositum in lib.10. „Hist. commemorat „. Idem Mab.

(*b*) Cleri Parisiensis in psallendo ordinem, & assiduitatem, sub Germano magistro, ac Duce, expressit carmine Fort. lib.2. cap.13.

ſolemniter curſus univerſus conſummaretur ex canone. Cum vero domum regrederetur fatigatus aetate, vel frigore, aut inlata diverſorum inquietabat ſuggeſtio, aut ab ipſo requirebatur, ubi praeberet ſuffragium: ut etiam ad requiem reclinanti, vel paululum de querelis occurrentium afflictorum, vel pauperum, crux pararetur in lectulo, poſtponens ſuas injurias, ne ſuggerentem premeret illata neceſſitas. Paratus pro miſericordia, ſemper currens pro venia Pater & Paſtor populi, ad ſe alienas cauſas transferens, & querelas, aut pro parte mitigabat, dolores compatiens, aut quantum poſſet, ex toto curabat corde ſubveniens.

Somni parcitas.

78. Intantum quoque ſacris amplificatus provectibus, etiam diem beati ſui tranſitus ita praedixit, ut ſubdimus. Ante aliquos dies nam vocans ad ſe Notarium ſuum imperat in cubiculum ſupra lectum ſuum ſcribere hoc tantummodo, *quinto Kalendas Junias*: ſed neſcientibus omnibus quid hoc eſſet; poſt ejus ſanctus diſceſſus manifeſtavit de ſaeculo. Nam neque hoc Dominus familiari animae abſcondere pertulit. Denique eadem die poſt peractum praelium beatus migravit ad Chriſtum. His & conſimilibus ſtudiis occupatus, ac ſemper intentus, fere octogenarius per orbem mirandis actibus adſciſcendus Martyribus, Apoſtolis adgregandus, glorificandus meritis, coronandus in populis, ereptus corporeo vinculo, immaculato ſpiritu beatis fidei dotibus perpetualiter victurus, victor evolavit ad coelos (*a*), regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt gloria honor & poteſtas in ſaecula ſaeculorum Amen.

Cauſas aliorum ut ſuas habet.

Obitum praenoſcit.

IN

(*a*) De S.Germani obitu Gregorius Tur. in lib 5. cap.8. ita ſcribit: „ *Eo anno* (primo ſcilicet Childeberti Junioris, Chriſti D. LXXVI.) *& B. Germanus Pariſiorum Epiſcopus tranſiit: in cujus exequiis multis virtutibus, quas in corpore geſſerat, hoc miraculum confirmationem fecit. Nam carcerariis acclamantibus corpus in platea adgravatum eſt, ſolutiſque eis, rurſus ſine labore levatur: ipſi quoque, qui ſoluti fuerant in obſequium funeris, uſque ad Baſilicam, in qua ſepultus eſt, liberi pervenerunt. Ad ſepulcbrum autem ejus multas virtutes Domino tribuente credentes experiuntur: itaut quiſque ſi juſta petierit, velociter exoptata reportet. Si quis tamen ſtrenuas virtutes illius, quas in corpore fecit, ſollicite vult inquirere, librum Vitae illius, qui a Fortunato Presbytero compoſitus eſt, legens, cuncta reperiet*„. Et in lib. de Glor. Conf. cap.90. „ *Ingrediente*, inquit, „ *Chilperico Rege in Urbem Pariſiacam, poſtridie, quam Rex ingreſſus eſt Civitatem, paralyticus, qui in porticu Baſilicae S.Vincentii, in qua B. Germanus requieſcit in Corpore, reſidebat, dirigitur* „. Addit Aimoinus in lib.3.de Geſt. Franc. cap.16. „ Quod cum Regi nunciatum foret, magna cum devotione illuc adveniens & tanto gaviſus miraculo, ejus Epitaphium diſtichis *rhythmice compoſuit &c.* Mabil.

IN VITAM SEQUENTEM S. ALBINI

EPISCOPI ANDEGAVENSIS

PRAEMONITIO

S. Albini Vitam a Fortunato conſcriptam fuiſſe, teſtis eſt Greg. Turon. lib. de Gl. Confeſs. cap. 96., his verbis: Albinus autem Conf., cujus nuper Vitae liber a Fortunato eſt conſcriptus Presbytero &c. *Item in epiſtola, quae circumfertur ſub nomine Greg. Turon., ſcripta ad S. Germanum, Pontificem Pariſienſem, narrat ille, Vitam S. Albini, a Fortunato concinnatam, a ſe emendatum fuiſſe, ſive purgatam ab iis erroribus, quae Amanuenſium imperitia in eandem irrepſerant. Sed ea epiſtola, doctorum virorum ſuffragiis, Gregorio Turonenſi abjudicatur: ut oſtendit Joan. Launojus in Diſſert. ea de re ſcripta: & nos alibi adnotabimus.*

Auctores Hiſtoriae Litter. Franc., exiſtimant eam Vitam a Fortunato elucubratam fuiſſe ad an. 580. circiter, cum Gregorio Turonenſis in lib. de Glor. Conf. [ut retulimus] ejuſdem meminerit, tanquam recens editae. Is porro illud ſuum Opus de Gl. Conf. non multo ante an. 588. confecit: cum in eo de funere Radegundis loquatur, vita functae an. 587.

Porro ſi Fortunatus Vitam B. Albini non ante annum 576. vel 577. concinaſſe dicendus eſt, plane commentitia, & apocrypha evincitur ſupra citata epiſtola Greg. Tur. ad S. Germanum, Epiſcopum Pariſienſem: cum hic eodem an. 576. deceſſerit, ut diximus in notis ad ejus Vitam. Qui enim poterat ad eum adhuc ſuperſtitem Gregorius Vitam S. Albini, editam a Fortunato, a ſe vero emendatam mittere? Quo circa miror cl. Liruti hoc ſolum teſtimonio, quod ex apocrypha epiſtola Gregorii petitur, definire vitam S. Albini elucubratam a Fortunato fuiſſe, ſuperiore Gregorii ejuſdem teſtimonio praetermiſſo.

Hanc autem Vitam S. Albini a Fortunato ſcriptam, edimus, ut extat ſaeculo I. Bened., primum edita a Surio ad diem 1. Martii, tum a cl. Mabillonio ad duo vetera mſs. emendata, & notis illuſtrata. Bollandiſtae quoque eandem exhibent ad diem 1. Martii, notis auctam: e quibus nonnullas ſubjiciemus, ubi opportunum videbitur, ad majorem lucem Vitae S. Albini afferendam.

VITA

a

VITA
S. ALBINI (*a*) EPISCOPI
ANDEGAVENSIS

AUCTORE

VENANTIO FORTUNATO

EPISCOPO PICTAVIENSI

Ut testatur Gregorius Turonensis in cap.96. de Gl. Conf.
Ex Surio & mss.

PROLOGUS AUCTORIS.

1 MEmini, vir Apostolice (*b*), cum ad (*c*) urbem, quam Christo praesule regitis, vestris me praesentaturus obtutibus, occurrissem, inter reliqua maturitatis consulta, quae sensu divite, torrentis more, mihi visus es inundare, etiam de sacratissimo viro Domno Albino Antistite vos fecisse tenuiter mentionem. Sicut enim ejus vita immarcescibilibus meritis florere probatur coelestibus impressa libellis, ad aedificationem etiam plebis, humanis etiam fixa mandastis ut conderetur in chartis; duplici beneficio populis consulturi, dum & in illo tenerent admiranda, quae colerent, & in se respicerent, quod unusquisque sagaciter emendaret: idest dum

b c
Auctor quodam Episcopo interpellante hanc vitam scribit.

(*a*) S. Albinus ex Abbate Tincillacensi, sive Cincillacensi, creatus Episcopus Andegavensis, ad an.529. (ut ostendit Cointius ad hunc annum num.1.) subscripsit Concilio Aurelian. III. an.538., & per Sapaudum Abbatem Aurelianensi V. anno 549.: obiit vero eodem anno, aut subsequente, ut infra dicemus.

(*b*) Hunc fuisse Domitianum, secundum post S. Albinum in sede Andegavensi Episcopum, facile crediderim: a quo Fortunatus l.11.c.27., Andegavum se fuisse invitatum ad festa S. Albini celebranda indicat his versibus:

Hinc citus excurrens Cariacae devehor aulae
Tincillacensi perferor inde loco.
Hinc sacer Antistes rapuit me Domitianus,
Ad Sancti Albini gaudia festa trahens.

quin in ms. cod. escuriali, ut notarat Rosweydus, post illa verba, *auctore Fortunato Presbytero*: additum legebatur, *ad Domitianum Papam*, ex Boll. Lege notas nostras ad car.27. lib.11. Fort.

(*c*) „ Deerat hic Prologus codici Audo„ marensi „. Boll.

dum apud unum tot praedicanda cognoscerent, apud se resecare sua singuli non differrent; quatenus tam unica beati viri relatio, medela publica fieret audientium.

2. Intelligens vero velociter fugientes a saeculo memoriae subripi, timeo de vita Sanctissimi negligenter aliqua, cito lapsura, alligare: nec facile rursus in animum recipi, si semel inciperet oblivione temporis invadente subduci. Cujus rei impulsor quidam, mandata vestrae Beatitudinis exequens, a me quod annuerem flagitavit, illud adjiciens, ut quae ipse de gestis sancti Viri juxta fidem compererat, ego ipso insinuante indubitalitet propalarem; in hoc magis querelarum molem conficiens, eo quod, quae praedictus vir occulte quidem, sed digna relatu gesserat, pro veritatis indagine, sed nec ad ejus singula meruit pervenire, & aliqua se de cognitis memoraverit oblitum esse. In his autem, quae meminit sine ambiguitate, suo testimonio, populum nobis attulit assentantem: cum certe de ejus praeteritis dubitare non liceat, qui operatur in singulis quotidie clariora.

A quo haec acceperit

3. Congratulatus vero relaturo, eo quod de vestris nutrimentis talis vir adoleverit, qui injunctam sibi rem tam strenue peroraret, & de proprio aliquid causa venustatis nec incompetenter offerret, immo si velit ipse per se, quod aliunde poposcerat, explicaret. Siquidem quidquid de illo dicetur, vestris hoc praeconiis reputatur: quoniam est meritum magistri, laus discipuli, & ministri sollertia sunt Pontificis ornamenta. Quod cum ego meae exiguitatis conscius attingere trepidarem, revera qui noverim hoc debere committi exertis ingenio, facundis eloquio, devotis officio, probatis stilo, qui sunt sensu divites, linguae rota torrentes, famulatu celeres, carmine coruscantes: cum ante peritiam vestram ipsa Ciceronis, ut suspicor, eloquia currerent vix secura, & cui apud Caesarem Romae libere licuit uti Aquitanico Judice, in Gallia forsitan formidaret.

Auctoris modestia.

4. Quid ergo a me infra doctorum vestigia latitante, res alta requiritur, quem ad scribendi seriem nec natura profluum, nec litteratura facundum, nec ipse usquequaque usus reddidit expeditum? cum etsi voto traherer, rei magnitudine deterrerer: quia radiantem vitam, si pigri relatoris impar lingua praedicat, obsoletat; & quod illuminare debuit, hoc nube sermonis abscondit: ubi ageretur rectius, si quae ab aliis poscitis, ederetis. Unde certus intelligo, non vos hujusmodi quopiam indigere, sed ut de pere-

peregrinis noſtra vobis aliquid ſiſtarcia (*a*) non negaret ; & velut *a*
inter fruges triticeas , ſterilitatis meae hordacea ſe conferrent. Nunc itaque cauſas ambiguitatis in arbitrii ſtatera ſuſpendens, eligo ruſticus agnoſci per obedientiam magis , quam indevotus effici per doctrinam, ut cujus faſtidire poteritis eloquium, ſaltem approbetis affectum . Hoc autem mihi videlicet in hoc opere praecavendum eſt, ne ad aures populi minus aliquid intelligibile proferatur. Idcirco igitur tota mediocritate contentus, etſi relator ineptus, tam beatae vitae cupio geſta breviter intimare : ſupereſt qui novit mederi * magis, ipſe fluctuanti paginae portum ſuae dexterae ſubminiſtret. * *l. malis.*

VITA INCIPIT.

5. Religioſorum vita virorum , quantum eſt meritis clarior, tanto voce crebrior populorum; quia dum illi univerſis beneficia tribuunt, in ſuam laudem linguas excitant ſingulorum ; ad quod perſpicaciſſime propalandum , vita vel geſta Beatiſſimi Albini deducantur ad medium. Igitur Albinus Epiſcopus, Veneticae (*b*) re- *b*
gionis Oceano Britannico confinis indigena , non exiguis (*c*) parenti- Albini patria.
bus oriundus , immo digni germinis digniſſima proles emergens, *c*
decus, quod ſumpſit ex genere, felicis vitae meritis ampliavit : dum in illo & quod glorificaret Chriſtus elegit , & quod univerſus veneraretur mundus, effulſit. Qui inter ipſa novellae juventutis exordia tanto fidei fervore flagravit , ut parentes , ad quorum deſiderium ſolet infantia feſtinanter recurrere , pro caritate Chriſti magis iſte voluntarie reliquiſſet , & velut hoſtes
animae, carnales affectus effugiſſet (*d*), credens ſibi ſufficere, ſi *d*
omnem dilectionem (*e*) in ſolo coeleſti Patre plantaret. Mox in- *e*

(*a*) De hac voce *ſiſtarcia* lege Dufr. in gloſſ. Eadem porro vel *ſitarchia*, & *ſitarcia* ſcribitur, ac modo pro alimento ipſo, modo pro ſacculo , vel ciſtella, qua cibi deferebantur, accipitur: an quaſi σίτῳ ἀρκοῦσα? Hinc Ugutio Jo. de janua : *ſitarcia*, inquit, *vas*, *& repoſitorium* , *ſicut ſaccus* , *& pera &c.* ut legitur apud eundem Duſr.

(*b*) „ De Venetis Brittaniae inferioris „ populis, eorumque inter Armoricos po- „ tentia conſuli Caeſar poteſt, atque e re- „ centioribus Papirius Maſſonus in Anti- „ quit. Galliae. Urbs primaria, Epiſcopa- „ tu illuſtris, *Vannes* Gallice appellatur „. Bollan.

(*c*) „ Albertus *le-Grand* in Vitis Sancto- „ rum Armoricorum , prognatum ſcribit „ (Albinum) e ſamilia, *de Spineto forti* di- „ cta „. Boll.

(*d*) „ Duo mss. *effugiens* „ Boll.

(*e*) „ Surius legit *delectationem* pro *di-* „ *lectionem*„.

a Cincillacense (a) Monasterio tanta animi humilitate Domino placiturus se subdidit, ut salva morum honestate, nihil sibi de ingenuitatis privilegio vindicaret: ubi quem origo liberum genuit, famulum voluntas addixit, intelligens magis esse laudabile, ut amore Christi nobilitas inclinaret, quod erat, quam cum fastu quaereret apparere, quod non erat.

Fit ex ingenuo Monachus humilis.

6. Proficiebat denique in eo exercitationis quotidianae processus, ita ut ultra se semper ascendens meritis, non reliquos vinceret, sed edomito corpore de seipso potius triumpharet. Quis enim expediet, quam fuerit in jejuniorum parcitate praecipuus, in vigiliarum delectatione propensus, in orationis assiduitate laudabilis, in miserationis opere singularis; ut & hostem, qui sibi repugnabat, extingueret, & unde se solum affligeret, cunctis spe maxima subveniret? Erat enim ad obediendum promptus, ad vitia calcanda maturus, ita ut in ipso juvenili (b) tirocinio jam senibus esset exemplum, hoc solum habens cum homine commune, quod natus est, caeterum totum voluit esse Christi, quod vixit. Non oculum voluptati, non aurem ludibriis, non animum accommodans levitati, sed semper se regens anchora gravitatis, talem se intra Monasterii septa tractavit, ut vel, si quando processit ad publicum, esset infra carcerem sui cordis semper inclusus; nec aliud extra se respiciendum praetulit, quam Christum, quem in pectore fidelis portitor bajulavit.

Ejus exercitia & virtutes. — b — *Nota.*

7. His igitur studiis occupatus in tantam vitae claritatem pervenit, ut ejus devotum servitium mundo Dominus per miracula testaretur. Denique cum adhuc puerulus per pagum in Abbatis sui proficisceretur obsequium, dum applicuissent apud quemdam hominem, tanta detonuit violentia tempestatis, tantumque se pluvialis imber effudit, ut ipsam domum nec sua tecta defenderent. Cum ergo prae magnitudine pluviae casa pro campo constaret, madefactis omnibus, qui in eodem loco tenebantur hospitio, solum Beatum Albinum tunc imber tangere expavit: quia ubi flammam fidei sensit, ne injuriam faceret, se gutta detorsit. Quo comperto, conscientiae (c) sanctitas, quae celabatur in annis, innotuit meritis eo quod in flore adolescentiae virtutis odore fragraret.

Albinum imber non attingit, caeteris madefactis. — c

8. Dehinc

(a) Hujusce Monasterii nomen varie effertur, ut animadvertimus ex Brovvero in notis ad c.27. l.11. Car. Fort.

(b) „ Mss. S.Maximini habet *juvenibus*: „ duo alia *juvenili* „. Bolland.

(c) „ Surius legit, *conscientia sanctitatis* „.

8. Dehinc coeleſtibus donis cum aetate creſcentibus, annorum circiter triginta, & quinque Monaſterii Rector, & pius Pater eligitur; quippe qui ſuo ſplendore ad ſe traxerat dignitatem. Interea ſub Magiſtri cenſura Congregationis diſciplina vernabat, ubi ſeveritate diſtricta, licentia peccandi perierat. Fervebat ergo pietatis intuitus, exultabat pſallendi concentus, coruſcabat inter Fratres obedientiae radius, praecellebat ſanctae caritatis ornatus; quia ſicut erat ad vitia eradicanda ſollicitus; ita ad inſerenda dona coeleſtia circumſpectus. In quo Abbatis officio rexit per quinque annos (a) congregationem ſibi commiſſam, feliciterque gubernavit.

Eligitur Abbas.

Quinque annis Monaſterium rexit.

a

9. Et quia tanti meriti fama ſepulta non latuit, ſed felicibus pennis cuncta pervolans occupavit; contigit eo tempore Andegavam (b) civitatem Paſtoris gubernatione nudari. Tunc univerſitate populi concordante, quamvis eo humilitatis ſtudio reſiſtente, ad Pontificalem gradum, duce Chriſto, concordanter eligitur. Qui honorem debitum Sacerdotii conſecutus, ita ſe in alimoniis pauperum, in defenſione civium, in viſitatione languentium, in redemptione praebuit captivorum, ut beata unius actio generale fieret ſalvamentum, quibus ex ſtudiis coeleſtes fructificavere in eo virtutes.

b

Epiſcopus Andegavenſis creatus.

10. Igitur in civitate Andegava, cum ei quaedam mulier, Grata nomine, ſed debilitate contractae manus ingrata, nervis ſtupeſcentibus occurriſſet, ſignum Crucis ſuper infirmam dexteram fecit. Hinc praemortuae palmae prius ſe vivax tepor infudit; item ſequenti die in ipſo loco, ut ab eo ſignaretur, ſe obtulit, quo facto, coeperunt venae ſuos excurſus agnoſcere; tertia vero die, ubi ſuper eam ſigillum Crucis impreſſit, ſtatim ſe arentium digitorum fila laxaverunt, & recepto miniſterio mulier in Chriſti nomine rediviva dextera ſe ſignavit.

Miraculis clareſcit.

11. Quadam vice, dum ad vicum Geginam (c) praeteriens acceſſiſſet, adoleſcentem, Alaubaudum * nomine, amiſſo vitae reperit jam munere. Audiens autem a parentibus extremam filii mor-

c

* Sur. Malabandum.

H 2

(a) „ Surius legit viginti quinque annos, „ ſed quinque dumtaxat praeferunt duo „ mss. codices, quibus uſi ſumus. Mabil.

(b) „ Mss. *Andegavis* „. Bolland.

(c) Hic vicus Gegina, videtur deſignari a Greg. Turon. lib. 4. de Mir. S. Martini num. 14., ubi narrat, quod „ Baudegiſilus quidam ex Andegavenſis urbis „ territorio, Baudulfi filius, vici Geinenſis „ (vel ut habent codd. Bellovacenſis, & „ Claromont. *Genienſis*, ut adnotat cl. Ruinart.), dum humoris ſaevi jaculo ſauciatur, debilitatus occubuit „.

mortem deplorari, occurrit, & ut mortuum vivum erigeret, se in orationem prostravit, quo incumbens diutius oravit. Dum pallesceret Sacerdos in pulvere, animae vivacitas rubescebat in corpore, donec pulsato coelo, patefacto tartaro, juvenis revocaretur a funere, Sacerdos a prece. Deinde cum Asiacum (a) Monasterium paterna sollicitudine visitasset, quidam, ut ei succurreret, jam fide illuminatus, caecus exclamat: cui sanctae Crucis medicamentum imponens, tam fuit illi lumen cito recipere, quam quaesiisse. Item Andegavis cum quidam Maurilio clausis oculis lucem sibi restitui postularet, tum Pontifex se ad nota arma convertens, mox ut signum venerabile Crucis super palpebras ejus extendit, velut balista fortissima, penetratis tenebris, Crux post se caeco lumen invexit. Item cum Margellinus quidam, circiter decem annos transigens in nubilo caecitatis, tractus ad beatum Pontificem pervenisset, ubi signum adorandae Crucis super oculos ejus extendit, statim erumpente sanguine, effugatis tenebris, lux intravit.

Mortuum suscitat.

Caecos tres illuminat signo Crucis.

Foeminam carcere solvit.

12. Illud etiam nobis est factum memorabile recensendum. Cum illustris foemina, Etheria nomine, jussione Regia persequente, in Dullacense Villa militum custodia teneretur obsessa, tunc ovi periclitanti succurrente sancto Pastore, solus ut a nullo cognosceretur, ad ipsam ingreditur: quo viso, amplectens ejus vestigia lugens mulier, inhaerebat. Tunc infelicis custodis insana procacitas, vult eam quasi lupus a veste Pastoris evellere: injuriam vir sanctus accepit. Tunc insufflans in ejus * facie, temerator Sacerdotis celeri morte mulctatus est. Hinc terrore urgente reliqui reverentiam habuerunt Pontifici, & unius poena fecit alios immunes a culpa; nec prius a muliere discessit, quam dato Regi pretio, ipse eam liberaret: sic uno momento, & salus fuit supplici, & mors extitit praesumptori.

* *Int. faciem.*

Caecum daemoniacum curat.

13. Nec id quidem est omittendum, quod tradi memoriae sit votivum. In vicum, cujus est vocabulum Albivia, piae devotionis studio, sanctus Pater accessit: ubi dum quidam caecus ab eo opem misericordiae postularet, coepit idem, quia dudum captus fuerat infestatione daemonii, corporis vexatione torqueri. Tunc

(a) Asiacum vulgo *Assay* vicus est territorii Turonensis. Plures tamen sunt vici hujus nominis in Turonibus, ut animadvertit Valesius in notitia Galliarum. Haec fere ex Ruinar. in notis ad Greg. Tur. lib. 4. de Mir. S. Martini c. 15. Asiacum tamen Monasterium, de quo hic sermo est, videtur in Dioecesi Andegavensi fuisse.

Tunc in orationem, cui semper animi sancta intentione vacabat, corpus etiam prostravit, raptumque lumen pristinum reddidit oculis, & pestem immundi spiritus effugavit. O ineffabilis gratia pietatis, a qua dum substantia sola petitur, triplex remedium obtinetur, victu pavit egenum, muneravit visu caecum, reddidit libertati captivum.

14. Itemque occurrente eo Regi Childeberto Parisius, nunciatur Pontifici, Regem venationis causa, de civitate in crastinum esse discessurum. Mandat se, ut dignum duceret, expectandum. Sed quia beatum Albinum corporalis infirmitas praepedivit, ad ejus praesentiam praedictus Rex occurrere maturavit: qui donec per illam viam, quae ad Sacerdotem ducebat, incessit, feliciter properavit. Cum vero in quoddam trivium pervenisset, velletque alibi deviare, equus ejus, ac si metallum fusile, gressum movere non valuit. Suspicans Rex culpam esse equi magis quam causae, alterum sibi fecit sterni, quem dum per ipsum iter gradi compelleret, ac si muro impediente, caesus ire non valuit. Intelligens nihil profecisse mutasse vehiculum, nisi mutaret occursum *, coepit ab equo discere, quod homo peccaret, & humanus intellectus haberet, quod pecus corrigeret. Deflectens (*a*) in viam, quae ad Sacerdotem ducebat, ea coepit alacritate discurrere, ac si ereptus de fovea, campi mollis planitiem recepisset.

Childebertus ipsi non parens, equos rebelles experitur.

* *Ser. & cursum.*

a

15. Est operae pretium de quodam cadavere rem vivam proferre. Dum ad civitatem * Venetis (*b*) ipse vir Apostolicus accessisset, unus de obsequentibus jam conversus adolescentulus, Christi servitio subditus, quem pro qualitate morum peculiarius diligebat, eo in loco defunctus est, atque sepultus, cujus defuncti post annum corpusculum psallendo ad propria revocabat. Tunc remorante eo pro causa, voluerunt servientes prius corpus movere, quam Sacerdos occurreret; sed tanto pondere fit gravatum, ut antea potuissent gigantea membra prensare; quam pueruli corpus sufferre: dum adhuc cadaver insepultum crederetur jam marmore premi, cum nec equi gressum poterant promovere, ac si pulvis ejus de se vincula generasset, donec eos Antistes rediens oratione solveret, quos tacente voce confixit.

* *Vannes*, in Armorica.

b

Cadaver immotum oratione movet.

16. Hoc

(*a*) Mss. Audom. deflectens in *via*„. Boll.

(*b*) „Ms. S.Max. *Venetis*. Aud. *Venetus*, ut ante *Parisius*„. Boll.

Caeco lumen reddit.

16. Hoc iterum non minus est praedicandum (*a*) miraculum. Cum in Cincillacense Monasterio (*b*) Gennomerus Monachus esset oculorum luce privatus, & annosa tempora una essent noctis caecitate transcursa, petiit sibi a sancto viro fieri Crucis signaculum. Quo facto, luminis vitalis splendor intravit, & fugatis tenebris, sol olim peregrinus illuxit. Est & hoc inter reliqua venerabile documentum. Cum in civitate Andegava turris portae cohaerens, damnatis esset carcer effecta, praetereunte Beato Albino, fiebat insolentia de vocibus inclusorum. Tunc ad Judicem precator accedit, ut eos pietatis causa de custodia relaxaret. Quod cum ille aure surda differret, mox Pontifex ad Deum se fida petitione convertens, tam familiari voce suggessit, ut in loco quo orationem sanctus effudit, mirae magnitudinis saxeus quadrus exiliens, portae aditum faceret carceratis, quia ante ejus precem soliditatem suam lapis servare non potuit. Hinc egressi, quasi de sepulchro viventes, in Basilica Sancti Maurilii (*c*) Domno Albino gratias referentes, se ad ejus vestigia prostraverunt, eo quod suspectos de funere redire fecerat ad salutem.

Carceratos liberat.

Item daemoniacam.

17. Item, dum quaedam mulier arrepta a maligno spiritu, se beatissimo Albino vociferans, & ejulans praesentasset, mox adversarius ipse supra ejus oculum in similitudinem vesicae sanguineae se collegit. Tunc Pontifex faciens signum Crucis increpavit eum, dicens: Inimice, oculum quem non dedisti, nec possis auferre. Mox de collectione ipsa in flebotomiae similitudinem subtiliter sanguis erupit, quo fluente, sine laesione oculi, immundus hostis evanuit, & puella incolumis, imperante signo Crucis, evasit.

Incestas nuptias damnat.

18. Sed & hoc magnanimitatis exemplum opportunum ducitur explicandum, quod pro Dei negotio apud eum non fuerit ulla Regum, potentumque personalis acceptio. Denique ad cumulum coelestis gratiae conquirendum, incestarum nuptiarum execrabiles copulationes jure condemnans (*d*), Beatum Johannem irreprehensibilem imitabatur. Quanta vero inde sustinuerit, nullus digne poterit explicare. Siquidem Martyr effici cupiens, si non defuisset manus percussoris: sed procul dubio palmam Martyris meruit, qui vetita desideria non abscondit. Unde praeter labores reliquos, etiam per Synodos, pro ipsa causa saepius excita-

(*a*) „ Abest hoc miraculum a tribus mss.„ Bolland.

(*b*) Legitur *Genomerus*, & *Gernomerus*. Ex ipso Boll.

(*c*) S. Maurilio fuit Episcopus Andegavensis: cujus vitam, ut nonnulli putant, scriptam a Fortunato, vide infra positam.

(*d*) „Vide Canonem X. Concilii III. Au„ relianensis anno D. XXXVIII. celebrati, „ cui Albinus subscripsit. Mab. Leges is Cointium ad an. 538.

citatas, excurrens, ad postremum quamplurium Episcoporum injunctione, ut excommunicatas a se personas absolveret, vi fratrum coactus est. Et cum rogaretur, ut eulogias, quas reliqui Antistites ad personam, communione suspensam, dirigentes benedixerant, & ipse signaret, ait ad Sacerdotale Concilium: Etsi ad imperium vestrum ego signare compellor, dum vos causam Dei recusatis defendere, ipse potens est vindicare. Quo facto, antequam eulogias (*a*) excommunicata persona in ore susciperet, expiravit (*b*); a b
& priusquam portitor perveniret, sermo Sacerdotis obtinuit, qui etiam ad B. Caesarium Arelatensem Praesulem pro eadem causa consultaturus (*c*) occurrit. c

Translatio corporis ejus.

19. Sed quia ejus singula non valemus retexere, sufficiat de plurimis vel pauca dixisse. Illud quoque beatissimi testimonium viventibus post obitum necessarium credimus prae caeteris explicandum, quia licet teneretur clausum corpus ejus in tumulo; attamen justi animae merces exuberavit in fructum. Igitur cum Sanctus Germanus (*d*) Parisiacensium Episcopus, vel Comprovinciales, d
ac Pontifex successor ejus & populus vellent membra Sancti in novam Basilicam transponere, & propter Cellulae angustiam, in qua conditus fuerat, non daretur sacri corporis extrahendi licentia, cunctis haesitantibus, & incertis, quid agerent, curis popularibus se virtus beatissimi viri mediatrix interserit. Nam expectantibus omnibus, & nihil deliberantibus, repente, nutu divino, discisso pariete Cellulae, qui erat ad pedes ejus, a parte orientali tres lapides deciderunt; scilicet dato signo, per qualem locum se juberet educi posse.

20. Interea facto aditu, dum concentus psallentium ad sanctum sepulchrum progreditur, in loco, per quem est eductus, palam tres paralytici, jam diu desperati, redditi sunt sanitati, ac nervi praemortui vivificari didicerunt de meritis sepulti; statimque

(*a*) De Eulogiis lege, quae diximus in notis ad c.9. l.11. Op. Fort.

(*b*) Expiravit non S. Albinus, ut male interpretatur Saussajus in Martyr. (quod animadvertit Bolland), sed persona excommunicata, ad quam Eulogiae mittebantur.

(*c*) „ In Vita S. Leobini Episcopi Carno„ tensis num. 13. Leobinus ipse, tum Ab„ bas Brajacensis, ad S. Caesarium cum „ S. Albino profectus legitur „. Mabill.

(*d*) „ In notis V.C. Steph. Baluzii ad Serva„ tum Lupum pag. 378., Extat Carta Nefingi „ Episcopi Andegavensis, in qua Ecclesia „ B. Albini a S. Germano Parisiorum Epi„ scopo, voluntate, & Imperio Childe„ berti Regis ante portam Andegavensis „ Urbis fundata memoratur „. Mabil.

* Sur. duo caeci. timque duodecim * sunt pariter illuminati ; tandem aliquando sumentes lumina diei ab umbra defuncti, nimirum agnoscentes ejus adminiculo se posse lumen consequi, cujus virtute potuisset paries fenestrari. His & consequentibus infinitis miraculis, & si summi Pontificis membra recubant in sepulchris, attamen per Creatoris gratiam, in aeterna saecula vivunt merita Confessoris. Hic itaque coelesti dono, venerandis floribus adornatus, a viginti annis & sex (*a*) mensibus Pontificalem apicem Ecclesiastica regulariter censura gubernans, vitae autem octogesimo anno, illud propheticum *in potentatibus* beatitudinis culmine feliciter explens, animam Deo carissimam, ereptam de saeculo, mansuram b cum Christo, Angelis plaudentibus Kalendis Martii transmisit (*b*) ad coelos, praestante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor & gloria in saecula saeculorum, Amen.

(*a*) „Ms. S. Maximini habet viginti annis, „ & septem mensibus. Boll.

(*b*) S. Albinus decessit nec ante an. 549., quo anno subscripsit Concil. Aurel. V. per Sapaudum Abbatem, cum ipse forte aegritudine impediretur; nec post 550.: quo anno Eutropius ejus successor coenobium Glannafoliense dedicavit: de quo vide Cointium ad an. 550. num. 3.

IN

IN VITAM
SANCTI PATERNI
PRAEMONITIO

Vitam S. Paterni, quam subjicimus, a Venantio Fortunato scriptam fuisse, fere omnes consentiunt. Nam & mss. codices referunt Fortunatum ejus auctorem: inter quos ms. codex, quem cl. Mabillonius prae manibus habuit, hunc titulum praeferebat: incipit Prologus Domni Fortunati Episcopi in Vita S. Paterni: *& gravitas styli Fortunati, ac indoles passim in eadem perspicitur.*

Porro vitam S. Paterni edimus, ut extat apud Bollandistas ad diem 16. Aprilis, ad fidem plurium codd. mss. examinata, & exacta. Eadem legitur etiam in Tom. 2. Ann. Bened. in Appendice ad saeculum I. Bened., eruta ex schedis a V.C. D. d'Herouval communicatis Acherio, & Mabillonio, variis notis illustrata; quas locis suis subjiciemus: una ex notis, quibus Bollandistae eamdem copiosissime exornarunt, decerpentes eas, quae prae caeteris ad majorem ipsi lucem afferendam conducere videbuntur. Quin imo cum pluribus in locis inter vitam, quae in saeculis Bened., edita fuit, & inter eam, quam Bollandistae ediderunt, lectionem inprimis differre compererimus, visum est discrimina illa suis in locis adnotare: ut utrumque proinde exemplar a nobis hic editum dici possit.

Hujuscae Vitae quasi Compendium editum fuerat a Surio ad diem 16. Aprilis, atque hinc depromptum, & insertum To. 1. saecul. Bened., sed illud confectum stylo obscuriore, & involuto: a Surio [ut ipse profitetur] in gratiam Lectoris oratione aliquanto latiniore *donatum. Illud forte a Clerico aliquo vel Monacho Abrincensi primùm concinnatum fuit [ut opinantur Auctores Hist. Litt. Franc.], quo in celebrando ejus Sancti Officio in Ecclesia legeretur. Atque hoc compendium tamdiu pro Vita S. Paterni, scripta a Fortunato, habitum est, quoad a cl. Mabillonio illa ex antiquo codice [quem sibi D. Antonium Vionium Herovallium ait communicasse] eruta, atque edita est. Nos itaque Compendio illo posthabito, S. Paterni vitam, quam a Fortunato elucubratam credimus, hic subjicimus.*

VITA

SANCTI PATERNI (a)

EPISCOPI ABRINCENSIS

AUCTORE

FORTUNATO EPISCOPO

Ex variis codicibus mss.

PROLOGUS

1 DOmino sancto, & meritis venerabili, toto sinu pectoris amplectendo in Christo Patri, Marciano (b) Abbati, Fortunatus humilis. Magnae caritatis profert testimonium, cujus curam in amico nec mors subtrahit post sepulchrum. Nam qui famam (c) [habere] amatoris studet, * ut post obitum, ipsam memoriam fortiter diligit in defuncto: denique affectus (d) viventis toto bibit pectore, quem nec sepultum abstulit oblivio de sermone. Quo voto sollicitante, Pater venerandissime, de B. Paterni opinione tam celebri injungere non distulisti, a nobis aliqua loquente pagina promulgari. Qui certe vir Apostolicus nec apud vos in (e) oblivione,

* L. D.

(a) S. Paternus circa annum 480., vel 482. natus, Monasterium Enixionense in Dioecesi Pictaviensi, ac postea Scisciacense, in pago Constantino, a se extructum, incoluit: & inde ad Ecclesiam Abrincensem regendam evocatus est, cum esset septuagenarius. Decessorem habuit in ea sede Aegidium, cui ipse successit circa annum 552., aut 550. ut censet Cointius. Interfuit Concilio Parisiensi III. celebrato anno 557., & obiit an. 565. ut ponunt Bol. aut 563., ut vult idem Cointius ad hunc annum n.2., quem vide.

(b) „ *Marcianus videtur Abbas fuisse* „ *Sesciaci, aut certe Ansianensis, Monasterii, de quo mox agitur* „. Boll. Id tamen certo affirmari nequit, cum constet plura Monasteria variis in locis a Paterno exaedificata, & instituta fuisse, praeter duo scilicet illa, apud Bojacenses, Cenomanos, Abrincenses, & Rhedonenses alia: ut cuinam horum Marcianus praefuerit, vix liceat conjicere: horum tamen alicui, quae a S. Paterno extructa fuerant, praefuisse cum Bolland. crediderim.

(c) Acher. sic legit: *nam qui famam amatoris studet post obitum*.

(d) Ibid. *denique affectum viventis*.

(e) Ibid. *nec apud vos oblivione*.

ne, nec apud nos abſens eſt in virtute: cum magis ſacratis actibus nunc veram vitam poſſideat, in qua mors non invenit, quod exſtinguat, nec vis habet ultra, quod noceat, cum ſub pede Juſti potius ipſa ſuccumbat, & conteratur calce, quae quondam fuerat in timore, confidens illi ſe ſupplicem, quia in gloriam plaudentis reſpicit, quem invaſit; & magis ordine converſo (*a*), a
didicit timere mors mortuum. Quod opus licet impar ad (*b*) iſtud, b
quia tu mihi commiſeris, tamen ad obediendum libentiſſime invadam, & in tua jura tranſcribam: quia apud diligentem ſufficit ipſum velle, ſi deficit poſſe: quippe ubi devota eſt caritas, voluntas major eſt, quam facultas: nam placere vult integre, qui cauſa obedientiae etiam ſuas vires tranſcendit. Obedientiae vis. Unde quia ultra ſe tendit & plus quam valet, appetit, amor menſuram non habet. Ita quia (*c*) prae dilectione, & in his, quae ſupra me ſunt, c
debitorem me profiteor, quantum valuero, affectuum foenora ſolvere procurabo: ſed tamen & cum ſolvero, plus debeo, quoniam caritati nunquam totum redditur, quod debetur. Religioſorum (*d*) hominum d
geſta praedicabilia, ſub creſcente virtutis profectu adulta, ac venerandis (*e*) opibus in cumulum ſacrae benedictionis educta, miraculo- e
rum fidelium jam tranſmiſſi temporis teſtimonio ſunt declarata, ac vivacibus mentis oculis, & ſi non teneantur in paginis, affixa: quia extrinſecus advena teſte non indiget, qui domeſticae gloriae documentis excellit. Quia tamen corroboratur grex devotus Paſtoris ſuffragio, quoties praemiſſarum virtutum ipſius re-

 creatur

(*a*) Addebatur in ms. Reginae Sueciae *feliciſſimo triumpho*. Bolland. Ita legitur vel apud Acher.

(*b*) In mss. Divionenſi: „*licet impar adi-* „ *turi, quam materiei commiſeris*„: alibi „ *licet impar in re iſta dicturi, quam ante* „ *mihi commiſeris*: Ut ſenſus clarus ha- „ beretur, dandum aliquid conjecturae „ fuit „. Bolland.

(*c*) Acherius legit: *Itaque dilectione, & in his, quae ſupra me ſunt, debitorem profiteor: atque, quantum valuero, affectui foenera ſolvere procurabo. Sed tamen & ſolvere plus debeo &c.*

(*d*) „ Hinc incipit Prologus in mss. „ Trevirenſi, & Bodecenſi, uti apud „ Surium: Acherius pro *hominum* legit „ *actuum* „. Bolland.

(*e*) Acherius ſic legit: *ac venerandis operibus in cumulum ſacratae benedictionis educta, miraculorum fidelium jam tranſmiſſi temporis teſtimonio declarata, a vivacibus meritis ſemper adſiſtunt fidei oculis, etſi non adfixa teneantur in paginis, quoniam extrinſecus advena teſte non indigent, qui domeſticae gloriae documentis excellunt.*

creatur auditu (*a*): quae ad nostram notitiam perlàta sunt de gestis & conversatione beati Antistitis Paterni, ad profectum audientium, utcumque denudare satagimus.

Paternus pie educatus.

2. Sacratissimus (*b*) igitur Paternus Pictavus, cujus Aquitanicae regionis, juxta saeculi ordinem generosis parentibus, & exterius in administratione publica olim occupatis, procreatus, sanctis moribus institutus est. Hic a Julita matre, fere sexaginta annorum vidua, enutritus; coelesti inspiratione a primis infantiae annis maturae vitae fraena suscepit, & in monasterio (*c*) Enesionis (*d*) jugum Dominicae culturae monachicum gestaturus [habitum] expetivit. Cui mox ab Abbate suo ad dispensationem cellarii deputatus, in ipso primo gradu dedit indicium, se ad multa gubernanda, distribuente Domino, Pontificem mox futurum. Cujus mater jam converso infantulo cum tunicam vellet facere, orditam telam casu super tectum (*e*) posuit. Quae subrepta ab ave, quae dicitur milvus, & in nidum suum portata, post expleta unius anni spatia reperta est incorrupta: ita ut stamen ejus nec hiemalis imber, nec fervor aestivus filo putrescente solverit; sed integra (*f*) perstiterat, ac si tunc fuso torquente de manu lanificae pendula processisset.

Fit monachus.

S. Paternus & Scubilio

3. Dum (*g*) hinc se ad majorem virtutem ab adolescentibus adhuc annis extenderet, ac terminum periculosae aetatis transiliret,

(*a*) „ Sequentes lineae sunt in ms. „ Bodecensi„. Bol. Acher. vero superius sic „ legit: „ *& tamen corroboratur Grex de-* „ *votus de pastoris suffragio, quoties prae-* „ *missarum virtutum ipsoque recreatur* „ *auditu* „.

(*b*) Acher. *Sacratissimus igitur Paternus Episcopus Pictavis civis &c., generosis parentibus exortus, in administrationem publicam procreatus, generosior moribus institutus a Julita Matre, fere LX. annorum vidua, nobilissime enutritus &c.* „ Surius vero habet: *jam a duobus annis* „ *vidua*: „ at in omnibus mss. legitur [subdit Bolland.] *sexaginta fere annorum vidua*: quasi ad illum aetatis suae annum vidua eum educavit per 12. aut 15. annos.

(*c*) „ Ansionense, *sive Enixionense, aut* „ *Hensionense*, Monasterium (ut notat Ma- „ billon. in notis ad Vitam S. Aicardi Ab.) „ censu quidem modicum, hactenus „ subsistit, a nostris excultum *S. Jovini de* „ *Marnis*, vulgo S. Ioüin, Dioecesis Picta- „ viensis, Armoricam versus, prope Toar- „ cium opidum, & Thoedam amnem „ *le Toüé* „.

(*d*) Acher. „ *& in Monasterium Enessio-* „ *ne, jugum Dominicae culturae Mona-* „ *chus gestaturus expetivit* „.

(*e*) Mss. Rotom. *domum* „ Boll. Acher. „ *super tectum imposuit* „ & paulo post „ *ad nidum suum perducta &c.* „.

(*f*) Ib. *integra perstitit*.

(*g*) Acher. *Dehinc ad majorem virtutem se adolescentibus adhuc annis extendens terminum puerilis aetatis transiliens &c.*

liret, consilio inito cum Scubilione, ejusdem cellulae monacho, *a*
propter amorem Christi, relictis parentibus, in Constantino (*a*) pa-
go se libenter elegerunt fieri peregrinos pari contubernio, solum
deportantes Psalterium. Tunc S. Scubilio, licet esset senior, vi- *b*
dens S. Paternum (*b*), suis meritis multum honorandum, ad fratrem *c*
sibi coaequandum, suum dimisit (*c*) pallium. Cui dum in quam- In pagum Constantiensem discedunt.
dam (*d*) insulam, propter solitudinis amorem, ut ibi procul mun-
do, Deo proximi vacarent, ire constituissent; ab ea mente re- *d*
vocati sunt a quodam viro sancto nobili, & timorato, qui roga-
vit eos, ut Sesciacum (*e*) se conferrent, ut loci populum a super- *e*
stitione & idololatria sua converterent, & eum Jesu Christi fidem Sesciaci
docerent. Tunc igitur versus speluncam (*f*) euntes, invenerunt *f*
caecam plebem multam, sua ibi orgia, & deorum festa celebran-
tem: quam hortati sunt zelanter idola relinquere, & Deum ve-
rum, ut salvi fierent, adorare, & baptismum suscipere, propter
eum, qui fecit eos. Sed maledictus ille populus, malitiose oc- Idololatras docent fidem Christi.
cludens aures tam sanctis ac salutaribus monitis, eorum sermo-
nem spreverunt, & cum magna contumacia daemoniorum suorum
horrenda sacrificia perfecerunt. Nihilominus Sanctus Paternus,
& San-

(*a*) „ Pagus Constantinus, Normaniae „ pars versus Occidentem ad Oceanum „ Britannicum, vulgo *le Coutantin*. „ Bolland.

(*b*) Acher. „ *Paternum meritis honorandum* „.

(*c*) „ Aliàs *divisit*„. Bolland. „ Cur „ vero Scubilio senior, non Paternus „ pallium gestabat? An Monachi „ Ansionenses, seu Enessionenses imi„ tabantur Graecorum Monachorum „ morem, qui in tres distincti ordi„ nes, diversis utuntur vestibus? Nempe „ Novitiorum est tunica, cingulum & „ pileus: Perfectorum, seu votis adstricto„ rum pallium: Perfectiorum, cuculla? „ Lege Notas Jacobi Goaris in Euchol. „ Graec. pag. 488. „. Mabil.

(*d*) Acher. *qui dum in quadam insula propter solitudinem desiderarent accedere, vir quidam nomine Amabilis, Deo timoratus, donec de ipsis civibus nuntiaret, detinuit eos dicens, ut in fano Sesciaco se dignanter reconderent, ac sua intercessione Diabolica cultura, quam gentili sub errore mali venerabantur, cessaret.*

(*e*) In aliis mss. & Surius *Scisciacum*. Bolland.

(*f*) Aliqua mss. vocant: „ receptaculum „ cavernae circa sinum montis „. Bolland. Acherius vero sic legit totum hunc locum: *Tunc circa sinum montis in receptaculo cavernae cum suo contubernali vir Eremita ingressus est. Ad quod fanum populus dum ex consuetudine per sacra exsecrabilia debaccharet, admonitus est a sanctis viris, ne vana colendo se crederet salvari, qui salvari poterat, si non irritaret in injuria creatorem, sed justius ageret, si conditori suo vivificatum plasma serviret: quae plebs reverendos viros irreverenter despiciens, ritum, quem pessime coeperat, pertinaciter exercebat. Tunc Sanctus cum collega suo, tam fervore fidei, quam vexillo*
crucis

& Sanctus Scubilio, munientes se signo Crucis, armati constantia & scuto fidei, scipionibus suis everterunt ollas & cacabos, in quibus miseri illi idolorum cultores coquebant carnes, quas simulacris dedicaverant. Non timebant enim viri Dei vitae suae, sed zelo erga Christianam fidem & Dei gloriam animati, cupiebant sanguinem suum pro Jesu Christo fundere. Tamen, quamvis barbara multitudo esset copiosa, & illos posset occidere facile, nihilominus immisit Deus in eam talem horrorem, ut ad suam cavernam uterque redierit salvus & incolumis.

Ollas & cacabos evertunt.

Ad martyrium subeundum parati.

a

Punitur mulier in eos contumeliosa.

4. Verum attamen (a) est, quod impudica & sine fronte mulier, ut eos pudore afficeret, elatis a tergo vestimentis posteriora illis sua monstravit. Quod impune non tulit Deus: quia nates ejus statim ulceribus innumeris putruerunt, quae sanari non potuerunt, nisi petita a servis Dei venia.

b

Dat vin eleemosynam pane,

5. S. Paternus (b) imprimis erat misericors & eleemosynarius juxta posse suum. Nam cum in cellula sua aliquando non haberet nisi medium panem pro se & socio, illum dedit pauperi: unde Scubilio irascens tantisper, indoluit quia incipiebat esurire & nesciebat unde haberet: nec famem pati permisit: sed esurienti victum impertiit. Nam sine mora Witherius (c), primus eorum discipulus, inter jejunia (d) sera, intulit xenia copiosa, & multiplica-

c

d

crucis armati accedentes ad vasa, ubi pulmentaria decoquebant, singula suis baculis everterunt: potum vero, per cuvellas dispositum deorsum evellere (vel *effundere*) *voluerunt, postponentes suum periculum, dummodo fortes milites pugnarent pro Christo, desiderantes Martyrium, si devotus ferire non reformidasset percussor. Sed magis nutu divino ipsi in timore sunt habiti, qui poterant trucidari.*

(a) Acherius sic legit hunc locum: *Tunc revertentibus ipsis, ad eorum injuriam quaedam mulier vestibus se denudat: quae mox ad vindictam justorum totis membris morbo percussa contrahitur. Hinc per anni spatium vigore tabescente torquetur, ac nervis aegrotantibus, caedente ulcere flagellatur, donec venia petita, ipsis exorantibus, unde vindicta venerat, inde curreret medicina.*

(b) Idem Acher. *quadam vice cum eis tantum dimidius panis ad refectionem legitimam remansisset, advenienti iteranti* (*f. itineranti*) *& ipsum B. Paternus ad humanitatem largitus est, cupiens homo Dei magis hoc in mercedem, quam in ventrem recondere. Tunc Sacer Scubilio hora competenti rogat, ut jam deberent reficere. Cui respondens ait: Christus, qui semper abundat, praeparat suis cibaria. Quod frater moleste ferens, eo quod post laborem non invenerat, unde se fatigatum reficeret: Et tamen pro servi esca Domini cura pervigilat, nec famem pati permisit, qui esurienti victum impertiit. Nec sine &c.*

(c) „ Surius, & mss. duo *Witheus*, mss. „ Reginae *Withenus*: aliud ms. *Matthaeus*„. Boll.

(d) Acher. post *jejunia*: non legit: *sera*. Ibid. paulo post: „ *sic intra horae momentum, quod indigenti dederant, cum magno* „ *foenore receperunt* „.

cavit cibaria, refectione dilata; ac sic intra horae momentum, id, quo indigebant, cum magno gaudio receperunt. Itaque refectione peracta aequalis liquor (*a*) deerat, plurimum illum sitientibus: quia tanto magis caro desiderat pocula, quanto plus saturitas exardescit post escam. Mox in oratione prosusi Christum precantur, ut suis famulis aquam tribuat in deserto, qui dedit in Horeb Israëliticis populis aquam in abundantia de durissima petra. Hinc a divinitatis auribus e vicino exauditis precibus, ut B. Paternus tetigit de baculo humum, fons erupit ab abysso, & ita repente exilivit, ac si Moyses alter virga perforante aquam extraxisset e lapide.

a
Accipiunt divinitus cibo
Et potum ex fonte excitato.

6. Cujus rei (*b*) crescente fama, vir venerabilis Abbas eorum Generosus (*c*), post (*d*) triennium ad requirendos monachos, tam bene ad Christum fugitivos, perrexit. Quibus inventis agnoscit S. Paternum in valde arduam vitam conscendisse, ita quod praeter panem & aquam, vel olera, sale condita, nulla sumebat edulia. Aspectum vero non solum a feminarum, sed etiam ab amicorum removebat praesentia, ut ab omnibus remotus melius expectaret adventus Angelicos, & cresceret in divinitate, quod deess-

b
c d
S. Paternus a priore Abbate inventus

in nimia vitae austeritate,

(*a*) Idem: *aqualis liquor sitientibus deerat*: ac paulo post *Christum aeternum vitae fontem precantur ... qui tunc Israeliticis undam manavit in eremo ... & ita repleus exsilivit... aquas traxisset de lapide.*

(*b*) Acher. *Cujus causae fama crescente.... se in valde vita ardua constrinxisse*: & paulo post: *nulla sumebat cibaria... sed etiam a virorum removebat praesentia, ut ab omnibus summotus*: & post: *lectulum nunquam habens . . . in pluma neque caput reclinans, nisi veste tantummodo, qua in die usus est, ea per noctem contentus est. Pro molli lana hirsutum cilicium induens ut inter horas soporis & per tempus quietis &c.*

(*c*) „ Ms. Rotom., ut hic, habet: at mss. alia tria cum Surio, transpositis ver- „ bis: *Vir venerabilis Generosus Abbas*: „ In ms. Bodecensi deest vox *Generosus*: „ in aliis non dicitur *nomine Generosus*, „ ut possit censeri appellativum, non „ proprium nomen „: Bolland. De hoc Generoso lege Cointium ad an. 508. n. 21.

(*d*) „ Hinc manifestum est, Generosum „ Abbatem, non ad saeculum VII. (uti „ alias diximus) sed ad saeculum VI. „ pertinere. Corrigendum proinde vetus „ Lectionarium Ansionense, in quo S. Ge- „ nerosus floruisse dicitur: *eo tempore*, „ *quo Romanum Imperium Constantinus* „ *Augustus, tertius ab Heraclio, guber-* „ *nabat, & Childebertus, filius Theodorici* „ *Regis, Dagoberti primi nepotis, Fran-* „ *corum Reip. praesidebat*. Generosus „ Monasticum habitum in Monasterio An- „ sionensi sub S. Launegisilo suscepisse „ legitur. Anno M.D.LIX. textor quidam „ apud Toarcium opidum ob violatum „ S. Generosi festum diem membrorum „ stupore punitus, in Ecclesia S. Generosi „ factâ poenitentia sanatus est. Item Ai- „ mericus quidam cognomento de Villia, „ Toartii Senescallus, ob rapta ejusdem „ Ecclesiae ornamenta poenas dedisse fer- „ tur. S. Generosus VI. Idus Julii colitur „ in Monasterio Ansionensi, seu S. Jovini „ de Marnis, & in Ecclesia Prioratus „ S. Generosi, vulgo *S. Generoux*, quae „ una leuca distat ab ipso Monasterio, „ ejusque reliquias adservat „. Mabil.

deesset in homine. Lectulo numquam utens, lectuaria nesciens,
Moderari eam jubetur. in pluma numquam se reclinans, veste una & eadem die &
nocte contentus, pro molli lana hirsuto cilicio se induebat, ut
inter horas soporis & quietis non esset requies corporis & mutato ordine adhuc post * peractum diem nox succederet in labore.
* Acher. assum. Quod Abbas suus conspiciens esse ultra propositum regulae, velut impatientem fraeni equum (*a*) ad moderata revocavit jejunia,
a
b imperans, (*b*) ne reclusus esset tam ardue, ut virorum conspectu
vel colloquio se fraudaret. Insuper ut cellulas, quas ipse con-
c struxerat, vicariis vicibus (*c*), visitaret. De quo, quia de bo-
d nis parentibus esset, tam (*d*) a Pontifice Leontiano, quam civibus te-
e stificatum est. Quem (*e*) in loco commendans, B. Scubilonem revocans ad monasterium secum, parvo intervallo ad fratrem redire permisit.

Creatus Diaconus & Presbyter. 7. Dehinc vir Dei Paternus a S. Leontiano Diaconus, ac Presby-
f ter (*f*) factus, quantum dignitate creverat, tantum virtutibus se honorabat. Gemellis cultoribus tantum in Sesciaco adolescebat gratiae fructus, de verbi semine genitus, ut fanum profani cultus ereptum hominibus, deputaretur pectoribus, & insensatus locus
g fieret animalium cultura (*g*). Spelunca vero, quae tales accolas excepit, tam nobilis floris odore fragrare coepit, ut velut de patris fundamine, matrisque alveolo, cum totius Religiositatis
Multa condit monasteria. nectare nata, atque nutrita, monachorum plurima funderentur exa-

(*a*) „ Addunt duo mss. *per imposita*
„ *fraeni pondera*: quam lectionem &
„ Acherius habet. Surius: *imposito quo-*
„ *dam fraeni retinaculo*. Bolland.

(*b*) Acher. *ut nec reclusus esset tam ardue, neque virorum &c.*

(*c*) Bolland. dicta duo mss. *in carro vicibus visitaret*. Ita & Acher. legit.

(*d*) Ach. „ *tam a Pont.f. Leontiano...prom-*
„ *pte testificatus est*. Leontianus (in ms.
„ Rotom. *Leontinianus*) fuit Episcopus
„ Constantiensis: subscripsit Concilio Au-
„ relianensi I. anno 509. pro quo in notis
„ Sirmondi, ex ms. Remensi, & Bellova-
„ censi legitur: *ex civitate Briovere Leon-*
„ *tius Episcopus*. Briovere, teste Sirmon-
„ do, vetus nomen urbis priusquam ibi
„ castra Constantia figerentur „. Bollan.

(*e*) In ms. Bodecensi haec ita amplificantur: *Traefatus itaque Abbas cum Paternum omnibus fratribus, & mundi principibus satis commendasset, & in eodem, quo degebat, loco confirmasset, tum Scubilionem ad Monasterium redire praecepit, & in aliquibus correctum, post modicum tempus ad fratrem Paternum redire permisit.*

(*f*) Acher. *Presbyter institutus, quantum dignitas creverat &c.* & paulo post: *quibus gemellis cultoribus, tantus in Tessiaco adolescebat gratiae fructus, ut.*

(*g*) Ib. *animalium clausura. Spelunca vero, quia & tales accolas excepit, etiam coepit nobiles flores odore fragrare*: ib. *matrisque alveario... Monachorum fundarentur examina. Denique per civitates, scilicet Bajocas, Cinomannis, Abrincas, Rhedones Britanniae &c.* ib. *cujus diversis indiciis ...& sacrata vita per signa.*

examina. Denique per civitates (a) Constantiam, Bajocas, Cenomanum, Abrincas, Rhedones, per eum multa Domino fundata sunt monasteria, cujus dominicis indiciis claruit fides per opera, & vita sancta per signa. *a*

Reddit mutae loquelam. *b c*

8. Itaque (b) in Sesciaco quadam vice, Arastes (c) quidam offert ei ancillam suam, in officio linguae mutam. Tunc sanctus vir, puellae labiorum loca manu contrectans, vidit quod nullatenus aperire poterat dentium stricturam. Qui mox benedicens oleum, ubi signavit maxillarum compagines, continuo redierunt, quasi fuissent catenarum fragmenta collisa. Ergo in ore ejus praesatum liquorem ponens, interrogat quid haberet, quod taceret? Ad quae, quae muta tacuit, per verba respondit.

d *Columbas, a S. Scubilione negatas.*

9. Item cum de Sesciaco abscessit (d) Abrincas, petiit a Fratre Scubilione, ut duos pullos columbarum, quos ipse nutriverat, secum auferre permitteret. Quod ille negavit, dicens: pro tua praesentia vel columbarum tuarum reliquias teneam. Cui Paternus ait: Quem plus amant, apud ipsum permaneant. Qui cum ad monasterium fere decem & octo milliariorum (e) spatio pervenisset; altera die ibidem duae ille columbae velociter illi occurrerunt, ut itineris ejus, ubi signa non videbant, sequerentur vestigia. Sic B. Paternum, desiderium ejus adimplentes, aves secutae sunt: si quidem satis dignum erat, quod spiritualem virum columbae sequerentur. *e* *Ultro secutas accipit*

Contractas manus sanat.

10. Apud Abrincas cujusdam Ursi possessoris ancillae, morbo contrahente, manus se collegerant, nec poterant devolvi: nam fila digitorum erant glomerata. Mox tamen ut orationem B. Paternus explicuit, contractarum manuum se tela distendit: & reddita sanitate coeperunt digiti * licia nervorum temperare.

* Acher. *licias.*

K 11. Hinc

(a) „ Sunt quinque urbes Episcopales, „ quarum Dioeceses intelliguntur, tres in „ inferiore Normannia hodierna, Con„ stantia, Abrincae, Bajocae, iis vicinus „ ager Cenomanensis, & in Britannia „ superiore, Rhedones „. Bolland.

(b) Acher. *Itaque in Sessiaco quadam die . . . contrectans nullatenuss aperire poterat . . . maxillarum compagem, reddunt sonum, quasi catenarum fragmenta fuissent collisa; & in ore ejus intinctum liquorem ponens... mox unde muta tacuit, puella per verba respondet.*

(c) „ *Arroastes* etiam, & *Oroastes* scri„ bitur: & *Presbyter* dicitur, & *Pastor*„. Bolland.

(d) Ach. *Item cum de Sessiaco accessisset Abrincat*: ac paulo post: *secum portare permitteret... reliquias mihi teneam.*

(e) Ib. *fere decem & octo millia spatia* (in marg. additum *passuum pervenisset altero die ibidem venerabili viro columbae velociter occurrerunt... sic post B. Paternum desiderium suum & aves confessae sunt: si quidem satis dignae, quod spiritalem columbae secutae sunt.*

a Ad Childebertum Regem vocatus. *b c* A Serpente sanat ictum. Et alia signa facit.

11. Hinc fama percurrente, prece multa Childeberti Regis compulsus est glorioso Regi Childeberto Parisiis in carro cooperto (*a*) reclusus occurrere (*b*). Mantela (*c*) vico, quidam Puer, Milevo nomine, a serpente percussus est, quo jam exanimante sanctus vir accessit, ne puer, morte interveniente, decederet. Itaque facto Crucis signo, & olei liquore perfuso, penetratum venenum tali curavit antidoto. Quo etiam in loco, ad rerum testimonium, in ejus nomine & Christi basilicam condiderunt. Cujus spiritualem adventum Parisius immundi spiritus agnoscentes, de obsessis corporibus in fugam conversi sunt. Pariter autem qui frigoribus torquebantur, incolumes effici meruerunt. Nec morbus ullus illic praevaluit, ubi talis medicus unguenta produxit.

d e Ob sui neglectum *f* Excaecatum, illuminat.

12. Dehinc cum Sacerdos pro pauperum remediis (*d*) aliquid Regi suggessisset, tunc Childebertus Crescentiano (*e*) imperat, ad quem cura publica pertinebat, ut quod ei B. Paternus injungeret, expediret. Quod ille promittens implere, mentitus est: profectusque ad partes Burgundiae, praedicto sanctissimo nesciente, per biduum Crescentianus erravit excaecatus. Crescentianus culpam (*f*) reminiscens, unde illum tam repente tenebrosus error invaserit, regressus velociter, impetrata venia, ut culpa corde exiit, oculos lux intravit, & doctior post caecitatem jussa servi Dei complevit, ut ex hoc crederetur, luminaria mentis magis quam corporis recepisse.

g In visione a tribus Episcopis visus creari Episcopus. *h*

13. Qui cum septuagenarius Abbatis officio cum virtutibus (*g*) fungeretur, & in cellula sua, quam primum Sesciaci aedificaverat, quiesceret, quadamnocte, visus est ei ipse locus, (*h*) claritate magna persusus, & ad eum venientes in visione, qui ad Deum mi-

(*a*) Forte ad vitandum hominum adspectum, ac frequentiam, qui ejus sanctitatis fama, & adventu commoti undique confluxissent, in curru operto iter fecisse dicendus est: sive ut cellae solitudinem vel in itinere tueretur.

(*b*) Acher. *compulsus est ut... occurreret*, Ibid. deest, *Milevo nomine*: ibid. *& jamjamque exanimanti . . . recederet ... in ejus nomine Christi: cujus nomine spiritalem adventum &c.*

(*c*) „ In Ms. Rotomag. *Autela*: in aliis „ mss. magis confuso nomine *Mentelarico* „ scribitur. Surius: *Milevico puer*. Videtur Mante opidum esse ad Sequanam „. Haec Bolland.

(*d*) Idem *pro pauperum remediis Regi suggestionem proponeret*.

(*e*) „ Surio & aliquibus mss. *Crescentio*, „ & infra, *Crescentius* „. Boll.

(*f*) Acher. *qui culpam reminiscens... ut culpa cordis exiit, oculis lux intravit*.

(*g*) Idem, *Abbatis virtutibus* (in marg. *vicibus*) *fungeretur*.

(*h*) Ib. *mira claritate*.

migraverant, Melanius (*a*), Leontianus (*b*), & Vigor (*c*) Episcopi, eum per revelationem ordinaverunt Antistitem. Tunc ipse stupefactus, quamvis ea apud (*d*) se retinens, tunc non propalaverit, post tamen declaravit. Nam nec longo intervallo, ad supplicationem tam plebis, quam Principis, Abrincis, Pastore decedente, successit: recusare non poterat, quod jam secreta Dei dispensatione portentatum fuerat. Igitur effectus Pontifex ita se in aedificatione novarum ecclesiarum, vel restauratione exercuit, domorum recuperatione succinxit, culturae utilitate apposuit, pauperum administratione profudit, ut esset in singulis mirabilis, & in omnibus singularis. Illud (*e*) memoriae non infraudabitur. Cum quadam vice in Tendenaco (*f*) villa, Severo comite, advenisset, quaedam faemina, civis Rhedonica, ei in (*g*) oratione oblata est muta. Tunc a sancto viro oratione completa, statim mulier longa rupit silentia, nec inimico mutitatis servivit diutius.

a b c

Ac dein ordinatur Episcopus Abrincensis.

d

e

f

g

Mutae loquelam reddit.

14. Cum tertium decimum annum vir Dei ageret in Pontificatu, statim altera die Paschae, cum Fratres in Sesciaco visitare cuperet, in infirmitatem irruit; pariter autem Scubilio, in Mandanensi (*h*) Monasterio, in infirmitatem incidit. Dirigunt ergo ad se

h

(*a*) „ S. Melanius Episcopus Rhedonen- „ sis, fuit cum Leontiano in Aurelianensi „ Concilio an.509. (f.511.), & vixit ad „ an.530.„Bollan.

(*b*) „ Leontianus, etiam in mss. *Leontius*, & a Surio *Lucianus* scribitur: „ quem Episcopum Constantiensem fuisse „ supra dictum est „: Bollan. Interfuit Concil. Aurelianensi I. an.511. & ei subscripsit: quo ex calculo aetas S.Generosi, ac B.Paterni colligenda est: ex Mabil.

(*c*) „ S. Vigor fuit Episcopus Bajocen- „ sis:colitur Kal.Nov.Saltem ante an.537. „ mortuus: quia tunc Leucadius Episco- „ pus Bajocensis interfuit Aurelianensi III. „ Concilio. Perperam a Surio *Beor*: in „ mss. etiam *Vebor*, & *Victor* legitur. In „ mss. Rotomag., & Reginae Sueciae „ *Vigor* recte dicitur„. Haec Boll. Notat vero Cointius ad an.550. n.6., tres istos Episcopos, qui Paternum per visum Episcopum ordinaverunt, in illis regionibus sedisse, ubi Paternus multa Monasteria extruxerat.

(*d*) Acher. *sed apud se retinens, quamvis tunc tacuerit, post probavit*: & paulo post: *Abrincas Pastore recedente... mox effectus Pontifex ita se in Ecclesiarum instauratione, vel nova aedificatione exercuit:... culturae utilitatem disposuit... pauperum administrationem profudit* [& in marg. *providit*].

(*e*) „ *Illud etiam merito memoriae non fraudatur*: ibid.

(*f*) Mss. Reginae: *Teudeciano*. Ms. Bodec. *Theodeciaco*. Ms. Trevir. & Surius *Theodesiaco*. Bolland.

(*g*) Acher. *cum oratione oblata &c. nec potuit inimico servire diutius, pro qua, libertatis auctor, Christus fuit invocatus*.

(*h*) „ In aliquot mss *Maudanensi*: „ quod forsan esse S.Michaelis in Monte „ insinuavimus.Aliter dictum *Maduinium*, „ *Maduinum*, vel *Malduinium* arbitratur „ Arturus du Monstier in Neustria pia „ pag.68. Sammarthani indicant *Maclo-* „ *viense Monasterium*. Non videtur tam „ procul absuisse„. Bolland.

se invicem, ut priusquam de saeculo discederent, se viderent. Tunc missi sese (a) obviantes in itinere, B. Scubilionem monent, ut Fratri suo occurreret, sed brachio maris opposito non valuit nocturno tempore transfretare. Attamen cum sancti fere tria millia spatia interessent, eadem nocte B. Paternus una cum Fratre suo praedicto, glorioso & nobili in triumpho, felici viatico, cum choro Angelico, in coelesti senatu, de terrenis pias animas emiserunt ad Christum, seque mutuo in gloria repererunt. Quemadmodum autem Lauto (b) Episcopus, qui ibidem ante dies octo ad visitandum eum, nesciens (c) ejus morbum, advenerat, ad basilicam in Sesciaco B. Paterno impendit, & deduxit exequias: sic Lascivius (d) Episcopus S. Scubilionem ad eamdem basilicam dedudcens, funeri alterius accessit & continentes chori in unum nescientes convenerunt (e): & sanctissimi viri orationis locum, quem aedificaverunt, pariter eadem die occupaverunt, felici sub transitu (f), ut nec mortis casus divideret, quos semper una vita conjunxit: ac

a Eodem, quo socius ejus Scubilio, tempore obit.

b c d

Et eodem loco sepelitur.

e f

(a) Acher. *se invicem obviantes B. Scubilionem in itinere commonent*: & paulo post: *cum sancto fratre suo glorioso Praeposito nobili in triumpho*: ibid. desunt haec verba: *seque mutuo in gloria repererunt*.

(b) „ *Lauto Episcopus Ecclesiae Constantinae*, *vel Brioverensis*, hac formula „ subscripsit Concilio Aurelianensi V. „ an.547. Inscriptus est Martyrologio Rom. „ ad diem 22. Septem.„ . Bolland.

(c) Acher. non legit haec verba „ *nesciens eius morbum*. Ibidem *cum ad basilicam Sesciaco B. Paternum deduceret*, *impendens exequias*, *item Lascivius B. Scubilionem* ad *basilicam ipsam deduceret*, *utroque concinente choro psallentium*, *in unum nescientes Pontifices convenerunt*.

(d) „ Lascivius Episcopus Concilio Parisiensi III. subscripsit an.556., sed cu- „ jus loci fuerit, non indicatur. In mss. „ *Laudus* etiam, & a Surio *Lauscius* scri- „ tur. In Bodecensi ms. dicuntur: duo „ *e vicinis Civitatibus Episcopi* neutro no- „ mine expresso. Boll.

(e) Sequentia sunt ex mss. Trevir.; & Reginae. In Rotomag. haec solum erant: *& Sanctorum corpora simul cum gaudio inhumarunt*. Boll.

(f) S. Paternum decessisse an.565. ita ostendit Mabillonius in notis ad Vitam S. Paterni Saec. I. Bened. Paternus scilicet obiit post Concilium Parisiense celebratum an.557. cui ipse interfuit, ac subscripsit, & obiit decimo sexto Kal. Majas paucis post Pascha diebus: cum quidem *altera die Paschae* Paternus, & Scubilio in morbum incidisse referantur, & eadem nocte esse mortui. Quod non ita intelligendum est, ac si consequente nocte, qua aegrotare coeperant, morte decesserint; cum Lauto, Episcopus Constantiensis, octo diebus cum Paterno commoratus Sesciaci narretur, quo Paternus *altera die Paschae* advenerat: sed illud solum indicatur Paternum, & Scubilionem, post aegritudinem aliquot dierum, eadem nocte vita functos fuisse. Quae cum ita sint recte videtur S. Paterni obitum collocari posse an.565., undecim post Pascha diebus, quod eo anno in diem quintum Aprilis inciderat. Haec Mabillonius. Quibus positis consequitur S. Paternum creatum fuisse Abrincensem Episcopum an.552., & natum an.482. quippe qui septuagenarius fuerit creatus Pontifex (ut narratur in ejus vita c.3.) & tre-

ac ſimul uno momento cum altero alter ſepultus (*a*) eſt, cum & in peregrinatione alter alterum ſecutus eſt. Sic Redemptori noſtro, amatori unico, electi de ſaeculo meritis felicibus occurrerunt, miracula facientes poſt obitum, qui beatis operibus vivunt integri poſt ſepulchrum. a

& tredecim poſt annos deceſſerit.

At Cointius natum eum exiſtimat an.480., & an.550. ad ſedem Abrincenſem evectum fuiſſe: idque ob eam cauſam, quod is putet Paternum obiiſſe feria ſecunda, idque die decima ſexta Aprilis: quo die nomen illius legitur in tabulis Eccleſiaſticis. Unde ejuſdem obitum refert ad an.563., quo Littera Dominicalis fuit G., proindeque dies 16. Aprilis erat feria II. Verum hic calculus (ut Bollandus animadvertit) haud nititur ullo certo fundamento: cum ex vita S. Paterni nullo modo conſtet eum obiiſſe feria II.: & anno 563. dies Paſchae inciderit in diem 25. Martii: unde conſequeretur S. Paternum tres integras hebdomadas aegrum decubuiſſe; quod non apparet.

(*a*) „ Viſuntur uſque hodie cenotaphia Ss. Paterni & Scubilionis in vico „ S. Paterni, vulgo *S. Pair* appellato, „ Dioeceſis Conſtantienſis ad oram maritimam Oceani, haud procul a Grandivilla opido. Illic ſine dubio ſita „ erat Abbatia Seſciacenſis, poſtea S. Paterni dicta, quam Richardus II. Dux „ Nortmannorum Monaſterio S Michaelis „ in Monte Tumba attribuiſſe legitur in „ Neuſtria pia. Nunc locus redactus eſt „ in vicum, inſignitum tamen nomine „ Baroniae, quae a praedicto S. Michaelis Coenobio hactenus dependet: ubi „ nuper, hoc eſt anno Domini MDCLXIV. „ die 1. Septemb. corpus S. Gaudi Ebroicenſis Epiſcopi inventum eſt „. Mabil.

I N V I T A M

SEQUENTEM S. RADEGUNDIS REGINAE

Vitam S. Radegundis a Fortunato, ejuſdem praeceptore, ſcriptam fuiſſe, fidem certiſſimam facit Baudonivia, Sanctimonialis Monaſterii Pictavienſis, coaeva ipſius Fortunati: quae in Vita item S. Radegundis, a ſe conſcripta, haec de illo, & ſe teſtatur: non ea, quae vir Apoſtolicus Fortunatus Epiſcopus de Beatae vita compoſuit, iteramus, ſed ea, quae prolixitate ſui praetermiſit, ſicut ipſe in libro ſuo diſſeruit, cum diceret de Beatae virtutibus: ſufficiat exiguitas, ne faſtidiatur ubertas; nec reputetur breviſſimum, ubi de paucis agnoſcitur amplitudo. *Haec autem Fortunati verba leguntur num.*39. *Vitae ipſius Radegundis: quam ſub nomine Fortunati edimus, ut extat ſaeculo I. Bened. pag.*319. *a Cl. Mabillonio notis doctiſſimiſſis illuſtrata: quibus vel de noſtro aliquid, ubi opportunum viſum eſt, pro more adjecimus.*

IN

VITA
S. RADEGUNDIS REGINAE
AUCTORE
VENANTIO FORTUNATO
EPISCOPO PICTAVIENSI

Ad mss. cod. S. Germani Pratensis & Conchensis Monast. & D. d'Herouval.

PROLOGUS.

1 Redemptoris nostri tantum dives est largitas, ut in sexu muliebri celebret fortes victorias, & corpore fragiliores ipsas reddat foeminas, virtute mentis inclytae gloriosas. Quas habentes nascendo mollitiem, facit Christus robustas ex fide: ut quae videntur imbecilles, dum coronantur ex meritis, a quo efficiuntur fortes, laudem sui cumulent Creatoris, habendo in vasis fictilibus thesauros coeli reconditos: in quarum visceribus cum suis divitiis ipse Rex habitator est Christus. Quae mortificantes se saeculo, despecto terrae consortio, defaecato * mundi contagio, non confidentes in lubrico, non stantes in lapsu, quaerentes vivere Deo, ad gloriam Redemptoris sunt copulatae paradiso. In quo est pariter numero, cujus vitae praesentis cursum, licet sermone privato, ferre tentavimus in publicum, ut cujus est vita cum Christo in gloria, memoria relata celebretur in mundo.

Deus per Foeminas mira nonnunquam operatur.

* Al. deserto.

VITA INCIPIT.

Radegundis genus.

2. Beatissima igitur Radegundis (a), natione barbara, de regione Thoringa, avo Rege Bassino, patruo Hermenfrido, patre Rege Bere-

(a) S. Radegundes, de qua plura scripsimus in vita Fortunati, & de qua passim in notis ad opera ejusdem sumus loquuti, obiit an. 587., cujus funus se curasse narrat Gregorius Turon. in libro de Gl. Conf. cap. 106.: quo proinde anno circiter haec ejus Vita a Fortunato elucubrata esse credenda est.

Beretthario, in quantum altitudo saeculi tangit, regio de germine orta, celsa licet origine, multo celsior actione. Quae cum summis suis parentibus brevi mansisset tempore, tempestate barbarica, Francorum (*a*) victoria regione vastata, vice Israëlitica exit & migrat de patria. Tunc inter ipsos victores (*b*), cujus esset in praeda regalis puella, fit contentio de captiva. Et nisi reddita fuisset, transacto certamine, in se Reges arma movissent. Quae veniens in sortem praecelsi Regis Chlotarii, in Veromandensem ducta Attejas (*c*), in villa Regia nutriendi causa custodibus est deputata. Quae puella inter alia opera, quae sexui ejus congruebant, litteris est erudita: frequenter loquens cum parvulis, si conferret sors temporis, Martyr fieri cupiens. Indicabat adolescens jam tunc merita senectutis, obtinens pro parte, quae petiit. Denique dum esset in pace florens Ecclesia, ipsa est a domesticis persecutionem perpessa. Jam tunc id agens infantula. quidquid sibi remansisset in mensa, collectis parvulis, lavans capita singulis, compositis sellulis, porrigens aquam manibus, ipsa cibos inferebat, ipsa miscebat infantulis. Hoc etiam praemeditans cum Samuele (*d*) parvulo Clerico gerebat. Facta cruce lignea praecedente, subsequentes psallendo ad Oratorium cum gravitate matura simul parvuli properabant. Et ipsa tamen cum sua veste nitidans pavimentum. Circa altare vero cum facitergio (*e*) jacentem pulverem colligens, foris cum reverentia recondebat, potius quam vergebat (*f*). Quam cum praeparatis expensis Victuriaci (*g*) voluisset Rex praedictus accipere, per Beralcham (*h*) ab Attejas nocte cum pau-

a A Chlotario captiva abducitur. *b*

c

Martyrium cupit.

d Patientiae & misericordiae dat operam.

Et rebus divinis. *e*

f g h

(*a*) De hac Francorum adversus Toringos expeditione, legesis Greg. Tur. lib. 3. Hist. Franc. cap. 7., & Fortunatum in libro singulari de *Toringiae excidio*.

(*b*) Hi reges erant Theodoricus, & Chlotarius, fratres: ut ibidem narrat Gregor. Turon.

(*c*) „ Atteja, *Athiës*, in Veromanduis ad Suminam flumen, erat ex eo„ rum vicorum numero; quos quia fisci „ erant, vulgo villas publicas, aut Re„ gias appellabant, uti Hadrianus Vale„ sius in Hist. lib. 21. observavit „. Mab.

(*d*) Haec periodus sic legitur apud Boll. *Hoc etiam sanctissima cum Samuele parvulo Clerico gerebat, facta Cruce lignea praecedente, dum subsequendo psallentes ad Oratorium gravitate matura simul parvuli properabant, ipsa tamen cum sua veste pavimentum nitidans: circa altare vero cum facitergio &c.*

(*e*) „ Facitergium pro Sudario, quod fa„ ciei sordes tergat „. Mab.

(*f*) Boll. *verrebat* pro *vergebat*.

(*g*) „ Alii *Victoriae*, vernacule *Vitry*, „ in Belgio duabus leucis a Duaco: ubi „ Sigibertus Rex instinctu Fredegundis oc„ cisus est. Aliud est ejusdem nominis „ opidum in Campania, sed tunc Chlo„ tario non parebat „. Mabil.

(*h*) Sunt qui pro Beralcham *barcam*, vel *barcham* legendum putent, ut adnotant Boll. in notis ad hunc locum.

paucis elapsa est. Deinde Sueffionis cum eam direxisset, ut Reginam erigeret, * evitans pompam Regalem, ne saeculo cresceret, sed cui debebatur & humana gloria, non mutatur.

Dolo sed illa evitabat.

3. Nubit ergo terreno Principi, nec tamen separata a coelesti. Ac dum sibi accessisset saecularis potestas, magis quam permitteret dignitas, se plus inclinavit voluntas. Subdita semper Deo, sectans monita Sacerdotum, plus participata Christo, quam sociata conjugio. Illo vero sub tempore tentamus patefacere de multis pauca, quae gesserit. Ideo juncta Principi, timens, ne Deo degradasset, cum mundi gradu proficeret, se sua cum facultate eleemosynae dedicavit. Nam cum sibi aliquid de tributis accideret, ex omnibus, quae venissent ad eam, ante dedit decimas, quam recepit. Deinde quod supererat, Monasteriis dispensabat: & quo ire pede non poterat, transmisso munere circuibat. A cujus munificentia nec ipse se abscondere potuit Eremita: & sicuti ne premeretur a sarcina, quod acceperat, erogabat. Apud quam egeni vox non inaniter sonuit, nec ipsa eam surda praeteriit: saepe donans indumenta, credens sub inopis veste Christi membra se tegere: hoc se reputans perdere, quicquid pauperibus non dedisset.

Chlotario nupta ut se gesserit.

Quam misericors & munifica.

4. Adhuc animum tendens ad opus misericordiae, Attejas domum instruit, ubi lectis culte compositis, congregatis egenis foeminis, ipsa eas lavans in thermis, morborumque curans putredines, virorum capita diluens, ministerium faciens, quos ante lavarat, eisdem sua manu miscebat, ut fessos de sudore sumpta potio recrearet. Sic devota foemina nata & nupta Regina, palatii domina, pauperibus serviebat ancilla. In mensa vero subocculte, ne forte cognosceretur ab aliquo, ante se posito cum legumine ferculo, inter epulas Regum, more trium puerorum, * fava, vel lenticula delectabiliter vescebatur. De cursu (a) vero decantando, etsi sederet in prandio, excusans se Regi aliquo casu, ut Deo redderet debitum, se subducebat convivio. Quae egressa Domino psallebat, & curiose requirebat, quali cibo foris pauperes refecissent.

Ejus humilitas & humanitas.

Abstinentia.

* *Faba*.

5. Item

(a) „Decursus sive Cursus pro officiis Divinis a Gregorio Turonensi & Fortunato non raro usurpari, dictum est in Vita S. Germani Ep. Paris. ad n. 75. *Decantare* heic & alibi passim pro *recitare* sumitur,„ Mabill.

5. Item nocturno tempore, cum reclinaret cum Principe, rogans se pro humana necessitate consurgere, levans egressa cubiculo, tamdiu ante secretum orationi incumbebat, jactato cilicio, ut solo calens spiritu jaceret gelu penetrata, tota carne praemortua: non curans corporis tormenta, mens intenta paradiso, leve reputans., quod ferret, tantum ne Christo vilesceret. Inde regressa cubiculum, vix tepefieri poterat vel foco, vel lectulo. De qua Regi dicebatur habere se potius jugalem Monacham, quam Reginam. Unde & ipse irritatus * pro bonis erat asperrimus. Sed illa pro parte leniens, pro parte tolerabat modeste rixas illatas a conjuge. Nocturnae preces. * Al. Tantis.

6. Diebus vero Quadragesimae satis est scire qualiter se retexit inter vestes Regias singulariter poenitens. Igitur appropinquante jejuniii tempore mittens ad religiosam Monacham, nomine Piam, in sancto proposito, illa dirigebat veneranter in linteo sigillatum cilicium: quod sancta induens ad corpus, per totam Quadragesimam subter veste Regia, dulci portabat in sarcina. Transactis diebus similiter sigillatim retransmittebat cilicium. Sin autem Rex deesset, quis credat qualiter se orationi diffunderet, qualiter se tamqnam praesentis Christi pedibus alligaret; & quasi repleta deliciis, sic longo jejunio satiaret in lachrymis? Cui despecto ventris edulio Christus tota refectio, & tota fames erat in Christo. Tota Quadragesima uritur cilicio. Jejunio item lachrymisque vacat.

7. Illud qua pietate peragebat sollicita, ut quae per Oratoria, vel loca venerabilia, tota nocte perlucerent, candelas suis manibus factas jugiter ministrabat? Unde hora serotina dum ei nuntiaretur tarde, quod eam ad mensam Rex quaereret, circa res Dei dum satagebat, rixas habebat a conjuge, ita ut vicibus multis princeps per munera satisfaceret, quod ei per linguam peccasset. Luminaria fabricat pro usu Templorum.

8. Ad cujus opinionem si quis servorum Dei visus fuisset vel per se, vel * vocatus occurrere; videres illam, coelestem habere laetitiam; & hora noctis recursa cum paucis pergens & intimis per nivem, lutum, vel pulverem, aqua calida parata, ipsa lavabat, & tergebat venerandi vestigia; nec resistente servo Dei, & propinabat in patera. Sequenti die curam domus committens creditariis (a), ipsa se totam occupabat circa viri justi verba; circa salutis instituta, & circa adipiscenda vitae coelestis commercia retentabatur per dies. Et si venisset Pontifex, in aspectu ejus * Sun. add. per alium. Servos Dei mire veneratur. a

Pars II. L

(a) Creditarii iidem erant, ac consiliarii, vel Camerarii, quibus secreta committebantur, Grece πιστικοί. Lege Dufr. in Gloss. ad hanc vocem.

ejus laetificabatur, & remuneratum relaxabat ipsa tristis ad propria.

Ornatum rejicit.

a

9. Illud quoque quam prudenter totum pro sua salute providebat impendere: quoties quasi mafortem (*a*) novum, lineum sabanum, auro vel gemmis ornatum more vestiebat de barbaro, a circumstantibus puellis si laudaretur pulcherrimum, indignam se adjudicans tali componi linteolo, mox exuens se vestimento, dirigebat loco sancto, quisquis esset in proximo, & pro palla ponebatur divinum super altare.

Pro reis intercedit.

10. Qualiter vero si quis pro culpa criminali, ut assolet, a Rege deputabatur interfici, sanctissima Regina moriebatur cruciatu, ne designatus reus moreretur in gladio! Qualiter concursabat per domesticos fideles servientes & proceres, quorum blandimentis mulcebat animum Principis, donec in ipsa ira Regis, unde processerat sors mortis, inde curreret vox salutis?

Captivos divinitus liberat.

b

** Peronne Opidum ad Suminam in Picardia.*

c

11. His igitur beatis actibus occupatam intantum provexit Divina clementia, ut etiam adhuc in palatio laica, Domino largiente, declararentur per eam miracula. Denique in * Perunna (*b*) villa post prandium dum ambularet per hortum Sanctissima, rei retrusi pro crimine succurri sibi clamabant, vociferantes de carcere. Ipsa quid esset, interrogat. Mentiuntur ministri, quod mendicorum turba quaereret eleemosynam. Credens hoc illa, transmittit, quo indigebat inopia. Interea a Judice compelluntur tacere, qui tenebantur in compede. Cum vero (*c*) nox supervenisset, dum sibi Cursum diceret, fractis vinculis soluti occurrunt Sanctae de carcere. Quo cognito reos se viderunt, qui Beatae mentiti sunt, dum qui rei fuerant, de catenis soluti sunt.

Radegundis fratre occiso, velatur.

12. Et quoniam frequenter aliqua occasione, Divinitate prosperante, casus cedit ad salutem; ut haec religiosius viveret, frater

(*a*) „ Maforte, muliebre capitis tegu-
„ mentum; *Lineum sabanum* (a voce
„ Theotisca *Saban*, quae linteum signi-
„ ficat) hic sumi videtur pro vestimento
„ ex lino confecto, cui aurum, & gem-
„ mae assutae erant „. Mabil.

(*b*) *Perunna* pro *Peronna* usurpatur: est vero Peronna urbs munita Galliae in Picardia, de qua apud Valesium in notitia Galliarum pag. 442. plura videri possunt. Haec fere Bolland. Ib. adnotant ex Mabillonio de re dipl. l. 4. Peronnae celebrem Radegundis cultum fuisse, cujus nomini suburbana pridem Ecclesia dicata est.

(*c*) In Apographo Bodecensi, quo usi sunt Boll., hic locus, ab Amanuensi liberius explicatus, legitur hoc modo: *cum vero nox supervenisset, & illa cursum* (idest *Officium*) *decantando preces ad Dominum funderet, vinculati illi divina virtute catenis absoluti occurrerunt S. Reginae de carcere.*

ter (*a*) interficitur * innocenter Directa igitur a Rege veniens ad Beatum Medardum Noviomago, supplicat instanter ut ipsam mutata veste Domino consecraret. Sed memor dicentis Apostoli; Si qua ligata sit conjugi, non quaerat dissolvi, differebat Reginam ne veste tegeret Monacham. Adhuc beatum virum perturbabant proceres, & per Basilicam graviter ab altari retrahebant, ne velaret Regi conjunctam, ne videretur Sacerdoti, ut praesumeret Principi subducere Reginam, non publicanam, sed * publicam, Quo sanctissima cognito intrans in sacrarium, Monachica veste induitur, procedit ad altare, Beatissimum Medardum his verbis alloquitur dicens: Si me consecrare distuleris, & plus hominem, quam Deum timueris, de manu tua a Pastore ovis anima requiratur. Quo ille contestationis concussus tonitruo, manu superposita, consecravit Diaconam (*b*).

* *Innocens.* *a* 1. Cor. 7. * *Idest publice, seu sollemniter nuptam.* *b*

13. Mox indumentum nobile, quo celeberrima die solebat pompa comitante Regina procedere, exuta ponit in altare, * blattas (*c*), gemmataque ornamenta: mensam divinae gloriae tot donis onerat per honorem. Cingulum auri ponderatum fractum dat in opus pauperum. Similiter accedens ad Cellam Sancti Jumeris (*d*) die uno, quo se ornabat felix Regina, composito sermone ut loquar barbaro, stapionem (*e*), camisas, manicas, coseas (*f*), fibulas,

* *Al blattis, Gemmis ornamentis.* *c* *d* *e* *f*

(*a*) „ Fortunatus in carmine de excidio „ Thoringiae Supplem. lib. 1. inducit Radeguodem fratris necem patheticôs „ deflentem „. Mabil. Porro de divortio Radegundis a Rege Chlotario plura apud Mabill. lib. 5. An. Bened. cap. 22. & Boll. in praenot. ad Vitam S. Radeg.

(*b*) „ Et tamen paullo ante Conc. Aurelianense II. anno Christi D. XXXIII. „ celebratum sic statnit Canone 18. „ *Placuit etiam, ut nulli postmodum faeminae Diaconalis benedictio pro conditionis hujus fragilitate credatur*: „ qui licet ex antiquorum Canonum praescripto, annorum quadraginta probationem revocare „ dumtaxat videatur Johanni Morino Exercit. 10. de Sacr. Ordinat. cap. 3. neque sic „ tamen in Radegunde locum habuit. Diaconissas omnino desiisse ante saeculum x. „ apparet ex Attonis Episc. Vercellensis „ Epistola ad Ambrosium Sacerdotem in „ To. 8. Spicilegii Vet. Script. pag. 123. „. Mab. Plura de hac re Coint. ad an. 544. n. 96.

(*c*) Bollan. sic legunt hunc locum *& ablatis gemmis, ornamentis mensam divinae gloriae onerat venerabilis*: aliud ms., & Surius habent *oblatis*, ut ibidem adnotant Bolland.

(*d*) Nomen hujusce sancti legitur diversimode: nam hic apud Mabil., & in ms. *Vallislucentis*, quo usi sunt Boll., legitur *Cella sancti Jumeris*. Surius legit: *Cellam S. Nimeris*, vel *Eumeris*: & in quodam ms. Divionensi occurit *Vimerus*.

(*e*) „ In eod. S. Germanensi legitur „ *stapione*, in sexto casu. Scribendum „ videtur, *Scapionem*, ad Regium diadema designandum. Nam Germanis hodieque *Scappel* Vitta, seu capitis redimiculum dicitur. Si vero quis stapionem „ retinendum velit, vox illa de pedum ornamentis interpretanda erit; qualia „ Isaias in c. 3. commemorat. Nam *stapia*, „ equestre suppedaneum „. Mab.

(*f*) *Cosea*, sive *Cusia*, aut *Coffia* erat capitis redimiculum, aut tegumentum, quo

las, cuncta auro, quaedam gemmis exornata, per circulum sibi profutura, sancto tradit altari. Inde procedens ad Cellam venerabilis Datdonis (*a*), die, qua debuit ornari praestanter in saeculo, quidquid indui poterat, censu divite foemina, Abbate remunerato, totum dedit Coenobio. * Aequiter Sancti Gundulfi (*b*), post facti Mettis (*c*) Episcopi, progressa receptaculo, non minore laboratu nobilitavit Synergium (*d*).

Ecclesiis multa confert donaria.

a

* *Similiter*.

b

c

d

14. Hinc felici navigio Turonis appulsa, quae suppleat eloquentia, quantum officiosam, quantumque se monstravit munificam? Quid egerit circa Sancti Martini atria, Templa, Basilicam; flens, lachrymis insatiata, singula jacens per limina, ubi Missa (*e*) revocata, vestibus & ornamento, quo se clariori cultu solebat ferre in Palatio, sacrum componit altare. Hinc cum in vicum * Condatensem (*f*), ubi gloriosus vir Martinus & Christi satis intimus senator migravit de saeculo, Ancilla Domini pervenisset, dedit non inferiora, Domini crescens in gratia.

Turonis, quid egerit?

e

* *Cande*.

f

15. Hinc cum in villa * Suaedas, Pictavo territorio, juxta praedictum vicum decenter accederet, itinere prosperante, qualiter se gessit per singula, quis enumeret infinita? Quae in mensa sub fladone (*g*) * segalatium panem absconsum, & hordeaceum man-

* *Sais*. inter Turones & Pictones.

Quali cibo & potu usa sit.

* *Siligineum*.

g

quo totum ambiebatur. De hoc vocabulo plura apud Dufr. in Gloss. Chron. Vosiense cap. 74., illic relatum, habet: *mitras in capite gestabant juvenes utriusque sexus, quas vocabant* Bonetos, *post* Capellos *de lino*, *vel* Coffias &c.

(*a*) Claudius Castellanus [ut referunt Boll.] in suo Martyrologio inter Sanctos Ahemeros collocat venerabilem Dadonem: qui primus fuerit Abbas Monasterii Conchensis (vernaeule *Conques*) apud Rhutenos in Gallia. Sed ejus incerta aetas.

(*b*) „ Ita mss. codd. Et tamen nullus „ Gundulfi nomine legitur Mettensis Epi- „ scopus usque ad Ludovici Pii aetatem. „ An forte pro Gundulfi legendum Go- „ selini, qui saeculo VI. Sedi Mettensi „ praefuit „? Mabil.

(*c*) An forte pro *Mettis*, *Noviomagi* legendum est? Nam revera in illa sede post Beatum Medardum, & Faustinum, qui illum excepit, sedit Gundulfus: quem hunc Radegundes, antequam crearetur Episcopus Noviomensis, degentem in Monasterio, convenerit. Nisi forte pro *Gundulfo Aigulfus* legendus: qui Mettensem sedem conscendit an. 578., ut habet Cointius ad hunc annum.

(*d*) „ *Synergium*, locus in quo plures „ simul operantur, hic usurpari videtur „ pro Monasterio, quod eadem ratione „ nonnumquam Asceterium appellatur „. Mabillon.

(*e*) „ Sic legendum probant veteres „ membranae, non vero *Misso revocato*, „ vel *Missore vocato*, ut apud Surium; „ codex D. d'Herouval ex amanuensis in- „ terpretatione habet: *Missa celebrata*, „ sed perperam ut constare videtur ex ad- „ notatis in Vitam S. Germani Episc. Paris. „ n. 60. „. Mab. At legunt Boll. *Missa celebrata*.

(*f*) „ Aliquando vocatur *Condate* Tu- „ ronum, ut ab alio ejusdem nominis „ loco distinguatur „. Boll.

(*g*) „ Eadem voce iterum utitur Fortuna- „ tus infra n. 21. quo in loco codex Con- „ chensis scribit, *sub placentis*: cum in „ aliis habeatur, *sub Fladone*. Ex quo „ in-

manducabat occulte, sic ut nemo perciperet. Nam ex illo tempore, quo Beato Medardo consecrante velata est, usque ad infirmitatem praeter legumen & olera, non pomum, piscem, vel ovum, nec quid aliud edit: potum vero praeter aquam mulsam, atque piratium (*a*) non bibit; vini (*b*) vero puritatem, aut medi decoctionem, cervisiaeque turbidinem non contigit. *a* *b* * *Potio ex melle.*

16. Tum more Sancti Germani * jubet sibi molam secretissime deferri, ad quam tota Quadragesima tantum laboravit, quantum quatriduana refectio postulavit. * *Autissiodorensis.* Oblationes etiam suis manibus faciens, locis venerabilibus incessabiliter dispensavit. Ergo apud Sanctam non minus usus misericordiae, quam erat concursus de plebe, ut nec deesset, qui peteret, nec deficeret, quod donaretur. Mirandum ut omnibus satisfaceret, unde thesauri tot exuli, unde tot divitiae peregrinae. Quam munifica.

17. Quantum expendebat diurna redemptio, sola sciebat, quae petentibus deportabat. Nam praeter quotidianam mensam, qua refovebat matriculam (*c*), duobus semper diebus sabbati, quinta & sabbato, vicibus balneo parato ipsa succincta de sabano (*d*) capita lavans egenorum, defricans, quicquid erat, crustam, scabiem, tineam nec purulentam fastidiens, interdum, & vermes extrahens, purgans cutis putredines, sigillatim capita pectebat ipsa, quae laverat. Ulcera vero cicatricum, quae cutis laxa detexerat, aut ungues exasperaverant, more Evangelico, oleo super- Quam humana erga pauperes, & misericors. *c* * *Linteo.* *d*

„ intelligas *Fladones* esse placentas, quas „ vernacule *Flaons* nostrates appellant. „ Apud Bollandum To.2. Febr. pag.105. „ in scripto Henrici Abbatis Centulensis„. *Sunt ibi clibana tredecim, quae reddunt unumquodque per annum decem solidos, & panes trecentos, Flatones in Litaniis unumquodque triginta*.„ Ubi vir doctissimus *Fla-* „ *tones*, placentas interpretatur. Udalricus in „ lib.2. Consuetud. Cluniac. c.4. *Pro signo* „ *Fladonum*, inquit, *praemisso generali* „ *panis & casei de una manu omnes digi-* „ *tos inflecte, & ita manum cava, & in* „ *superficiem alterius pone* „. Mab.

(*a*) Pyratium, seu pyraticum erat succus expressus e pyris, qui pro vino adhibebatur. S. Hieron. lib.2. contra Jovin. „ *Paulus*, inquit, *Timotheo dolenti sto-* „ *machum, vinum suadet bibere, non* „ *piracium* „.

(*b*) „ Extat apud Fortunatum in l.11. „ carm.3. ad Radegundem, quo eam ad „ bibendum vinum hortatur. Idem Au- „ ctor in lib.8. carm.7., ac 11. de mun- „ di contemptu, & reclusione B.Reginae „ gratulatur „. Mab.

(*c*) „ Matricula sumitur tum pro li- „ bello, cui pauperes, Ecclesiae sumpti- „ bus alendi, inscribebantur, cum pro „ ipsis egenis, ut hoc loco. Vide Gre- „ gorium Turon. lib.2. Mir. S. Mart. c.22.„. Mabill.

(*d*) De hac voce *Sabanum* plura lege apud Dufresn. Lexic. Graecum mss. Reg. cod.930. περίψημα, inquit, τὸ σάβανον τοὺς ἱδρῶτας τοῦ κάμνοντος ἀποψῆχον idest Sabanum est, quod sudores aegri detergit.

*Dolium, vulgo tinette.

Ministrat egenis in mensa.

*Al. purulenti lectum, cum in mss. sit potulenti.

perfuso, mulcebat morbi contagium. Mulierum vero descendentium in *tinam, ipsa cum sapone a capite usque ad plantam membra singula diluebat. Egredientibus exinde si cui veterata indumenta conspiceret, tollens rasa, nova reddens: ante pannosos, faciebat venire cultos ad prandium; quibus congregatis, ministerio parato, ipsa aquam sive mappam singulis porrigebat, & invalidis ipsa pariter os, & manus tergebat. Hinc tribus ferculis illatis, farcitis deliciis, stans ante prandentes jejuna, praesens convivis, ipsa incidebat panem, carnem, vel quidquid apponeret. Languidis autem & caecis non cessabat ipsa cibos cum cochleari porrigere, hoc praesentibus duabus, sed se sola serviente, ut nova Martha satageret, donec * potulenti fratres, laeti fierent conviviis. Tunc illa removens se loco, ut ablueret manus, jam bene culto convivio tota gratificabatur. Si quid audiret (*a*) de fremitu, jubebat tamen, ut sederent, donec vellent adsurgere.

Quid rei egerit die Dominico.

18. Venerabili vero omni Dominico die hoc habebat in canone, vel aestate vel hieme, ut pauperibus collectis primo merum sua manu de potu dulci porrigeret, puellae postea committens, ut omnibus illa propinaret: quia ipsa festinabat orationi occurrere, quo & Cursum consummaret, & Sacerdotibus ad mensam invitatis occurreret, quos adhuc Regali more, ad propria cum redirent, sine munere non laxaret.

Officiosissime tractat leprosos.

19. Hanc quoque rem intremiscendam qua peragebat dulcedine! Cum leprosi venientes signo facto se proderent; jubebat adminiculae, ut unde, vel quanti essent, pia cura requireret. Qua sibi renunciante, parata mensa, missorium (*b*), cochleares, cultellos, cannas (*c*), potum (*d*) & calices solà subsequente intromittebatur furtim, quo se nemo perciperet. Ipsa tum mulieres, variis leprae maculis perfusas, comprehendens in amplexu, osculabatur & vultum, toto diligens animo. Deinde posita mensa ferens

(*a*) *Si quid audiret de fremitu* surgentium, uti videtur, de mensa, ut abeuntem, obsequii causa, prosequerentur. Bolland. revera legunt: *si qui vero causa honoris, sibi assurgerent, jubebat &c.*

(*b*) „ Missorium nonnumquam designat „ donarium a principe missum, alias „ concham modicam, in qua aliquid li- „ quoris reponitur. Quo sensu hic usurpari videtur „. Mabill.

(*c*) „ Cannae sunt fiscellae seu vasa „ viminea „. Mabill.

(*d*) Bolland. *qua sibi renuntiante, parata mensa, missis cochlearibus, scutellis, scamnis, potu & calicibus, sola subsequens intromittebatur furtim, quo se nemo perciperet.*

rens aquam calidam, facies lavabat, manus, ungues, & ulcera, & rurius administrabat ipsa pascens per singula. Recedentibus praebebat aurum, vel vestimenta, vix una teste munifica. Ministra tamen praesumebat eam blandimentis sic appellare; Sanctissima Domina, quis te osculetur, quae sic leprosos amplecteris? Illa respondit benivole: Vere si me non osculeris, hinc mihi cura nec ulla est.

20. Quae tamen, praestante Deo, diverso fulsit miraculo. Denique si quis pustulae desperaret de vulnere, offerebat ministra Sanctae folium pampini, mentiens sibi opus hoc esse. Sicque vix obtento signaculo portans ad desperatum, vulneri superposito mox occurrebat remedium. Itidem frigoriticus qui venisset, aut languidus, dicens in somnis se vidisse, ut pro sua salute foeminae sanctae occurreret, offerens* candelam alicui ex Ministris, qua accensa per noctem morbus accipiebat mortem, morbidus sanitatem. Quoties autem cum cognovisset decubantem in lectulo, portans poma peregrina, dulce simul & calidum, reficiebat aegrotum: & qui nec decimo jam die quid percepisset, cibaria ipsa mox administrante, languidus accipiebat cibum pariter & salutem? quod tamen ipsa imperabat, ne quis proferret in fabula (*a*).

Infirmos sanat.

* Boll. *offerebat.*

21. Quanta vero congressio popularis extitit die, qua se Sancta deliberavit recludere, ut quos plateae non caperent, ascendentes tecta complerent? Quid autem Sanctissima jejunii, obsequii, humilitatis, caritatis, laboris, & cruciatus ferventer indepta sit, si quis cuncta percurreret, ipsam praedicaret tam Confessorem, quam Martyrem. Ergo venerabilem praeter diem Dominicum fuit sacratissimae * omnis dies jejunium: lenticulae vel oleris prope jejuna refectio; non avem, piscem, vel pomum, vel ovum habens edulium. Panis vero deliciarum segalatium fuit, aut hordaceum, quem absconsum sub fladone sumebat, ne quis perciperet. Haec fuit etiam potio aqua mulsa, piracium, sed modice libata sitibunda potatio.

Quantam abstinentiam exercuerit in Monasterio.

* Al. *omnibus diebus*

22. Prima quoque Quadragesima, qua se reclusit in cellula, donec fuisset translacta, panis non sumpsit cibaria, nisi die Dominica, sed tantum radices herbarum, aut olera de maluis sine olei gutta, sine sale composita. Verum aquae toto jejunio nec sumens

In Quadragesima

(*a*) Idest ne divulgaret. Fabulam pro sermone ipso, vel re narrata solere usurpari a Fortunato potest intelligi ex l. 2. Vitae S. Martini, ubi de ipso ait: *Jam quoque Martini quae fabula fluxerit ore*. Boll. legit *In fabulam*.

ſumens duo ſextaria, hinc tanta ſiti laborabat, ut faucibus deſiccatis, vix Pſalmum diceret arida. Cilicium etiam habens ad corpus pro linteo jugiter: Curſum decantans peragebat vigilias: ante ſe cinerem ſtratum ſuperjecto cilicio, hoc utebatur pro lectulo: ipſa requies fatigabat, cui parum videbatur hoc ſuſtinere corpuſculum (*a*).

Cilicio usa est pro linteo & lecto.

23. Adhuc Monachabus omnibus ſoporantibus calciamenta tergens & ungens, retranſmittebat per ſingulas. Aliis Quadrageſimis (*b*) aliquid * relaxatius quinta feria ſumebat, deinde Dominica. Nam & reliquo tempore praeter dies Paſchales ac ſummae feſtivitatis, donec infirmitas permiſit, in cinere, & cilicio ſemper vitam duxit auſteram. Prius ſe levans ut pſalleret, quam Congregatio ſurrexiſſet. Nam de officiis Monaſterialibus nihil ſibi placuit, niſi prima ſerviret, & ipſa ſe caſtigabat, ſi bonum poſt alteram ageret. Ergo ſuis vicibus ſcopans Monaſterii plateas ſimul & angulos, quicquid erat foedum, purgans, & ſarcinas, quas alii horrent videre, non abhorrebat evehere. Secretum etiam purgare opus non tardans, ſed * occupans; ferens foetores ſtercoris, credebat ſe minorem ſibi, ſi ſe non nobilitaret vilitate ſervitii. Ligna ſupportans brachiis, focum flatibus, & forcipibus admovens, calens, nec laeſa ſe retrahens, extra ſuam hebdomadam infirmantibus ſerviens. Ipſa cibos decoquens, aegrotis facies abluens, ipſa calidum porrigens viſitabat, quos fovebat, jejuna rediens cellulam.

Vilibus officiis studet

* *Al. relaxans.*

* *Al. scopans.*

24. Illud quoque quis explicet, quanto fervore excitata ad coquinam concurſitabat, ſuam faciens ſeptimanam? denique nulla Monacharum niſi ipſa de poſticio (*c*), quantum ligni opus erat, ſola ferebat in ſarcina. Aquam de puteo trahebat, & diſpenſabat

In culina ut se gerebat.

(*a*) Apud Surium iſta adduntur: „ *Non illam aliquando mollis pluma fulcivit, neque linteaminis nitor inſtruxit. Manicam, qua brachium indueret, non habebat, niſi quod de caliga ſua ſibi duas fecit manicas. Sed ita ſe tractabat, ut haec nec Abbatiſſa ſentiret* „: Quae deſunt in codd. mss. & ex lib. 2. num. 8. deſumuntur. Mabil.

(*b*) „ Alias Quadrageſimas de Quadrageſima Adventus Domini, aliiſque explicarunt, qui Surium recenſuere: at de aliis Quadrageſimis, quas ante Paſcha poſt primam in Clauſtro exegit Radegundis, hunc locum eſſe interpretandum textus conſecutio docet „. Mab.

(*c*) „ Poſticium, inquit Papias in Vocabul., *eſt latens oſtium, dictum quod remotum ſit a publico*. Saepius in poſteriore aedium parte locatum. Poſticiaria eſt, quae curam habet recipiendi ea, quae in Monaſterium deportantur, & tranſmittendi, quae tranſmittuntur, vulgo la *Tourriere*, ut Menardus noſter probat in Concord. Regul. cap. 61. §. 14. „ Mabillon.

ſabat per vaſcula. Olus purgans, legumen lavans, flatu focum vivificans: & ut decoqueret eſcas, ſatagebat exaeſtuans. Vaſa de foco ipſa levans, diſcos lavans, & inferens. Hinc conſummatis conviviis ipſa vaſcula diluens, purgans nitide coquinam, quicquid erat lutulentum, ferebat foras in locum deſignatum *. Inde per aegrotantes inferens neceſſaria, ibat non tepida, & priuſquam exciperet Arelatenſem (*a*) Regulam, hebdomada ſub tranſacta ſufficienter ad omnes calidam faciebat (*b*). Humilitate ſanctiſſima pedes lavans, & oſculans & adhuc omnes proſtrata deprecabatur veniam negligentia pro commiſſa.

* Al. *imæ purgamina.*

25. Itaque poſt tot labores, quas ſibi poenas intulerit (*c*), & ipſa quae voce refert, perhorreſcit. Quadam vice dum ſibi latos tres circulos ferreos, diebus Quadrageſimae, collo vel brachiis nexuit, & tres catenas inferens circa ſuum corpus dum alligaſſet aſtricte, incluſit durum ferrum caro tenera ſupercreſcens. Et tranſacto jejunio cum voluiſſet catenas ſub cute clauſas extrahere, nec valeret; caro per dorſum, atque pectus ſuper ferrum catenarum eſt inciſa per circulum, ut ſanguis fuſus ad extremum exinaniret corpuſculum.

Catena ferrea rigide ſe cingit.

26. Inde vice ſub altera, juſſit fieri laminam in ſigno Chriſti aurichalcam, quam accenſam in cellula locis duobus corporis altius ſibi impreſſit, tota carne decocta. Sic ſpiritu flammante membra faciebat ardere. Adhuc aliquid gravius in ſe ipſa tortrix excogitans, una Quadrageſimarum ſuper auſterum jejunium & ſitis torridae cruciatum, adhuc lima cilicii membra tenera, ſetis aſperis, diſſipante, jubet portari aquamanile (*d*) ardentibus plenum carbonibus. Hinc diſcedentibus reliquis, membris trepidantibus, animus armatur ad poenam, tractans, quia non eſſent perſecutionis tempora, a ſe ut fieret Martyr. Inter haec ut refrigeraret tam ferventem animum, incendere corpus deliberat;

Carnem ſuam adurit.

Pars II. M appo-

(*a*) Quid veniat nomine *Arelatenſis Regulae*, diſce ex iis, quae diximus in Vita Fortunati n.82.

(*b*) Bolland. ſic legit: „ *ad omnes faciebat humanitatem Sanctiſſima, pedes lavans &c.*

(*c*) Bolland. *intulerit ipſa, qui voce refert, perhorreſcit*. Hic mihi indicari videtur Sanctimonialis aliqua, a qua haec relata audiebat Fortunatus.

(*d*) „ Quid ſit *Aquamanile*, diſcimus „ ex Ordine Romano, ubi agit, qualiter „ celebrandum ſit officium Miſſae: *Aquamanile, hoc eſt vas manuale*, pelvis „ nimirum aptus excipiendis aquis ex „ manuum lotione. Iſidorus lib.2 Offic. „ cap. 10: *Ab Archidiacono ſcyphum* „ *aquae cum aquamanili & manutergium* „ *accipimus* „. Male ergo aquamanile cum urceolo a nonnullis confunditur. Mab.

apponit aera candentia, ſtridunt membra cremantia, conſumitur cutis, & intima, quo attigit ardor, fit foſſa; tacens tegit foramina: ſed computreſcens ſanguis manifeſtabat, quod vox non prodebat in poena. Sic foemina pro Chriſti dulcedine, tot amara libenter excepit. Hinc actum eſt, ut quod ipſa abdiderit, hoc miracula non tacerent.

Mulieri viſum reſtituit.

27. Itaque matrona Gislaadi proceris, nomine Bella (a), ſed longa caecitate miſerrima, rogavit ſe de Francia Pictavis ad ſanctae duci devote praeſentiam. Quam licet tarde exorata, ſibi fecit occurri per tetrae noctis ſilentia. Proſtrata cujus ad genua ut dignaretur oculos ejus ſignare, vix impetrat. Quae mox ut in nomine Chriſti ſignum Crucis impreſſit, caecitas fugit, lux rediit, & nocturno ſub tempore orbae diu dies inluxit: ita ut tracta cum veniſſet, nullo ducente recederet.

Daemoniacam ſanat.
** Al. ſaadens.*

28. Item puella Fraifledis, inimico inſtigante, dum torqueretur tam nequiter, ſacras * inter manus ſanctae, nec data dilatione, curari promeruit. Nec illud praetereatur tempus Beatae, quod praeſtitit. Foemina quaedam Leubilis, dum vexaretur in rure ab adverſario graviter, ſequenti die ſancta orante, nova Chriſti curatione in ſcapula, crepante cute & verme foras exeunte, ſana eſt reddita publice: & ipſum vermem calcans pede liberata ſe retulit.

Monialem ſanat exanimem.

29. Illud quod geſſit in ſecreto. proferatur in populum. Monacha quaedam toto anno in die gelata frigore, per noctem cremata igni, ſex menſibus nec greſſum movens, cum jaceret exanimis, Sanctae de ejus infirmitate ſoror altera nunciavit. Et quia perinanis eſſet, tepidam fieri praecepit, ipſam aegrotam ad ſe facit in cellula deportari, & in tepida deponi. Hinc jubet omnes removeri, remanente tantum ſola ſimul aegrota cum medica fere per horas duas. Quantum eſt corporis forma a capite uſque ad plantam, infirma membra combajulat. Dehinc quo manus attingebat, fugiebat dolor de languida; & quam duae depoſuerant, exiit ſalubris de tepida. Quae vinum nec odorabat, accepit, bibit, & refecta eſt. Quid plura? ſequenti die cum jam ſperaretur * migrare de ſaeculo, ſalva proceſſit in publicum.

** Pro crederetur.*

30. Ad-

(a) De *Bella* item caeca, ſanata ad ſepulchrum S. Martini narrat Greg. Turon. lib. 1. de Mirac. S. Martini cap. 19. eaque fuiſſe dicitur de Territorio Turonico. Haec alia fuiſſe dicenda eſt, atque illa, de qua hic Fortunatus.

30. Adjiciatur laudi, quod non deperit merito. Mulier quaedam dum inimici invasione graviter laboraret, & vix ad sanctam potuissent hostem rebellem adducere; imperat adversario, ut se suo cum timore pavimento prosterneret. Mox ad Beatae sermonem in terram se dejiciens, qui timebatur, extimuit. Cui Sancta plena fide cum calcasset in cervice, fluxu ventris egressus est. Est & in rebus minimis magna gloria Creatoris. Ergo casu cum glomus, quem sancta filaverat, perpenderet de camera, veniens sorex, ut tangeret, antequam filum incideret, mortuus in morsu pependit. *Pellit daemonem.*

31. Inferatur operi res tam digna miraculo. Florejus quidam nomine, homo ejusdem Sanctae, pro piscatione dum in mare satageret, oborto ventorum turbine, fluctuum surgente mole, nec tam nauta * sentinante (*a*), quam unda supervergente, cum navis plena submergeretur, in extremitate clamat: Sancta Radegundis, dum tibi obedimus, non subsidamus naufragio; sed obtine apud Deum, ut liberemur de pelago. Quo dicto, mox fugata nube, reddita serenitate, unda cadente, prora surrexit. *Tempestatem sedat.* a ** Sentinam ejiciente.*

32. Goda puella saecularis, post Deo Monacha serviens, dum longo sub tempore lecto flebilis decubaret, & impenso multo medicamine plus langueret, facta candela ad mensuram suae staturae, Domino miserante in nomine sanctae foeminae, qua hora frigus speraret, lumen accendit & tenuit, cujus beneficio ante fugata sunt frigora, quam esset candela consumpta. *Nota de Candela.*

33. Si propter brevitatem multa praetermittimus, plus peccamus. Igitur purgatis velociter reliquis, dilato remedio, carpentarii cujusdam uxor, dum plurimis diebus energumeno (*b*) torqueretur, venerabilis ejus Abbatissa (*c*) jlocaliter dicit ad Sanctam: Crede, Mater, excommunico te, si intra hoc triduum mulier haec ab hoste purgata non redditur. Dixit plane, sed fecit sanctam mulierem occulte reficiendi tempore poenitentem. Quod ne moremur quid actum sit, altera die, Sancta precante adversarius rugiens per aurem egrediens, invasum vasculum deserit, mulier cum ma- *Ex obedientia duo patrat miracula.* b c

(*a*) Bollan. *nec tam nauta, hauriente quam unda super vergente*.

(*b*) Bolland. legit: *dum pluribus diebus maligno torqueretur spiritu*. Surius: pro *energumeno* habet *energumena*: quod seq.

(*c*) „ Non ergo Radegundis; ut qui„ dam asserunt, sed Agnes Abbatissa erat, „ quod etiam ex Fortunato in lib.8.car.8. „ de Virginitate manifeste apparet tum „ etiam ex lib.2. Vitae infra num.5. Lege „ rursus Fortunatum in lib.8. car.4. qui „ carmine 3. de Agnetis Natalitio, Rade„ gundi gratulatur „. Mab.

rito sospes redit hospitium. Nec illud praetereatur, quod est actum simillimum. Rogat Beatissima de loco suo evelli arborem validam lauri, & ad suam cellulam pro jocunditate transferri. Quo facto transplantata non adhaerente radice, fit tota foliis arida. Cui Abbatissa jocülariter imputat, nisi exoraret, ut arbor terrae adhaereret, se de cibo suspenderet. Quod non inaniter dictum est: Nam Sancta intercedente, foliis, ramis, radice laurus siccata reviruit.

Per herbam & cilicium, a se tacta, mira operatur.

34. De Monachabus quaedam sibi familiarior, cujus ex humore sanguis contexerat oculum, apprehensa herba absynthio, quam sancta circa pectus ut refrigeraret habuerat, cum super oculum posuit, dolor & cruor mox effugit; & de viriditate herbae puritas lucis emicuit. Revocetur memoria, quod tacitum pene praeteriit. Anderedus, Agens (*a*) ejusdem Beatissimae, cum sibi filii nascerentur, quos ut videret, mox perderet, & cogitaret sepelire mater tristis dum pareret, exanimem infantulum lachrymosi parentes jactant in Sanctae cilicium. Qui ut saluberrimam vestem mox panni nobilis attigit, ad officium vitale redit infans de funere, & rubens levat de pallio pallor vicinus ad tumulum.

Hydropicam curat.

35. Quis numeret mirabilia, quae Christi misericors operatur clementia? Animia Monacha, dum tantum hydropis morbo tumefacta tenderetur, ut salus esset in ultimo, & deputatae sorores spectarent, quo momento exhalaret spiritum, visa est illi per soporem cum veneranda Abbatissa Beata Radegundis, in balneo sine liquore nudam jubere descendere. Deinde manu Beatae visa est oleum aegrotae super caput effundere, & nova veste contegere. Quo peracto mysterio, evigilanti de sopore, de morbo nihil apparuit, itaut nec subsudasset, & intus aqua consumpta sit. Quo novo sub miraculo non reliquit in utero nec morbi vestigium. Nam quae credebatur deferri praeceps ad tumulum, levat ad Cursum de lectulo, ut olei testimonium, odor inesset capitis & ventris nulla pernicies.

Tibicines, in Deum rapta, non audit.

36. Proferatur in medio, quo gratuletur regio. Quadam vice obumbrante jam noctis crepusculo, inter choraulas (*b*) & citharas,

(*a*) Surius vitiose (ut animadvertit Boll.) edidit *avus de rebus agens*. Ipse Boll. pro *Agente* legit, *cliens*.

(*b*) „ Choraules, Symphoniaci: etsi Vossius de Vitiis Serm. hanc vocem non „ pro Symphoniacis sed pro iis, qui tibiam inflant, ac choro praeeunt, usurpari probat hoc proverbio, *Malus choraules, bonus Symphoniacus* „: Mabil.

ras, dum circa Monasterium a saecularibus multo fremitu cantaretur, & Sancta duabus testibus peroraisset diutius, dicit quaedam Monacha sermone joculari: Domina, recognovi unam de meis canticis a saltantibus praedicari. Cui respondit: Grande est, si te delectat conjunctam Religioni audire odorem saeculi. Adhuc soror pronuntiat: Vere, Domina, duas & tres hic modo meas canticas audivi, quas tenui. Sancta respondit: Teste * Deo, me nihil audisse modo saeculari de cantico. Unde manifestum est, ut carne licet in saeculo, mente tamen esset in coelo. * Testor Deum.

37. Praedicetur in laude Christi, more (a) Beati Martini, tempore praesenti, antiqui norma miraculi. Cum beatissima foemina reclusa esset in cellula, audivit fletum de Monacha, & signi tactu venientem, quid illud esset, interrogat. Quae mortuam sororem nuntiavit infantulam, & frigidam, qua lavaretur, paratam, esse jam calidam. Condolens Sancta tunc imperat, ut cadaver ipsius suam deferret in cellulam. Quo sibi deportato, excepit manu propria, reclausa post se mox janua, jubens longe discedere, ne quis sentiret, quid ageret; sed quod occulte gessit, celari diu non potuit. Inter haec dum defunctae exsequiae praeparantur, fere per horas septem mortuae tractat corpusculum. Sed Christo vidente fidem, cui negare non potuit, reddita prorsus salute, surgit haec ab oratione, resurgit illa de funere, & se tunc sublevat vetula, cum revixisset infantula. Quam tactu iterum signi, laetificata reddit vivam, quam flens acceperat mortuam.

(a) Infantulam a morte excitat.

38. Commemoretur & illud nobile factum per somnium. Tribunus fisci, cognomento Domolenus, die qua Sanctissima migravit de saeculo, dum graviter suffocationis languore totus deficeret, videbatur ipse, quod Sancta in vicum ejus dignabiliter accessisset. Currit, salutat, interrogat quid Beata requireret? Tunc ipsa dicit, quod ad eum illic videndum pervenerit. Et quia votum plebis erat, ut B. Martini Oratorium conderent, apprehendit Tribuni manum Beatissima dicens: Hoc loco sint Confessoris venerandae Reliquiae; per hoc aedificate Templum, quod sibi ducat dignissimum. Quale Dei mysterium! fundamentum & pavimentum repertum est, quo Basilica facta est. Adhuc in ipso sopore manum trahit per fauces ejus, & gulam diu deliniens, insuper & hoc dicens: Veni ut tibi melior a Deo sanitas conferatur.

Vivis migrans Tribunum sanat.

S. Martini Templum delineat.

(a) *More B. Martini*: idest tale miraculum editum a Radegunde est, cujusmodi ante editum fuerat a B. Martino Pontifice Turonensi, uti narrat Sulpitius in lib. de Vita ejusdem cap. 5.

ratur. Et videbatur ſic rogare: Per meam vitam ut propter me relaxes illos quos habes in carcere. Evigilans Tribunus refert, quod viderat, conjugi dicens; Vere credo quod hac hora exiit Sancta de ſaeculo. Dirigit ad civitatem, ut per hoc vera cognoſceret: tranſmittit ad carcerem, qui ſeptem reos ibi detentos admonitus relaxaret; redeunte tranſmiſſo refert, ea hora migraſſe Juſtam de ſaeculo; & triplici myſterio carcere relaxato, Tribuno ſano reddito, aedificato Templo, Sanctae probavit oraculum.

Captivos relaxari jubet.

39. Sed de Beatae virtutibus ſufficiat exiguitas, ne faſtidiatur ubertas; nec reputetur breviſſimum: ubi de paucis agnoſcitur in miraculis amplitudo. Qua pietate, parcitate, dilectioue, dulcedine, humilitate, honeſtate, fide, fervore ſic vixerit, ut & ipſam poſt obitum glorioſi tranſitus, mirabilia proſequantur, humanae eloquentiae modus admirando attonitus viribus explicare minime valet. Sit tamen illi, qui dedit, gloria, laus & imperium in ſaecula ſaeculorum, Amen.

IN

IN VITAM

SEQUENTEM SANCTI AMANTII

EPISCOPI RUTENENSIS

PRAEMONITIO

S. Amantii, Rutenensis Episcopi, vitam, quam hic subjicimus, a Fortunato elucubratam fuisse, primus omnium censuisse Surius videtur, id conjiciens ex stylo, & scribendi ratione, familiari Fortunato. Surium alii sequuti deinde sunt inter quos cl. Labbeus, qui ejus authorem Venantium Fortunatum, Pictaviensem Episcopum, fuisse, quidam, *ait*, non improbabiliter sentiunt cum Surio. *Fortasse alicui dubitationem injicere possunt formae illae loquendi, quae plane poesim sapiunt, quibus author hujusce Vitae S.Amantii frequentius usus deprehenditur, quam fere videatur in more fuisse Fortunato, cum Sanctorum Vitas conscribebat: cujusmodi sunt illae quibus noctem describens num.6.* redditur, *inquit*, terris occasus diei noctis silentio. Vix corda mortalium alta quies dulci sopore laxaverat: *tum de aurora loquens*: interea roseae, *inquit*, lucis splendor Mundum irradiat, facieque rebus reddita, terris lux redditur &c.: *nisi forte Fortunatus, nondum assuetus Sanctorum Vitis conscribendis, cum hanc elucubraret, genio Poetarum paulo liberius indulsisse dicendus est, ac colores poeseos, cui impense studebat, vel in pedestrem hanc elucubrationem transtulisse. Quanquam & stylus ipse politior & cultior, quam fere proprius ille Fortunati esse soleat; ac grandior, & rotundior oratio, suspicionem alicui afferre possunt, haud illam genuinum esse ejusdem foetum, secus atque alsi sentiant. Verum nec illud inficiandum est, Fortunati ingenium, & in verbis collocandis industriam saepius in eadem apparere: quamobrem sub ejusdem nomine illam edendam existimemus.*

Porro S. Amantii Vitam edidit Surius ad diem 4. *Novembris*; *eandem tamen mancam, multisque mendis depravatam, ac deformem. Eandem postea e mss. exemplaribus exscriptam, integram edidit cl. vir Philippus Labbè e Soc. Jesu To. II. novae Bibliothecae mss. librorum ec. pag.*474. *& seq. Edit. Parif. an.*1657. *unde nos illam sumpsimus, quam Operibus Venantii attexeremus. Eandem contulimus cum altera, edita a Surio, ac praecipua loca, quibus differre visae sunt, indicavimus: ac notas insuper alsquot ad ipsam illustrandam attulimus.*

VITA

SANCTI (*a*) AMANTII EPISCOPI RUTENENSIS

a b

PROLOGUS (*b*)

PRaeclaro ſuccumbit oneri pauper ingenium, tamque immenſae rei ſermo ſterilis, & ab omni ſcientiae foecunditate jejunus non ſufficit. Quamlibet ergo infirmus, humeris impoſitum onus obedientiae nunc ſuſcipiam, ignoſce, quaeſo, Lector, cum diſſonam manibus paginam ſumpſeris, cum aures tuas murmur indoctum garrulo ſtridore percuſſerit; quia non minus culpae eſt non paruiſſe, cum poſſis, quam praeſumpſiſſe, quod neſcias.

INCIPIT VITA CUM MIRACULIS.

S. Amantii Epiſcopi virtutes.

c

1. Igitur (*c*) Beatiſſimus Amantius Rutenae fuit urbis alumnus, vita paſtor, nunc ipſius felici eſt patronus exceſſu: qui in primaevo aetatis flore, abruptis ſaeculi laqueis, militiam Chriſti perſeverantiae definitione ſuſcepit, & vitia, quibus pulſatur humana fra-

(*a*) S. Amantius primus Epiſcopus Rutenorum fuiſſe, facile ab omnibus conceditur: quem vulgo *S. Chamant* Galli appellare conſueverunt. Perpetua, & conſtans apud Rutenos viguit traditio, S. Amantium a Martiale, Apoſtolo Aquitanorum, ordinatum Epiſcopum fuiſſe, ut refert Antonius Bonal. Is pridie Nonas Novembres notatur in veteri Martyrologio To. IV. ſpicilegii. Item in Martyr. Rom. ad hunc diem ejus feſtum colitur. Haec ex Sammarth. in Gal. Chriſt.

(*b*) Prologus hic deeſt apud Surium. Ex ipſo vero poteſt intelligi, Fortunatum, a quopiam expoſtulatum fuiſſe, ut vitam S. Amantii conſcriberet: quemamodum & plures alias item elucubravit, quo petentium votis ſatisfaceret, ut ſuo loco adnotavimus. Si licet ullam conjecturam facere, cum is Rutenae ſe fuiſſe affirmet n 14., quo tempore, ex patrocinio S. Ammantii, puer quidam Euphraſinus nomine, ſolutus Daemone eſt; cujus miraculi ipſe teſtis oculatus fuerit, veriſimile eſt ab Epiſcopo Rutenorum, qui tunc illi Eccleſiae praeerat, fuiſſe expoſtulatum, ut S. Amantii deceſſoris ſui vitam conſcriberet: quomodo & vitam S. Albini, Epiſcopi Andegavenſis, ſcripſit rogatu Domitiani, item Andegavenſis Epiſcopi, cum ad ipſum itineris cauſa, divertiſſet. Certe *obedientiae* vocabulum, quod hic uſurpat Fortunatus, indicare videtur ab aliquo illud oneris ſibi fuiſſe impoſitum, qui ſibi dignitate praeſtaret.

(*c*) Surius: *Beatiſſimus Amantius Rutenae urbis quondam fuit civis ortu, vita paſtor, nunc felici patronus eſt exceſſu.*

fragilitas, patientiae virtute calcavit (*a*), inanes curas longe repulit, motus audaciae, constantiae fraenis tenuit, & cogitationum inter se colluctantium rebelles tumultus mentis imperio subjugavit. Qui beato fervens proposito, & felicium meritorum splendore conspicuus, sacerdotii culmen, & sublimis cathedrae sedem promeruit. Gessit mentem fastigio honoris sui parem, nihil in eo fuit dubium, nihil duplex, nihil varium. Fuit namque in eo perfecta humilitas, prompta misericordia, indefessa liberalitas, sancta simplicitas. Fuit in vigiliis laudabilis, in jejuniis fortis, in remissione mansuetus, in colloquiis sedulus, in conflictatione lenis, in injuriis mitis, in tribulationibus patiens, in prosperis moderatus, constans in tristibus, in blandis severus, mitis in asperis. Nec pudore libertas caruit, nec jucunditas gravitate. Nunc brevi stylo pauca virtutum ejus perstringam insignia. Dabit Dominus oratione beati Antistitis dicendi vires, qui divitias bonitatis suae sine ullo defectu scit effundere, & nescit, cum effuderit, variari (*b*).

a

b

2. Igitur cum in praedictae urbis foro consedisset Praeses altiori caeteris sede sublimior & nefarii facinoris reum ultimo crucis supplicio, & extrema poena patibuli damnasset, properat B. Antistes, ad forum, petit a Praeside vitam jam metu praemortui, sed non impetrat: iterat preces (*c*), sed mens superbi dira fastu non frangitur, sed acriore fervescit ira. Itaque Antistes cellulam repetit, terrae prosternitur, fundit preces, suspiria gemina emittit, tundit crebro verbere sanctum pectus; petit a Domino, quod a Praeside obtinere nequiverat. Digna illico Praesidem immitem poena percellit: nam in cathedra, cui altior insederat, miris repente modis affligitur, deserit ossa vitalis calor, & soluta nervis rigentibus membra officium, quo animae famulabantur, amittunt. Ad cellulam beatissimi viri concurritur, ab oratione Pater consurgit, ad forum progreditur. Sensit adventum viri Praeses, magna jam sui parte praemortuus. Amissi itaque redduntur sensus, & famulantia usibus suis in vigorem pristinum redeunt membra.

c
Reem hominem, morte mulctandum, miraculo liberat.

(*a*) Ibidem post haec verba *virtute calcavit*, desunt intermedia, usque ad haec: *qui beato fervens &c.* & post illa: *post honoris sui parem*, relictis intermediis, nectuntur ista: *nunc brevi stylo*.

(*b*) Ibidem *& nescit, cum effuderit, vacuari*.

(*c*) Ibidem: *iterat preces, orationem apud surdum Praesidem perdit. Itaque Antistes ad cellam repedat ... suspiria geminat &c.... digna illico Praeses immitis poena percellitur. Nam cathedrae, cui altius insederat, miris repente modis affigitur..*

Redditur ergo salus Praesidi, vita damnato; & quidquid vel ille admittendo, vel hic non dimittendo contraxerat, Domini miseratione (a) conceditur. Denique condonata est reo vita cum crimine, & Praeses meruit veniam cum salute.

Idololatras a superstitioso cultu compescit, simulacro, quod venerabantur divinitus icto fulmine, & ipsis iurditate percussis.

3. Non longo post tempore sequitur clarior virtus, & tanto par merito. Erat namque haud longe ab urbe in altiori basi eminens simulacrum, quo in loco mira multitudo gentilium confluebat. Itaque (b) cum daemoniis pecudum carnes suis moribus litant, dumque referti epulis, & vino pleni, cantu perstrepunt, beatissimus Sacerdos advenit, vidensque exultare infelicem plebem, omni luctu graviori laetitia, trahens ab imo pectore suspiria, a sacrilegii scelere eam pio hortamine revocare pertentat. Sed semper invisa ignaviae remedia sunt salutis, quae perire arbitrio suo, quam alienum servare consilium, mavult, & modum utilium ad modum voluptatis nititur retorquere, blandaque & noxia pro rectis ac necessariis habet. Totis ergo furoris stimulis vulgus exarsit: sed ille adversum saevientes arma arripiens, repetit cellulam, terrae prosternitur, fundit uberes pro hostibus preces, ingeminat pro inimicis alta suspiria; petit illis vitam, qui in necem suam certe saeviebant. Nam ille quod coronaretur optabat, ideo ne punirentur impii, pia apud misericordiam Domini vota fundebat. Non enim minor animi virtus est, pro inimico exorasse Dominum, quam procubuisse pro Domino; pro persequutore fudisse preces, quam effudisse animam innocentem. Post longa itaque suspiria sanctum elevans caput, si nubes aliqua ab Oriente consurgeret, qui prope astabat, puerum interrogabat. Nullam ille se videre respondit. Rursus B. Pontifex terrae prostratus ingemuit, erectoque iterum a terra capite, eadem, quae prius, a famulo sci-

(a) Ib. *Pia Domini miseratione dilnitur.*

(b) Idem: *Itaque dnm daemonibus pecudum, vel suis potins mortibus litant: dnmque cuncti referti epulis .. longa suspiria a sacrilegii impio scelere pio hortamine &c. . . qnam alieno servari consilio mavult: in modnm utilinm incommodum voluptatis examinat .. Totis ergo furoris stimnlis in injnriam sancti viri seditiosnm vnlgns exarsit: cum pia ille adversns saevientes arma corripiens .. pro hostibns fletus .. petit, ut sine nece sna vel certe propria saevientium fnror desisteret. Ne ille quo coronaretur optabat, pro his, ue pnnirentur impii, pia apnd misericordem Regem vota fundebat. Post longa itaque snspiria &c. .. qui prope assistebat, inspicere puernm ... eadem, quae prins famulum sciscitabatur. Videri, nt prius, famulus negat. Cum itaqne tertio sancta terrae membra prosterneret, ait, cui id operis injnnctnm fuerat nubem ab Oriente pertenuem, exignamqne videri. Scilicet credidit, quod fntnrnm praeviderat .. terribili sonitn fnlmen increpnit &c.*

ſciſcitatur, videre ſcilicet ſe credebat, quod futurum praeviderat. Ab humo ergo Dei homo conſurgens, & coelum, cui nunquam mente defuit, intuetur. Tegitur repente nubibus dies, & mox diabolo exitium ferens, terribilis tonitru fragor increpuit, pariterque infelix ſimulacrum ferit, dividit, & diſpergit. Fertur per aëra lapideum ſacrilegorum numen: quod ita diverſam in partem ultricis procellae turbo dejecit, ut partem nunc ejus Lauterna (*a*) nunc a
teneat rivus, partem vero (*b*) Avarionis habeat ripa fluminis in b
teſtimonium virtutis perpetuo ſervatura. Partem quoque ab urbe c
procul patens retinet campus rem (*c*) tanti miraculi uſibus humanis ingerens, admirationem praebens, memoriam repraeſentans. Itaque divina providentia verberat impios, ut animae morbum corporis afflictatione ſanet, & de adverſis remedia praeparans, ſalutem infirmitate reſtituit; ideoque ſacrilegam plebem percuſſit, ut * perderet eam; & pia manu inflixit vulnera, ne ipſam puniret. Fuit ergo praeſens poena, non ultio ſceleris, ſed medela peccati; quae perimeret peccatum, coerceret peccatorem: extinxit crimen, authore ſervato, obortaque ſimul eſt ex dolore ſalus, ex ira remiſſio multis. Nam ut ſimulacrum fulminis ictu diſſiluit, ſtatim quibus inerat juventutis robur, quique de media nocte vergebant in ſenium, auditu obſtruſis auribus caruere. Junior vero, minuſque nocens aetas manſit incolumis: ſed hi, quibus altius ſerpentinum virus incaluerat, feriuntur. Quos ergo ad fidem praedicatio ſancta non moverat, inſignis miraculi virtus impellit. Ad beatiſſimum etenim virum concurrunt, facinoris veniam expetunt: & merentur; amiſſos repetunt ſenſus, atque percipiunt; ſentiunt ſani fontis fluenta & hauriunt. Diſceſſit ergo vulnus illatum, curatur inventum, nec ultra emendationem verbera illis contulerunt. Sic Dominus noſter fidelis oratione ſervi antiquam putredinem ulcerum curavit, vulnera ſanavit, flagella lenivit, iram terrore compeſcuit. Ita divino munere bellator egregius praedam inimico abſtulit, detulit coelo; detraxit hoſti, authori reſtituit: captivos enim reddidit

* f. m.

(*a*) *Lauterna teneat rivus*. Lauterna rivus eſſe fluens apud Rutenam Civitatem, hinc poteſt intelligi.

(*b*) Segodunum *Ruthenorum* (ajunt Sammarth. in Gallia ſacra), Urbs Aquitaniae primae, in conſpectu Averionis fluvii, olim ſub Bituricenſi Metropoli, nunc ſub Albienſi, & Parlamento Toloſano, Civitas Ruthenorum appellatur &c.

(*c*) Surius: *opus tanti miraculi uſibus ingerens*: Idem poſt illa verba *memoriam repraeſentans*, ſubdit continuo: *aliquantulum poſt haec temporis fluxerat, cum ecce praecepit &c.* uti n.4. legitur.

didit libertati, praedone captivo, vitaeque mortuos, mortis authore proſtrato, reſtauravit. Et illico de penetralibus cordis ſacrilegi, peccati maculas, Chriſti amore repulit, fides abſtraxit, unda purgavit, & validiſſimus candor terrenos homines ſpiritali fidei velamento induit; ſicque Pater egregius, fideliſque ſervus Evangelici praecepti memor, commiſſa ſibi a Domino felici foenore multiplicata reſtituit.

Piſces, ab Amantio per injuriam ablati, ita obdurescunt, ut igne emolliri non poſſint. Iidem ad Amantium relati, & ab illo redditi his, qui abſtulerant, facile coquuntur.

4. Aliquantulum vero poſt haec temporis fluxerat, & praecepit duobus Eccleſiae famulis, ut in flumine, quod juxta urbem praeterfluit, paucos pro advenientibus piſces caperent. Haud mora, praeceptis obediunt, piſces capiunt, lina legunt, ad urbem remeant: quos milites, qui in praeſidio erant civitatis, redeuntes offendunt. Ii hoſtili ritu ſepti potiuntur piſcibus, eoſque male mulctatos flagris, relinquunt exanimes. Ad Sacerdotem famuli redeunt, & quae iis ſimul ablata, illataque fuerant, teſtis luctus edocuit. Beatus tamen Pontifex amiſſis non doluit ex contemptu, ſed afflictis congemuit ex affectu. Illinc conſtantiam (a) vigor tenuit, hinc lachrymas pietas fudit. Felix cum vicit contemptu; felicior, cum victus affectu eſt. Domum interea milites repetunt, nituntur praedam edomare flammis: ſubjecto etenim igne exultant latices, ſed novo repente miraculo, perdit vim flamma, diſſiliens, & aeſtuans incaſſum furibunda, miroque repente modo indurantur magis flammis piſces, lege mutata naturae, & intractabiles, durique ſenſus tanti novitate miraculi molliuntur. Interea milites ad Sacerdotem concurrunt, direpta referunt, genibus adhaerent, veniam facinoris petunt. Ignoſcit mens pietate prompta, donat eis crimen cum piſcibus mox, quae direpta foris, pace temerata, duruerant, flammis redeunt, & domantur. Hic B. Pontifex, oratione ſanctiſſima, plebi ferendi neceſſitatem injuriae, militibus conſuetudinem abſtulit infligendi, pariterque ultricium vis extincta flammarum, & emendatio militum, ac populi fuit. Praeclaris, glorioſiſque ſignis ſtupenda ſuccedunt.

4. Erat

(a) Idem: *Illinc Conſtantiam rigor tenuit, hinc pias lachrymas fudit . . exundant latices . . interea pervaſores milites ad ſacerdotem &c. . . ignoſcit mens pietate promptiſſima . . mox, quae direpta focis intemerata duraverant, reddita flammis edomantur. Praeclaris, glorioſiſque ſignis plus ſtupenda ſuccedunt.*

a Honoratum, nobilem virum ad Idoli, quod Amantii virtute corruerat, ultionem incitatum sistit in itinere, stupore bigis immisso: quo facto eundem ad Christum convertit, ac paulo post ejus uxorem pari modo lucratur.

5. Erat (a) namque in foro, in altiori baside eminens simulacrum, quod vir beatissimus, zelo divini amoris accensus, dejecit, atque confregit. In ultionem igitur Numinis sui, sacrilegae plebis multitudo consurgit, lymphatico bellatorum furore succensa, Christi bellatori minatur exitium. Sed vir beatissimus mortem non timuit vitae amore. Neque enim fas erat fortissimum bellatorem, praesentem timere mortem, qui aeternam praesentium rerum contemptu meruerat. Itaque plebs misit nuncium viro cuidam, Honorato nomine, qui erat illo tempore natalium splendore, honorum titulis, opibus, authoritate caeteris longe praestantior. Contrahit hic servulorum solatia: urbem protinus, sede invectus curuli, petit. Et jam emensus iter, dire fremens, dira, & extrema minitans, urbi aderat. In medio tamen portae pridie beatus Pontifex orationem ad Dominum, terrae prostratus, fuderat. Quo in loco miro stupore haesere bigae, hominis illius animalia, & ut insensibilia riguere signa. Nil agunt stimuli, nil verbera saeva proficiunt. Cum autem vir ille insignis miraculi novitate perculsus, ad beatissimum virum, unum ex necessariis mittens rogavit, ut pia eum oratione absolveret, quem meritis quasi vinculis nexuisset. Haud mora, Sacerdos advenit, carpentum devolvitur, persecutor adhaeret sancti genibus, rigat pedes lachrymis, peccatum fatetur, petit auxilium, & vix verba compleverat, animalia, quae ut durae cautes riguerant, caelitus recepta mobilitate, praeceptis obediunt, dumque sanctis orationibus natura nunc mutatur, nunc redditur; mens fera prius, & dominum, ut de duris cautibus orta, non sentiens, subito fidei igne succenditur. Illico maculas peccatorum unda diluit salutaris, & incredulitatis nube detersa, clarum pectori lumen infunditur. Interea unus è famulis cursu praepeti fit dominae tristis nuntius; quae repentino luctu perculsa, monilia projicit, vestimenta disrumpit, scindit crines, genasque dilacerat, irrigat fletibus vultum, ac tunso pectore suspiria aegra perfundit; & nunc confractum, mixtumque pulveri dominum suum,

(a) Idem: *erat in foro .. quia jam aeterna praesentium rerum &c* quod tenendum.. *Itaque plebs, misso in Rutenem nuntio, cuidam refert, quia erat eo tempore natalium splendore &c.... Contrahit hic servorum auxilia, sede invectus curruli, urbem protinus petit. Et jam emensus iter diei, fremens.... haesere bijuges, & ut insensibilia... tum vir ille insignis...rogat ut pia dignanter oratione absolveret. carpento devoluitur persecutor....... petit remedium. Vix verba compresserat, & animalia .. obediunt*: Post quae continuo subditur. *Criminosus &c.*, reliquis omissis; quae interjacent.

ſuum, nunc amiſſum quaſi conjugem deflet. Turbatur domus, junguntur planctibus dominae lachrymae famularum; ad urbem mox properat, & turbata colliſaque gerens ora, femineo ſimul furore, vel planctu aggreditur Sacerdotem. Quae ut ſerenitatem verendi vultus inſpexit, ſubito pavore contremuit. Glorioſo itaque ſtatim fidei calore ſuccenſa, genibus provolvitur Sacerdotis, & daemonia, quae decenti prius ſuperſtitione coluerat, laudabili execratione condemnat. Ipſe vero illico eam labe culparum emundans, vitae aeternae lavacris perfudit, ſicque beatiſſimus Pontifex infelicem praedam de faucibus diaboli abſtrahens, fecit feliciter ſuam.

Sacrilegos fures, qui Eccleſiae ſupellectilem abſtulerant, immiſſa divinitus caecitate, ſiſtit in itinere.

Venerunt quoque quondam duo viri ad urbem, infelicem vitam gerentes in ſcelere: tegunt itaque funeſta demiſſis vultibus corda, & extortis fletibus, & imo pectore abſtractis ſuſpiriis, vilium vetuſtate pannorum pauperes ſe eſſe mentiuntur. Tribuuntur eis neceſſaria victui, & ſimulatae miſeriae miſeratione piiſſima ſubvenitur. Deflent itaque, vim ſeſe frigoris ferre non poſſe; tandem intra ſepta recipiuntur Eccleſiae: vixque corda mortalium quies prima, grata curarum oblivione, laxaverat, cum illi admittunt latrocinium, & ſacra (proh nefas!) pollutis manibus pallia adeunt, vela dejiciunt, reſeratiſque januis gradu concito, fugam, crimine ſtimulante, arripiunt: qui ita digno caecitatis ſupplicio feriuntur, ut nefarii oculi, qui indices criminum fuerant, duces eſſe fugae non poſſent. Huc itaque, & illuc incertos implicant orbes, & vacuo noctem labore conſumunt. Redditur terris dies, agnoſcitur facinus, fit ad Sacerdotem concurſus. Demonſtrat B. Antiſtes, quos oratione tenuerat, aitque authores criminis prope pontem, qui proximus urbi eſt, caecitate eſſe percuſſos, & vacuo laſſos itinere conſidere. Ad pontem ergo itur, reperiuntur nefarii criminis rei, interrogatique, quo irent, quidve eis eſſet negotii, ajunt: ſe longius velle pergere: ſed cum eſſet hora fere diei tertia, a coepto ſe dicunt itinere opacae noctis tenebris impediri. Ad Sacerdotem denique pertrahuntur. Itaque cum vir beatiſſimus illatam ſibi injuriam velut in ſublimi poſitus ante deſpiceret, tamen licet divini memor eſſet praecepti, alienas noluit culpas ſine propria virtute caſtigari: nam dempto pallio ſuo, ſacrilegos bis, aut tertio in dorſo percuſſit, quod ita in eorum membris inſedit, ut omni ab ipſis atrocius verbere ſibi eſſe putaretur. Multos quoque regulam melioris vitae tranſgreſſos, ſancti tegminis levi tactu ad emendationis ſanitatem reduxit: ſed ſemper ſecundum modum peccati impendebatur cura remedii, & pro qualitate

tate culpae jus inferebatur vindictae. Sic ergo sancti in oratione viri in latebris factum animae vulnus, fortius morbi remedium sensit.

Pares peccatis poenas imponit.

Furem, qui ex hortulo sibi olera diripuerat, prece constringit ac vallat, quominus possit aufugere, quamvis hortus tenui sepe esset circumclusus.

6. Igitur criminosus quidam hortulum sancti viri, exiguum quidem spatiis, laetis tamen conspicit virentem (*a*) oleribus. Ampliabat siquidem spatio loci angustias amoena jucunditas. Statim ergo atroci mente furti facinus concipit. Itaque redditur terris occasus diei noctis silentio. Vix corda mortalium alta quies dulci sopore laxaverat, cum ille accommodum fraudi tempus amplectens, prosilit audacia, plenus ad scelera, levique impulsu transit, quod obstabat: adit hortulum, olera diripit, abire festinat: nullus tamen redeundi exitus patet, quia reus tenui sepe, quasi muro vallatus, exigua obstacula velut omni constructa munimine, crescere fugienti sibi videntur in molem. Noctis ergo totius iter spatium hortuli fuit. Interea roseae lucis splendor mundum irradiat, facieque rebus reddita, terris lux redditur. Igitur beatus senex in cellula, ubi spretis somnis inertibus, noctem dulci meditatione, & sancto labore transegerat, unum e Fratribus vocat, mittensque in hortulum mandat, ut quem ibi errore lassatum suo & velut quibusdam arctatum vinculis, ita innexum crimine reperisset, abstraheret. Haud mora, adit, reperit, abstrahit (*b*). Adest illico criminosus, furtum in medio projicit, pedes complectitur Sacerdotis. Itaque vir pietate plenus, indulget crimen, donatque furtum; monens eum saepe, ut suis potius necessaria usibus petat, quam rapiat, & necessaria sibi tribuentis munere, non rapinae scelere conferantur: sic (*c*) ergo indulgentia a sancto sibi concessa, ab eo discessit.

a

b

c

7. Quid memorem in eodem hortulo a simili scelesto mella ab alvearibus nocturno dempta furto, delataque domum, in picis prorsus naturam mutata, & stupuisse reum admiratione virtutis, cum

Mella, quae sibi quidam abstulerat, in picis naturam conversa, rursus vertit in mel, cum furem sui facti poenituisset.

(*a*) Idem: *nitescere oleribus: ampliabat siquidem loci angustias .... cum ille commodum fraudi tempus amplectens prosilit audacia plenus, & scelere, levique impulsu quae obstabant cedentibus, abire festinat, sed divinitus retinetur. Nullus etenim remeanti patet exitus, & ita reus tenui sepe, quasi muro vallatus tenetur. Exigua namque obstacula &c... Noctis ergo totius spatium, iter hortuli fuit ... mundi faciem irradiat, qua rebus reddita, terris lux redit. Igitur B. Senex in cellam, ubi preces insomnis, in aestibus noctis, dulci meditatione ... attraheret.*

(*b*) Idem: *attrahit.*

(*c*) *Sic ergo indulgentiam a sancto viro promeruit, & discessit.*

a cum criminis non deesset (a) causa, & conscientia criminis torqueret authorem? Tandem verum est, criminosum alto mentis sopore discussum, ad Antistitem properasse, retulisse furtum, sanctisque prostratum vestigiis veniam facinoris postulasse, & perfacile supplicanti indulsisse Antistitem. Et sic naturam mellis non minoris rediisse miraculi fuit, quam mutari. Ita reum pro supplicio veniam, munus retulisse pro crimine.

S.Amantii obitus.

8. Dumque his virtutum fulgeret ipse miraculis, beatum gloriosae ejus consummationis tempus advenit: sed cum fracta jam aevo membra deficerent, afflictum, mortuumque (b) corpus abstinentiae labore erat; & quod natura negaverat, meritum conferebat. Fuitque tantus in sancto viro fidei fervor, ut insatiabili ardore, quo plus corpori districtionis intulisset, inferre plus cuperet: & ita erant augmenta meritorum, incitamenta profectuum. Amor quippe Dei reficere animum potest, satiare desiderium non potest: sed magis magisque, cum hauritur (c), sitim inflammat, jucunditate enim sua excitat appetitum, sed non facit de satietate fastidium. Igitur beatissimus Amantius hac meritorum luce fulgens, terrena (d) terris membra condit, sed coelestis spiritus celsa conscendit; illic nunc interest choris Angelorum, hic fulget claritate virtutum; illic interpellat pro famulis voce supplici, hic tuetur famulos virtute sublimi; illic petit, hic praestat; illic vota fundit, hic votis respondet; illic nunc aeterna circumseptus emi-

(a) Idem: *cum criminis deesset causa, sed conscientia criminis torqueret authorem: cum furto damnum superesset, in qua moestus atroci maneret in scelere. Tandem vero criminosum alto mentis stupore discusso ad Antistitem &c.... Naturam que meliis non minore rediisse miraculo, quam mutasse .. munus domum retulisse &c.*

(b) Idem: *emortuumque corpus onus abstinentiae roborabat.*

(c) *Cum hauritur inflammat: jucunditate enim sui excitat &c. terrena terris membra commendat.*

(d) Quo anno S. Amantius decesserit, haud potest certo definiri. Nimirum S. Quintianus, qui sedit post S. Amantium, praeerat Rutenensi Ecclesiae ad an. 506.; quo anno subscripsit ille Concilio Agathensi: idemque interfuit Synodo Aurelianensi I. an. 511. Interea cum Quintianus (uti refert Greg. Turon. in ejusdem vita, quae extat c. 4 de Vitis Patrum), aucta, & amplificata Basilica S. Amantii, *sanctum ejusdem corpus in ante transtulisset*, S. Amantius noctu per visum eidem apparens, reprehendit graviter his verbis: *quia ausu temerario artus in pace quiescentes visus et amovisse, ecce ego removebo te ab hac urbe, & eris exul in regione altera: verumtamen non privaberis ab honore, quo frueris.* Id quod non multo post accidit.

At inter S. Amantium, & S. Quintianum alii sedisse Episcopi videntur, cum Sidonius Apollinaris epist. 6. lib. 7., scribens ab Basilium, inter caeteras, Rutenensis Ecclesiae statum deploret his verbis: *Burdegala, Petrocorii, Ruteni.... summis Sacerdotibus ipsorum morte truncatis*

emicat luce, vel meritorum (a) splendore claro, vel illatae crucis roseo, ac fulgore purpureo. Nam & in semetipso & persequutor vitia exequendo extinxit & Martyr crucifigendo corpus emicuit, adeptusque est non mortem, sed carnis mortificatione martyrium. Et cum sit in conspectu Domini pretiosa mors Martyris, dum beatissimus Amantius hostem persequitur, & prosternit, fuit pretiosa in conspectu Domini mors viventis.

S. Amantii virtute, latro, qui pauperi mulieri pecuniam abstulerat, & equo conscenso aufugiebat sistitur, ac manet immotus.

9. Hactenus quidem vitam B. Confessoris Amantii, divino munere, ut potui, stylo digessi. Nunc pauca de his, quae triumphator egregius gessit, brevi sermone constringam. Igitur mulier quaedam erat, Juliana nomine, vidua, & anus, & pauper: quam arctabant pariter fragilitas senii, & solitudo, & egestas. Vigebat in ea tamen fortis animus, aerumnarumque contemptor. Haec quo propior divino operi foret, cellulam prope sancti Antistitis Basilicam collocavit; ut frequentiam, quam tarda senectus ei negaverat, vicinitas cellulae restauraret. Huic mercandi, vendendique vini usum necessitas, variarum artium magistra, monstraverat. Mercabatur itaque, vendebatque hoc modo vina, ut quod superaret pretii, fieret substantia laborantis; neque plus lucri caperet

 aug-

catis, nec ullis deinceps Episcopis in defunctorum officia suffectis (per quos utique minorum hominum ministeria subrogabantur) latum spiritualis ruinae limitem traxit. Quibus verbis indicare videtur Rutenis, post S. Amantium, sedisse Episcopos alios, qui morte mulctati obierint. Certe Rutenensis Ecclesia vidua erat, & orba Pastore, quo tempore Sidonius Apollinaris, Arvernensis Episcopus, accersitus fuit ab Elaphio, quo consecraret Baptisterium, quod ipse in agro Rutenensi construxerat, uti colligere est ex epist.15. lib. IV. Sid. Ap. Qui enim Elaphius alienae urbis, & sedis Episcopum accersivisset per difficilia praesertim & hieme, ac nivibus obsita itinera, si Rutenensis Ecclesia proprio Pastore non caruisset? Non multum temporis tamen inter S. Amantium, & Quintianum intersuisse illa Fortunati verba indicare videntur, quibus ait num. 11.: *nondum quoque multorum emensa temporum, orbe completo, redierant curricula, cum S. Quintianus Episcopus ante sacrosancta altaria capacem tumuli locum elegit, ubi ipsum miro opere, & laudabili arte collocavit &c.*

Quocirca mors S. Amantii videtur contigisse non multo antequam Gothi in Galliam irruperunt, sub Evaricho Rege: quo tempore vel Rutena urbs capta, & afflicta fuit. Id vero contigit saeculo quinto ad finem vergente. Quod si est, falsa existimanda opinio Plebis Rutenensis, quae S. Amantium a S. Martiali, Apostolo Aquitanorum, Episcopum ordinatum credidit.

(a) Surius: *micat luce vel splendore meritorum clara, vel illatae crucis tormentis, roseo quasi fulgore purpurea. Nam ipse in semet persequutor extinguendo vitia extitit.. adeptusque est novum non mortis, sed carnis .... Amantius in seipso hostem & persequitur, & ... mors pretiosa viventis*. Quae sequuntur, desunt omnia.

augmentum, quam victus necessitas postulabat. Venit ergo ad hanc vir quidam atroci scelere, aliis longe criminosis immanior: aitque se velle vinum mercari. Illa vero eum intra cellulam recepit ut emptorem, & ut ne diutius teneret reum, forsitan properantem, celeritatis studio seniles castigat moras. Ille vero circumspectare coepit omnia, vagisque luminibus universa percurrere, si quae essent, quae viduae simul & pauperi crudelissimus praedo posset auferre. Dum ergo haec muliebri levitate turbatur, mox ille capsulam cum exigua pecunia conspicit, diripit, abstulitque, & vino mercato aufugit, venitque post triduum quasi innocentiam suam praesentialiter monstraturus. Illa illico nefarii furis certissima, coepit evolare in faciem ejus, opemque clamoribus quaerere: criminosus & ipse conscientiae suae scelere territus, cursu subito cito se proripit, equumque conscendit. Anus prodit e cellula, cupiens praeire clamoribus, quem tardo sequi gressu non poterat. Ad sanctam tamen Basilicam erigens oculos, hoc fideli devotione, & maxima voce proclamabat: Ne sinas, summe Sacerdos, defensorque fortissime, abire praedonem meum, ne deseras viduam & pauperem, divitiarum mearum solatium, & virtus mea. Cumque hoc supplex depromeret, miris repente modis conspicit in medio atrio in morem cautis riguisse cornipedem. Acciderat enim, ut ea die sacrae depositionis ejus celebrarentur festa, annuo orbe completo, & egrediebantur de Basilica populi expletis ex more solemnibus, stupentque miraculi novitate perculsi. Haerebat quoque reus stupens corpore, stabat anus innixa baculo. Fundit tandem criminosus uberes fletus, peccatum fatetur, pecuniam reddit, & absolvitur, domumque remeat absolutus. Plebs igitur tantam virtutem mira exultatione, & ineffabili laude ad coelos effert, & ita gloriosus Antistes fuit in defensione pauperis fortis, in absolutione criminosi misericors, praebuitque immensa miracula, vel cum audit innocentem, vel solvendo damnatum.

Vas vini, de monte per rupes praeceps decidens, ejusdem S. Amantii patrocinio integram servatur.

10. Non longo vero post tempore, dum ipse in periculis adest famulis, sequitur clara virtus, ac maxima. Jamque in Septimaniam (a) quidam vinum mercari cupiens properabat, prius tamen Basili-

(a) Septimania Galliae provincia est, quae olim Wisigothorum Regibus, in Hispania degentibus, subjiciebatur: interdum propterea Hispania citerior dicta est. Lege Vales. lib. 7. rerum Francic. ubi hoc postremum ex veterum testimoniis confirmat.

Basilicam gloriosi triumphatoris ingressus tumulum ejus petit, solo prosternitur, prosperitatem poscit itineris, vota spondet. Mox progreditur, levique labore diffusum emensus iter in Septimaniam venit, vinum mercatur, ad urbem remeat. Et jam medium, secundis gaudens rebus, iter transgreditur. Jam summae de vertice rupis primae, amne leni fluentem, Tarnem (a) conspicit flumen. Jam vicinus urbi alacer eam intuetur, jam vocatus vota dissoluit. Dum ergo spe totus in urbe est, & excelsi montis jugia coepit itinera, repente atroci luctu gaudia perturbantur. Nam impulsum saxo vehiculum quatitur, excussoque vehiculo vas atroci resultat sono, atque ima petens vallis, in planis tandem collabitur. Quod emptor perspiciens, abrumpit caesariem, genasque dilaniat, & vertens ad moenia oblitos lachrymis oculos, fatur sic paucis: Te, o beatissime Pontifex, duce, extrema adii loca: en desertus a te, jam patriae adductus in finibus, gravi aerumnarum mole oppressus, dignas meritis poenas luo. Haec autem ingenti luctu commemorans, ad locum, in quo vas deciderat, properabat, cum lachrymas scilicet causa lachrymarum augeret, & dolor damni praesentis majores a misero poenas exigeret. Cum ergo ad locum flens venit, aspicit, repente stupendo miraculo, vas integrum, vinoque plenum, & patronum, quem querebatur absentem, virtute clara praesentem intelligit. Lachrymae igitur vertuntur in gaudia, & moeror in laetitiam permutatur. Et ita fuit majoris miraculi, rem, patrociniis Antistitis sancti commissam, sic fuisse salvatam, quam non fuisse dilapsam; duras cautes non sensisse, dum collideretur, quam evasisse pericula, dum servaretur, excepisse aspera, & nescisse discrimina; transisse inter praerupta, quam si a praeruptis esset integre custodita.

11. Nondum quoque multorum emensa temporum, orbe completo, redierant curricula, cum S. Quintianus Episcopus ante sacrosancta Altaria capacem tumuli locum elegit, ubi ipsum miro opere & laudabili arte collocavit. Nam prius in Basilica san-

Miracula, quae contigerunt die, quo sanctum ejusdem corpus de vetere in novum tumulum translatum fuit.

(a) Tarnis fluvii meminit Sidonius Apollinaris car. 24. ita alloquens libellum:
Horum cum fueris sinu receptus,
Ibis Trevidon. & calumniosis
Vicinum nimis heu! jugum Rutenis.
. . . .
Hinc te Lesora, Caucasum scytharum
Vincens, aspiciet, citusque Tarnis,
Limosum, & solido sapore pressum,
Piscem perspicua gerens in unda.
Porro: *Tarnis* (ut subdit cl. Sirmondus in notis ab Sidonium) *fluvius aurifer est, qui e Cebennis ortus, per Aquitaniae, Narbonensisque fines evolvitur in Garumnam.*

sancti viri extensa sepulchrum velut praefulgens lampas splendore propriae claritatis mentes expectantium illustrabat. Hoc itaque tam pulchrum facinus Episcopus mente concepit, devotione spopondit, consummatoque opere, diem sacrae translationis constituit. Haec ergo celerrima fama percrebuit, & non solum diffusae urbis conclusa fimbriis loca, sed diversae etiam urbes, confinesque provinciae, vel Pontifices ad id misere vel populos. Fidei itaque convenientia completa, venit etiam e Narbonensi urbe Marturius Abbas quidam laudabilis, & vita conspicuus. Prius tamen artifex eligitur, qui tumulo circumjecta demat: qui statim sacrae venerationis locum ingressus, audaci motu de sepulchro opposita expulit, sed illico insurgentis dexterae ictu percussus ingemuit, ultricique poena temeritas prolapsa procubuit. Jamque sacrae translationis dicata dies illuxerat, quae primos urbis Romae Doctores Petrum & Paulum, duo mundi scilicet maxima lumina, triumphali supplicio victores misit ad coelos. Hac ergo die omnium expectata votis Sacerdotes adsunt, populi confluunt, oratio ex more indicitur, plebs solo prosternitur, tumulus commovetur. Mox vero repentino miraculo tanta fragrantia de tumulo ineffabilem exhalans suavitatem prodiit, ut non solum cunctum in sancta Ecclesia populum, verum etiam sitam in porticibus, atriisque plebem dulcedine nimia repleret, & velut quodam retributionis munere, speciali haustro, reficeret. Interea subjectis manibus fidelium vehiculo, felix onus infertur, tumulo manus Marturii Abbatis comprimitur. Ille vero neque manum retrahere nititur, neque circumstantium opem, uti sepulchrum elevetur, inquirit. Sed piis questibus auxilium beatissimi Amantii implorare non desinit, haec humili voce commemorans: Noli, Sacerdos quondam noster, nunc socius Angelorum, noli opprimere manum famuli, ne servum tuum ullo afflictionis moerore exasperes. jucundior mihi melle dulcedo, ne sinas gaudia nostra tristitiae nubilo maculari, gaudium & exultatio mea, quem ad solemnitatem tuam perduxisti hospitem, cellulae reduc suae incolumem! Vix verba finiebat, cum elevatur subito sponte tumulus, & abstrahitur manus illaesa, abstractaque rursus oneri pio subjicitur.

12. Interea obvium sibi quendam vehiculum impulit, impulsumque prostravit, atque obliquatis strati pedibus discurrens rota pertransiit: sed ita minacem impetum jussa suspendit, ut nec sensum doloris strato infligeret, nec signa livoris imprimeret. Cucurrit ergo motu celeri, nec subjecta contrivit, sed ministeria com-

Vehiculi quo sacrum ejus corpus ferebatur, rota strati viri supra pedes incedit, nec aliquid ei nocet.

complevit itineris, relinquens ſigna virtutis. Inter haec vero miraculorum inſignia, nullo impediente labore, ſummo cunctorum gaudio, in loco ſtudioſe praeparato, reliquiae ſacrae conduntur. Nonnulli autem ad tumulum ſancti viri veſano praeſumpſere auſu ſcelus priori ſcelere cumulare: ſed correpti protinus furore Lymphatico ſolvere ſupplicia, afflictique horribili fremitu, & occultis exuſti flammis prodiderunt nefas, reddiderunt ſublata, proſtratique ſolo, veniam petiere facinorum: ac ſine mora beatiſſimi virtute Antiſtitis, obſcaenis contagiis meruere purgari. Ita hos & ultio juſta perculit, & miſeratio pietatis abſolvit.

13. Rurſus cum adverſus Ruthenenſes Marcomanni (*a*) truces ingruerent, omnemque late provinciam belli nube texiſſent; atroci etenim corona cinxerant civitatem, horrebant murorum interjecto diſcrimine, ſtrictis mucronibus. Addebat etiam fiduciam hoſtibus multitudo ingens, natura ferox, quorum fugam ſternebat paſſim dira lues, immiti enſe, fame obſcaena. Conſurgit tandem in ultionem famulorum Sacerdos noſter, propugnatorque fortiſſimus, & ita gentem totam uno timore percuſſit, quod diſcedentes pavore fugam arriperent, ſicut vehementi furore arma rapuerant. Nam cum fortiſſimae gentis duces ingrederentur ex more Baſilicam, uti res ſecundas poſcerent ſuis, tumulum petiere: ſtatim circumjecta ſepulchro velamina nunc alteram in partem ut acta flabris novae virtutis miraculo ſinuantur, magnus e tumulo liquatur ſudor: commemoratione etiam mira ſacrum de tumulo velamen excutitur, ſternuntur ſolo Duces, pro gloria reditum, fugam pro felicitate poſcentes, & ipſi atroci prius ſaevitia immanitatem transgreſſi feralem, in hominum mores novo redeunt metu perculſi. Ab oratione itaque conſurgunt, terribilique ſono tubae gens tota contrahitur: prodit metum pallor, timoris index, factumque trepidus ſermo miraculum: horror omnium quatit membra, novitate virtutis placet fuga, denſa mole referuntur ad patriam. Peracto itaque triennio, hoc quo prius veniunt furore ſuccenſi, hac ſaeviunt immanitate bacchantes, ex hoc redeunt miraculo commoniti, hocque fugiunt pavore perculſi; & ita Paſtor egregius gregem ſuum ab incurſu luporum bis eruit una virtnte.

a Marcomanni, gens effera, ex virtute S.Amantii, ab urbe Rutena diripienda, arcentur, & fugantur

14. Dicam

(*a*) Marcomani, gens Germaniae, ea tenebant loca, ubi nunc degunt Moravi aut Boemi, ut vult Cluver., ſic appellati ab *equis*: quod ipſi equum, *celte*, quem Germani *Marcam*, vocabant: ut legitur in notis Ricardi Bartholini de Bello Norico l.8. apud juſtum Reuberum pag.632. At Hermannns *de Lerbecke* refert Marcomanos vocitari plebes undecunque collectas, quae *Marcas* incolunt. Plures vero eſſe *Marcas* in Sclavonia.

Puer mutus, pallium quod erat prope sepulchrum S. Amantii, ori suo injecit & inde linguam solvit in voces.

14. Dicam iterum miraculum, quod ipsa Rutena urbe teste, conspexi. Puerum quendam, Euphrasinum nomine, arcto dirae infirmitatis nexu constrinxerat hostis ille multimoda nocendi arte saevissimus, atque ora ferocitate obseraverat, dempto linguae motu, & fandi libertate sublata, luebat longi moeroris poenam diuturno silentio, nec ulla ad afflictum conferri poterant remedia sanitatis. Tandem infirmus, audacis fidei fervore succensus, sancti Patris tumulum petiit, & tumulo velamen contiguum ori violentus injecit, & illico verberante ora linguae plectro, authorem Christum vox clara collaudat, divinamque virtutem & merita bellatoris antiqui soluta lingua testatur, & ita infirmus ille e Basilica, Christo referendo gratias, sanus egreditur, totamque exultando percurrit urbem, tanti miraculi testis ac nuntius.

Innocentem virum, morte damnatum, liberat.

15. Item latro quidam saevissimus viatorem incautum adit, interimit, prosternitque, spolia diripit; ac telo ultricis conscientiae perculsus aufugit. Ignoto cuidam a latrone extincti vestimenta venduntur, quibus palam sine mora prolatis, innocens emptor ad supplicia rapitur, & alieni sceleris poena torquetur, in carcerem truditur, profertur, verberatur, carceri redditur, & comperendinato die lethalis patibuli poena differtur. Interea intempestae noctis silentio, divino fulgore carcer emicuit; adest gloriosus Amantius, nivali splendore conspicuus, moerentem visitat, nomen edicit, & ut crudelia tormenta effugiat, exhortatur. Illico arcta ferri vincla dissiliunt, claustra panduntur, procedit vinctorum manus, fitque nocentum salus, absolutio innocentis. Patet carcer, ad Basilicam gloriosissimi triumphatoris confugitur, pulsantur fores, mox sera novo miraculo illaesa solo resiliit; & ita beatissimus Amantius divino munere ab imminente exitio damnatos eripuit, sacraque ereptos Basilica dulci gremio salvandos excepit.

Alius item innocens, ad supplicium trahendus, S. Amantii patrocinio implorato, liberatur, ac solvitur.
* l. Effusis.

16. A latrone quoque quidam in praesentia viri bonae conscientiae occiditur: sed cum se latro cursu praepeti confugiens occultasset; innocens ille metuens, ne stans juxta corpus extincti, alieni sceleris poenas exciperet, Basilicam B. Triumphatoris expetiit, a propinquis extincti arctissime vinculis innectitur: qui * offusis fletibus maxima in conspectu populi voce proclamat: Fortissime propugnator, si scis me reum, ultrici damnatum poena, prosterne; si inspicis innocentem, inique vinctum, justitiae defensor absolve: Vix verba finierat, cum in conspectu suae plebis ferrum dissiluit, procul-

proculque collapſum merita bellatoris, & innocentiam laborantis virtute miraculi monſtravit.

17. Nunc ergo in tantae feſtivitatis gaudiis omni ſupplicatione Dominum noſtrum depoſcamus, ut cum beatiſſimo ſuo Amantio juſte petita praeſtet nobis, errata clementer indulgeat, qui cum Patre vivit & regnat in unitate Spiritus Sancti per omnia ſaecula ſaeculorum. Amen.

IN VITAM
SEQUENTEM S. REMIGII
EPISCOPI REMENSIS
PRAEMONITIO

Hincmarus, Archiep. Remenſis, in Praefatione ad Vitam S. Remigii Epiſcopi, narrat, quod ipſe a majoribus natu audiverat, qui item a ſuis Patribus ſe accepiſſe dicebant, Fortunatum grande volumen conſcripſiſſe de Vita S. Remigii: eundemque poſtea ab Aegidio, item Archiep. Remenſi, rogatum, ea, quae fuſius in illo volumine perſequutus fuerat, contraxiſſe in anguſtius, quo Remenſi Eccleſiae eſſet uſui, & ea, quae illic narrabantur, facile memoria a populis teneri poſſent. Porro id in cauſa fuit, quamobrem, cum hoc alterum opus Fortunati a multis propter ejus brevitatem, & frequentius legi coepiſſet, magnus ille codex negligentius tractari incoeperit, & inde plane perierit, uno, quod ſupererat, exemplari ad extremum ex ſtillicidio putrefacto, corroſoque a muribus. Sed praeſtat ipſum Hincmarum loco citato rem omnem ſic enarrantem audire: Sicut, *ait*, a ſenibus, & jam aetatis provectae viris religioſis .... fideli narratione didici, a ſuis majoribus audierunt narrari, eos vidiſſe librum maximae quantitatis, manu antiquaria conſcriptum de ortu ac vita, ac virtutibus, atque obitu Beati Remigii, ſanctiſſimi Patroni noſtri. Qui hac occaſione deperiit: quoniam Aegidius, poſt B. Remigium quartus iſtius Civitatis Epiſcopus, quendam virum religioſum, Fortunatum nomine, metricis verſibus inſignem, qui a multis potentibus, & honorabilibus in his Gallicis, & Belgicis regionibus per diverſa loca tunc vitae, ac ſcientiae ſuae merito invitabatur, petiit, de

de eodem libro, cothurno Gallicano dictato, aperto sermone aliqua miracula, quae in populo recitarentur, excipere, quatenus ea sine taedio audire, ac mente recondere, atque per ea ad amorem, & honorem, atque devotionem Dei, & ipsius Protectoris sui, idem populus excitari valeret. Quod & in eadem excerptione lector potest advertere, ubi scriptum est: *studeamus pauca differere, plurima praeterire*. Et cum ipsa excerptio coepit lectione in populo frequentari, & a multis propter brevitatis suae facilitatem transcribi, ipse magnus codex a negligentibus coepit haberi, usque dum Caroli principis tempore &c. cujus infelici tempore de ista Rhemensi Ecclesia non solum preciosa quaeque ablata fuerunt, sed & Ecclesiae, atque domus Religiosorum destructae, & res ab Episcopio fuere divisae: illi quoque pauci, qui erant residui, Clerici negotio victum quaerebant, & denarios, quos mercimonio conquirebant, in chartis, & librorum foliis interdum ligabant. Sicque praefatus liber cum aliis partim stillicidio putrefactus, partim a soricibus corrosus, partim foliorum abcissione divisus, in tantum deperiit, ut pauca, & dispersa inde folia reperta fuerint. *Porro ad hunc Aegidium, Episcopum Remensem, de quo loquitur Hincmarus, carmen scripsit Fortun., quod extat lib.3., cap.20. Legesis notas, quas adjecimus.*

Epitomen itaque Vitae S. Remigii edimus, ut extat apud Bollandistas ad diem primum Octobris: ad quem diem extat quoque apud Surium: notas etiam plerasque excerpsimus, quibus illam Bollandistae illustrarunt: nonnullas vel de nostro addidimus.

VITA

VITA BREVIS

AUCTORE

FORTUNATO PRESBYTERO

POSTEA EPISCOPO PICTAVIENSI

Ex ms. codice Musei nostri collato cum aliis mss. & editis.

1 Beatissimi (*a*) Remigii (*b*) Antistitis depositio (*c*) sancta nobis hodie diem mysticae solemnitatis exhibuit, quae annis singulis, dum in se cursu temporum volvitur, nostris desideriis innovatur. Hic itaque primis ortus natalibus, parentum (*d*) nobilitate fulgebat, quem divina pietas non solum priusquam nasceretur, sed antequam conciperetur, elegit: in tantum, ut Montanus quidam monachus, dum se * levissimo sopore quiesceret, tertio fuisset admonitione pulsatus, uti matri suae benedictae Cyliniae (*e*),

a b c Remigius a Montano nasciturus praedicitur matri.

d

* Se alibi abest.

e

(*a*) S. Remigius, (ut tradit Hincmarus in ejus Vita c.1. n.10. & 11., cui Flodoardus & alii consentiunt), cum esset natus viginti duos annos, successit Bennadio in sede Remensi, atque illam tenuit annos 74. obiitque propterea natus an.96., idibus Januariis. Cointius ad annum 486. num.12. censet, S.Remigium Episcopum Remensem creatum fuisse ad an. circiter 459. & obiisse ad an.533. quem vide. A S. Remigio Chlodoveum I.Francorum Regem, fuisse baptizatum, auctor est Gregor. Turon. lib.2. cap.31. quo loco egregium de B. Remigii doctrina, & sanctitate texit elogium, nec dubitat eumdem cum Sylvestro comparare.

(*b*) „Huic vitae Compendio in codice „nostro, sine ullo Auctoris nomine, „pro titulo tantum praemittitur litteris „Miniatis: *Kal. Octobris. Incipit Vita* „*S. Remigii Confessoris*. Bolland.

(*c*) „Haec prima periodus paulo aliter „alibi legitur. Nam in ms. Chiffletiano, „sanctique Benigni Divionensis habetur. „*Beatissimi Remigii Antistitis depositio* „*sancta nobis hodierna die Mysticae so-* „*lemnitatis festa exhibuit, quae annis* „*singulis, dum in se cursus temporum* „*volvitur, nostris desideriis innovatur*. „Ita etiam fere habet editio Suriana, „quae incipit: *Beati Remigii &c.* sed in „Mombritiana brevius dicitur: *Remigii* „*Antistitis depositio nobis in praesentia* „*diem mystice festum solemnitatis exhi-* „*buit*: post quae mox ad sequentem „periodum ita proceditur: *enim vero* „*primis ortus natalibus &c.*„ Haec Boll.

(*d*) Pater S. Remigii erat Emilius, vel Aemilius; frater Principius, Suessionum Episcopus. De his vide epist.14. lib.8. Sidonii Apollinaris ad S.Principium, Suessionensem Episcopum scriptam. De Parentibus S. Remigii haec habet Hincmarus cap.1. num.4. *erant ambo genere nobiles, & gratia inter suos nominatissimi*. Sed de his fusius Bolland. in praenot. ad Vitam S.Remigii.

(*e*) „In ms. Chiffletiano, atque editio„ne Suriana: *Ciliniae*: in ms. Livio„nensi S.Benigni: *Chiliniae*: apud Mom„britium: *Chilimae*. Haec S. Remigii „Mater colitur die 21. Octob.„. Boll.

* Al. Et. * Al. Vel. * Chiff. Praefciebat.

quod masculum conceptura esset, veridica relatione praediceret, ut * nomen ejus & * meritum designaret. Qui illico implevit imperium, & foecundissimae genitrici concepturae (a) Sobolis gaudia nuntiavit. Illa vero sicut fidei credulitatis non apparuit dubia, ita suscepit in partu, quem praescierat * in utero. Haud morosa (b) extitit, ut certa, felicissimum pignus secura protinus edidit, quod prius corpore concepit.

Anno aetatis suae 22 electus Episcopus Remensis, virtutibus claret.

2. In quo assidue venturae aetatis merita dulcis infantia designabat, & quod ante conceptum mater agnoverat, ante tempora jam videbat. Studebat teneros annos morum maturitate vincere, & benevolentia (c) cordis, caritatis melle condire. Quid plura? cum secundis successibus certatim sanctae conversationis studiis adolescens vigesimi secundi anni justus sumpsisset (d) exordium, in hac urbe Remensium omnium generaliter votis ad pontificii culmen raptus fuisse dignoscitur potius, quam electus. In quo statim sic apparuit aptus & devotus officio, tamquam, si quo noviter ascenderat (e), jugiter praefuisset. Fuit itaque in eleemosynis largus, in vigiliis sedulus, in oratione devotus, in caritate perfectus, in humilitate * profusus, in doctrina praecipuus, in sermone paratus, in conversatione sanctissimus. Numquam in eo invenit humani generis adversarius, nec (f) quod fraude deciperet, nec quod simulatione fuscaret.

*Divion. humanitate.

* Al. in lenitate.

3. Sinceritatem mentis vultus sui serenitate monstrabat, & pietatem clementissimi cordis ostendebat lenitate * sermonis. Quicquid

(a) „ Surius pro *concepturae* substituit „ *concipiendae*. Sed codici nostro consentiunt reliqua exemplaria „. Boll. Iidem adnotant ex Brovv. hunc soloecismum haud alienum fuisse a Fortunato.

(b) „ Hic nonnihil variant Lectiones „ mss. Chiffletianum, Divionense S. Benigni, & editio Suriana sic habent: *haud* „ *morosa extitit*, *haud incerta*: *felicissimum pignus secura protinus edidit*, „ *quod prius corde concepit* „. Mombritius vero sic: „ *non ut morosa extitit*, *vel incerta*: *felicissimum pignus secura protinus edidit*, *quod prius corde concepit*. Bolland.

(c) Surius „ *Benevolentiam*: Mombr. „ *benivolentiam* „. Bolland.

(d) „ Variant hic denuo exemplaria. „ Chiffletianum, ac Divionense S. Benigni „ pro *sumpsisset*, habent *sumpsit*: item „ Mombrit. sed post *adolescens* addit verbum *polleret*. At Surius eandem phrasim sic reddidit: *cum secundis successibus certatim sanctae conversationis studiis adolescens Domino militaret*, *& vigesimo secundo anno secundioris meriti sumpsisset exordium*„. Bolland.

(e) „ Divionense S. Benigni habet: *qui* „ *noviter ascendebat*: & in Chifflet. etiam „ legitur *qui* pro *quo*. Nostro consonat Surius. Sed certe perperam legit Mombr. „ *ac si quippiam noviter acciderat*, *jugiter praefuisset* „. Bolland.

(f) „ Vocem *nec* tam hic, quam mox „ infra reposui ex caeteris omnibus, cum „ in nostro *ne* vitiose legeretur„. Idem.

quid ad salutem pertinere possit * aeternam, non minus implebat beatissimus opere, quam sermonis praedicatione docebat. Longum est itaque verbis exigere, ne inrogemus audientibus de nimia prolixitate fastidium, si quanta in eo ornamenta bonorum omnium, quae sunt vel preciosa, vel maxima, supernae remunerationis praerogativa, contulerim (a). Studeamus ergo pauca differere, plurima praeterire: nam si tanta (b) virtutum suarum insignia dicere coeperimus, aut ariditas nostri sermonis non possit excolere, aut memoriâ retinere: plus habere poterat terminum lux hodierna, quam pagina capiat. Intendebat vir beatus * Remigius jactantiam virtutum fugere, in quo non poterat gratia cessa * latere. Cum ei vero contigisset habere inter domesticos suos secretius (c) convivium & delectaretur in libertate carorum, descendebant ad eum intrepidi (d) passeres, & in manu ejus mensae reliquias colligebant. Discedebant alii saturi, accedebant alii saturandi. Sic mansuescebat feritas avium in operatione virtutum.

* Al. Possa. — a — b — * Al. Sanctus. — * Al. Caelica. — c — d

Caecum daemoniacum curat.

4. Accidit autem, quodam tempore, cum * ex more pastorali sollertia paroecias * circuiret, ut si negligenter aliquid in divinis cultibus ageretur, fidelis servus Christi agnosceret; in vico similiter, cui vocabulum est Calmiciaco (e), ipsius devotione studii accessit. Ubi dum quidam caecus ab eo opem misericordiae postularet, coepit, qua dudum captus fuerat, infestatione daemonis, corporis vexatione torqueri. Tunc S. Remigius in oratione, qua sem-

* Chiff. cum. — * Ibid. circumire. — e — * Chiff. qui.

(a) Hunc sensum mancum restitui posse affirmant Bollandistae, si pro *contulerim* legatur *contulerit*, addaturque verbum *exponam*, aut simile. In Chiffl., ac Divionensi cod., ut iidem referunt, sic habetur: *longum est itaque verbis texere* (in Divion. *comprehendere*) *ne irrogemus audientibus de nimia his prolixitate fastidium. Quantum in eum bonorum omnium ornamenta, quae sunt pretiosa, vel maxima supernae remunerationis praerogativa contulit*. Item apud Surium integer habetur sensus iisdem fere verbis.

(b) „ Ista in mss. Chiffl., ac Divion. „ S. Benigni sic legere est: *nam si tan-* „ *tarum virtutum suarum signa, aut* „ *ariditas nostri sermonis posset excole-* „ *re., aut memoria retinere, prius habe-* „ *re poterit terminum lux hodierna,* „ *quam pagina*. Nostro consentit Mom- „ britius: praeter quam quod pro *plus* „ restius habeat *prius*, & *poterit* pro *poterat*. Chiffletiano magis consonat Su- „ rius „. Bolland.

(c) „ Ita correxi ex caeteris mss., & „ editis: nam in nostro legebatur *secretiorem* „. Boll.

(d) „ In Chiffl (ac forte etiam Divion.) „ est *trepidi*, ac mox infra *saturati* pro „ *saturi*: sed nostro codici consonant Mom- „ britius, Surius, atque ipse quoque „ Hincmarus in vita subjicienda n. 20., „ ubi ista e suo Fortunati exemplari iis- „ dem verbis retulit „. Boll.

(e) Hoc vocabulum *Calmiciaco*, aliqua immutatione litterarum affertur in mss. ut est apud Boll.

* Ibid. add. *etiam*. ſemper anima ſancta intentione vacabat corporea, ſe * ſedulitate
proſtravit, raptimque lumen priſtinum reddidit oculis, & peſtem
immundi ſpiritus effugavit. O ineffabilis gratia pietatis; a quo
dum ſubſtantia ſola petitur, triplex remedium obtinetur. Victu
pavit egenum, muneravit viſu caecatum, reddidit libertati capti-
vum; atque ita contigit per hoc inſigne myſterium, ut, dum ap-
* Ibid. *in ſalute*. paruit unus in paupere, trinitas ſe oſtendit in * ſalutem.

a Incendium civitatis Remenſis compeſcit.

5. Sic (*a*) ut ſemper ergo humani generis adverſarius ſuam non
deſiſtit oſtendere nocendi virtutum potentiam, civitatem Remorum,
eodem tempore ſurgentibus ſubito flammarum globis, oborta ni-
mia vaſtatione, ſuccenderat, & jam fere partem tertiam favillis ex-
tantibus concrematio peracta conſumpſerat, &, quod reſiduum
* Ibid. *hujus*. erat, victrix flamma lambebat: tunc, cum * ejus rei nuntius ad
beatiſſimi Remigii antiſtitis pervenitſet auditum, illico, velut in-
victus athleta, ad ruinam urbis celeri velocitate percurrit, atque
b ſe igni obvium, impleta oratione, monſtravit: (ſtatim (*b*) velut
quodam reatu fracta vel conciſa, populo teſte, in ſe vaſtatio re-
* Al. *reducitur*. ducit * incendii) & per patentem portam admodum fugiens diſceſ-
ſit, ut omnibus monſtraretur, quod Vir Dei, plenus fidei igne,
c plus (*c*) caluit, qui ſaevitiam tantae indignationis & evicit & ex-
tinxit meritis.

Energumenam, quae Romam fruſtra adducta fuerat, liberat.

6. Quaedam vero puella, ab urbe Toloſa, praeclaris orta na-
talibus, ab adoleſcenti infantia veſani ſpiritus tenebatur obſidione
captiva. Quam cum tenero amore diligerent piiſſimi genitores,
* Chiff. *in Romana urbe*. ad S. Petri ſepulchrum in Romanam urbem * cum plurima mul-
titudine, & multa devotione duxerunt. Ibi quidam Dei ſervus (*d*)
d cum auxilio ſacri corporis plurima implebat ſigna virtutis. Hanc
tamen puellam cum nulla potuiſſet interceſſione purgare, nec ab
* Al. *hac*. ipſa callidi daemonis virus valuiſſet expellere: * hinc reſponſum
* Chiff. *nominis*. hoſtis antiquus reddidit, divini * nominis obſecratione conſtrictus,
* Ibid. deeſt *ab*. quod numquam * ab alterius de eodem habitaculo, niſi hujus
bea-

(*a*) In Chiffl. *ſed ſicut ſemper erga humani generis detrimenta adverſarius ſuam non deſiſtit oſtendere nocendi virtutum* [in Divion. *virium*] *potentiam*. Bolland.

(*b*) „ Haec uncis incluſa deſcripſi ex „ Chifilet.: in noſtro enim ſic mendoſius „ legebatur: *fracta*, vel *conciſa*, *populi* „ *teſta in ſe vaſtationem reducit incen-* „ *dii*. Surius pro *reatu*, habet *rotatu*„. Iidem.

(*c*) Chiffl. *plus caluit, quam ſaevitia tantae indignationis, quam & evicit meritis, & extinxit*. Bolland.

(*d*) In ſolo Chiffl. additur: *nomine Benedictus*: at certe perperam, ut mox dicemus. Boll.

beatiſſimi Remigii antiſtitis emundatione * poſſit expelli. Tunc parentes ejus, & ipſius benedicti (*a*), & Alarici (*b*) regis Gothorum, affatibus ſuffragati, cum devincta ſobole ad ſanctum Remigium antiſtitem pervenerunt, deprecantes, ut virtutem ejus agnoſcerent in purgatione ſobolis, quam praeſcierant in confeſſione latronis.

* Ibid. *poſſet*. — *a b*

7. Tunc beatiſſimus Remigius, cum (*c*) diurna luctatione ſe non eſſe dignum aſſereret, & conſueta patientia repugnaret, precibus eſt populi ſupplicantis evictus, ut orationem pro ipſa funderet, & parentum lachrymis condoleret. Tunc S. Remigius, meritis ſanctitatis armatus, verbi praecepit imperio, ut iniquus praedo, per (*d*) quod ingreſſus fuerat, diſcederet, & Chriſti famulam relaxaret. Itaque cum nimio vomitu, & obſcaeno foetore per os, quo fuerat intromiſſus, abſceſſit. Sed paulo (*e*) poſt, diſce-

c — Eandem mortuam ad vitam revocat. — *d* — *e*

(*a*) Hanc vocem *Benedicti*, quae a Fortunato *adjective* poſita eſt de praedicto Servo Dei (id, quod ab eodem ſaſtitatum oſtendit cl. Mabill. mox citandus), Hincmarus in Vita S. Remigii *ſubſtantive*, ut dicunt, accepit poſitam, eàque forte S. Benedictum, Monachorum in Occidente Patrem, ſignificatum exiſtimavit, quemadmodum & alii, ipſum ſequuti opinati ſunt: ut vel epiſtola proferatur, ut videtur, commentitia, quam S. Benedictus ad S. Remigium ſcripſerit: in qua puellam, quam is ſanare non poterat, eidem ſanandam commendat. Bollandiſtae in Commentario praefixo Vitae S. Remigii num. 73. & ſeqq. hoc uno maxime talem opinionem refellunt, quod nunquam traditum, aut auditum ſit, S. Patriarcham Benedictum, Romae, *ad ſepulchrum S. Petri cum auxilio ſacri corporis, plura impleſſe ſigna virtutis*. Veriſimilius itaque eſt, eum, de quo hic loquitur Fortunatus, Dei ſervum, fuiſſe S. Abundium, aliàs etiam Acontium vocatum (uti ſentiunt cl. Mabil. in Ann. Bened. ad an 530., & eum ſequuti Bollan.), cujus meminit Gregorius M. lib. 3. Dial. cap. 25. quemque cuſtodem Eccleſiae S. Petri idem Greg. refert fuiſſe, atque ita: *omnipotenti Deo fideliter ſerviſſe, ut idem B. Petrus Apoſtolus ſignis oſtenderet, quam de illo haberet aeſtimationem*. Jam vero & tempora, (ut ibidem adnotant Bollandiſtae) non diſcrepant.

(*b*) Hic deſignatur Alaricus, nominis hujuſce II., Gothorum, ſive Viſigothorum in Galliis Rex, qui ſedem habuit Toloſae, quique a Chlodoveo I., Francorum Rege, in Vogladenſi praelio victus eſt an. 507. ut adnotant Boll. n. 80. Commentarii praefati, adverſus eos, qui Alaricum I. putant hic a Fortunato ſignificari: cujus tempora cum temporibus S. Remigii non conveniunt. De hoc Alaria II. lege Greg. Turon. l. 2. Hiſt. Franc. cap. 35. & ſeqq.

(*c*) „ In Chiffletiano legitur: *ille „ cum &c.* omiſſis his: *tunc beatiſſimus „ Remigius* „. Boll.

(*d*) Chiffletianum *quo*: Surius: *quod fuerat ingreſſus*. Boll.

(*e*) Ibid. haec periodus ſic recenſetur: *ſed paulo poſt diſcedente Pontifice ſub ipſius ſtatim horae ſpatio vitae calore decepta, ſpiritum* (in Divionenſi additur *ſalus*), *amiſit*. Mombritius ultima ſic reddidit: *dum nimio labore feſſa nutriretur, vitali calore alienata, ſpiritum ſalutis amiſit*: Etiam Surius paulo aliter loquitur. Haec ex Bolla i. Porro Surius ſic legit: *dum nimio labore feſſa nutaret, vitali calore exempto, ſpiritum exhalavit, & ſpem ſalutis ſuis ademit*.

* Chiff. *iteratis precibus*.
* Ibid. *illi*.

diſcedente Pontifice, ſub ipſius tamen horae ſpatio, dum nimium labore feſſa nutaret, ſpem ſalutis amiſit. * Iterate ergo ſupplicantium turba recurrit ad Medicum: beatus autem Remigius * ille ſe accuſat, potius perpetraſſe facinus, quam ſanitatis praemium indulſiſſe, & extitiſſe homicidii reum, non attuliſſe remedium.

* Al. *exanime*.

8. Ad baſilicam igitur S. Johannis, quo corpus jacebat exanimae *, populi obtentus deprecatione regreditur, ibique S. Remigius cum lachrymis ad pavimenta ſanctorum in oratione (*a*) proſternitur, & reliquos, ut ita facerent, adhortatur. Tunc S. Remigius, effuſo lachrymarum imbre, conſurgens ſuſcitavit mortuam (*b*), quam prius ſanavit aegrotam. Quae protinus adprehenſa manu Pontificis, cum integra incolumitate ſurrexit, & ad propria feliciter remeavit. Judicare enim poſſumus, quantus in praeſenti miraculo fuiſſet parentum fletus * pro gaudio, laus populi * pro triumpho. Putaſne, cum quo gemitu, quantaque devotione *Gloria in Excelſis Deo* cecinerunt, qui per ſacrum Antiſtitem divina videre myſteria meruerunt? Potuit enim ille plebem ſuam de caſu cujuslibet periculi imminentis eripere, qui vitam * mortuae valuit reſtaurare.

* Chiff. *prae*.
* Ibid. *prae*.
* Ibid. *mortui potuit*.

Moritur, & poſt obitum fulget miraculis

9 Inter hujuſmodi igitur virtutum ſuarum inſignia elegi B. Remigius, athleta Chriſti, tranſitum letiferi ſoporis excipiens procellas mundi, ſenio jam urgente, deſerere, & ad portum coeleſtis habitaculi pervenire. Poſt * cujus vero obitum tanta ad ſui corporis patrocinia fidelibus * remedia tribuuntur, & ſolis agnoſcitur vivere meritis, qui tantis fulſit exemplis. (Cui vero (*c*) poena dignoſcitur defuiſſe martyrii, non devotio confeſſoris). In illis ergo divinis templorum oraculis, ubi ejus patrocinia * veneramus, quicquid cum fide petitur, invenitur, & quod ſperatur ſtudio, praeſtatur effectu. Profuſis ergo unanimiter precibus exoramus, ut nobis vitae ſalutaris ſpatio (*d*) indulgentiam delictorum obtineat in-

* Divion. *ejus*.
* Chiff. *remediaque*.
* Al. *veneramur*.

(*a*) *In oratione* deeſt in Chifflet. Bol.

(*b*) Hoc S. Remigii miraculum memorat vel Greg. Tur. lib. de Gloria Conf. cap.79., ut videtur deſumptum ex Vita ejuſdem, a Fortunato ſcripta prolixius: quam ipſe Greg. indicare videtur lib.2. Hiſt. Franc. cap.31. ubi ſic ſcribit de S. Remigio: *eſt enim nunc liber vitae ejus, qui eum narrat mortuum ſuſcitaſſe*: hanc ipſam ſcilicet indicans puellam, de qua in allato libro de Gl. Confeſs.

(*c*) Haec periodus uncis incluſa, deerat ab eo ms., quo uſi ſunt Boll. ſed extabat in aliis, nec deeſt in edit. Surii, quamvis aliquid differat. Sic enim ibi legitur: *huius vero poena dinoſcitur defuiſſe martyrio, non devotio Confeſſioni*.

(*d*) In Chiffl., ex ipſis Bolland. legitur: *ut nobis vitae ſalutis ſpatium*: deeſt vero ad extremum concluſio: *quod ipſe praeſtare dignetur &c.*, ac legitur: *explicit depoſitio Sancti Remigii*.

intercessio S. Remigii Pontificis cum auxilio Redemptoris. Det etiam deprecatio ejus generaliter in hoc mundo tranquilla pacis tempora, qui promisit justis aeterna. Quod ipse praestare dignetur, qui regnat cum Patre & Spiritu Sancto, qui est benedictus in saecula Amen.

IN VITAM

SANCTI MEDARDI

EPISCOPI NOVIOMENSIS, ET TORNACENSIS

PRAEMONITIO

Auctor Anonymus Suessionensis saeculi IX. in praefat. ad supplementum Actorum S. Medardi [quod extat apud Bolland. ad diem 8. *Junii] sequentem Vitam a Fortunato scriptam fuisse testatur, hisce verbis*: Fortunatus natione Italus, Presbyter Ravennensis, suo tempore eruditissimus, ex Ravenna progrediens, Galliarum fines pergere adiens, Pictavensi rure commodam sibi delegit habere stationem.... Denique rogatus ab eodem venerabili Pontifice [*Greg. Tur.*], edidit perplura opuscula, maxime metro ludens, de Vita, & virtutibus Sanctorum, inter quae & Vitam gloriosi, & cum omni reverentia nominandi Domini nostri Medardi succincte quidem tam prosa, quam versibus, sed tamen luculento sermone perstrinxit. *Gregorius Turonensis hujusce Vitae librum videtur memorare lib. de Gloria Confess. par.* 95., *his verbis*: post scriptum de mirabilibus ejus [*S. Medardi*] librum, mulier manu debilis &c. *Alius item Suessionensis Auctor, & is Monachus, [cujus sermones edidit Boscius in Bibliotheca Floriacensi pag.* 150.] *Vitae a Fortunato scriptae mentionem facit, inquiens*: ejusdem Patris vitam, metro, & arctissima edidit oratione Fortunatus.

Porro cum plures circumferantur Vitae S. Medardi, sub nomine Fortunati, nos ut veram, ac germanam illam subjicimus, quam primus edidit cl. D' Achery in Spicilegio Tom. 2., *erutam ex antiquis mss.: caeteras vero, ceu falso adscriptas eidem Fortunato, rejicimus.*

Ac profecto, quam edidit Surius ad diem octavum junii, quae diu credita est esse Fortunati, quamque Valesius ipsi adscribit, ut re-

pro-

probemus, gravia suadent momenta. Nam antiquissima mss. illam non Fortunato, sed Radbodo Noviomensi, & Tornacensi Episcopo adscribunt. Ita codex ms. Bibliothecae Thuaneae, referente eodem Acheryo, hanc praefert epigraphem: incipit vita Beatissimi Confessoris Christiani Episcopi Noviomensis, quam domnus Radbodus, Noviomensis & Tornacensis Episcopus sic dictavit. *Compendiensis autem codex, item ab Acheryo relatus, hunc habet titulum*: Vita S. Medardi, quam Dominus Radbodus Noviomensis sic dictavit. *Censent Bollandistae cum Sammarthanis, hunc Radbodum secundum fuisse hujus nominis, qui Brugis decessit an.* 1048., *ac sepultus est in Cathedrali Tornacensi. Quanquam eum auctorem potius alteri fuisse, ut Vita illa scriberetur, quam ut ipse conscripserit, confici videtur ex sermone Anonymi*: de primi Templi S Medardi statu &c. *quem Joannes Boscius in Bibliotheca Floriacensi edidit: ut advertunt Boll.*

Altera, eaque gravissima causa est, cur illam a Surio editam, rejiciamus, quod in ea Drausio, & Warimbertus Suessionenses Episcopi nominentur, qui centum circiter annis post Fortunatum vixisse deprehenduntur. Postremo stylus ipse discrepat a stylo Fortunati: quod nec ipse Surius diffitetur: quam propterea ab alio interpolatam fuisse, & multa eidem aliena manu adjecta affirmat. Adde his ea, quae Cointius animadvertit ad an. Christi 456. num.7. ad hanc rem: scilicet quod hujus Vitae auctor S. Remigium vocat Archiepiscopum; & Tornacenses, *Gentem* Flandrinensium *appellat*, cum aetate Fortunati nec Archiepiscopi vox esset in usu, nec Flandriae, *vel* Flandriensium nomen audiretur: & annis ab obitu S. Medardi trecentis Tornacum non pertineret ad Flandriam, quae perxiguam tunc amplectebatur ditionem &c. *Ex quibus ipse concludit, Vitam S. Medardi quae legitur apud Surium, ab Auctore compositam fuisse, qui post annum Christi millesimum vixit.*

Secunda Vita S. Medardi, quae Fortunatum praefert auctorem, ea est, quam Bibliothecae Floriacensi a se editae, inseruit laudatus Boscius, quaeque item ob graves causas Fortunato abjudicanda est. Nam stylus longe diversus est a stylo Fortunati, & duo miracula, a S. Medardo adhuc puero, edita illic referuntur, quae a Fortunato praetermissa narrat praefatus Anonymus, Scriptor Actorum S. Medardi in Prologo num.2., ut legere est apud Bollan: in supplemento ad Vitam S. Medardi. His adde, quod Vitae hujusce Scriptor [ut eadem extat in mss. apud Bollandistas, collato cum cod. ms. Reginae Sueciae] fabricam Templi S. Medardi uni Chlotario Regi adscribat, nulla facta mentione Sigiberti, a quo tamen perfectam, & in culmen ductam narrat

rat Fort. cap.20. lib.2., *ubi agit de virtutibus S. Medardi. Item refert*, a Chlotario procuratam apud Summum Pontificem *Confirmationem Privilegii*, a S. Leone, Sanctae Romanae Urbis Episcopo, & aliis venerabilibus Episcopis concessi: *Quae omnia, quicunque demum Chlotarius, aut Leo accipiantur, convenire non possunt temporibus, ut ibidem ostendunt Boll., qui propterea censent, auctorem illius Vitae fuisse Monachum Sammedardensem, saeculo XIII. non antiquiorem. Atque haec tam repugnantia a Bostio, in Vita S. Medardi a se relata, fuisse praetermissa* propter suam absurditatem, *arbitrantur iidem Bollandistae*.

Nos igitur eam S. Medardi Vitam hoc loco subjicimus, quam edidit cl. Acherius in Spicileg. Tomo II., *& Bolland. ad diem* 8. *Junii*: *existimantes hanc inter caeteras genuinum esse Fortunati foetum. Porro is videri potest aliquibus eandem elucubrasse extremo vitae suae tempore, cum ad ejus calcem Regis Thoedeberti mentionem faciat, ac ejus felix, & latum Imperium commemoret, quod eidem diuturnum comprecatur. Nam Theodebertus apud Suessionas regnare coepit an.589. ut legere est apud Greg. Tur. lib.9. Hist. Franc. cap.36. Anno vero* 596. *Rex Austrasiae inauguratus est, Childeberto, Patre suo, jam vita functo. Idem ad annum* 602. *Vascones debellat, ac suo imperio subigit: & inde latius Regnum suum facit. Porro Fortunatus ad hoc usque tempus vitam fere produxit, quem saeculo sexto labente, aut ineunte septimo decessisse alibi diximus. Quamquam postrema illa verba, quibus vota pro Regibus continentur, malim credere, a quopiam adjecta fuisse Vitae, a Fortunato conscriptae, quam addita a Fortunato: praesertim, si haec illa est, cujus meminit & Gregorius Turonensis, an.595. jam vita functus. Certe extrema illa verba, ut adnotant Bollandistae, in plerisque mss. desiderantur*.

VITA
SANCTI MEDARDI
EPISCOPI NOVIOMENSIS ET TORNACENSIS
AUCTORE
VENANTIO FORTUNATO

Ex pluribus codicibus mss.

a Prologus. b c * Acher. ostendat.

1 Beatissimi Medardi (a) Antistitis Vitam, quae per universum orbem virtutum propalatur insignibus, nequivimus silentio praeterire, quamvis non valeamus gestorum cuncta (b) perstringere. Et quia solemnitatis ejus diem, veneratione perspicuum, omnium populorum catervas quotannis expetere, Depositionis suae commemoratio principalis invitat; crescat in universorum pectoribus pro fidei ardore (c) devotio, dum Sanctorum panditur magnitudo: ut si in hac rarus sit, qui existat imitator operis, cunctos tamen faciat ejus intercessio potiores. Hujus ergo originem propterea primum suggestio nostri sermonis insinuat, ut nullus forsitan desperationis obstaculo magis culpandus * offendat: quoniam Deum integro amore diligere, non facit gentium divisa discretio, sed unita fidei (d) plenitudo; ne divina gratia, quae volentibus cunctis generalis ostenditur, * specialis esse judicio fallente credatur.

d * Id est: propria gentium aliquarum. e Illustri prosapia apud Veromanduos natus puer. Vestem dat caeco, cibum pauperibus. f

2. Pater igitur hujus, nomine Nectardus (e), de forte Francorum genere, non fuit infimus libertate. Mater vero Romana, nomine Protagia, absolutis claruit servitute natalibus: quae in Christi tabernaculis (ut censemus) pretioso faecunda partu plus placuit, quam si integritate servata nequaquam se vinculis virilibus tradidisset: quorum in Viromandensi territorio & habitatio fuisse dignoscitur, & origo. In qua urbe cum adolescens ad scholam recurreret, casululam (f), quam ei sua genitrix fecerat, per ipsum

(a) De S.Medardo Episcopo Noviomensi, plura diximus In notis ad Carmen 20. lib.2. Oper. Fortun., quae legesis.

(b) „ Mss. Audumaropolitanum, & „ Velseri addunt: *ejus insignia cuncta* „. Bollan.

(c) „ Ms. Belfortii *amore* „. Boll.

(d) „ Noviomense: *unitatis plenitu-* „ *do* „. Idem.

(e) Auctor Vitae S.Medardi, quae extat apud Surium, ait: Medardum Patre Nectardo, & Matre Protagia genitum, *apud Salentiacum, haereditariam Praedecessorum suorum possessionem, natum atque altum fuisse. Est autem*, ut subdit, *praedium illud Salentiacum in Episcopatu situm Viromandensi, in regione autem Noviomensi.*

(f) Casula proprie vestis Sacerdotalis, quasi *parva casa* dicta, quod totum cor-

ipsum ad artificem componendam direxit: quam in itinere caeco a se invento mox praebuit. Similiter quidquid ad escam accipere deberet, dum suorum parentum gregem (*a*) pasceret, *a* si pauperem vidisset, cibum egenti porrigebat, ipse ferens inopiam, diei ducens jejunia. Nec illud est reticendum rei gestae mysterium. Dum adhuc esset in scholis vir sanctus, parvus & in- S. Eleutherio praedicit Episcopatum. nocens, dicit ad Eleutherium (*b*) quemdam puerum, quod publica *b* in actione Comitivam (*c*) assumeret, & cum triginta annorum vi- *c* tae spatium caperet, ipsum dixit futurum summum Dei Pontificem: qui in Tornaco civitate Pastor est datus Ecclesiae. Ita Sanctus, quod praedixit quasi Propheta divino spiritu, jam probavit.

3. Deinde cum crebrius ad templorum oracula fidei monitu (*d*) *d* promulgante, discurreret; & tenerositatis annos libratis patientia moribus, temperaret propriae voluntatis arbitrio; dum mundi Omni virtute excellens illecebras vitando despiceret, officium Sacerdotis excepit, pariter & animo conversus & habitu. Morum claritate praecellens, confestim claruit, apud urbis Pontificem conversatione praecipuus, apud cunctos mentis puritate (*e*) sincerus. Numquam se laetitiae *e* ubertate plus extulit, numquam moeroris acerbitate turbavit. Fuit semper tolerans in adversis, mitis in prosperis, cunctos sibi obedientiae sedulitate praeferens, egentibus larga miseratione succurrens: & ex omnibus calcato vitiorum fomite, angusti callis tramitem, sanctae conversationis gressu surgente, conscendens, quicquid adversum est, horruit, quicquid pretiosum, elegit. Quid Ordinatur Presbyter. plura?

corpus tegat, & amiciat. Vel Laicis tamen id genus vestis commune fuisse constat ex Procopio lib. 2. Belli Vand. c. 26. asserens, eam servo, ac privato convenire, non Imperatori, iis verbis: Ἀριοβίνδος οὐδέν τι μελλήσας, αὐτῷ ἕπετο ἱμάτιον ἀμπεχόμενος, οὔτε ἄλλῳ στρατευομένῳ ἀνδρὶ ἐπιτηδείως ἔχον, ἀλλὰ δούλῳ, ἢ ἰδιώτῃ παντάπασι πρέπον. Κασοῦλαν αὐτὸ τῇ Λατίνων φωνῇ καλοῦσι Ῥωμαῖοι.

(*a*) „ Tria mss. addunt *porcorum*: verosimilius Radbodus: *equorum*: hoc „ enim ingenuo puero convenientius„. Boll. Ac sane, quod a Medardo adhuc puero factum narrat Radbodus: scilicet, quod cum famuli forte domo abessent, nec esset, qui fessos equos pastum duceret, & Pater id muneris Medardo injunxisset, is praetereunti homini, cui equus perierat, misericordia commotus, de paternis equis unum dedit: declarat, quo in sensu accipienda sint verba Fortunati.

(*b*) Colitur S. Eleutherius die 20. Februarii: ad quem diem vide acta ejus apud Bolland.: in quibus & hoc de illo vaticinium S. Medardi narratur.

(*c*) Comitiva hic sumitur pro dignitate Comitis. Videsis, quae diximus in notis ad carmen XVI. libri VII.

(*d*) „ Plura mss. *fidei monita promulgando* „. Boll.

(*e*) „ Ms. Maximini *sinceritate* purus„. Ibid.

plura? Ut hospes cerneretur in saeculo, & jam possessor esset in coelo, tunc crescentibus muniis per (a) singulos Sacerdotii honores, interjecta discretione temporum, ecclesiastici moris tenorem percurrens, Presbyterii officium electus excepit, probatus obtinuit: & ita se deinceps sanctis coepit publicare virtutibus, ut Christi merito putaretur alumnus.

4. Contigit ergo, ut autumni tempore, fructus mitescente (b) botri succo, varicantem vindemiam ubertas ostenderet, per quam latronis temeritas ejus gratiam publicaret. Intempesta igitur nocte, cum potius in humanis corporibus, curarum diversitate seclusa, dominante silentio, blandi soporis onus incumbit: vineam suam, cupiditate (c) fraudis impulsus, latro capiendus expetiit, tenendus irrupit. Tunc praedam gladio secante corripiens, ipse magis praedatus, intra patentia septa constringitur; & quod effringere violentus voluit, nequaquam evasit. In posterum suo crimine, captivatus, gustum habere de fructu non meruit, & redeundi aditum ebrius non invenit: nec mittere poterat, quod praesumpserat, nec auferre fas habuit, quod ambiebat: sed cum inibi primo diluculo, rei praescius, vineae dominator occurreret; furem reperit, quem sua jam praeda praevinxerat, & uterque alium mutato jure servabat. Tunc usque adeo Sancti ultio rei saevit in crimine, ut uvas propria manu discerpens, augumentum magis illi profusa oblatione tribueret, & delictum objurgatione castigans, remeandi aditum indulgeret.

Furem in vinea deprehensum.

Uvis donatum dimittit.

5. Pari igitur meruit poena percelli, vel perdurante insidia coerceri, qui vasa ejus, domum nocturna obreptione praeveniens, distenta melle, furatus fuerat. Custodes deceptione callida fallere potuit, pecus, quod rapuerat temerarius, non evasit. Castrorum habitacula sublatae apes cum indignatione linquebant; ubique furem non casto ditantes opere, sed aculeorum saevitia persequentes: quousque latronis detecta confusio, Sancto, quod fraudaverat, reddidit, & veniam prostratus invenit: sed nec immerito pia Sacerdotis indulgentia reum non damnabat ex crimine, quem ipsa ultrix praeda torquebat.

Apum raptorem ab earum aculeis liberat.

6. Acci-

(a) Acherius: *singulis Sacerdotii honoribus*: idest inferiores gradus, ad Sacerdotium certo ordine ferentes, percurrendo.

(b) „ Alia mss. *mitescentibus botris*, „ *succo varicante vindemiae* „. Boll.

(c) „ Boscius: *fructus capiendi impulsus latro expetiit & irrupit* „. Ib.

6. Accidit etiam ſimile ſub hac proditione myſterium. Dum
viator quidam juxta domum ejus agendi itineris copia praeteri-
ret, capiens illius callida fraude juvencum, furti ſcelere tintin- *Ejus bovem cum tintinnabulo furatus,*
nabulum collo praeripuit; atque hiatum ipſius impreſſi graminis
fraude condemnans, nullius contemplatione deprehenſus abſceſſit:
& cum jam ſe cenſuit vel criminis evaſiſſe periculum, vel ſor-
titum compendia fuiſſe per furtum, obſtaculo nullo ſerata (*a*), *a*
ipſa dedit praeda tinnitum, cupiens domini redire praeſidio: quae
quamlibet abditis penetralibus ſtudio diligenti locata, vel ferrata *Hoc ultro ſonum edente, cogitur ipſum reſtituere.*
clauſtrorum obſeratione retruſa maneret; tinniente ambitu ſcelus
nullo modulante vulgabat, hiatu ingenti vomens, auctorem criminis
querela geminante confudit. Tunc latro praeterita memorans, con-
fuſa mente perculſus, revexit domino territus, quod abſtulerat,
quod etiam pietatis ſtudio non ſervabat (*b*). Ita demum reddita *b*
juri naturae, coepit ſpecies ſe non animata celare, nec ſonitu ſe
niſi pulſa detegere. Sanctus igitur athleta Chriſti, abſque reatu
proprio, pro delicto confunditur alieno: atque ideo mercedem
reo pro culpa tribuit, ne inani ambitione triſtior remearet (*c*). *c*

7. Quadam (*d*) vice praecelſus Chlotarius Rex in procinctu, *Regii milites coguntur ablata dimittere.*
Francorum movens exercitum, cum tranſiiſſet fluvium, cujus eſt *d*
Sumina (*e*) vocabulum, omnia, quae inveniebant, loca praedantes *e*
& pecora; pervenientes inter caſtellum (*f*), quod fertur Novioma- *f*
gum, & Iſaram fluvium, quidquid fuit vehiculorum (*g*), carra, *g*
vel ſummas (*h*) trahentium, pedes affigentes, de loco nullatenus *h*
moverunt per triduum. Ad villam S. Medardi, quae Sellentiacum (*i*) *i*
dicitur, occurrunt viro ſanctiſſimo: & data oratione diſcarican- *k*
tes (*k*), quae tulerant, laxati pergunt itinera.

8. Nec

(*a*) „ Alia: *ſervata* vel *ſervato* „. Idem.

(*b*) „ Alia: *quo actus pietatis ſtudio* „ *non errabat*: alia: *quo veniam pie-* „ *tatis ſtudio non orabat* „. Bolland. Confer haec cum poemate de eodem S. Medardo ſcripto a Fortunato l. 2. c. 20.

(*c*) Vita a Boſcio relata in Biblioth. Floriacenſi hic deſinit.

(*d*) „ Haec num. 7. relata deerant in „ mss. Maximini. Bol.

(*e*) „ Alii *ſomma*, vulgo *la ſomme*: an- „ tiquioribus *ſomona* „. Boll.

(*f*) „ An forte *Nigella*, vulgo *Nelle* „ opidum medium inter utrumque flu- „ men? Vita III. inter Iſaram fluvium, „ & urbem *Noviomagum*, quaſi hanc „ jam tranſiiſſet exercitus, quod minus „ probo. Radbodus inter Noviomum „ & Iſaram rem actam ait „. Boll.

(*g*) Vehicula, ideſt equi, Gallice *Voi-* „ *tures* „. Boll.

(*h*) „ Ms. Velſeri *ſaumas*, alii *ſagmas*, „ & *ſagmata*: apud Radbodum *plauſtra* „ ſcribuntur: apud Monachum Sueſſ. *car-* „ *penta* „. Bol.

(*i*) „ Ms. Noviom. *Salenciacum*, vulgo „ *Sallency*, prope Noviomum „ Boll.

(*k*) *Diſcaricare* eſt onus de plauſtro, aut equo deponere. Vide Duſr. in Gloſſ.

Porci abacti, per se e longinquo redeunt

8. Nec illud omittendum est, quod per miraculum factum est. Cum porcarii sui in glandem porcos deducerent, & ab iniquis hominibus furto subducti fuissent; divina mox virtute soli, de longa regione, nullo homine sequente, ad sanctum virum reducti sunt.

Liberatur energumenus.

Nec hoc inter reliqua miranda signa praetereat. Quidam Tosio nomine, daemonis graviter oppressus infestatione, curari meruit expresso viri Dei signaculo.

Episcopus factus sedet annis 15.

9. Sed cum jam multimodis virtutum fulgeret studiis, famaque ejus per diversa orbis spatia gratia crescente praecelleret, defuncto Viromandensium urbis Pontifice, in ejus locum consecratur (*a*) Episcopus. Ubi conversatione coelesti ter quinis annorum circulis in sanctimonia ipsius officii Sacerdos extitit pretiosus: & nisi quod percussor corporis defuit, martyrium Confessor implevit. Sustinuit jugiter diabolo praeliante calumniam, sed pervenit victor meritis ad coronam. Tunc Pontifex beatissimus, membrorum compage, protenta longaevitate defessus, spiritum requiem deprecatus emisit (*b*), & convexa coeli athleta triumphalis ascendit. Inter

Signa in ejus morte.

(*a*) Cointius ad an.530. num.14. ait: Medardum successisse hoc anno Alomero in sede Viromandensi. Is postea sedem suam Noviomum transtulit, ac paulo post S. Eleutherio Episcopo Tornacensi, vita functo, Tornacensis ipse Episcopus creatus est, summa Cleri, ac populi totius consensione, & acclamatione, nec non Regum favore: ac sic *unanimi, Pontificali videlicet, ac Regali auctoritate, duas illas, Ecclesiam unam fecit*: ut ait Radbod. in Vita S.Medardi num.19. Idem tradit causam, ob quam is sedem Episcopalem a Viromandis Noviomum transtulerit. Illa scilicet urbs frequentibus Barbarorum excursionibus cum devastata fuisset, ac nova timeretur incursio, Noviomum, ceu tutiorem in locum, cum arte, tum ipsa natura satis munitum, ac vallatum, sedem duxit transferendam. *Est scilicet ea regio* (ut ibidem Radbodus num.16. describit) *silvis circumdata, & paludibus, & sua ipsius habilitate contra hostiles non parum munita excursus. Ipse quoque inter geminos rivulos constitutus est Noviomus, ab Oriente Galliola, ab Occidente Margareta circumfluitur, quos ambos tertius quidam suscipit, qui Versa nominatur: & sic pariter confluentes non longe a Moenibus illis in Isaram, qui magni est nominis, dilabuntur ... Est etiam locus ipse ab Oriente, & Occidente adeo rupibus vallatus, & rivulis, montibus quoque, & vallium cuniculis. quod contra plurimam hostium incursionem a paucis commodissime possit defendi.*

(*b*) Cointius refert obitum S.Medardi ad an.545. ostendens nec post an.530. creatum Episcopum Viromandensem, nec post 545. vita esse functum. Nam res, inquit, ab eo gestae, antequam Tornacensis Episcopus crearetur, breviori temporis spatio, quam biennio, circumscribi non possunt. At S. Eleutherius, cui Medardus in sede Tornacensi successit, obiit an.532. Non is igitur post an.530. Viromandensis Episcopus creatus fuisse dicendus est. Neque rursus dici potest, ante an.530. Viromandensem sedem conscendisse, cum non ante annum 544. B. Radegundis a B. Medardo, Noviom. Episcopo, velum acceperit, ut in ejus vita

Inter reliquos, etiam asseverante (ut vidit) Willacario (*a*) Presbytero, quando S. Medardus accepit corporis transitum, ipsius horae momento coeli prorsus aperti sunt & ante Sancti corpusculum fere per tres horas divina luminaria cunctis videntibus adstiterunt: moxque in terra grande fluxit diluvium, ita ut plueret multum calida aqua de nubilo. *a*

10. Cujus corporis solemne pignus, praecellentissimi Chlotharii (*b*) Principis Francorum vel devotione vel tempore, Suessionensium urbs, tanti muneris praemio ditata, promeruit. Sed cum omnium populorum fides solemni ambitione, gravissimo feretro, tradenda sepulturae membra conveheret; & unanimitate vel amore gestandi onus leve sentiret; tunc obviam Sanctum habuit, damnatis aurium dudum aditibus, surdus quidam occurrens: & pretiosi velaminis peplum osculans, psallentium illico stupens melos audivit, & fraudati sensus usum recipere mundatus fide promeruit. Ad feretrum *b* Curatur surdus.

11. Postquam igitur, devotione fidelium maximo decore praefulta ejus tumuli urna exornata surrexit, prolixum est enarrare, quantis se virtutibus, quantisque pro debilium clamor attollat emundatione trophaeis: a quo quidquid fusis precibus expetitur, incunctanter effectibus obtinetur. Hujus igitur templi pro foribus paralyticus quidam depositus & ejectus, quem omnium membrorum (*c*) debilitas diverso jure discreta damnaverat, pristinae incolumitatis meruit augmenta suscipere, & salutis gloriam obtinere; ut singulis vigor artubus redditus confestim suffragante reme- Item paralyticus. *c* Et mutus.

vita narratur. Quamobrem cum is sederit Episcopus quindecim annis, consequitur, ut nec ante annum 530. creatus fuisse Episcopus existimandus sit, nec post 545. obiisse. Hujusce Chronologiae ratio videtur cum eo consentire, quod narrat Radbodus, S. Medardum, Tornacensem Episcopum *creatum sub Ssmo Remigio Remorum Archiepiscopo*: siquidem Remigius, ut vult Cointius, obiit an. 533.

(*a*) „ Aliis mss. *Willicharius*, & *Walcharius* „.

(*b*) Scilicet, ut in ejus Vita narrat Radbodus, cum ad eum, jam ad extrema redactum, visendum Chlotarius accessisset, & ipse mandasset, ut sua in Ecclesia sepeliretur, Rex enixe ab eodem petiit, & impetravit, ut Suessionis se humari pateretur, asserens se super corpus ejus basilicam decenter exaedificaturum, *& ad laudem, & gloriam divinae Majestatis Coenobialem servorum Dei regulam ordinaturum*.

(*c*) „ In tertia Vita cap. 24. ejus infirmitas hisce verbis explicatur „: *utroque pede in posteriora reflexo, ad vitam quodammodo semivivens tenebatur imago, quia & manus nugaciter vacabant ab opere, nec ad aliquid agiles exeri, nec dissipatae saltem ori habiles erant applicari*.

„ Hic desinit ms. Caesaris insulae. „ Chiffletius etiam quaedam mss. habuit, „ in quibus deerant vota pro Regibus „ mox nominandis „. Bollan.

medio, adstaret illaesus: & cujus prius communis usum sermonis adnexa palato lingua confuderat, virtutem sancti Antistitis resoluta oris compage laudabat.

Captivi liberantur.

12. Protinus scilicet saepe palam triumphante mysterio, quos iniqua ferrei ponderis retentacula gressibus negatis adstrinxerant, ad templi oraculum summus Antistes veniendi praestitit facultatem; & robustam metalli naturam exuperans, vasta compedum vincla confregit. Multos igitur promiscui sexus, quos membrorum debilitas miseranda contraxerat, usibus restitutis, virtus medica indiscrete solvebat. Crebrius etiam oculorum captis lumine, purgatis tenebris, praesidium contemplationis indulsit, & redivivae lucis compendia desertis habitaculis restauravit. Multa quoque & innumera virtutum suarum insignia, quae diebus singulis ex more concrescunt, relatio nostra praeteriit, ut nec lateret silentio magnitudo operis, nec diei consumeret spatium tanta prolixitas dictionis.

Infirmi sanantur.

Theodeberto Regi optatur felicitas.

13. Hujus ergo piam majestatem fusis indesinenter precibus exoremus, ut (clementissimi Theodeberti, Regis nostri felicitatem, crebris successibus dilatatam, & in externis gentibus justo dominandi jure procul extensam, pro sua pietate longaevet: & clementissimi Sigiberti quondam Regis animae sempiternam requiem praestare dignetur, qui templi (*a*) ejus spatia devotus extendens, ad excelsa fastigii tegmina sumptuoso decore perduxit; quatenus eodem intercedente, servato culmine regii diadematis, protendantur sceptra regiae potestatis: ac perinde medelam populis, pacemque tribuat universis): conferat etiam petitum pro delictorum indulgentia cunctis generale praesidium, qui speciale solennitatis suae hodie mundo praestitit ornamentum (*b*).

(*a*) De S. Medardi Basilica, & in ea perficienda studio Sigiberti, & opera legesis, quae adnotavimus ad c.20. lib.2. Op. Fort.

(*b*) Haec conclusio apud Acher. ex mss. Corbejensi, & Resbacensi paulo prolixior, & aptior annuo in Ecclesiis usui legitur hoc modo: *Hujus ergo piam Majestatem fusis indesinenter precibus exoremus, ut conferat pro delictorum indulgentia cunctis generale praesidium, qui speciale solemnitatis suae hodie mundo praestitit ornamentum. Quae cuncta praeconia sunt non modo eius, qui accepit, ut dignus pro nobis suffragator adsistat: sed potius Sanctae, & inseparabilis Trinitatis, cui honor, & potestas, virtus, & imperium, laus, & jubilatio in omni gente, loco, & tempore, & per infinita saeculorum saecula.*

IN

IN VITAM

SANCTI MARCELLI

EPISCOPI PARISIENSIS

PRAEMONITIO

Utrum revera Fortunatus, Episcopus Pictaviensis, sequentem Vitam S. Marcelli, Episcopi Parisiensis, nec ne, conscripserit, inter se eruditi dissentiunt. Auctores Hist. Litt. Franc. illam abjudicant Fortunato nostro, atque alteri Fortunato Vercellensi attribuunt, de quo in praef. ad Vitam S. Hilarii sumus locuti. Hisce vero indiciis, sive conjecturis illi adducuntur. 1. Quod Vitae Sanctorum, conscriptae a Fortunato Pictaviensi Antistite, illum solum Presbyterum, *non* Episcopum *nominant; ac si quando nominant, addunt Ecclesiae nomen, cui regendae praefuit. 2. Stylus, quo conscripta est vita S. Marcelli, simplicior, magisque concisus videtur, quam ille Fortunati. 3. Vita isthaec multis ante annis scripta est, quam S. Germanus, Episcopus Parisiensis, decederet; atque adeo non multo, postquam in Gallias advenisset Fortunatus: cum is nondum gestis Sanctorum conscribendis animum applicuisset. Nam ipse videtur serius ad gesta Sanctorum colligenda, & litteris consignanda accessisse: cum antea poesi impensius operam daret. Postremo Gregorius Turonensis mentionem faciens vitae hujusce lib. de Gloria Confess. c. 89. auctorem ejus non commemorat, cum tamen solemne eidem fuerit nomen amicissimi sui Fortunati adscribere, quoties foetum ingenii ejus aliquem commemoraret. Ita cum Vitas S. Severini, Episcopi Burdegalensis, S. Albini Andegavensis, & S. Germani, Parisiensis Pontificis, commeminit, semper iis Fortunati nomen adjecisse comperitur.*

Sed alii contra sentiunt: ac Hadr. Valesius inter caeteros in dissert. contra Launojum, Vossius lib. 2. de Latinis Historicis c. 22., Labbeus to. 2. de Script. Ecclesiast., Jo: Albertus Fabricius in Bibliotheca Lat. mediae, & infimae aetatis, Jo: Molanus in Usuardi Martyr., Caesar Baronius in notis ad Martyr. Rom. & alii, eam proprium Fortunati, ac genuinum foetum esse confirmant.

Qua in re, ut & ipse aperiam, quod sentio, momenta, & conjecturae, quibus adducti supra citati Auctores Hist. Litt Vitam S Marcelli nostro Fortunato abjudicant, non tanti esse videntur, quamobrem ita se habere rem judicemus. Nam primum non multum interest, utrum is, qui titulum huic Vitae praefixit, Fortunatum Presbyterum ne, an etiam Epi-

Episcopum nominarit. Caeteroquin ex simili errore, ac varietate plura alia, eaque germana Fortunati opera in dubium revocari possent, aut etiam rejici, quod Fortunatum modo Presbyterum, modo Episcopum nominant: nec facilius fuerit, quam nomen Episcopi supponi pro nomine Presbyteri, quem aliunde Episcopum fuisse constabat, suppresso Ecclesiae, cui praefuerat, nomine ex negligentia aut imperitia Amanuensium. Certe antiquus codex, quem Mabillonius in manibus habuit, haud secus titulum in Vita S. Paterni [quam esse Fortunati, nemo facile inficiabitur] praeferebat his verbis: Incipit prologus Fortunati Episcopi in vita S. Paterni &c. *2. Stylus non mihi alienus a stylo Fortunati esse videtur, ut ex Prologo praecipue legenti cuique ostenditur. Quamquam diversa tempora, quibus Fortunatus Vitas Sanctorum conscripsit, quandam vel in stylo varietatem potuerunt ingenerare. Quod vero ajunt, Fortunatum nonnisi sero ad gesta Sanctorum litteris consignanda accessisse, non ne idem Vitam S. Germani haud multo, ut videtur, post obitum S. Germani ipsius conscripsit, de qua mentionem facit Greg. Tur. lib. 5. Hist. Franc. c. 8.? Quid ni potuit igitur, adhuc superstite Germano, ejus rogatu Vitam S. Marcelli Episcopi Parisiensis contexere? Postremo non semper Gregor. Turon., quoties memorat Opera Fortunati, vel ejus nomen adscribit: quemadmodum in Vita S. Hilarii, & S. Remigii ab eodem factum suo loco, ostendimus.*

Tanta vero Fortunati cum Germano conjuncta amicitia, & necessitudo; scriptaque ad hunc ab illo poemata, & litterae vix dubitare sinunt, quin idem suasu Germani, hanc S. Marcelli, antecessoris ipsius, Vitam elucubrarit, & ediderit. Quod si & Prologum Vitae cum epistola, quae Fortunati operibus praefigi solet, conferas; ex titulo ipso & sententiarum ordine, & amplitudine, ac structura verborum, ac perpetua illa Fortunati consuetudine in suis laudibus extenuandis, quam inter se utraeque conveniant, intelligetur. Quin & tota in Vita reperias dicendi formas, atque tropos familiares Fortunato, & seriem in Miraculis enarrandis, ejus pene propriam, ut conferenti cum hac Vitas alias, ab eodem scriptas, innotescet. Quibus addit momentum, quod in veteribus membranis legitur, teste Valesio. Nam ubi in quibusdam exemplaribus, & apud Surium legitur in Prologo: cur itaque, ut dictum est, inter Gallicanos Cothurnos ita lippata vilitas plano pede &c., *in iis sic legitur*: cur itaque, ut dictum est, inter Gallicanos Cothurnos Itala Patavinitas [*corr.* Itala Patavitalis] plano pede ire praesumat &c. *Quae verba Fortunati Patriam, a Patavio non longe dissitam, aperte indicant. Quo circa in eam sententiam propendeo, minime illam a nostro Fortunato abjudicandam esse; ac propterea haud tribuen-*

tribuendam alteri Fortunato Vercellensi, de quo quatuor mss. Martyrologia Ecclesiae Parisiensis ad diem XIV. *Kal. Julias, a P. Gerardo Dubois relata in Historia Ecclesiae Parisiensis lib.*1. *cap.*8. *Edimus vero eam, ut extat apud Surium ad diem* 1. *Novembr.*

VITA
SANCTI MARCELLI
EPISCOPI PARISIENSIS
AUCTORE
FORTUNATO EPISCOPO

Praefatio Authoris ad S. Germanum Episcopum Parisiensem.

1 DOmino Sancto, & meritis obtinentibus Apostolico viro, in Christi charitate fundato, meo lumini praeponendo, domino & dulci patri Germano Papae Fortunatus. Facundissima illustrium oratorum ingenia, sermonum flore variante distincta, & eloquii vernantibus pampinis obumbrata, solent sibi viles causas sterilemque materiam quaerere, ut magna dicendo de minimis, videantur ostendere sui fluminis ubertatem: qui habentes intra se fontes eloquentiae, de ipso sicco themate didicerunt undas haurire. Unde quicquid injungitur illis, carmine irriguo copiosius explicatur. Verum econtra quicunque angustiae intelligentiae ariditate torrentur, nec habent affluentiam inundantis eloquii, per quam vel aliquos reficere, vel suae siccitatis possint inopiam temperare: tales non solum aliqua non per se dicere appetunt, verum etiam si quid eis injunctum fuerit, perhorrescunt: quoniam quantum doctis proloqui, tantum indoctis utile sit tacere. Nam illi de parvis magna disserere, isti de magnis nesciunt vel pauca proferre. Et ideo quod ab aliis quaeritur, ab aliis formidatur. Sic belligerator in armis damni esse deputat, si non possit integer invenire quod vincat. Sed sicut fortis requirit, unde ducat spolia: sic debilis metuit, ne ducatur in praedam: & quod acer invenire desiderat, iners vel audire formidat.

2. Cujus exempli gratia cum ipse sterilis scientiae convenienter accuser, nec sit in me aliquid, quod venusti sermonis ornamenta commendet, quid tibi visum fuerit, pater beatissime, atque amantissime, constanter admiror, ut de sanctissimi viri Marcelli antistitis vita, nullo fine claudenda, & de illa coelesti lampade meae aliquid dignum committeres scintillae: cum ego pauper ingenio, & ille dives sit merito: ego humilis sermone & ille sit egregius mercede: praesertim cum vobis multorum prudentium famosae abundantiae sufficiat eloquentia, Gallico Gallicana, & quadratis juncturis verba trutinata procedant. Qui si velint, sermone possint depingere, quicquid animus figuraverit: apud quos ipsum loqui dictare sit, & quae vix corde concipitur, mox in pagina res formetur. Cur itaque ut dictum est, inter Gallicanos cothurnos, ita lippata vilitas plano pede ire praesumat, ad quorum comparationem, velut inter rosas & lilia, nostrae linguae vilis saliunca respirat? Accedit etiam ad difficultatem ingenii impediti res altera, quod de actibus beati Marcelli plurima sunt invisenda, temporum vetustate subrepta, nec facile memoria recolit, quod annositas numerosa fraudavit: quoniam quicquid in libris non figitur, vento oblivionis aufertur. Pauca quidem de ejus gestis felicibus sunt ad nostra tempora relatione vivente perducta, ne in totum, quod sui amatores in posterum quaererent, periret: quia etsi sancta membra jamdudum sepulchro sunt condita, non tamen miracula sunt sepulta: quae tanto clariora sunt, quanto plus memoria vivere meruere non scripta: quoniam licet non tenerentur in pagina, fixa sunt in cordis membrana.

3. Unde inter haec difficilia dubito, quo convertar, utrum, vel digitos praeparem ad scribendum, cum dictare lingua formidet. Sed differre non licet, quod pater injungit, cum secum magis ipse pugnet, qui tibi repugnat: praesertim qui ut obedire me doceas & quod sustinere non valeo, libenter imponis. Major enim devotio in re difficili comprobatur. Denique ibi plenus est affectus, ubi etsi virtus non tolerat, tamen animus non recusat: & ego magis hic venerer, quod charitas non leviter exigit, sed audacter extorquet. Denique ex hac parte mihi ipsi conveniat perficere, quia qui minora vituperat, ducere ad majora festinat. Quibus suggestis volueram hoc opus aliorum lingua nitescere potius, quam nostra sordere. Sed quod primi differunt, vel ultimi prosequantur: quod cum displicere videatur eloquio, placere videtur ex voto.

VITA

VITA

4. Beatissimus igitur Marcellus (*a*) antistes, natus Parisii, sed civis paradisi: in terris humilis, erectus in coelis: mediocris parentibus, sed meritis celsus. Cui hoc fuit nobilitatis insigne lumen, Christo sine culpa servire. Non de generis intumescens superbia, sed habens de moribus ornamenta, nec sumens de parentali laude jactantiam, sed gratiam possidens in virtutis exemplum: intra se suos thesauros retinens, Deum mundo corde complectens. Sed cum Christo pauper iste regnavit, qui in humilitatis conversatione, in charitatis ubertate, in castitatis lumine, in jejuniorum pinguedine ita se totum coelesti tradidit disciplinae, ut ab ipsa infantia maturus accederet, & positus in corpore, quasi nihil de carne portaret. Hic itaque nobilissima institutione succinctus, & venerandis operibus pene prius sacerdos quam clericus, jamdudum dignus, qui susciperet dignitatem, antea paratus ad id, quod erat sine mora futurus: calcata pompa mundi vel criminibus, cum divinis armis initiatus accingeretur ad spem felicem, palmam de hoste publico relaturus, in militia Christi * exercitando Lector effectus est, ac seipsum templo Christi primitus offerens, velut Abel sacrificium, hostia victae carnis & purae mentis, exceptus est.

a Patria S. Marcelli.

* f. *Exercitanda*. S. Marcellus fit Lector.

5. Qui clarior mercede, quam nomine, & merito major, quam gradu, sine offendiculo suum gerens officium, coepit in milite crescere, quod accepit a rege. Cujus occulte diutius, velut vitis palmites, coeperunt fructificare virtutes: nec pertulit in eo sua dona abscondi, qui, quod de sursum venerat, adeo humiliter eum videbat amplecti. Denique cum clericali tyrocinio celaretur, miraculis proditur, & signis coelestibus illustratur. Quadam vice accessit ad officinam fabrilem: qui despectus ab artifice, cogitur, ut extractam ferri de ardenti camino massam candentem manu sua attolleret, & quanti esset ponderis, enarraret. Tunc vir beatissimus, non ignarus totum de Christo praesumere, & quanta virtutis causa sit, in rebus non turpibus obedire, mox supposita manu ferrum altius elevavit, dicens: De calore calet, sed novem pon-

Vide praeclarum miraculum.

(*a*) S. Marcellus, natus Lutetiae Parisiorum, successit Prudentio in sede Parisiensi. Licet de tempore ejus Pontificatus nihil certi statui possit, conjicit tamen P. Gerardus Dubois loco superius citato, quod is inciderit in tempora Theodosii senioris: ita ut idem S. Marcellus aequalis sit S. Martino Turonensi.

pondera habet. Quod postea tantum ad stateram inventum est, quantum ejus vox librata praedixerat. Sic in una specie duplex miraculum propagavit, ne eum foci calor exureret, nec ferri pondera fefellissent. Nam defaecatis vitiis in se libidinis vaporem non habuit, qui tam libere ignis incendia sine ustione evasit. Nam ut elementi ignem vinceret, ante flammas carnis extinxit: & ut in ipsa pensa non falleret, probavit ferrum pondere.

6. Deinde in religionis ordine subdiaconus effectus est. Itaque cum subdiaconali ministerio fungeretur, in die Epiphaniorum hauriens aquam de fluvio Sequanae (a), dum beato Prudentio Episcopo manibus abluendis offerret, mutatis elementis, vini sapor inventus est. Quo viso obstupescens pontifex, jussit ex ipso urceo in calicem sacrum fundi: unde universus populus, Missa celebrata, ad communionem accepit, & ipsum vas cum ad plebis multitudinem suffecisset, ac si non tactum & integrum, sic plenum permansit. Cujus vini mystico beneficio postea multi infirmi sanati sunt. Ecce virum sanctissimum, qui undam sumens a flumine, vina effudit in calicem. Sed unde tam nova miracula, * unde portaret aquam, quodammodo quasi uvas exprimeret, nasceretur illi palmes in palma? Vere beatum Marcellum, summa veneratione colendum! in cujus manibus uno eodemque momento floruit vindemia, & torculata sunt vina. Videmus non uno in loco beneficia divina concludi, dum quod praecessit Dominus in Galilaea, ille successit in Gallia. Ibi ad nuptialem mensam Christus aquas vertit in vina: hic quae ad mensam Christi sufficerent, nova vina sumpsit altare. Illud praecessit tempore, hoc honore. Nam tunc quod dederunt sex hydriae, hic unum & modicum vas explevit. Sed tunc effecit, ut se Dominus proderet, * ut famulum non celaret.

Aliud insigne miraculum.

* f. Ut dum.

Johan. 2.

* f. Add. hic.

7. Veniamus ad illud miraculum, secundum ordine, non honore. Itaque cum vir sanctissimus quadam vice ex sui officii servitute, aquam manibus venerabili Episcopo porrexisset, mox inde balsama coeperunt fragrare: & dum unda curreret, visa sunt chrismata respirare, ut pene pontifex crederet suas manus ma-

Aqua mutatur in balsami liquorem.

(a) Sequana notissimus Galliae fluvius, qui Parisios alluit, de quo alibi Fortunatus scribens ad Draconem Diac. lib. 3. cap. 33. inquit:

Nos maris Oceani tumidum circumfluit aequor,
Te quoque Parisius, chare sodalis, habet:
Sequana te retinet, nos unda Britannica cingit &c.

magis ungere, quam lavare, & alteras aquas quaereret, ut priores undas ablueret. Quo viſo, ſacerdos venerabiliter obſtupeſcens, Deo gratias de comperto munere retulit, & beato Marcello reverentiam in religione ſervavit, dum eum non talem, qui ſerviret, ſed potius cui ſerviretur, agnovit. Unde quis tantum ſubdiaconum admiraretur condigne, in cujus dextera ex aqua fiebant vina & balſama, & undarum pallor aut in ruborem converſus eſt, aut odorem? Jam tunc illis praefigurabatur * indiciis futurus pontifex, qui dignus eſſet chriſma tractare. Sed cum adhuc ſubdiaconus hauſiſſet chriſma de flumine, merito dignus erat, ut factus ſacerdos hoc ſacrificaret in fonte.

* *Inſidiis.*

Epiſcopo vocem intermiſſam reſtituit.

8. Illud quoque myſterium reticeri non debet, quod proficit auditori: quia de paucis, quae memoria recoluntur, quicquid dictum non fuerit, aut invideri creditur, aut contemni. Igitur quidam clericus, Mintucius nomine, annorum circiter decem, propter ſuaviſſimae vocis tintinnabulum, & dulcedinis organum de fauce prolatum, quia contingebat animos populi delectari, cum repercuſſa in auribus, ſolita & auribus blandiri: juſſus eſt ab Archidiacono teneritate melliflua decantare. Quo facto, praecepit ipſum puerum Epiſcopus flagellari ob hoc, quia alterum juſſerat ipſe cantare. Itaque dum clericus caeditur, Epiſcopus lingua damnatur. Mox enim ut clamor vapulantis in aurem ſonuit, vox ejus ab ore diſceſſit: & novo praedone ſonum captivavit Pontificis vox infantis. Sed ſi cauſa facti requiritur, cur contigerit, invenitur. Denique qui puerum cantare prohibuit, pertulit vocis diſpendia, quia vocibus invidebat. Cui ergo non nocet invidia, ſi Epiſcopo non pepercit vindicta? Unde quod quis in altero videre non cupit, non habebit: immo hoc ſibi perdit, quod alios habere non optat. Omnis enim, qui alteri lapſum parat, jam cecidit, & antequam inducat in laqueum, tenetur ipſe captivante peccato ligatus. Tum magis ſi proficere volumus, aliorum profectus, noſtros eſſe credamus. Itaque eidem ſacerdos per triduum, etſi ambulabat per compita, tamen jacebat lingua ſepulta. Non enim ſonus poterat repercuſsa palati (a) camera reſultare, nec intra ſepem dentium vox lingua rotante diſponi: ſed totum quod perdiderat, ore muto prodebat. Tunc beatus Marcellus

Invidiae poena.

Ms. codex ſic habet: Unde qu. ſquis in altero videre non cupit, non habebit, Immo hoc ſibi, quod alios habere non optat.

(a) Eadem loquendi forma utitur Fortunatus in Vita S. Hilarii l.2. n.10., & lib. IV. Vitae S.Martini. Legeſis, quae adnotavimus ad Vitam S. Hilarii loco citato.

S. Marcellus muto episcopo reddit loquelam.

cellus his verbis appellat pontificem: Licet intelligam, pastor bone, tibi talem casum de culpa venire, tamen quicquid vis, in nomine Domini sermone prorumpe. His dictis, adhuc beati Marcelli sermo volvebatur in ore, & jam quod imperaverat, obediebat. Deinde antequam iste explicaret, ille respondit, dicens: Vos mihi hoc fecistis, quorum jussio fuit, ut alter cantaret, quam ego praeceperam. Et dum ista loquitur, amissae vocis gratia reformatur. O meritum subdiaconi, qui vocem restituit sacerdoti, & versa vice, quod accipere debuit, hoc indulsit: qui debiles fauces armavit eloquio, & in ore alterius fudit verba per verbum. Quid diutius protraham? Semper tacuisset Episcopus, si nunquam requisisset Marcellus. Vere dignus beati Marcelli sermo, ut gregem Domini regeret, qui dedit pastori salutem.

Creatus Episcopus, oneratum potius quam honoratum se sentit.

Vinctum crimine solvit.

9. Operae precium credimus etiam in paginis haec texere, quae multis sunt infixa sub corde. Quia etsi de re terribili in relatione metus est, in aedificatione fit fructus. Porro autem cum beatus Marcellus, quod semper possedit moribus, esset pontifex ordinatus, quam dignitatem sibi reputabat magis oneris, tunc quidam de populo, dum vellet ad communionem accedere, manibus retro ligatis, non poterat ad altare pertingere: sed cum omnes transiret, quasi meta coepit stare: ut videretur non ad communicandum, sed ad numerandum populum advenisse. Quem conspiciens pontifex interrogavit, quid fecerit. Respondit se peccasse. Cujus (a) con-

(a) Etsi Author vitae hoc loco nihil commemoret aut clavium potestatem, qua S. Marcellus reum hominem absolverit, aut graves poenitentiae labores, quos exegerit juxta perpetuam Ecclesiae disciplinam, haec tamen universim comprehendisse videtur hisce verbis: *Cujus confessionem agnoscens &c.*, ut non antea illum relaxasse dicendus sit, & invitasse, quo Eucharisticae mensae particeps fieret, quam quibus teneretur criminibus, & quomodo esset affectus animo, agnovisset, sive publice ejus audita confessione, sive privatim. Ita de Ambrosio refert Paulinus, ejus Vitae author. „ *Quod* quotiescumque illi aliquis ob percipiendam „ poenitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut & illum flere compelleret. Causas autem criminum, quae „ illi confitebatur, nulli nisi Domino soli, „ apud quem intercedebat, loquebatur: „ bonum relinquens exemplum posteris „ Sacerdotibus, ut intercessores apud „ Deum magis sint, quam accusatores „ apud homines. Nam & secundum Apostolum circa hujusmodi hominem confirmanda charitas est, quia ipse sui accusator est, nec expectat accusatorem, „ sed praevenit: ut confitendo suum „ allevet ipse delictum, nec habeat, quod „ adversarius *criminetur*. Ut autem postea „ subdit: *Nam* & ipsi poenitenti non „ sufficit sola confessio, nisi subsequatur „ emendatio facti, ut poenitens non faciat

confessionem agnoscens, dixit ei: Veni, accede, & ultra non pecces. Qua jussione absolutus, ad communionem accessit duplici beneficio muneratus, de praeterita culpa veniam consecutus, de futura vita correctus. Quanta huic erat in sanctae Trinitatis aequalitate fiducia, cujus mens sic libera, per singula verba proferebat miracula? Sed licet satis fuerit, religati catenas sermone dissolvere, tamen plus est laudabile, quod in Christi amore visus est peccata donare.

10. Exequamur & illud triumphale mysterium, quod cum sit ultimum ordine, anteponitur in virtute. Matrona quaedam, prosapia quidem nobilis, opinione vilis, malo maculans crimine, quod fulgebat ex genere: postquam dies fugitivae vitae, rapta luce, conclusit, ad tumulum, pompa comitante, sed non profutura, processit. Quo condita, horresco referens hoc contigisse post funera, quia duplex nascitur lamentatio de defuncta. Ergo ad consumendum ejus cadaver, coepit serpens immanissimus frequentare, & ut dicam clarius, mulieri, cujus membra bestia devorabat, ipse draco factus est sepultura. Sic infelices exequias serpentinus bajulus impendebat, ut post mortem quiescere cadaveri non liceret: & cui vitae finis in uno loco jacere concesserat, semper mutabatur in poena. O casum execrabilem, & valde timendum! Mulier, quae conjugii integritatem non servavit in mundo, integra non meruit jacere in sepulchro. Nam serpens, qui viventem in crimine traxerat, adhuc in cadaver desaeviebat. Tunc ex ejus familia, qui in civitate manebant, audientes strepitum, & pariter concurrentes, viderunt ingentem belluam de tumulosis anfractibus exeuntem, & vasta mole cadaver flagellante labentem. Quo nimis perterriti homines de suis sedibus migraverunt. Hoc cognito, beatus Marcellus, intelligens de hoste triumphum acquirere, collecta plebe, de civitate progreditur, & relictis civibus, in prospectu populi solus, Christo duce, ad locum pugnaturus accessit: & cum coluber de sylva rediret ad tumulum, obviantes se invicem, dante orationem beato Marcello, ille capite supplici coe-

Horrenda Dei vindicta in adulteram.

„ ciat poenitenda, humiliet etiam animam „ suam, sicut David sanctus, qui postquam audivit a Propheta, *Dimissum est peccatum tuum*, humilior factus est „ in emendatione peccati, ita ut *cinerem sicut panem manducaret, & potum suum cum fletu misceret* „. Certe reus ille, de quo hic Fortunatus, Clavium potestatem, tamquam sibi necessariam, in B. Marcello agnovisse, hinc satis potest intelligi, quod publico in conventu, se crimine obstrictum profitens, Pontifici suo, vinctum manibus, semet ultro obtulerit, utique solvendum.

Immanem serpentem S. Marcellus profligat

coepit veniam blandiente cauda precari, Tunc beatus Marcellus caput ejus baculo ter percutiens, misso in cervicem serpentis orario (*a*), triumphum suum ante civium oculos extrahebat. Sic in spiritali theatro spectante, solus cum dracone pugnavit. Hinc confortatus populus, cucurrit ad Episcopum, cupiens hostem suum videre captivum. Tunc praecedente pontifice, bestiam fere tribus millibus omnes prosecuti sunt, reddentes gratias Domino, & solventes exequias inimico. Deinde increpans eum beatus Marcellus; dixit: Ab hac die aut deserta tene, aut in mare te demerge. Mox dimissa bellua, nulla ejus ulterius indicia sunt inventa. Ecce propugnaculum patriae in uno consistere sacerdote: qui fragili baculo fortius hostem edomuit, quam si ballistae transissent: nam sagittatus repercutere poterat, nisi vinceret res divina. O virum sanctissimum, in cujus levi baculo virtutis est pondus ostensum: cujus molles digiti fuerunt catena serpentis. Sic inimicum publicum vicerunt arma privata: plaudit in unius praeda generalis victoria. Si sanctorum virorum ex factis merita conferantur, miretur Marcellum Gallia, dum Roma Sylvestrum: nisi hoc distat in opere, quod draconem (*b*) sigillavit ille, iste jactavit, Sed quis ejus valeat miracula per singula sermone comprehendere, vel voce proferre, quanta ille fecerit & celaverit, cum ea scripta sunt, quae de ipso, teste populo, claruerunt? His namque (*c*) operibus sanctissimus Marcellus semper intentus, conversatione clarus, consummatione praecipuus, beatitudine gloriosus, remuneratione ditatus, cum Domino perpetuo regnaturus, vincens mundi contagium, mundus migravit ad Christum die Calendarum Novembrium, regnante Domino nostro Jesu Christo: Cui est honor & gloria, & virtus & potestas per cuncta saeculorum saecula, Amen.

Felicissimus ejus obitus.

(*a*) Orarium accipitur pro sudario, aut linteolo, quo os abstergitur. Ita S. Hieronym. in epistola ad Nepotianum, S. Ambrosius, & alii, quos legere est apud Dufr. in Gloss. Item orarium est stola Sacerdotis: de qua item apud Dufres.

(*b*) De hoc dracone, qui venenato spiritu plures occidebat, a B. Sylvestro in antrum recluso, lege in Vita ejusdem, a Simeone Metaphraste conscripta cap. 8. Extat illa apud Surium ad diem ult. Decembr.

(*c*) Haec Vita S. Marcelli videtur a Fortunato conscripta fuisse, ut in Ecclesia Parisiensi ad sacra officia recitaretur: quomodo de compendio Vitae S. Remigii ab eodem factum diximus suo loco.

IN

IN VITAM

SANCTI LEOBINI

EPISCOPI CARNOTENSIS

PRAEMONITIO

Vitam S. Leobini, Episcopi Carnotensis, tribuunt Fortunato Launojus, Valesius, & alii: abjudicant, vero Auctores Histor. Litt. Franc. & alii passim. Labbeus, incerti auctoris esse eandem affirmat. Stylus quidem, quo vita isthaec conscripta est, a stylo Fortunati nostri non plane absimilis videtur: at nullum aliud praeterea argumentum suppetit, quo illam Fortunato adscribamus. Si is eam concinnavit, forte ad preces Pappoli Episcopi Carnotensis eandem elucubravit, qui illam Ecclesiam rexit ab anno 567. *usque ad annum* 594.: *quomodo & Vitam S. Amantii, Episcopi Rutenensis, ad preces Pontificis ejusdem Ecclesiae videtur conscripsisse: uti in notis ad illam animadvertimus. Videtur autem eadem conscripta fuisse, ut illa in Ecclesia quotannis ad festum diem S. Leobini legeretur: quod ex postremo capite apparet. Nos illam edimus, ut extat Saec. I. Bened. pag.*123., *notis a cl. Mabillonio exornata: quibus & nos alias, quas visum est ad eandem aliquid illustrandam pertinere posse, adjunximus.*

VITA
SANCTI LEOBINI
EPISCOPI CARNOTENSIS

Ex codd. mss. Vindocinensis & Conchens. Monast.

a S. Lubin.

S. Leobini parentes, patria, & pueritia

1 IGitur beatissimus * Leobinus (a) Pictavorum urbis indigena, dignis ortus parentibus fuit: quibus tantae humilitatis devotione se subdidit, ut in pueritia primaevae aetatis positus per hoc diceretur meritis approbatus. Hic bonae indolis in adolescentia florens, discendarum litterarum amor ejus versabatur in pectore, ut sancti Spiritus gratia quasi coelesti nube circumdatus, dum boves servaret in pascuis, contigit, ut Noidgelinsem Monachum sibi obvium deprecaretur sibi litteras discendas scribere, Qui cum non haberet codicis aut tabularum supplementum, prout potuit, apices in cingulo scripsit. Quod utique praesagium divinae pietatis mysterio actum credimus: ut qui multis erat profuturus ad exemplum castitatis, ipse caelibatus zona circumdatus, candoris instar fragrantis lilii, circa renes haberet cingulum, litteris inscriptum veritatis. Postea vero cum pater hujusmodi aviditatem discendi in filio comperisset, litterarum lineas in tabulis fieri decrevit: cui tantum exinde processit studium, ut utrumque pariter ageret, videlicet ut laborationi insisteret, & lectioni operam daret, sic inter colendi instantiam sedulum dividebat officium. His quippe duobus praefigurabatur actibus, ut per agriculturae opus obedientia strenuus futurus indicaretur Monachus, & per discendi studium venturus praepararetur Episcopus, per fidelium corda, vomere disciplinae exarata, saturus divini verbi semina.

Litterarum amor.

Lectioni & agriculturae operam navat.

2. Nec multo post aliquatenus scientiae praerogativa illustratus in quodam Monasterio pie susceptus, coma capitis detonsus efficitur Monachus (b): cui obedientiae humilitate Cellarium creditum, & temperandarum cursus horarum & vigiliarum diligentia committitur. Qua occupatione detentus, per diem se lectioni vacare

Fit Cellerarius & horarum observator.

b

(a) S. Leobinus in sede Carnotensi successit Aetherio an. 544. (ut ostendit Cointius ad hunc an. n. 91.) & decessit ad an. 555. ex eodem Cointio.

(b) Cointius refert Leobinum Monasticam vitam amplexum fuisse ad an. 512. quem legesis ad hunc an. n. 7.

vacare non posse comperiens, declinantibus ad dormiendum Monachis pernoctabat intente, ut disceret normam justitiae. Qui cum assiduitatem lectionis Fratribus novisset onerosam, nolens horum murmur verti in tumultum, fenestrae, quae oculis Fratrum patula erat, velum opposuit, ut lumen eis redderet subobscurum, & ipse lectionis caperet incrementum. *Nec tamen studia omittit.*

3. Quidam autem Diaconus illustris nomine Nileffus (*a*), cognoscens eum velle adire beaum * Avitum (*b*), qui tunc temporis morabatur Eremita in * Pertico, dulci affatu ipsum alloquitur dicens: Agnosco, Frater, de minimis ad majora te velle conscendere, sed quae tibi incoepto scientiae institutionis proposito proficiant, tribus verbis te instruere curabo; id est, nulli Episcoporum te obsequiis obliges, quia inter bonos bonus, multos invenies detractores. Aliud moneo, ne quorumcumque hominum Basilicam regere, aut petitor ambias, aut expetitus adquiescas, ne inter diversos mores aut rigorem Monachi perdas, aut si blandimentis non consentias, detrahentes tamen vix sufferas. Tertium praemoneo, ne parvae te socies Cellulae, quia dum singuli praeponere sibi cupiunt, nulli obedientia ministratur.

a
* *S. Avy.*
* *Le Perché.*
b

Monita Nileffi Diaconi.

4. Post

(*a*) Labbeus pro *Nileffo* legendum esse suspicatur *Carilephum*: sed adversantur (ait Cointius ad an.520. num.18) Acta Carilephi, qui una cum S. Avito secesserat in Coenobium Mixiacense, adhuc regente illud Monasterium Maximino Abbate: idest multis ante annis, quam Leobinus in Segaloniam ad Avitum se conferret.

(*b*) Hic idem Avitus esse videtur, de quo Gregor. Turon. in libro de Gloria Confess. cap.99. sic scribit: ***Avitus Abbas Carnoteni pagi, quem Pertensem vocant saepius imminere dissolutionem sui corporis, Spiritu Sancto revelante, praedixit &c.*** Quem quidem Avitum idem Cointius ad an.520. putat illum fuisse, de quo idem Gregor. Tur. lib.3. Hist. cap.6. enarrat, quod Miciacense Monasterium adhuc regeret, quo tempore Clodomeres Rex Francorum, adversus Godomarum, Regem Burgundiae, infelici exitu decertavit ad an.524.: dolo quippe oppressus periit. Fatetur tamen, haec minime stare posse cum iis, quae hic de Avito narrantur in Vita S.Leobini, cum hoc ipso tempore, quo illud inter Francos, & Burgundiones bellum gerebatur, a Perticensi solitudine non videatur is abscessisse.

At cl. Mabillonius Saecul.I. Bened. pag.613., post Baronium, duos Avitos, Monasterii Miciacensis Monachos, censet esse distinguendos, alterum Presbyterum, & Eremitam, qui postea Pertensis sive Perticensis Abbas fuit: alterum vero Miciacensis Monasterii Abbatem: cui sententiae Mabillonii addunt momentum, quae hic de Avito Perticensi Abbate memorantur. Lege eundem Mabillonium ad laudatum locum: ubi sententiam suam ex Adonis martyrologio confirmat.

A suo Monasterio discedit.

4. Post octo itaque annos in illa Cella monastice conversatus, beatissimi Aviti praesentiam se obtulit expetendam: qui cum ab eo responsum accepisset, ut post eruditionem, quam in congregatione Monachorum percepturus erat, ad ipsum reverteretur, inde recedens cum quodam Diacono qui in Monasterio aliquamdiu conversatus fuerat, Ligeris littora coepit peragrare, perveniensque ad quamdam Cellam, ut in ea habitaret, sibi oblatam, memor monitorum supradictorum, se in eo loco alligare noluit; sed volens * Lirinum pervenire, invenit quemdam Fratrem Lirinensem dicentem se non posse illic temperiei incommoditatem ferre; quo dicto ab itinere, quod coeperat, revocatur. Deinde * Gavalensem expetens urbem, cum beatissimo Hilaro (*a*), ejusdem urbis Antistite, sacerdotaliter fuisset susceptus & aliquantisper cum eo commoratus, coepit conqueri frater non aptum sibi locum ad habitandum. Unde cum inter se eosdem Fratres altercantes beatus Hilarius animadvertisset, coepit hortari illum vagum fratrem, ne a comitatu beati Leobini discederet, ne forte obedientiae gratiam recedendo perderet, quam hactenus illum sequendo adeptus fuisset. Inde vero recedentes, audientesque beati Lupi (*b*) famam longe lateque crebrescere, ad eum se humiliter contulerunt. Cumque modico tempore cum eo morati fuissent, hortatur praedictus frater, utpote instabilis & vagus, inde beatum Leobinum discedere. Nolens itaque vir sanctus hujusmodi persuasionibus adquiescere, fortiterque resistens, & tam vagum fratrem in suo comitatu habere contemnens, continuato quinquennio in eodem commoratus est Coenobio.

* Lerins.

* Javaux.

Ad S. Lupum se recipit.

Ibi a Francis exagitatur.

5. Interea dum Francorum dura ferocitas contra Burgundiones bella concitaret, & ejusdem Cellae Monachi eorum metu huc illucque

(*a*) *Hilarus* a Labbeo *Hilarius* nominatur. Is Gabalitanus Episcopus fuit, ac subscripsit Concilio Arvernensi I. celebrato anno 535., ut habet Cointius ad hunc annum n. 28.

(*b*) „Nempe insulae *barbarae* Anachoretae, (sic eum vocant, quod illius „ Coenobii Monachi divisis Cellulis, Anachoretarum more agerent), postea vero Archiepiscopi Lugdunensis. Est autem Insula barbara, *l'Islebarbe*, Monasterium antiquissimum O. B. in agro „ Lugdunensi, in medio Arari situm, „ quod anno 1549. saeculari toga donatum est„. Mab.

De hoc Lupo plura apud Cointium ad an. 521. num. 2. Lugdunensem Ecclesiam regebat ad an. 534. quo tempore Lugdunum, Insula Barbara, & aliae Burgundionum regiones in potestatem Francorum devenerunt.

lucque diffugerent (a), praedictus ſanctus cum altero ſene illic remanſit intrepidus. Interpellatus ergo ille alter ſenex a Barbaris, ut res Monaſterii totius panderet, reſpondit beatum Leobinum omnes eaſdem res ſcire, ſe autem ab earum cognitione alienum eſſe. Hac ergo excuſatione illo priore ſene ab inquiſitione liberato, coeperunt praedicti Barbari hominem Dei molliter alloqui: ut ſi quid ex eiſdem rebus noſſet, praeſentialiter panderet. Qui cum per eum ſuis blandimentis nihil poſſent ex his, quae quaerebant, inveſtigare, multimoda poenarum genera excogitantes apponere tentant. Nam frontem ejus chordis fortiter circumdantes, & pedes fuſtibus adſtringentes, & ſaepe eum in gurgitem ſubmergentes, ſicut nec blanditiis, ita nec tormentis ab eo aliquid extorquere potuerunt. Sanctus vero Leobinus inter utrumque conſtanter perdurans maluit ferre ſupplicia iniquorum, quam revelare ſecreta Monachorum.

6. His nempe ſuppliciis miſerabiliter afflictus, licet ſemivivus, divina tamen ſuffragante ope ereptus, cum duobus Fratribus Eufronio & Ruſtico, adire iterum ſanctum Avitum in vaſta Pertici ſolitudine commorantem: quos ille fraterna caritate recipiens, & illos duos Fratres praedictos per congrua ſibi officia diſponens, ut cognovit beati viri mentem coeleſti bonitate uberius eniteſcere, eum cellarii praefecit officio. In cujus miniſterii diſpenſatione ita ſe reddidit providum, ut nec ſuperpetenti daret aliquid ſuperfluum, nec indigenti congruum ſubtraheret alimentum. Adeo namque beatus Avitus ejus obſequium ſibi conſpexerat gratum, ut ſuae fragilitatis corpus, jejunio maceratum, & ſenio attenuatum, nullo tamen alimento reficeret, niſi quod beatus Leobinus ſua induſtria praeparaſſet.

S. Avitum adit.

Fit Cellerarius.

7. Factum eſt autem, ut cum Dominus beati Aviti ſolitarium laborem coeleſti mercede remunerans, terrenis exemptum impedimentis, in collegio Sanctorum ſuorum connumeratum haberet, beatus Leobinus cum praedictis duobus Fratribus in loco, qui vocatur * Carbonaria, decrevit conſiſtere. Et cum aliquandiu in tribus cellulis a ſe conditis, certatim divinum explerent officium, diſcedentibus duobus, labore ſuarum manuum per quinquennium aquae tantum poculo & ſobrio ibidem paſtus eſt cibo. Cum autem aeſtivo

Mortuo Avito alio migrat.

* Charbonniere.

(a) Cointius loco ſupra citato refert hanc fugam Monachorum ex Inſula barbara ad an. 524., quo anno Clodomeres, Rex Francorum, cum Burgundionibus prope Viennam conflixit.

aestivo tempore proventus fructuum instaret, & maturae segetes tritae horreis recondi deberent, subita aeris oborta tempestas, ita sylvarum frangebat cacumina, & messes sternebat, ut in stragem penitus viderentur redigi. Commotus ergo vir Dei tantae incommoditatis periculo, contra hujusmodi nimbi tempestatem coelestibus armis, orationibus videlicet se inarmans, oleum sacrae benedictionis opponens non solum fulgura & tonitrua, tempestatem concitantia, fecit conquiescere, & in pristinam tranquillitatem aëris quassationem redire; sed insuper quidquid cellae in stipendiis debebatur, sub integritate conferri. Illius miraculi spectaculum a beato viro patratum ad laudem Dei est memoria retinendum,

Tempestatem sedat.

8. Dum beatus Aetherius (a) Episcopus * beatum Leobinum Brajaco *, ut sibi occurreret (b), convocaret, contigit, ut vicina illius Cellae, quidquid obvium edax ignis invenerat exurendum, nihil parceret relinquendum. Sed cum Monachi tanti vaporem incendii nequaquam injectis aquis possent reprimere, sed ut videbatur, potius ignem eis viderentur accendere, vir Dei Leobinus orationibus suis & lachrymis, valentioribus aquis, flammarum globos nomine Christi invocato penitus consopiri fecit.

a
b
* Carnotensis.
* Brai.

Incendium restinguit

9. Nec minus & illius miraculi insigne, praeconium memoriae est commendandum. Cum per idem tempus praefatus Aetherius Episcopus beati viri Leobini prospiciens sanctitatem, ad Diaconatus proveheret officium, & Fratribus Brajacensis Monasterii praeponeret, dignum duxit ut praefecturae officium commodius ageret, si ad Presbyterii onus eum ordinabiliter sublimaret. Postmodum cum flamma rabidi ignis sylvas, & campos exurens ad Monasterium segetes exurendo venisset, & Monachi ejus metu a mensa surrexissent, vir sanctus in oratione ante incendium prostratus, apud coeli Deum impetrare meruit, ut omnis illius ignis rabies oppressa consopiretur, & pristina temperies aëris reddita blandiretur.

Fit Presbyter & Abbas Brajacensis.

Iterum incendium sedat.

10. Inseratur huic operi illud coeleste miraculum, quod Dominus patrare dignatus est per beatum Leobinum. Quodam tempore duo energumeni, in quibus tanta vis daemonum praevaluerat, ut saepe vincula & catenas comminuerent, occurrentes beatissi-

Daemoniacos curat.

(a) Aetherius Episcopus Carnotensis subscripsit Synodo Aurelianensi II. an. 533. & III. an. 538. & IV. an. 541.
(b) Cointius affirmat S. Leobinum a S. Aetherio, Episcopo Carnotensi, Brajacum accersitum fuisse, & Monasterio Brajacensi praepositum ad an. 535.

tiſſimo viro ſoſpitatis remedium largiri ſibi humiliter popoſcerunt. Sanctus itaque vir a Fratribus cohortatus impendere gratiam medelae daemonico furore agitatis, pietate commotus, oppoſito crucis ſignaculo, & daemones ab iis expulit, & priſtinae ſanitatis incolumitati efficaciter reſtituit. Nec multo poſt tempore dum longe a Cella abſens eſſet, & ad Monaſterium, ubi paucae puellae morabantur, compendioſo itinere declinaret, benigne exceptus eſt ab illis. Denique poſt humanitatis officium, quod ei libentiſſime exhibuerunt, intempeſtae noctis ſilentio una de puellarum collegio incentive impulſa petulantiae aeſtu nefario, pedibus Sancti jacentis ſub lecti operimento dentibus doloſum intulit morſum: qui ſentiens ſe hujuſmodi morſu attrectatum, cum percuſſione pectoris & ingenti gemitu illam pedibus ſuis repulit, mortiferum veluti venenum, & ſervata omni corporis integritate laqueos mulieris ſine damno evaſit, pudicitiae ſtrophio praecinctus. Impudicam repellit

11. Ab hac itaque tentatione Deo ſe protegente ereptus, contigit, ut ipſe, qui aliorum infirmitatibus extiterat medicus, cancri vulnere percuteretur in naribus: qui dum Monachorum precibus rogaretur, ut ſibi humano quolibet ſtudio mederetur, ipſe aeterno fidens in medico, qui ſolo verbo curat omnia, ceram benedictam per annos fere duodecim, ejuſdem morbi impoſuit tabo, ut virtus per divinam gratiam augmentum caperet infirmitate. Unde ſemper in Dei ſervitio permanens, & in omnibus Deo gratias reddens, ſine aliquo humano ſuffragante auxilio, poſtea narium meruit recipere ſanitatem. Cancri morbo liberatur.

12. Proferatur in medium & illud ſtupendum geſtae rei miraculum, quod omnibus prodeſſe poterit ad fidei incrementum. Quidam ex Monachis vocabulo Tyrannus, crudelis quidem antitheto nomine, ſed praeclarus virtute, dum eſſet quadam nocte ſollicitus pervigil, vox ei directa eſt, quod tactum jam ſonuiſſet ſignum. Hac itaque voce commonitus ſurgit continuo, & ingreſſus Baſilicam ſplendore diffuſi luminis radiantem, in qua conſpicuos claritate proſpicit duos egregia forma viros, ſanctum videlicet Leobinum, & alterum nomine ſibi incognitum, ex quorum viſu, nimio pavore perterritus fugam inivit, ſeſeque in ſua cella abſcondit. Sed dum ad ſigni ſonum in praefatam Baſilicam ad Matutinos ſe intuliſſet, hymnos, expleta orationis conſuetudine praelocutus Tyrannus cautus & devotus pergit ad Domnum Leobinum, obſecrans ut ſibi indicaret, quae eſſet illa perſona, quam in Baſilica una cum eo intuitus eſſet. Agnoſcens itaque vir Dei fratrem ſuiſ- Lumine coeleſti perfuſus cernitur.

ſe dignum tantae devotionis miraculo, ait: Frater, cum fuiſſes Oratorium ingreſſus & duos pariter vidiſſes viros, me, ut audio, cognoviſti; alter vero incognitus, ſed micanti ſplendore candidus, ipſe eſt Beatus Avitus me viſitando dignatus corripere, & commonere, qualiter debeam quemdam Fratrem pro ſuis exceſſibus corrigere. Merito namque coeleſte lumen ſuper ſanctum virum radiabat, quia licet in terra corpore, mente tamen converſabatur in coelis; juxta illud Apoſtoli: *Noſtra autem converſatio in coelis eſt*. Unde viſitationem meruit habere & conſolationem: in cujus ſi quidem corde & ore per divinorum eloquia mandatorum lux coeleſtis gratiae jugiter, ac ineffabiliter rutilabat.

A S. Avito de agendis coelitus monetur.

Philip. 3. 20.

13. Non multo poſt tempore a Beato Aetherio Pontifice ei injunctum eſt, ut cauſa proficiendi in melius, ſanctum Caeſarium (*a*) Arelatenſem Epiſcopum inquirere & adire deberet intrepidus. Ad quem cum perveniſſet S. Leobinus, pariterque cum eo Beatus Albinus, qui comes ejus itineris fuerat, requiſitus a Beato Caeſario, cur tanti itineris laborem aſſumpſiſſet, reſpondit Beatus Albinus, ſe tantummodo ſui deſiderii cauſa veniſſe: beatum vero Leobinum, derelictis Fratribus, quibus praepoſitus fuerat, * Lirino properaturum, ubi Fratribus ejuſdem Monaſterii derelictis Lirino foret ſubjiciendus, accedens ibi omnibus Fratribus deſideraret eſſe ſubjectus. Tunc ſanctus Caeſarius corripiens eum, ut celeriter reverteretur, ait: Vide Frater, ne Fratres, te abſente, vim Regulae frangant, & quaſi oves ſine Paſtore in direptionem veniant; quia ſi hoc contigerit, tuae reputabitur culpae, & omnis eorum iniquitas in tuum redundabit caput. Hac ergo trementi admonitione proſternatus, ad regendos praedictos Fratres quantocius ad propriam revertitur Cellam. Comperiens autem eoſdem Fratres nihil in ſe habere invidum, nihil maledictioni, aut obtrectationi obnoxium, omnes aequaliter diligens, omnes hilariter intuens, Deo omnipotenti immenſas retulit gratias, qui eos ad tantae unanimitatis concordiam perduxit.

S. Caeſarium inviſit cum Albino. *a*

* Locus corruptus

Leobinus ob relictam Monaſterii curam a Caeſario increpatur.

Redit in ſuum Monaſterium.

14. Interea beatus Aetherius Carnotenſis urbis Epiſcopus vitae ſuae curſu conſummato migravit (*b*) ad Dominum. Cumque de ſucceſſore ejus varia eſſet inquiſitio, Rex coeli Dominus, in cujus

Epiſcopus Carnotenſis deſignatur. *b*

(*a*) S. Caeſarius Ep. Arelatenſis deceſſit ad an. 542., ut oſtendit Cointius ad hunc annum n. 15. & 16. cum ſediſſet an. 40.

(*b*) Mortem Aetherii refert Cointius ad an. 544., quo anno S. Leobinus eidem ſucceſſit in ſede Cartonenſi.

jus manu cor Regum est, Childeberti (a) Regis cor ita sua inspiratione inflexit, ut de beato Leobino Monacho Pontificem in successorem eligendo regale (b) daret decretum. Universi namque qui aderant, beatum Leobinum non solum a Rege, sed a Deo esse electum alacri corde laetantes, consono ore, & concordi voto, conclamare coeperunt, eum cathedra Episcopali in successione affore dignum. In hac ergo electione cum universus assentiret populus, quod non absque livore invidiae actum esse credimus, quidam Episcoporum coeperunt resistere, & contradicere ejus ordinationi, eo quod modica pars naris quondam incumbente cancri aegritudine, mutilata videretur. Sed voce omnium unanimiter conclamantium oppressa invidiae illatione & penitus frustrata, vir sanctus secundum Dei dispensationem & populi electionem ordinandus decernitur.

Quidam frustra contradicunt.

15. Interea quidam illorum scientes beatum Leobinum ad Episcopatus non velle conscendere dignitatem, consilio inito, miserunt ad eum, ut aliquem de suis Monachum, Pontificali infula dignum, eis transmitteret ordinandum. At ille eorum dictis libenter obtemperans deputat unum ex suis discipulis, tantae ordinationi invehendum, instruens & docens, qualiter se in regimine agere deberet, & in sanctitatis apice exhibere. Sed Frater nolens solus sine Abbatis sui praesentia illi concilio properare, obnixe Po-

(a) Hic fuit Childebertus I., qui regnare coepit post obitum Patris sui Chlodovei I., an.511., & obiit an.558. Is sedem Parisiis habuit.

(b) Varium tunc temporis, quo scribebat Fortunatus, in Episcopis deligendis Ecclesiasticae Disciplinae morem fuisse: & eos plerumque a Clero, & Populo, inter se consentientibus in Pastore suo designando, & adsciscendo, eligi solitos; aut ex Ecclesiae indulgentia, a Principibus, ac Regibus ostendi, & indicari, qui deinde a Metropolitis, & Comprovincialibus inaugurarentur; aut a Romanis Pontificibus declarari, confirmari & in suas invehi sedes, praesertim cum Clerus, & Populus, distracti in partes, in eligendo sibi Pastore dissiderent, nemo est, qui in Ecclesiae monumentis perlegendis aliquid versatus, ignorare possit. Qua in re Ecclesiae ipsius disciplina, pro variis temporum vicissitudinibus, & locorum, eventorumque ratione, saepe aetatum flexu immutata est: quousque ad nostram perventum aetatem, qua pro initis conventis, aut privilegiis concessis, aut ex vetere more retento, a Rom. Pontif., a Capitulis, aut Civitatibus, aut ab ipsis denique Regibus indicantur, qui deinde a legitima potestate in Episcopos consecrati, populum Dei in sanctitate, aequitate, prudentia pascere debeant, ad illius Aedificii, sive Corporis compagem, & unitatem, *in quo Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.*

postulavit, ut cum ipso illuc pariter pergeret. Surgens igitur senex profectus est simul, & pervenit Carnotis, quemadmodum fuerat deprecatus. Qui dum in quadam mansione hospitaretur, & vidisset nocte in somnis pavimentum, nucibus stratum, divina, ut credimus, jussione ei injunctum est, quatenus emundatis testis nucleum sibi nitidum reservaret. Transacto igitur noctis tempore, cum in crastinum vellet offerre Monachum, ut ab eo postulatum fuerat, Episcopum ordinandum, & populi consensus non esse decerneret recipiendum, Regis dictum illico in medium est prolatum, & inde recitatum, quod ad Regis imperium & totius populi votum Leobinum oporteret Episcopum ordinandum. Ipse vero renuens & indignum se judicans tanti regiminis suscipere curam, ad pedes Episcoporum porrectus extenditur, excusationem apponens, illud, quod imponebant, nec implere posse, nec perficere opus. Sed reluctantibus omnibus, atque ejus excusationi non adquiescentibus, somnium, quod viderat, congrua interpretatione conjicitur, scilicet quod per nucleum, a suis testis emundatum, populus esset ab eo regendus: qui deposita austeritatis rigiditate, quandoque esset suo regimine corrigendus, nectareoque sui dogmatis pabulo nutriendus. Exinde sine mora plaudentibus populis, ac Domino in excelsis maximas referentibus odas, Leobinus, quem votis omnibus postulabant, Carnotenae urbis Ecclesiae praeficitur Episcopus, & contra callida antiqui hostis machinamenta constituitur Pastor egregius. Qui postea rigorem sui propositi indeficienter servans, sine pompae ostentatione Monachum se, ut ante fuerat, in suo proposito perseverabilem demonstrabat.

Invitus suscipit onus.

In Episcopatu Monachum agit.

16. Suscepta igitur Pontificali reverentia, qualiter, quantumve se gesserit in lege mandatorum Dei, verborum affluentia non facile est differendum. Erat enim vir Apostolicus, splendidissima veluti ardens in domo Domini lucerna, sermone nitidus, dogmate facundissimus, praedicatione egregius, mente serenus, mira patientia benignus, parcimoniae studiis semper intentus, misericordiae operibus devotissimus, Angelicae quoque castitatis candore super nivem dealbatus, omniumque virtutum copia ditatus, & euprepia * decoratus vita. Et ut probaretur esse Dei amicus, fidelis quoque servus, & prudens sequentia referabunt miracula.

Qualis in Episcopatu?

* *Decore eximio.*

17. Quodam itaque tempore cum idem beatus vir Leobinus ex more Pontificum parrochias circumeundo visitaret, & * Avallotium

Parocelas visitans caeco lumen reddit.
* *Allaye.*

tium (a) perveniſſet, quidam caecus ab annis octo caecitate obtenebratus, ut cognovit virum ſanctum per illum locum habere tranſitum, humiliter petiit, ut per Crucis ſignaculum ſe redderet illuminatum. Quod vir ſanctus aliquandiu recuſans, timens, ne virtutem operando aliquid arrogantiae videretur aſſumere ex Epiſcopali miniſterio, dum caute vult tranſire, tandem a ſuis compulſus eſt, ut opem medelae aerumnis caeci clementer impenderet. Qui ſtatim precibus devote peractis, cum ſignaculo Crucis excutiens caecitatis caliginem, priſtino extinctum reparavit lumine vultum, quo caecus fuerat ante alienatus. a Caecum ſanat.

18. Adjiciatur etiam huic honeſto operi illud nobile miraculum, quo vir ſanctus medens ſanavit hydropicum. Dum glorioſiſſimus Rex Childebertus beatum Leobinum Epiſcopum Rotojalo (b) ſperaret ad ſe venturum, & in ipſo itinere accederet * Avallovico, oblatus eſt quidam hydropicus, nimis tenſus viſceribus, ſanitati reſtituendus: quem cum Pontifex pro obtrectantibus recuſaret ſoſpitati reſtituere, ſuorum precibus pulſatus, ſigno Crucis appoſito, omnis tumor hydropici fugatus reſedit, viſcerum dolor penitus receſſit, & cutis tumore depoſito in planitiem redacta eſt, aegroto a mortis periculo liberato. Hydropicum curat b * AL. a Vallovico.

19. Inſeratur in pagina, qualiter per ſanctum virum evanuerunt incendia. Quodam tempore dum beatus Leobinus cum Medeveo (c) Conſacerdote a ſaepedicto Rege Pariſios fuiſſet invitatus, dies Paſchae, vice Pontificis (d) illius loci defuncti, Epiſcopaliter tranſegiſſet, a parte Baſilicae B. Laurentii noctu edax ignis exiliens domos pendulas, quae per pontem conſtructae erant, exurere coepit, & non ſolum ex vicino fluvio inceſſanter aqua ſuperfuſa non adquievit, ſed etiam civitati proximis civibus, ut univerſa conſumeret, magnum timorem incuſſit. Ut autem Rex ob clamo- Incendium excitatum mire extinguit c d

(a) Avallotium, vicus Carnotenſis Dioeceſis, cujus mentionem facit Greg Tur. lib.4. Hiſt. Franc. cap. 50. *hic vicus* (ſubdit, cl. Ruinart in notis ad praefatum Gregorii locum) *eſt ad flumen Lidericum, qui poſtea Allotium ſeu Alogium vulgo* Aluye dictus eſt.

(b) „ *Rotojalum*, *Rüel*, tribus leucis „ infra Pariſios, Villa Rotojalenſis a Greg. „ Turon. in lib. 10. cap. 28. appellatur. „ Eſt & Rotojalum *Rüel* vicus Dioeceſis „ Rotomagenſis, Fredegundis Reginae „ relegatione inſignis, apud Gregorium „ Turonenſem in lib. 7. cap. 19. non „ procul a confluente Audurae (*l'Eure*) „ in Sequanam. Sed de primo hic lo„ cua interpretrandus „. Mabil.

(c) Hic non alius videtur, quam Medoveus, Epiſcopus Meldenſis, qui una cum Leobino Concilio Aurelianen. V. interfuit an. 549.

(d) Hic Epiſcopus Pariſienſis, qui vita functus fuerat, cum Leobinus Pariſios venit, Amelius fuiſſe dicitur a Cointio an. 547. num. 7. Is intefuerat Conc. Aurelian. IV. an. 541.

morem populi expergefactus (a), sopore quietis abrupto, causam tumultus agnovit, confestim ad beatum Leobinum dirigit Missum, ut celerrime veniens succurreret civitati. Sed dum multis hortantibus, ut ante eum iret locum, quo magnum flagrabat incendium, ait: Viri fratres, illic occurrendum est nobis, unde contra flammae globum divinum potius, quam humanum imploretur auxilium. Qui cum pergeret ad Ecclesiam, & in terram prostratus divinum efflagitaret suffragium, fretus oratione, una cum Sacerdote, ad ignem properavit impiger. Mox ignis ejus oratione compressus in semetipso deficit, vires, quas incendendo aedificia assumpserat, obliviscitur: & ita flamma ejus interventu consumitur, ut in semetipsa mortua penitus consopiretur.

Filum demptum ex ejus tunica daemonem torquet, ac fugat

20. Nec illud silentio praetereundum est miraculum, quod nobiliter virtutibus floret egregium. Quaedam Deo devota ex Monasterio Puellarum, cum tunicam Domni Leobini causa consuendi accepisset, & de novo filo resarciens refecisset, vetus filum ex ea accipiens, ad suam zonam ex fide ligavit. Soror vero ejus saecularis, quae pavore concussa ad eum confugerat, diluculo consurgens cinxit zonam sororis, cui inerat filum Pontificis alligatum. Tum daemon, a quo antea arrepta fuerat, sentiens circa puellam aliquid magnum & diu ferre non posset, acrius eam vexare incipiens clamavit per os puellae, tunicam Domni Leobini velut ignem sufferre non posse. Cum hac itaque vociferatione daemon egrediens, puella tristes foetores ejus pariter cum sanguine evomuit. Hoc quippe miraculum non illo videtur inferius, quod in muliere haemoroissa a Domino constat patratum, quia sicut illa ex tactu fimbriae sanata est a profluvio sanguinis, ita & ista ex tactu fili erepta est a vexatione daemonis. Illa autem liberata, tam a laqueis inimici, quam a curis saeculi, devovit, se omnibus diebus servituram Domino, conjuncta sorori in eodem Coenobio.

Palliolo febribus medetur.

21. Inter reliqua virtutum miracula illud inserre mirificum est, quod in fugandis infirmitatibus constat celeberrimum. Nam si quis typo quotidianae, tertianae, vel quartanae febris correptus, de sancti viri palliolo fuisset praecinctus, pristina incolumitate recepta ad hospitium revertebatur sanus. Et ita (b) divina gratia salus

(a) „ Hinc Hadrianus Valesius in discept. de Basilicis cap. 3. hanc S. Laurentii Basilicam non in suburbanis Parisiensibus ad Septemtrionem positis, ubi modo cernitur, sed in suburbani meridiem spectantibus, ubi erat Regium Thermarum Palatium, sitam fuisse censet „. Mabil.

(b) Apud Labbeum sic legitur: *& ita divina gratia salus concessa manebat* (f. manabat) *de tegmine Redemptoris*.

ſalus conceſſa * manebat de tegmine Pontificis, quanta quondam profluxerat de tegmine Redemptoris. * f. Manebat.

22. Adjiciatur in pagina quod vir ſanctus obtinuit in vita. Dum cujuſdam Carnotenſis civis domus in ſuburbio civitatis poſita daemoniaca infeſtatione ſaepius lapidum imbre quateretur, itaut vicini propter denſitatem crepitantium petrarum parata relinquentes convivia, domos ſuas effugerent, exhortati ſunt a Dei famulo ut aquam a ſe benedictam cum Crucis ſignaculo illuc porrigerent conſpergendam, ubi daemonicae illuſionis maximum inſtabat ridiculum. Quo facto hoſtis effugit territus, & dominus aedis cum eadem domo ſecurus manſit & intrepidus.

Infeſtationes daemonis arcet.

23. Illud etiam opitulare miraculum nobis eſt ad memoriam reducendum, quo vir ſanctus Leobinus illuſtris Epiſcopus refulſit in populo. Quidam beatus vir nomine Caletricus (a), nobilis genere, ſed nobilior meritis poſt exceſſum beati Leobini Carnotis conſtitutus Epiſcopus, dum in Presbyterii gradu ſe tam in conſpectu Dei, quam in oculis hominum ſancta converſatione redderet gratum, tanta infirmitatis anguſtia eſt correptus, ut vix ultimo palpitaret anhelitu. Cujus venerabilis germana nomine Mallegundis (b), directis velociter Miſſis ad ſanctum Epiſcopum, ut ad levandum fratris ſui infirmitatem benedictum dirigeret oleum. Ipſe vero cum oleo praeſentialiter veniens ſilentium ab omnibus poſtulavit dicens: Domine qui omnia noſti, ſi hunc famulum tuum Eccleſiae tuae vel populo judicas neceſſarium, tua opitulante virtute, reſtitue ſanum. Tunc ille aeger ſtatim ut ſacrae unctionis oleo eſt perunctus, tantae ſanitatis gratia eſt reſtitutus, ut nullius infirmitatis moleſtia umquam ejus membra fuiſſent attacta. Ad comprobandam autem ſancti viri virtutem reliqua olei pars in tantam conſtat pulchritudinis claritatem converſa, ut cunctis, qui aderant, non olei nitor, ſed criſtalli videretur clareſcere ſplendor, Nimirum illud praefigurans, ut qui futurus erat Epiſcopus, per miniſterium Epiſcopale, oleum conſecrationis ſanctificaret, & divinis virtutibus per coeleſtem gratiam ſplendeſceret.

Caletricus ſucceſſit Leobino. a

b

Ipſe Caletricus cum in morbum incidiſſet & eſſet morti proximus miſſo a S. Leobino oleo ſacro, eo perunctus ſanatur.

24. Operae pretium eſt & illud inſigne miraculum huic ordini inſerere, quod vir ſanctus quamvis neſciens peregit in corpore. Quodam tempore dum memoratus Epiſcopus parrochiam * Dunenſis

* Chaſteau Dun.

(a) Vide quae diximus in c.7. lib. IV. Operum Fort.

(b) Eruditi nonnulli cenſent hanc fuiſſe Monegundem, cujus Vita extat apud Greg. Tur. in lib. de Vitis Patr. cap. 19.

nensis (a) pagi cum suis pergeret visitandam, filia unica cujusdam ex parrochianis, nomine Baudoleni, genere & opibus illustris viri, ita vi febrium, & longa aegritudine tenebatur adstricta, ut jam sepultura praepararetur cum exequiarum pompa. Hic audiens sanctum Leobinum ex proximo venientem, concito gradu ejus praesentatur conspectui, petens ab eo suam benedici domum, & tam sibi, quam suis omnibus eulogias dari. Sanctus itaque Leobinus mature consurgens, ad memoratum Baudolenum ut spoponderat perveniens, dum ingrederetur domum, ejus puella, ea, qua gravabatur, infirmitate in lecto efficitur mortua. Nulli enim fideli constat dubium, ut per resurrectionem puellae a mortuis, nomen sancti Antistitis * clarificatur in populis. Praefatus namque vir Baudolenus volens se in conspectu Pontificis hilariter continere, sub attestatione omni domui suae praecepit mortem defunctae cuiquam nullo modo pandere: sed quia sine dolore nemo amittit, quod cum amore possidet, diu celare non potuit, quia interior dolor cordis patefecit exteriorem tristitiam corporis. Ut autem sanctus Dei moestam illius domus conspexit familiam, tristitia correptus & ipse ab apparatu prandii aliquatenus se suspendens, Basilicae templum ingressus, ac pavimento corpore prostratus cum lachrymis Dominum deprecatus est, ut tristitiae causam, qua moerens domus anxiabatur, sibi ostendere dignaretur. Oratione expleta ut senex surrexit de pulvere, puella exanimis surrexit de morte. Tunc jam dictus Baudolenus admirans tantae virtutis excellentiam, cum omni domus suae familia pedibus sancti prostratus, omnia, quae facta fuerant, humiliter indicavit. Unde & immensas ei gratias a luctu in laetitiam retulit.

Puellam mortuam suscitat Leobinus.

25 Dicatur & illud mirificum, quod sanctus Dei jam infirmitate detentus patravit miraculum. Hac itaque cum urgeretur infirmitate, duo pueruli, hostis vexatione agitati, ejus vestigiis se prosternentes, cibum, qui sibi post esum remanserat, cum benedictione percipere meruerunt. Quo curante medicamine, uterque rediit incolumis ad propria. Cumque beatus Leobinus per septem annos continuata infirmitate agitaretur, divinis actibus in coelum intentus, & miraculorum honoratus insignibus; quasi sopore dormiens, praemiis remunerandus opimis, ut fidelis servus talentum sibi creditum duplicatum reportans, in gaudium Domini sui intra-

Puerulos a daemone vexatos sanat.

Moritur.

(a) Dunum Castrum vulgo *Chasteau Dun*, ad Lidericum fluvium positum, Carnotensis Dioeceseos fuisse memorat Greg. Turon. lib. 7. Hist. Franc. c. 17.

intraturus, Angelis plaudentibus, feliciter migravit ad coelos (a).

26. Qui tamen antequam sepulturae traderetur, quantae virtutis fuerit vivus, prodidit mortuus. Denique cum in Basilicam S. Martini in feretro positus portaretur humandus, quidam de circumstantibus dum virga gestatoria frequentiam irrumpentis populi prohiberet, contigit, ut crucem cum lampadibus oleo plenis pendentem ad terram prosterneret. Mox ipsa crux, mirabile dictu! funiculo, unde ceciderat, cum omni integritate lampadarum, & sine olei detrimento, nemine sublevante, sese innexuit, & permanere in oculis omnium, ut ante consueverat, coepit: & ubi credebantur lampades minutatim confractae, sua integritate solidae, nec ullam olei guttam permiserunt distillare. Sic beatissimi Viri corpus ad laudem suae gloriae emicuit virtute Crucis in funere.

a Miraculum in ipsius funere patratur.

27. O gloriosissimum virum, cujus merita adeo valuerunt apud Crucifixum, ut Crux, quae ceciderat in terram, sine ullius adminiculo ad locum, unde ruerat, reverteretur inlaesa. O venerabilem Christi Pontificem, custodia Angelorum jugiter munitum! cujus virtute nec olei liquor damnum, nec ulla illarum confractionis sustineret detrimentum. Vere etenim illius gaudens anima gloriatur felicitate aeterna, habens lampadem sanctam cum inextinguibili lucerna, quia sine laudis humanae pompa ejus manus numquam cessavit ab opere misericordiae, quod indicatur hujusmodi liquore. Illius potentia haec edita sunt miracula, qui per Crucis trophaeum a morte perpetua genus redemit humanum, & a peccatis mundatum dedit conscendere coelum. Et quoniam gloriosissimi Antistitis Leobini praeclara miraculorum praeconia ob venerandam annua devotione memoriam narravimus recolenda, de innumerabilibus videlicet pauca, summissis precibus tanti Patroni imploremus sanctitatem, ut qui eum fecit coruscare miraculis, nos faciat exuberare operibus bonis, concedatque nobis praesentis vitae cursum sine offensa transcurrere, continuamque pacis tranquillitatem obtinere, & in futuro saeculo ad ejus consortium feliciter pervenire, qui in Trinitate vivit, & gloriatur Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

(a) „ Nempe circa annum Christi D.LVI. „ Nam interfuit Conciliis Aurelianensi V., „ anno D.XLIX., Parisiensi II. anno D.LI. „ Caletricus vero ejus successor Concilium Parisiense III., anno D. LVII. celebratum, sua subscriptione firmavit. Haec Mabillon. S. Leobinum decessisse pridie Idus Martii ostendit Mab. Ipse Saec.II. Bened. pag. 1104. „ Porro S. Leobini corpus in suburbana „ S. Mart. Basilica in Valle nuncupata religiose asservatum est usque ad an. M.DLXVIII. „ quo Calvinistae sacras ejus reliquias „ in favillas redegerunt, excepto capite, „ quod in Ecclesia Majori custoditur. In „ mss. codd. Ecclesiae Carnotensis Dioecesim Carnotensem limitasse, ac XII. „ circiter annis sedisse legitur. Mab.

IN VITAM
SANCTI MAURILII
EPISCOPI ANDEGAVENSIS
PRAEMONITIO

S. Maurilii, Episcopi Andegavensis, Vitam Fortunato nonnulli attribuunt: inter quos Trithemius, & Surius, ad diem 26.*Septembris & Vossius. Hi fere ad id sentiendum adduci videntur auctoritate, & testimonio cujusdam Prologi, de quo alibi mentionem fecimus, qui sui auctorem praefert Gregor. Turonensem, & ab ipso scriptus est ad S. Germanum, Parisiensem Antistitem; in quo Gregorius, rogatu Germani, emendasse se affirmat* Vitas, & miracula, quae Dominus per B.Maurilium, atque Albinum, Andegavorum Antistites, operari dignatus est, quas Fortunatus Presbyter luculento sermone descripserat, scriptorum vitiis jam pene depravatas &c. *Qui prologus integer legitur affixus Operibus Greg. Tur. a cl. Ruinart editis.*

Sed plerique critici, & eruditi viri hunc Prologum suppositum, ac falso adscriptum Gregorio Turonensi arbitrantur: ex quo non dubitant, Vitam illam S.Maurilii a Fortunato abjudicare: cum multa, eaque gravia rationum momenta suadeant, nec a Venantio Fortunato Vitam istam conscriptam fuisse, nec a Gregorio Turonensi emendatam. Haec omnia rationum momenta Joan. Launojus, Sac.Theologiae Doctor Parisiensis, profert, & urget in dissertatione, in qua de Auctore Vitae S. Maurilii inquirit: e quibus praecipua non erit alienum hic referre.

Illud primum igitur est, Prologi hujus, quem Gregorius ad S. Germanum mittit, inscriptionem: Sanctissimo Sanctae Parisiorum Matris Ecclesiae Praesulum Domino Germano, Gregorius Turonicae Metropolis humilis Episcopus salutem:*alienam esse a temporum illorum more, & consuetudine, quibus nondum mos invaluerat, ut quaelibet Ecclesia*, Sancta Mater Ecclesia *nominaretur: alienum item fuisse a consuetudine Gregorii, ut se Turonicae Metropolis Episcopum diceret.* 2. *Credibile non esse, vitam scriptam a Fortunato adhuc superstite, imo qui pluribus post Germanum annis vixit, exscribentium vitio ita depravari potuisse, ut emendatorem requireret* 3. *Etsi hoc factum contigisset, cur Germanus ad Gregorium potius Turonensem, quam ad ipsum Fortunatum, sui amicissimum, eandem emendandam misisset, a quo integra & incorrupta exemplaria obtinere potuisset?* 4. *Gregorius in prae-*

praefato Prologo ita se Vitam S.Maurilii correxisse refert, ut ea praetermiserit, sive dempserit, quae incredibilia videri poterant. Ipse deinde adtexit plane admirabilem, ac supra hominum fidem stupendam S. Renati resuscitationem, factam post annos septem, ex quo hic obierat: quae a Fortunato, ut idem fatetur, omissa fuerat. 5. Quod contra suam consuetudinem Fortunatum appellat beatum *iis verbis*: licet illud Beatus Fortunatus propter minus credentes omiserit &c. 6. *In ea vita plura plane adversantur stylo, & consuetudini Gregor. Turon. quod indicio est, ipsum sua manu illam non correxisse. Postremo illa in Vita laudatur Supr.Pontifex Gregorius M. qui ait:* fides non habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum: *At M. Gregorius nonnisi an.590. Romanam Sedem conscendisse legitur: cum S.Germanus, ad quem Vita illa emendata mittitur decesserit an.579.*

Hisce addunt Bollandistae [id quod & Launojus ante ipsos adverterat citato supra loco] quod, cum Magnobodus, sive Magbodus, Episcopus Andegavensis, alteram S.Maurilii vitam se scripsisse fateatur an.620., post obitum Gregorii Turon. an.25. tantum, haud facile Vitam, a Fortunato elucubratam, & a Gregorio correctam, ignorare potuit, nec eadem non usus fuisset, si modo cognosset extitisse: cum ipse tamen ad novam S. Maurilii vitam elucubrandam monumentis solum iis adjutum se fuisse commemoret, quae a Justo Presbytero relicta fuerant: cujus propterea tantummodo mentionem facit.

*Cl. vero Ruinart in Praef. ad Op. S.Gregorii Turon num.*80. *eandem rem evincit ex duobus mss. codicibus, uno scilicet Vindocinensis Monasterii, ab annis* 600. *circiter exarato: altero vero Bibliothecae S Germani a Pratis annorum* 500: *in quibus Vita S.Maurilii scripta fuisse legitur jussu Rainonis, qui in Catalogo Episcoporum Andegavensium, scripto sub Eusebio Episcopo, trigesimus quintus illius Ecclesiae Episcopus numeratur. En verba codicum mss.*: Raino, quondam S.Martini cotidianus discipulus, & semper Canonicus, ac post modicum S.Andecavensis Ecclesiae, ex initio Christianitatis xxxiii. (al. xxxv.) humilis Episcopus, ob honorem Omnipotentis Dei, nec non & ejusdem S.Maurilii, atque remissionem peccaminum animae suae, anno Incarnationis Dominicae adhuc in DCCCCV., & Ordinationis Episcopatus sui in xxv., hanc Vitam B. Maurilii scribere, ac requirere jussit. Archanaldus, S.Martini Discipulus, & Diaconus, jussu praefati Domini Rainonis scripsit, & requisivit.

Hisce de caussis eruditi pene omnes in eam conveniunt sententiam, Vitam S.Maurilii [saltem quae vulgo circumfertur], non esse foetum Fortunati, nec a S.Gregorio Turon. emendatam, aut refectam fuisse, sed jussu Rainonis Episcopi Andegavensis, fuisse conscriptam. Ita cl. Ruin. loco supra citato, Launojus, Tillemontius, Auctores Hist. Litt. Franc., Bollandistae, & alii.

 Nos

Nos eam hic subjicimus, quamvis inter apocripha Fortunati opera amandandam judicemus, ut extat apud Surium ad diem 18. Septemb. ac illam, quibus visum est, notis illustravimus, addentes vel ea, quae Bollandistae eruditissime adnotarunt. Porro in hac Vita, quam Surius edidit, de M. Gregorio mentio non fit; nec ullum ejus testimonium refertur; secus atque notavit Launojus.

VITA

SANCTI MAURILII (*a*)

EPISCOPI (*b*) ANDEGAVENSIS

* Maurilius. a b

Patria S. Maurilii. 1 MAurilius Mediolanensis opidi indigena extitit, parentibus splendidissimis, & ab ipsis pene cunabulis a beato Martino, qui illis temporibus Mediolani sibi Monasterium (*c*) collocaverat, sacris literis institutus est. Sed beato Martino Arrianorum perfidia de civitate illa expulso (*d*), sanctus Maurilius ibidem demoratus est, quo usque a beato Ambrosio, ipsius civitatis Episcopo, offi-

(*a*) Surius sic effert Titulum hujusce Vitae: *Vita S. Maurilii Episcopi Andegavensis: ejus Authorem duo ms. codices non habebant: sed cum constet ex Trithemio, Fortunatum ejus B. viri vitam scripsisse, & stylus consentiat, Fortunatum esse Authorem, non facile quisquam negaverit.*

(*b*) Andegavum Civitas Galliarum est, Andensis Provinciae Metropolis, finitima Turonibus, & Ducatui Bituricensi. Vicina Oceano est, atque a Ligeri, notissimo flumine Galliae, alluitur.

(*c*) De hoc Monasterio S. Martini, quod Mediolani extruxit, mentionem facit Sev. Sulpitius in libro de Vita ejusdem c. 4.

(*d*) S. Hilarius, Arianorum opera, in exilium pulsus est post Synodum Beterren. an. 356.: quo acto in exilium S. Martinus venit Mediolanum, nec tamen diu mansit ea in urbe, ab Auxentio, Ariano Episcopo exagitatus, ac deturbatus de suo domicilio. Hilarium deinde sequutus est, reducem ex suo exilio, cum ipse quatuor solum annos in Phrygia exul mansisset, uti testatur. Sev. Sulp. Hist. l. 2. Si ergo S. Maurilius puer, ac pene infans a B. Martino Tur. litteras edoctus est, ut hoc loco narratur, non is ad an. 327. natus est, ut volunt Bollandistae, sed ad an. 345. vel supra.

Quod vero is Lector jam ordinatus a B. Ambrosio, *Martinum sub Juliano expetiisse* dicitur, & ab eo sacris Ordinibus initiatus fuisse, haec inter se nullo modo conciliari possunt: nisi *Juliani* nomen pro *Valentiniano* irrepsisse dicamus. Julianus quippe Augustus ante obiit, quam Ambrosius, Mediolanensis Episcopus crearetur. Ejus quippe mors refertur ad an. 363., cum Ambrosius non ante an. 374. sedem Mediolanensis Ecclesiae sit adeptus. Magnobodus quidem in Vita S. Maurilii, sub Juliano in dica-

officium Lectoris accepit. Interea patre ejus, qui totam Hesperiam (a) pene regebat, defuncto, secundum praeceptum Evangelicum, relicta matre, omniumque rerum suarum cupiditate habendi, sub * Juliano tunc Caesare, Martinum, qui tunc Turonicam regebat Metropolim, expetiit, & tandiu cum eodem moratus est, divinis occupatus officiis, usque dum caeteros ecclesiasticos gradus, gratiamqne sacerdotii invitus, Martino cogente, susciperet. Adepto itaque sacerdotii honore, arctiorem, quam inter Monachos, ducere diligens vitam, ut solus solum liberius (b) Dominum sequi valeret, Martini admodum doctrinis eruditus, & aeque benedictionibus roboratus sese invicem osculantes & multum flentes, ab eodem ipso nolente discessit, & Andegavorum aggressus est urbem. Audiens autem haud longe ab ipsa super Ligerim fluvium in villa quadam fanum (c) fore antiquissimum, diversis idolorum culturis dedicatum, ibidem advenit. Videns autem quod humana virtute non posset evelli, ad Dominum mente conversus, orabat, ut ipse fanum, ubi diversis erroribus mentes fraudabantur humanae, quod ipse non poterat, destrueret. Mox ergo divinitus ignis, e coelo demissus; quicquid simulacrorum & immunditiae ibidem reperit, sub momenti hora consumpsit. Eliminata igitur omni spurcitia, honorabilem Christi fundavit Ecclesiam, ipsamque postmodum fore vicum instituit. Ibi bissenis degens (d) annis, multis se jejuniis & orationibus sedule Domino mancipabat: ubi etiam virtutibus multis claruit.

Mat. 19.
Est mendum librarii legendum fortassis, * *Valentiniano*.
a
b
c
Fanum daemonum divinitus concremat.
d

2. Nam in praedio, quod Pontiacense (e) vocatur, erat vir quidam, Saturnus nomine, quem ex utero matris suae ambas manus aridas

e

Gallias profectum scribit, jam Lectorem ordinatum: sed reticet, quod a B. Ambrosio illum in gradum fuerit adscitus.

(a) Auctor Apologiae adversus Launoyum, pro S. Renato editae, nomine Hesperiae non totam Italiam; sed Galliam Cisalpinam putat indicari: referente Bol.

(b) Magnobodus narrat, S. Maurilium, amore solitudinis, a Martino Turonensi secessisse.

(c) Idem hoc fanum in Territorio Andegavensi refert fuisse, in loco, qui nominatur *Calonna* super littus Ligeris. Porro vicus ille (uti notant Bollandistae) est in Andensi Comitatu, quatuor circiter milliaribus ab Andegavo distans.

(d) Launoyus ponit S. Maurilium annos 40. eo in vico habitasse, antequam Episcopus crearetur; sed ei non assentimur, ut alibi ostendere conabimur. Si illud concedatur, quod opinatur Launoyus, tota fere corruit de B. Maurilio historiae series, ac veritas. Magnobodus, nullam facit mentionem de tempore, quo S. Maurilius eo se in loco tenuit: solummodo tandiu asserens ibi mansisse, *quoad onus Episcopatus accepit*.

(e) In vita a Magnobodo scripta legitur *Pociacense*. Bollandistae suspicantur *Podium Andegavense* hic indicari: „ Gal„ liae in Andegavensi provincia oppidu„ lum,

aridas habentem, in hanc vitam natura produxerat. Qui dum eleemosynis sustentatus, ad plenam pervenisset aetatem, quadam nocte per visum admonitus, audivit vocem dicentem sibi: Vade ad virum Maurilium, & deprecare ipsum, ut signum sanctae Crucis super manus tuas faciat: & statim sanaberis. Expergefactus, cucurrit ad virum Dei: provolutusque pedibus ejus, totus infusus lachrymis, suppliciter deprecabatur, ut sibi manum imponeret, exponens illi visionem. Tunc beatus Maurilius tota die & tota nocte jejunans, & in precibus solo prostratus perseverans, pro aegroto fideliter precabatur. Mane autem sequenti Crucis signum super manus infirmi deposuit, & extemplo sanas reddidit.

Nota de signo S. Crucis miraculum.

Daemoniaca caeca signo Crucis sanatur.

3. Non multo post tempore, mulier quaedam Nannetensis incola, male a daemonio vexabatur, quam toto corpore debilem, sed & caecam, lumine privato, reddidit. Quae geminis vincta catenis, a fidelibus ad virum Dei deducta est. Altera vero die, ubi in eam sanctus sua lumina direxit, mox illam daemonium deseruit. Tunc Crucis signo lumen reddidit, & quae catenis vincta, ad beati viri deducta fuerat Ecclesiam, libera & incolumis repedavit ad propria.

Ictum viperae morsu signo Crucis sanat.

4. Sub ipso fere tempore, dum quidam pastores in eadem regione Dominorum suorum pecora pascerent & vigilarent, eorum unus dum noctu pecora custodiret, mordetur a vipera. Cujus virus se repente per omnes pueri venas infudit, & totum hominem in tumorem convertit. De quo cum nihil aliud praestolaretur, nisi interitus, quia jam semivivus jacebat extensus: tunc caeteri pastores fide commoniti, praesentiae deferunt confessoris. Tunc sanctus oculos ad coelum erigens, universa pueri membra signavit, & in ipso vulnusculo, per quod viperae virus influxerat, de propria saliva (a) signum Crucis impressit. Statimque ex omnibus corporis partibus revocatum virus, cucurrit ad ipsum, per quem se immiserat locum, & integrae sanitati redditus est puer.

5. Quae-

„ lum, tribus a Salmurio in meridiem „ miliaribus, & octo Andegavo dissitum„. Gregorius Turonensis in lib. de Vitis Patrum cap. 18. Pontiacum memorat in finibus Bituricum: ubi Monasterium a S. Urso Abbate constructum fuisse narrat. Difficile sane est certo definire: quo in loco esset hoc situm, quod hic Pontiacense appellatur.

(a) Magnobodus narrat S. Maurilium infudisse salivam in os pueri, atque hinc illum sanitatem consequutum. Simile fere huic miraculum a S. Martino Tur. editum legitur in ejus Vita a Fort. scripta, lib. 3.

5. Quaedam Andegavensis territorii matrona, vinculo conjugali nexa, ex tempore suae copulationis sterilis permanebat. Quae dum pro adipiscenda prole Dominum deprecaretur assidue, & nequaquam votum suum obtinere valeret, ac procederet matura in annos desperationis* adepturae jam prolis, ad beatum virum se tota convertit, ut quod ipsa non merebatur, ille apud Dominum suis meritis obtineret. Et, si suis precibus filium seni foeminae impetrare potuisset, ipsum se Domino oblaturam, ei perpetuo serviturum, tota fide ac voto pollicebatur. Intuens autem vir beatus mulieris fidem, ac lachymas, Dominum pro ea deprecaturus accessit. Exaudivitque Dominus virum sanctum, & deprecanti foeminae conceptum dedit & partum. Quem (a) illa, sicut promiserat, Domino consecravit habendum.

* Pro *Adipiscendae*.

Sterilis parit ad ejus preces.

a

6. Non longe a vico Calonnae, quem vir beatus incolebat, erat quidam collis Praesciacus nomine, diversis idolorum titulis decoratus. Maurilius vero dolens illam longius manere superstitionem, ubi diversarum credebat inesse perditionem*: quadam die, adhibitis secum paucis fidelibus viris, perrexit ad locum. Cumque pervenisset ad idolum, ut illud everteret, daemonia, quae ibi latebant, clamare coeperunt, dicentia: quid nos & hic, Maurili, persequeris? In his regionibus nullus est locus, quo te evadere valeamus. Illico autem in adversum signo sanctae Crucis opposito, daemonia repente, elevato magno rugitu, non sine immenso foetore fugerunt. Ille autem omnium idolorum simulacra coadunari praecepit, & ignibus ea concremans, in favillam redegit. Deinde mundans diligentius locum, ibidem honorabile Monasterium statuit: quod ad gloriam Christi, & laudem nunc usque permanet confessoris.

* f. Adden. *animarum*.

Fugantur daemones signo Crucis.

Condit Monasterium vir sanctus.

7. Monachus quidam, Clemens nomine, per tres jugiter annos quaternis febribus urebatur. Atterebat enim nimium aestus cum frigore, & erat ei horror cibi, quoniam defecerat virtus stomachi. Cumque tali dolore deficeret, jamque de vita desperaret, amicorum monitu ad beatum virum se transferri praecepit. Qui ut ejus praesentiam videre promeruit, eulogias (b) salutis sibi dari ab eodem fideliter postulavit. Quas dum sanctus sanctificatas ex more porrigeret, languor ut fumus evanuit: moxque omni virtute roboratus sanus ad propria remeavit.

b

Pellit quartanam febrem.

8. Pro-

(a) Narrat Magnobodus hunc postea successisse ipsi Maurilio in sede Andegavensi: atque adeo non alius hic fuit, quam S. Renatus, de quo postea erit sermo.

(b) De Eulogiis vide quae adnotavimus ad c. 12. l. 11. Op. Fortunat.

* Vox corrupta. Surias adnotat *Italos*: an *servos* legendum?

8. Proximis sane exinde diebus, dum negociatores inter diversas mercium copias, * scucos utriusque sexus juvenes venales haberent, & cum eisdem ad Hispaniam tenderent, per Calonnae praedium iter agebant. Praetereuntibus autem secus aedem beati viri unus eorum, qui venundandi ducebantur, magno prosiliens impetu, Ecclesiam ingressus est: & provolutus cum lachrymis pedibus confessoris, orabat, ut suis precibus aut preciis sese pro Dei amore redimeret, secumque retineret, qui furtim de propria captivatus patria, vendendus duceretur in alienam. Cujus verbis & fletibus suum patrioticum recognoscens, commotus pia mente sacerdos, sine mora pro captivo ipsius Domino supplicaturus egreditur. Sed cum Dominus ipsius summa obstinatione id fieri posse negaret, innuit suis, ut ipsum de Ecclesia velociter extraherent. Caedentibus autem ministris, vimque facientibus, ac Domini sui praeceptum exequentibus, immensis captivus clamare coepit vocibus: Miserere & succurre, serve Dei, quem devotus liberandus expetii. Sacerdos vero flexis solo paululum genibus, elevatisque in coelum manibus, inquit: Domine Deus omnipotens, qui in angustia constitutis, & de tua misericordia vere confidentibus succurris, subveni huic captivo, pro quo te supplex exoro. Ad hanc vocem tanta vis febrium Dominum ipsius arripuit, ut antequam poenitere succurreret, spiritum exhalaret (*a*). Tunc tanta formidine caeteri percelluntur, metuentes, ne sese vivos terra absorberet, ut unanimes expeterent sacerdotem, flebiliter: expostulantes, quatenus & sibi indulgentiam, & defuncto, suis meritis, acquireret vitam. Vir vero beatus nimium metuens, ne ipse occasio & causa illius esset perditionis, prostratus terrae immensis singultibus invocat Christum, ut defuncto redderet animam. Nec antea surrexit a solo, donec & defuncto vitam, & captivo acquireret libertatem. Negociatores denique, ut retroacta praesumptio indulgeretur, multis donariis ipsum honoraverunt locum: quae prope omnia beatus vir in usus pauperum deputavit.

Confugit ad virum Dei captivus quidam.

Precibus a Deo obtinet captivi missionem *a*

Excitat defunctum.

b 9. Nimirum praeterea, ut necessitudo cogit humana, navis (*b*) Argo haud modica, mercibus referta per Ligerim vehebatur. Quae contra Calonnam cum ascenderet, subito turbato cum flamine ponto, navis in vertiginem rotabatur: frangitur antenna, & nunc prora

(*a*) Magnobodus Dominum servi non emortuum fuisse narrat, sed ita aegrotasse, ut morti esset proximus: atque ex precibus S. Maurilii vitam impetrasse.

(*b*) Magnobodus plurali nomine *naves*, exprimit.

prora ſubrigitur elevata in fluctus, nunc puppis deprimitur inter undarum hiatus. Victi ergo nautae, tantaeque tempeſtatis timore perterriti, de praeſenti jam deſperantes ſalute, omnia navis armamenta jecerunt in litus, ſolum praeſtolantes interitum. Tum repente immenſis vocibus clamare coeperunt, dicentes: Miſerere, vir Chriſti, Maurili: ſuccurre noſtro naufragio, potes enim obtinere a Chriſto, qui vitam acquiſiſti defuncto. Ad quorum voces exurgens ab oratione Maurilius, feſtine cucurrit ad litus, & elevato in adverſum Crucis ſigno, imperat procellae, ne ſaeviret. Cedunt mox depoſito rigore ſpiramina: tumeſcentes undae vertuntur in aequora, ſubſequiturque ſerena tranquillitas, illaeſique nautae ad portum optatum feliciter pervenerunt.

Signo Crucis ſedat tempeſtatem & multos a morte ſervat.

10. Erat familiare beato viro, ut nunc Eccleſias, nunc infirmos tanquam verbi Dei fideliſſimus diſpenſator circumiret. Et ne ultra modum fatigatus deficeret, habebat humilis ſeſſor aſellum, quo ſaepius utebatur. Quem nocturnis latro temporibus furari non metuit. Sed infelix, dum furatur aſellum, arripitur a daemonio, & ſic devians, per totam noctem illuditur vagabundus. Mane autem reddito, ante fores beati viri, * exſenſis ipſe adſuit cum aſello, crimen, quod commiſerat invitus, confitetur. Deinde arreptus a daemonio, fugere nititur, ne curetur. Sed vir beatus furioſum per exorciſmi gratiam prius a daemone liberavit, & poſt a crimine, recepto aſino, abſolvit. Et quia neceſſitate coeperat furari, non vitio, tres inſuper illi aureos dedit, ac dimiſit.

* Exſenſis *pro* amente.

Sedat daemoniacum.

11. Matrona quaedam nobilis, praedives, ſenatorio ex genere oriunda, Amelia nomine, gravi coeperat incommodo urgeri. Quod cum per duodecim annos pertuliſſet, omneſque res ſuas in medicorum artes expenderet, nullum incolumitatis remedium aſſequi merebatur: & quanto curioſius totum artis ſuae ingenium in illam impendere ſtuduiſſent, tanto ſemper deterius incommodo gravabatur. Cum autem de ejus ſanitate deſperantes, parentes de ſolis ſepulturae neceſſariis admonerent, ait illa amicis: Ite, currite quantocyus ab beatum virum Maurilium: & ſi obtinere potueritis, ut ab illo merear viſitari, confido quod per ipſum reſtituar ſanitati. Tunc parentes, ac amici perpete curſu pro foemina beatum virum adierunt, piis precibus poſtulantes, ut aegrotam ſua miseratione viſitaret. Ille ubi hoc audivit, reminiſcens illud dicentis Domini: Infirmus fui, & viſitaſtis me: ſtatim proficiſcitur cum eiſdem. Veniens autem in domum, more ſuo prius proſtravit ſe ad orationem. Deinde benedicti olei liquore mulieris membra per-

Mat. 25.

Oleo benedicto ſanat a medicis deſperatam.

perunxit: quae ſtatim omnino incolumis ſurrexit.

Fit Andegavenſis Pontifex.

12. Interea dum talibus beatus vir in vico Calonnae floreret meritis & virtutibus, urbs Andegava proprio (a) paſtore viduatur. Tunc plebs urbana & univerſa nobilitas, collectis etiam undique ſacerdotibus, in unum venere conſilium, conquirentes, quis eorum ſubſtitui deberet in Pontificale miniſterium. Sed revera aut nobilitatis ventoſo favore, aut pecuniis ſubrogati ad tanti culminis dignitatem, quidam alios praeferebant: ideoque in unum non valebant venire decretum; eo quod ſcriptum eſt: quod non eſt ex Deo conſilium, non poterit unquam ſtabiliri, ſed ſolvi. *Act. 5.* Dum ergo haec invicem volverent, nec definire valerent, ſubito ſanctiſſimum Turonicae ſedis Archiepiſcopum nunciatur adeſſe Martinum. Hujus dum pene omnes ſententiam praeſtolarentur, ait: Viri fratres, audite & attendite conſilium bonum. Quia Deo vobis electus eſt Pontifex, ipſum ſuſcipite ſacerdotem. Sane Maurilius Calonnenſis Eccleſiae Presbyter, erit Pontifex veſter. Quod audientes, mirati ſunt: ſed quia Maurilii jam noverant virtutes & merita, poſtpoſita jam priori ignorantia, ſtatim pari mente ac voto in unam venere ſententiam: acceptoque Domini Archiepiſcopi praecepto, celerrime dirigunt ad virum Dei: quem, * ſi Epiſcopi authoritate, de propria raptum Eccleſia, Martini praeſentiae nolentem ſiſtunt. ** f. Ex.* Qui dum cum B. Martino Eccleſiam ingrederetur, ſtatim ad declaranda tanti ſacerdotis merita, niveo candore columba divinitus elapſa, ſuper caput ipſius deſcendit ac ſedit. Quod videntes multi, unanimes una voce conclamaverunt: Maurilium Epiſcopatu digniſſimum, non ab hominibus tantum, ſed ab omnipotente electum & demonſtratum. *Invitus rapitur ad Andegavenſem Epiſcopatum.* Tunc Maurilius miraculo, ac precibus victus implens praeceptum, ſuſcepit ſacerdotium. Nam, ut multi videre meruerunt, quoties beatus Martinus ad ſacram conſecrandi ſacerdotis benedictionem ſuper caput ejus extendiſſet manum, ſemper ei praefata aditum dabat columba. Sicque B. Maurilio Pontifice conſtituto, & B. Martino ad propriam ſedem regreſſo, ſanctus Martinus referre ſolitus erat, quod ad benedicendum ſanctum Maurilium Pontificem in columbae ſpecie non ſolum Spiritus Sanctus, ſed etiam adfuerit Angelorum exercitus. *Nota de eo teſtimonium S. Martini ipſum conſecrantis Epiſcopum.*

Ingentia edit miracula.

13. Ordinato itaque ad cuſtodiam Chriſti ovium Maurilio Pontifice, tanta in eo Domini gratia rutilabat, ut non minora per eum, quam dudum per Apoſtolos ſigna & miracula fierent. Nam tantum verbis daemones effugabat, aegrotos ſola oratione curabat,

(a) Hunc fuiſſe Proſperum conſtat ex Andegavenſium Epiſcoporum catalogis.

bat, caecis ſigno Crucis viſum reddedat, paralyticos ad priſtinam ſanitatem medicante merito revocabat. Sunt etiam ejus plurima miracula alia: quae licet ſcripta non inveniantur, tamen quia vera ſunt, deficere non poſſunt, ſed multorum ore celebrantur. Talibus igitur vir Dei Apoſtolica ſimplicitate redimitus, cordiſque puritate perlucidus, ſine intermiſſione pro ſibi commiſſo Chriſti grege, in vigiliis & orationibus atque jejuniis totum ſe Domino mancipabat: ut antiquus hoſtis diabolus Eccleſiam nullam ex ſibi creditis ovibus tentando poſſet laedere, aut auferre.

14. Proximo autem poſt acceptam Epiſcopii dignitatem tempore, dum de baſilica beati Petri egrederetur, ubi pervigil in oratione totam noctem inſomnem duxerat, obvium habuit quendam caecum, ex utero matris ſuae carentem lumine. Quod cum ſibi a Domino tribui per merita beati Maurilii fideliter poſtularet, beatus Antiſtes pauliſper erubuit: ſed cum ſuper oculos ipſius ſignum ſanctae Crucis imprimeret, erumpente mox ſanguine cum dolore, lumen habere promeruit. Tum homo ipſe pro amore beati Maurilii, eidem beati Petri traditus baſilicae, quandiu in reliquum advixit, fideliter ſervivit.

Signo Crucis curat caecum.

15. Sequenti die beato Maurilio Epiſcopo in eadem beati Petri baſilica ſanctam ſolemnitatem celebrante, advenit cum moriente puero matrona, cui quondam ſterili eundem, ut naſceretur, ante Epiſcopatum apud Dominum ſuis meritis obtinuerat: poſtulans, ut filio ſuo, quem Domino habendum obtulerat, manuum ſuarum impoſitione Spiritum Sanctum daret, antequam obiret. Sed remorante in ſancta corporis & ſanguinis Chriſti conſecratione paululum praeſule, puer exceſſit. Expleto autem ſanctae ſolemnitatis myſterio, & obitu pueri, qui abſque chriſmatis dono exceſſerat, praecognito, totum id ſuae deſitudini deputavit, lachrymis multo tempore irremediabilibus ſuae culpam lugens inobedientiae. Cui cum nec iſta ſufficerent, diu multumque quid ageret, ſecum animo colluctante, tandem reperit, quod inter concives tantae negligentiae piaculum plene expiari nequiret, niſi ſingularis elapſus patriam civeſque relinqueret. Tali igitur reperto conſilio, occulte ſemetipſum exinde eripuit (*a*), ex ſanctorum reliquiis, quibus Eccleſia Andegavenſis decorabatur, ſecum claves deportans. Cum autem perveniſſet ad mare, divina providentia, qui manebat in litore, diem tranſitus ſui exaravit in lapide: ſicque aſcenſa puppi, in-

Nota, de ſacramento Confirmationis omiſſo quantum dolet vir ſanctus?

Clam ſe ſubducit ab Epiſcopatu.

a

X 2 cho-

(*a*) De hac fuga ne verbum quidem Magnobodus.

choati itineris coepit maturator exiſtere. Cumque proceſſiſſet in altum, & quare claves (a) reliquiarum ſecum detulerit, cogitaret, inſidiante humani generis inimico, ut dolorem ſancto viro ſuper dolorem imponeret, repente claves de manibus elapſae ſubmerguntur in aequore. Tunc cum lachrymis id fertur exclamaſſe Maurilius, quod poſtea probavit eventus: niſi has iterum, inquit, claves videre meruero, patriam urbemque nunquam repetam, quam effugio. Tranſmiſſo igitur mari, quo, quis eſſet, abſcondere potuiſſet, mutato habitu, uni regionis principum adhaeſit. profeſſus ſe hortulanum fore, quatenus corpus proprio labore caſtigaret. Qui cum tali proficeret miniſterio, tantam copiam ejus meritis Dominus oleribus dabat, ut omnibus, quibuſcumque neceſſe fuerat, ex eiſdem ſufficienter miniſtraret, & tamen olera numquam deficerent. Unde perpluribus placebat & bene ab omnibus amabatur.

Fit Principis cujuſdam hortulanus.

16. Interea plebs Andegavorum, coelitus ſibi quondam commiſſo viduata paſtore, non minimo pavore percellitur, crebriſque viſionibus minatur, perſaepe etiam admonetur, uti proprium paſtorem circumquaque perquirerent, & niſi Maurilius inventus ſuae redderetur Eccleſiae, urbem Andegavam celerius fore ſubvertendam. Unde ejuſdem regionis tota nobilitas, ſed & vulgaris immenſitas, collatione facta, in unum venere decretum, eligentes, e concivibus quatuor diffuſae virtutis & fidei viros. Quibus, qui neceſſarii ad tanti itineris erant ſupplenda negocia, ſumptibus ex voto collatis, praecipiunt, ne unquam reverterentur, niſi prius proprium inveniſſent patronum. Qui functi legatione, urbes oppidaque & vicos omnes praeterlegunt, omnique fere Europa circumita, ſeptimo tandem anno in partes Galliae revertentes, & minime, quem quaerebant, invento, divino ductu ad portum Oceani maris, qui in Brittannia manet minori, pervenerunt, quatenus cis mare quem invenire non poterant, trans mare quaerere niterentur. Praeſtolantes igitur navem, cum qua coeptum explere valerent obſequium, dum reſiderent in litore, ſcriptum, quod ſupra diximus, invenerunt in ſilice: Hic tranſiit Maurilius Andegavorum Epiſcopus. De tam evidenti igitur alacres effecti indicio, trans pontum abiere

Eccleſiae Andegavenſi mala futura portenduntur, niſi Maurilius ad ſedem ſuam rediiſſet.

Septem annis tota fere Europa ipſe perquiritur.

(a) Magnobodus totam hanc hiſtoriam de fuga S. Maurilii, de amiſſis clavibus, ac multo poſt tempore in piſcis viſceribus inventis, de eodem S. Maurilio in domo Regis invento, apud quem hortulani munere fungebatur, de Renato puero, poſt annos ſeptem, ex quo deceſſerat, ad vitam revocato, praetermittit, ac ne verbum quidem de his facit.

re securi. Cumque in medio tranquilli aequoris mari essent, ecce repente emersus e gurgite piscis immanis, prosilivit in navim. De quo cum Deo gratias retulissent, ipsumque piscem exenterare coepissent, Reliquiarum claves, quas Maurilius in mare perdiderat, in piscis jecore repererunt. Quas recognoscentes, nimium mirantes turbabantur attoniti, metuentes ne cum ipsis Maurilius naufragium passus, hominem exisset. Demissis igitur de navi anchoris, in hoc stantes, ut de mari reverterentur, asserentibus nautis, Maurilium esse defunctum: singuli sequenti nocte unum eundemque visum, Domino tribuente, viderunt, in quo dictum est eis: nolite metuere, nec revertamini de itinere, coeptum maturate negocium: procul dubio diu quaesitum vestrum invenietis desiderium. Mane autem reddito, quid singuli viderant, invicem referebant. Unde admodum roborati, iter, quod ceperant, avidius peragebant. Unde factum est, ut Angelico ductu ad domum principis, cum quo Maurilius habitabat, recto itinere ducerentur. Ingressi autem, illico vocari Maurilium, ut cum oleribus, quibus rex uti consueverat, accurreret, audierunt. Oculorum autem aciem in partem, qua illum inclamari audierant, dirigunt, nec mora cum oleribus accurrere Maurilium conspexerunt. Quem ut cognovissent, prostrati pedibus ipsius, cum magno fletu rogabant, ut propriae subveniret Ecclesiae atque civitati. Ad quorum fletum cum se negare non posset, obstupefactus, cum lachrymis repugnare coepit obnixius, dicens: Voto memet, ac juramento constrinxi, numquam in patriam reversurum, nisi claves videre mererer iterum, quas amisi. Quas statim exhibentes, quicquid in mari viderant vel pertulerant, ex ordine referebant. Statim haec fama pervolat, ipsumque sollicitat regem. Mirantur cuncti, & quem ut hortulanum habuerant, nunc ut beatissimum praesulem venerantes adorant, multis eum muneribus honorare certantes. Tunc Maurilius tot precibus, ut regrederetur, & miraculis victus, dum solicitior cunctaretur, & vigiliis atque orationibus insomnem ducere sequentem disponeret noctem, tandem fatigatus, paululum obdormiens, vidit Angelum dicentem sibi: Surge Maurili, & populorum te requirentium exequere votum. Ecce enim tuis precibus & meritis tibi commissas servavit Domines oves, pro quibus rogasti, & insuper reddidit tibi puerum, quem diutius plorans quaesisti. Quid multis? Mane reddito, concurrentibus undique populis, cum magno honore ducitur ad navem, & traductus, non minori gloria excipitur a patria propria. Taliterque propriam regressus ad urbem, nimirum expectantibus turbis,

Viderem stupendam.

Tandem invenitur vir beatus.

Nota hic, lector, divinam providentiam.

turbis, de Domini promiſſione ſecurus, venit ad pueri tumulum. Quo raſtris diſcooperto, invocat diutiſſime planctibus Chriſtum. Tandem autem expleta cum lachrymis oratione, utrique conſurgunt, Maurilius de oratione, & puer de morte. Quem ſeptiformis ſpiritus gratia conſecratum, ex eventu vocavit Renatum: qui divinis cultibus illico mancipatus, & a beato Maurilio diligenter eruditus, tantis promeruit florere virtutibus, ut poſt Maurilium pontificalem Andegavenſis Eccleſiae cathedram poſthumus ſortiretur & haeres. Quod ſi quis fortaſſis aeſtimaverit fabuloſum, Andegavam recurrat ad urbem. Ibi enim inveniet precioſiſſimum confeſſorum Chriſti Maurilium immenſis virtutibus florentem, & nec minus Renatum antiſtitem, ſucceſſorem ipſius, miraculis coruſcantem.

Ecce rem, profecto ſtupendam, de puero tot annis mortuo ad vitam revocato.

Idem reſuſcitatus ſuccedit Maurilio in Epiſcopatu.

17. Sanctiſſimo igitur ſacerdotum Maurilio, propriae ſedi reſtituto, quid proximis adhuc exinde diebus contigerit, dicamus. Vir quidam avarus, inſtigatus cupiditate, arrepta ſecuri, die Dominica, avidus operator extiterat. Quem, ſecuris manubrio manibus inhaerente, ultio ſtatim divina ſubſecuta eſt. Idem tamen cogentibus doloribus, poſt menſes quinque Maurilium expetens, ſuae ordinem culpae flebiliter confitebatur. Cujus cum vir beatus poenitudinem vidiſſet, commotus ſpiritu, dolere coepit. Sed cum ſanctus Maurilius manubrium tetigiſſet ſecuris, illico laxatis nervis & erectis digitis, omnique fugato dolore, manus integre reformantur, & ſoſpes cum gaudio eſt regreſſus.

Miraculum.

18. Alter quidam, Belgicus nomine, primo die Paſchae proprias ſegetes ſervis propriis temerario jure mundare praeceperat. Mancipia autem cum reniti coepiſſent, ac dicere, contra authoritatem fore, ut tali die opera agerentur ſervilia, Dominus eorum, ut id agerent, invitos coegit. Sed cum ſegetes ingreſſi, lolia, & quaecumque inutilia ſarrire tentaſſent, mox Belgicus oculorum caecitate percuſſus, caepta deſererent, immenſis vocibus clamabat invitus. Cum autem per tres annos in ea caecitate permanſiſſet, dum beatum Maurilium pro commiſſi ſibi populi ſalvatione, ut Epiſcopis moris eſt, vicos ac villas circuiſſe audiſſet, cogentibus continuis doloribus, ſedulus ac devotus expetebat, ut ei vel veſtimentum tangere ſacerdotis concederetur, confidens per hoc ſe poſſe ſtatim ſanari. Quod cum praeparantibus amicis tangere meruiſſet, mox merito ſacerdotis lumen amiſſum recipere meruit.

Poena violantis Paſchae ſacratiſſimum diem.

Caecus recepit viſum ad tactum veſtis ejus.

19. In pago, cui nomen eſt Commonia, erat rupes quaedam excelſa, diverſarum arborum generibus nemoroſa, ad quam non toto

toto adhuc paganorum ritu discusso, stultorum turba conveniebat, sacrorum suorum solemnia anniversario ordine celebrare, Ubi per septem dies epulando & choros ducendo, atque debacchando, solemnia sua quasi jure debito persolvebant. Sed quod fieri in vino plerumque & epulis solet, orta seditione, multi vulnerabantur, nonnulli etiam de more ibi jugulabantur. Et idipsum cum accidisset, inevitabili fato fieri proclamabant. Quod ubi Maurilius comperit, nec mora, cum religiosis quibusdam fratribus ad locum perrexit. Ubi cum jejunio & oratione una nocte pervigilasset, gallorum cantu tantus foetor de loco surrexit, ut vix vir beatus ibidem habitare cum suis posset. Mane autem reddito, etiam qui superstitionem loci illius antea servabant, intelligentes se divina virtute perterritos, ne Episcopo repugnarent, ipsi cum eodem omne nemus succidere & igni concremare festinabant. Ita autem per ignem mundato loco aedificavit ibi statim in honore Beatae Mariae genitricis Christi Basilicam: & locus ille, qui ante rupes vel lucus Martis appellabatur, Castrum petrae nomen accepit.

Superstitiosum nemus succidit.

20. Accidit iisdem diebus, ut beatus Maurilius inter quosdam discordes ob reformandam pacem Cenomannicam (a) vocaretur ad urbem. Quo cum sine mora venisset, &, pace inter discordes restituta, regredi coepisset, antequam ad pontem Leugae pervenisset, incolae loci illius, ut benedictionibus praesulis firmari mererentur, ejus adventum devotius praestolabantur. Inter quos parentes cujusdam pueri filium suum nimia infirmitate ex tempore infantiae gravatum, secus viam, per quam transitum Episcopi fore cognoverant, posuerunt, dicentes: Poterit, si voluerit, nostri infantuli obtinere salutem, qui mortuo puero vitam obtinuit etiam post sepulchrum. Erat namque puer ille tam gravi infirmitatis dolore constrictus, & omnium membrorum contractis nervis, quasi in circulum involutus, ita ut glomeris rotulam potius imitari cerneretur, quam hominis formam. Adveniente autem Episcopo, inter benedictionis flagitationem cuncti catervatim ad pedes ejus ruentes, orabant, ut infirmi pueri pietatis studio misereretur. Coactus ergo precibus, prostravit se statim in oratione cum lachrymis: nec antea ab oratione surrexit, donec distortis tibiis, coepissent se singula pueri membra distendere. Tunc surgens ab oratione, apprehensaque manu pueri, extemplo incolumem

S. Maurilii studium in pace concilianda.

Misere contractus puer sanatur.

(a) *Cenomanica* „ urbs Galliae perampla, & provinciae cognominis caput. Sita „ est ad Sartam fluvium, ubi recipit Huisnam „. Boll.

a lumem reddidit parentibus: ficque beatus Maurilius iter, quod coeperat, explicavit. Cum autem ad portum Lidi (*a*) fluminis perveniſſet, nullam ibidem navim reperit, ſed omnes ex parte altera tenebantur. Nec etiam nauta parebat, qui navigium adduceret. Qui dum praeſtolaretur, & nemo eſſet, qui tranſduceret, repente omnes carinae, divina juſſione ſemotae a litore, ad obſequium praeſulis in partem alteram deducuntur. Unde cum omnipotenti Deo gratias retuliſſet, ingreſſi naves, Deo ſolo gubernatore, ac abſque humanorum nautarum adminiculo tranſierunt. Veruntamen nautis, qui accurrerant, quaſi ſi illorum labore tranſiſſet, naulum non expetitus dari praecepit.

Nota ingens miraculum.

21. Villam quandam Geriacum nomine, ad alimenta captivorum, viduarum, pupillorum, nec non ſubſidia Clericorum ac pauperum profuturam, vir beatus ex rebus Eccleſiae comparaverat. Quam dum quadam die, ut ibidem quiddam operis faceret, cum b fratribus circumiret, repente cornupeta (*b*) vitula, inſtinctu daemonis acta, cum ingenti mugitu, ac torvis furibunda luminibus, in eum rotatim cum magno impetu accurrebat. Contra quam cum beatus Epiſcopus ſignum Crucis opponeret, mox diabolus de capite ejus in ſpecie corvi egrediens, evolavit, & ſubito ſicut fumus evanuit. Multi enim fidelium, qui comitabantur cum eo, oculis haec corporeis videre meruerunt. Bucula vero gregi ſuo ſtatim mitior ſe ove immiſcuit, & deinceps neminem laeſit.

Signo Crucis pellit daemonem.

c 22. Quadam die, cum per Medianae (*c*) fluvium navali ſubvectione in Ligeris alveo ſecure deſcenderet Maurilius, jejunio fatigatus & oratione, in navis puppi paululum obdormierat: cum ſubito, humani generis inſidiante inimico coeperunt gurgitis intumeſcere fluctus: ita ut cadentibus deſuper lymphis, ſubmergi navis autumaretur in undis. Tunc diſcipuli timore perterriti, excitaverunt eum, dicentes: Exurge quantocius, & ſuccurre in ſupre-

(*a*) „ Ledus eſt Galliae Narbonenſis „ amnis, quem lingua ſua *le Lez* nuncu„ pant: ſed dubium non eſt, quin hic „ ſignificetur Laedus, Galliae *le Loir*. „ Fluvius hic in Perticenſi Provincia „ ortus, Carnutenſem Belſiae tractum „ defluit: dein varia alluit loca, & „ tandem paullo ſupra Andegavum in Sar„ tam amnem ſe exonerat„. Boll.

(*b*) Simile a Martino Turonenſi factum legitur ejus in Vita lib. 3. apud Fortunatum.

(*c*) „Fluvius Galliae linguâ ſuâ *le Mayne* „ dictus. In Normanniae limite ortus, „ per Cenomanos fluens, Meduanam „ urbem, & Lavallium rigat. Supra „ Andegavum auctus Sarta, & Laedo „ fluminibus, in Ligerim ſe exonerat„. Boll.

premae mortis naufragio conſtitutis. Expergefactus autem, illis clementius ait: quid me quaeritis? vos fratres ſatisfacere poteratis. Tunc accepta, quae benedicti liquoris erat vaſculum, ampulla, mox ut oleum cum oratione & ſigno Crucis in gurgitem reſperſit, illa ſaeviens tempeſtatis procella, temperatis flatibus, extemplo ceſſavit. Laeti ergo & incolumes pervenerunt ad portum.

Sacro oleo & ſigno Crucis ſedat tempeſtatem.

23. Adoleſcens quidam cathecumenus de numero Eccleſiae ſibi commiſſae, abſente Maurilio, tam vehementem febrem incurrerat, ut antequam ſacri fontis baptiſmate regenerari potuiſſet, ſpiritum (*a*) exhalaret. Nec mora, parentes ipſius non ſine immenſis lachrymis, dum locus funeri pararetur, eum ad Eccleſiam detulerunt, cum ſubito beatus Maurilius adeſſe nunciatur. Qui comperto, quod ſine baptiſmatis remedio, ultimo fungeretur officio, ingemuit. Tunc ſentiens per ſpiritum ſibi adeſſe virtutem, egredi omnes cellulam, in qua corpus jacebat, praecepit. Ubi ſingularis cum puero remanens, de more proſtravit ſe in oratione cum gemitu. Et rigans lachrymis ſolum, vix tantum ſpatio unius horae intergreſſo, vidit defunctum paulatim omnibus membris commoveri. Quem ſtatim, ut de oratione ſurrexit, parentibus, qui pro foribus adſtiterant, vivum, & incolumem reddidit, ac ſacro baptiſmate conſecravit. Duos denique leproſos, ſub ipſo tempore, pervariis vulneribus obſeſſos atque foedatos, dum ſalutis remedium a beato poſtularent (*b*), illos, verbo tantum medicante, ſub momento curavit.

a

Vitae redditur puer mortuus.

Duo Leproſi curantur

b

24. Peregrinus quidam dum hyemali tempore, poenitentis habitum gerens, medicinam animae ſuae quaerendo, vicos & urbes plurimas circuiret, beatum Maurilium, cujus jam bonitatis famam audierat, quatenus ab ipſo verbum ſalutis audire potuiſſet, longius exul a patria cum aliis peregrinis * itinerator avidus expetebat (*c*). Sed antequam ad ipſum pervenire potuiſſet, repentina morte in via praeventus, occubuit mortuus. Ubi cum peregrinorum aliqui, multique ex vicinis partibus ad peregrini obitum conveniſſent, accidit ut electus Dei ſacerdos, qui pro ſupplendis commiſſi ſibi gregis neceſſitudinibus, infatigabiliter laborare certabat,

Habitus poenitentis.

* *Iterator.*

c

(*a*) Magnobodus non hunc mortuum fuiſſe ſcribit, ſed in *ipſo jamjam futuri exitus periculo, vix tandem ſupremo ſpiritu palpitantem* a Maurilio priſtinae ſanitati reſtitutum fuiſſe.

(*b*) Addit Magnobodus hoſce Leproſos, ſtipem a Maurilio petentes, ſanitatem recepiſſe.

(*c*) Magnobodus diverſo aliquid modo narrat hoc factum: nec peregrinum iter illud ad viſendum, & conveniendum S. Maurilium dicit ſuſcepiſſe.

Debitum funeris officium pro animae absolutione.

tabat, (*a*) a vico Saponaria revertens, ad justi & sancti peregrini hominis cadaver Maurilius advenisset. Qui cum debitum de more pro absolutione animae funeris officium exolvisset, & populis sermonem de religione conferret, mirum dictu, subito se palam omnibus defunctus erexit, & cum reliquis Deo gratias referens, quod per beatum Maurilium Dominus eum resuscitaverit, evidenter omnibus patefecit. Quod videntes & audientes turbae, in coelum voces laudum extulerunt.

Mortuus reviviscit.

Summa quaedam vitae S. Maurilii.

25. Ut autem finaliter dicatur, indicibilia Maurilii multa sunt opera, nec in eo quod divina virtus operata est, sensus comprehendere potest humanus. Breviter tamen aliquid de ejus quotidiana conversatione narremus ad aedificationem audientium. Sane ab exordio Episcopatus sui usque ad terminum vitae, ut canonicam adimpleret sententiam, semper victum pauperem & aquam brevem, ac supellectilem vilem habuit. Cum autem sanctae Quadragesimae dies advenirent, per omne tempus afflictionis erat ei, ut dictum est, aridus & vespertinus die tertia cibus, aqua tepida, & modicum salis, ac panis hordeaceus. Pedem non proferebat his diebus in publico, cilicio semper interius tectus & cinere. Veruntamen robustus semper in corpore erat, faciesque ejus ut rosa rubebat: nam cum ad senilem aetatem pervenisset, non caput, non dentes, non visum, non stomachum, non caetera membra dolebat, non viscerum cruciabatur doloribus, non sicca humus jacentia super se ipsius membra confregerat: sed totus semper sanus corpore, mente quoque sanior, in utrisque semper robustior apparebat. Nam bonum, quod Maurilius elegit, tenuit: nec dimisit, sed complevit. Nihil erat illius severitate jucundius, nihil jucunditate severius. Erat sermone silens, & silentio loquens. Erat neglecta illi mundities, & inculta vestis.

Mira est in summa abstinentia incolumitas.

26. Talibus ergo cum ab ipsa pueritiae suae aetate floreret virtutibus, & appropinquare cerneret sui transitus diem, haud longe ab Andegava urbe ad Septentrionalem ejusdem urbis partem, duplicem sepulturae suae cryptam aedificari praecepit. Qua completa, quadam die Dominica, dum sanctae solemnitatis officium de more complesset, modica pulsatus infirmitate, convocavit omnem clerum commendans illis ultimum transitus sui diem, dicens: Ego ingredior viam universae carnis: vos autem admoneo, servate cha-

Ante mortem, curat sibi praeparari sepulturam.

(*a*) Villae Saponariae mentio fit in testamento Perpetui Episcopi Turonensis, eaque ad Carum fluvium vulgo *le Cher* posita indicatur.

charitatem, custodite dilectionem, diligite castitatem, patientes estote ad omnes, & mementote semper, precio sanguinis Christi vos omnes esse redemptos. Interea etiam tantae convenerunt ex vicinis undique partibus, visitationis studio, populorum catervae, quantum urbs Andegava recipere poterat, moerentes & multum flentes, cur tanto viduarentur patrono. Quos omnes patrum piissimus devotius in summo mortis articulo constitutus absolvens, & benedictionibus corroborans, septima incommoditatis die, ultimoque totius aetatis suae anno nonagesimo, Episcopatus (a) tricesimo, pius pastor & doctor Maurilius, qualem de sacri fontis baptismate sumpsit, talem Idibus Septembris, coram multis adstantibus populis & psallentium choris, omnipotenti Deo animam reddidit.

Innocentem animam vir sanctissimus reddit Creatori. a

27. Cum autem sanctum ejus corpusculum die altera portaretur ad tumulum, gemini ex utero matris caeci, ut sancti corpusculi loculum tangere potuerunt, lumen, quod nunquam habuerant, ad declaranda antistitis merita, illico recipere meruerunt. Quidam etiam e civibus, paralysis distentus incommodo, per triginta (b) annos tenebatur in lectulo. Qui cum psallentium chorum deferentium Maurilium audisset, e lectulo statim exiliens, quasi cervus, nemine prohibente, beati Maurilii pervenit ad corpus: tactoque & osculato beati funeris feretro, pristinam recipere sanitatem meruit extemplo. In tanti igitur honoris gloria sepultus, quanti qualisque meriti apud Dominum fuerit, dum quotidianis virtutibus, & miraculis ejus exornat tumulum, Dominus ostendit omnibus post sepulchrum. Qui est benedictus in saecula saeculorum, Amen.

Duo caeci ad tactum loculi ejus sanantur. b

Item paralyticus.

(a) Magnobodus ait S. Maurilium: *in secundo ordine Sacerdotii XL. annis Ecclesiam rexisse, in Pontificalis autem apicis dignitate XXX. annis praesedisse cathedrae*. Unde colligit Launoyus eumdem a S.Martino Turonensi Sacerdotem, & Episcopum non potuisse ordinari, cum is viginti duntaxat, & sex annos Ecclesiam Turonensem rexerit ex testimonio Gregorii Turon., apud omnes eruditos recepto. At Bollandistae volunt, quadraginta annorum numero, quibus S.Maurilius Sacerdos fuisse scribitur, vel annos Pontificatus, qui a Sacerdotio nequit sejungi, comprehendi: ita ut decem annos Sacerdotium tenuerit, antequam Episcopus inauguraretur. Sane in vico Calonna a Magnobodo commoratus dicitur, postquam Presbyter initiatus a D.Martino, ab eodem secesserat, usque ad id tempus, quo Episcopus inauguratus fuit. Atqui non plus quam annos duodecim ibidem commoratus esse scribitur in altera ejus Vita a Rainone conscripta. Quod si is annos 40. secundi ordinis Sacerdos complevit, triginta vero Episcopus, annos viginti natus jam fuerat initiatus Sacerdos, quod verisimile non est.

(b) Magnobodus narrat, quod Paralyticus ille a XXVIII. annis tenebatur in lecto, languore vehementi.

IN ACTA PASSIONIS

SS. DIONYSII EP. RUSTICI ET ELEUTHERII

PRAEMONITIO

Acta passionis B. Dionysii Episcopi, Rustici, & Eleutherii primus evulgavit Franciscus Bosquetus, Montis pesulani Episcopus in suo Opere, quod inscripsit : Historia Ecclesiastica Galliae *, parte 2.: isque censet, Acta illa fuisse conscripta ante Dagoberti I., Regis Austrasiae, aetatem: qui coepit regnare an.621., aut 622 & decessit an.637. vel 638.: cum in ipsis nulla fiat mentio de Basilica S. Dionysii, ab ipso Dagoberto exaedificata, & munificentissime instructa. Cui assentitur & Hadrianus Valesius in libro, quem inscripsit :* disceptationes de Basilicis &c. adversus Launoii Theol. Parisiensis defensiones *, cap.4 Quin idem censet Acta illa a Venantio Fortunato fuisse conscripta, sequutus Petrum de Marca, Archiep. Tolosanum, qui eandem Passionem S. Dionysii ab eodem Fortunato elucubratam fuisse censuit.*

At Launojus totus in eo est, ut commonstret Acta illa a Venantio Fortunato nullo modo scripta fuisse; idque ex eo conjicit 1. quod Auctor nullam in iis mentionem faciat miraculi S. Dionysii, quod a Gregor. Turon. commemoratur in l. de Gl. Martyr. c.72., facturus utique, si ipse fuisset Fortunatus, familiarissimus Gregorii: cui proinde illa a Gregorio scripta ignota esse non poterant. 2. Auctor ille non meminit Fascennini Praefecti, qui sententiam tulit in S. Dionysium: nec turriti tumuli, quo ossa ipsius S. Dionysii condita in Basilica continebantur: itemque nihil memorat piam consuetudinem, qua rei sacramento se purgabant ad tumulum Martyris: cum tamen haec omnia memoret Gregorius Turonensis, coaevus Fortunato. 3. Haec Acta fabulis sunt referta: cum in eis narretur Martyrum illorum corpora a percussoribus fuisse navibus imposita, ut in Sequanam fluvium projicerentur: perinde atque sine navigio in Sequanam projici non possent, aut ad eam rem pluribus navibus opus esset, ad quam vel una par esse poterat. Deinde addit Scriptor, Matronam quandam invitasse percussores ad prandium, ut interea per famulos suos, & Domesticos, Sanctorum Corpora subducerentur: perinde atque a navicularii impediri non possent, ac re ipsa non fuissent impediti, quominus ea subducerent. Neque vero verisimile est, corpora Martyrum, a Matronae servis subducta tamdiu jacuisse inhumata quoad exportarentur in paratum locum, quin discerperentur a volucribus, & feris. 4. Auctor narrat S. Dionysium missum fuisse in Gallias a Clemente, cum Gregor,

gor. Tur. sub Decio scribat illum in Gallias venisse. 5. Scribit Auctor quod Parisiorum civitas & conventu Germanorum, & nobilitate polleret, & esset populis constipata: quae omnia non conveniunt aetati Dionysii M., qua & Parisius parva erat civitas: nec in Germaniam tendebat suum imperium: id, quod postea sub Chlotario, & Sigiberto, Francorum Regibus, accidit.

At Valesius respondens ad singula, ait, nec id fuisse opus, ut qui passionem S. Dionysii scriberet, non Vitam, Miracula omnia, quae ab illo fuerant edita, compilaret: praesertim vero [addam ego] cum haec Passionis Acta videantur ad id concinnata fuisse, ut publicis Ecclesiae in conventibus legerentur: in quibus propterea ea indicabantur strictim, & brevi stylo comprehensa, quae in Gestis sive Vitis fuse narrabantur: ut in Vita S. Remigii, Episcopi Remensis, actum a Fortunato, suo loco adnotavimus. Nec vero interest, utrum nec ne commemorarit Fascennium Praefectum, aut turritum sive acuminis instar in arctum desinentem S. Dionysii tumulum, & id genus alia: quorum meminisse illius est, qui Vitam, non Passionem scribit, breviore oratione, ac stylo haec solum perstringens, quae magis sunt necessaria. Jam vero idcirco a percussoribus corpora Ss. Dionysii, Eleutherii &c. navibus fuisse imponenda, quò dispersa hàc illàc, non ad ripam fluminis projicerentur, sed in altum Sequanae demersa, occultarentur, quominus a Christianis inveniri, & erui possent. A Matrona vero illa percussores invitato ad convivium fuisse, cum nondum navibus imposita essent, & a navicularii custodirentur: sed adhuc cadavera illa eo jacerent in loco, in quo percusa fuerant. Eadem postea a Matrona, sive ejus ministris abscondita sunt, sive telluris exaratae gremio infossa, non exposita volucribus, & feris; donec inde exportarentur, cum persecutionis ardor deferbuisset. Neque illud facit negotium, quod Gregorius Tur. tradat Dionysium sub Decio venisse in Gallias, & auctor Passionis a Clemente, Petri successore, vel a successoribus Apostolorum in Gallias missum fuisse scribat: cum de tempore, quo S. Dionysius in Galliam missus fuit, duae opiniones, ac sententiae ferrentur: nec eum Areopagitam fuisse dixerit. Postremo Auctor Passionis scripsit eo tempore, quo pars Germaniae quaedam parebat Imperio Francorum. Solent vero saepius scriptores ad ea, quae scribunt, tempora orationem omnem accomodare. Ita Zozimus, qui sub Anastasio Principe, Chlodoveo apud Francos regnante, floruit, eodem errore Parisios opidulum Germaniae appellat Hist. c. 3. inquiens: Ἰυλιανοῦ ἢ ἐν Παρισίῳ (Γερμανίας δὲ αὕτη πολίχνη) διατρίβοντος &c. Nec si Parisios vocat insulam populis constipatam, ideo magnam fuisse dicit: quamvis & hac in parte ad illud temporis, quo scribebat, potuit orationem attemperare.

Porro

Porro in hoc clarissimorum virorum dissidio quid sentiendum sit, ut proferam, nihil videtur ab alterutro proferri, quamobrem haec S. Dionysii Acta aut abjudicanda Fortunato, aut certo illi adscribenda videantur. Nam & illa levia momenta sunt, quae a Launojo afferuntur, quamobrem Acta illa inficiemur plane esse Fortunati, & quae a Valesio proferuntur, id solum ostendunt, eadem ante Dagoberti aetatem concinnata fuisse, & convenire temporibus Fortunati. Hujus tamen sententiae verisimilitudinis aliquid videtur addere & amicitia S. Germani, Episcopi Parisiensis, cum Fortunato conjuncta, qui forte amicitiae ipsius jure ab eodem efflagitarit, ut antecessoris sui Passionem, in publicis Ecclesiae conventibus legendam, conscriberet; & studium perpetuum Fortunati in colligendis, conscribendisque Actis Sanctorum: & quaedam cum stylo Fortunati ipsius orationis affinitas, quam & sententiarum usus, & structura verborum declarat, ut cuique conferenti potest innotescere. Illa Acta itaque hic edimus, ut extant edita a cl. Boqueto in suo Opere, quod inscripsit: Hist. Eccl. Galliae &c. *parte* 2., *eaque quibus potuimus, notis illustravimus. Eadem vel in codice Musciacensi legebantur a Valesio, sed mendis referta: ut ipse testatur.*

PASSIO

PASSIO SANCTORUM MARTYRUM

DIONYSII (*a*) EP., RUSTICI, ET ELEUTHERII a

Qui passi sunt Parisiis VII. Idus Octobris.

1 Gloriosae Martyrum passiones, & pretiosa Domino ipsorum certamina, quamquam digna sint pro miraculorum dignitate conscribi, nequeunt tamen sine formidinis trepidatione complecti, quia cum magnarum rerum consideratur assumptio, non immerito praesumpti operis timetur magnitudo, eo quod tantum sermo tenuis (*b*) explicare non valet, quantum de se exigit veritas b passionis. Tamen etsi positio tantae rei arduum habere videatur initium, in hac mens trepidatione respirat, quod semper opifex suum ministrum divina instructione informet, & inchoanti initium & ingenii perfectionem accommodet. Hac ergo consideratione audaciam nimiae temeritatis assumens, quae longo tempore fuerant obumbrata silentio, ipsius divinitatis auxilio incoepta sunt referanda. Quia ut habet testimonium veritatis, *plus fidelium sunt relatione comperta, quam probentur ad nos lectione transmissa*. Unde non sine certi aestimatione conjicitur, quod novitas adhuc credentium populorum, Gentilium crudelitate * contrista, formidavit scribere, quod tamen gaudebat Dei famulos meruisse, cum sine dubio judicentur scripta, quae fidelium sermo testatur impleta. Credendum enim de his est, & abstersa * dubietatis justae, totis viribus confitendum, eos qui per confessionem Domini, ac Dei nostri digni fuerunt subire martyrium etiam ampliora tolerare voluisse, quam videtur succedentibus aetatibus relatio

* *l. Contristata.*

* *f. Adden. caligine.*

(*a*) Gregorius Turon. lib. 1. Historiae Francorum cap. 28. narrat sub Decio, missum fuisse in Gallias S. Dionysium cum sex aliis viris Episcopis, qui diversis in urbibus sedes illic habuerunt: idque colligit ex Actis S. Saturnini, Tolosani Episcopi, & Martyris, qui sub Decio, & Grato Consulibus, scilicet an. 250. Tolosae Episcopus fuit institutus. De hoc Dionysio idem refert, quod is inauguratus Parisiorum Episcopus: „ diversis pro Christi nomine adfectus poenis, praesentem vitam gladio imminente finivit „.

At in diplomate Theoderici Calensis (quod legitur post Opera Gregor. Turon., edit. Parisiensis an. 1699. columna 1384.) Dionysius cum suis sociis Rustico, & Eleutherio, primi post Apostolos, sub Ordinatione Beati Clementis, Petri Apostoli successoris, in Galliarum provinciam advenisse referuntur, quomodo legitur & in Actis Passionis, quae hic edimus. Sed hujus discriminis causa alibi examinabitur.

(*b*) Perpetua haec Fortunati consuetudo fuit in suo ingenio, & scribendi facultate extenuanda: id, quod aliis in locis adnotavimus.

latio per populos transmissa recolere. Id ergo supplicatio communis obtineat, ut veniam consequatur devotus, si de virtutibus praetermisit ignarus. Nam etsi omnia non * esse solvuntur, credere universitas mereatur, ut Dei famulus etiam majora sentiat, quam sermo passionis explanet. Qualiter enim cultorem Domini locus ille gaudens, & ejus patrocinium habere promeruit, quando aliorum Sanctorum inventum illi agnoverimus fuisse consortium, sic fidelium relatione dicimus, ipsorum juvamine martyrum, quantum de se scire tribuunt, explicemus.

* f. Ex asse.

Apostoli mittunt in varias orbis partes praecones Evangelii.

2. Igitur post Domini nostri Jesu Christi salutiferam passionem, post Resurrectionis unicae singularisque mysterium, post Ascensionem ejus, qua manifestavit hominibus, nunquam se defuisse, quo rediit, Apostolorum praedicatio universis gentibus profutura successit. Qui cum imminere suas cernerent passiones, quod Domino nostro Jesu Christo docente didicerant, repleti Spiritus Sancti gratia docuerunt; adeo ut fide crescente, non pauci mererentur fieri Confessores, quos modo Ecclesia Catholica gaudet promeruisse martyres. Hos ergo, quorum virtutem persecutorum non praevaluit superare conflictus, quos ad auri similitudinem reddit flammarum examinatio pretiosos, ad suscipienda mandata Domini idoneos Apostolorum esse judicavit electio. Quibus & Evangelica praecepta semper agentibus servanda committerent, electisque viris Dei dispositione providenter, honorem decreverunt Episcopalem adjungere, quo facilius eorum praedicationibus acquisiti ad ministerium sacri proveherentur altaris. Ex qua Confessorum turba, sanctum & venerandi meriti Saturninum (a) Urbs Tolosana promeruisse gaudet Episcopum, quem impietas spectantis populi posterioribus tauri multis nexibus ligatum dedit, Capitolii gradibus illidendum: ubi sancti capitis soluta compage, cerebrum frequentis illisionis dispersit injuria: sed tali descensu, ad Dominum assecutus est ascensum. Foelix vir tanti meriti, tantaeque & personae & virtutis, cui concessum est primum esse doctorem, post martyrem: qui quod docuit

(a) Lege carmen 11.lib.2. Op.Fortunati *de Domno Saturnino*, & notas, quas eidem attexuimus. Greg Turon.ita memorat l.1.n.28. socios laboris, & Episcopalis muneris, quos S.Dionysius in Galliis habuit: „ hi ergo missi sunt (ad praedicandum „ in Galliis), Turonicis Gratianus Episco„ pus, Arelatensibus Trophimus Episco„ pus: Narbonae Paulus Episcopus: To„ losae Saturninus Episcopus; Parisiacis „ Dionysius Episcopus, Arvernis, Stre„ monius Episcopus: Lemovicinis, Mar„ tialis est destinatus Episcopus „.

cuit verbis, evidentibus implevit exemplis. Simili etiam gratia beatissimus Paulus Antistes, atque Confessor, Narbonensem provinciam salutari acquisivit eloquio. Quem ita labor domesticae tribulationis exercuit, ut verum Domini esse famulum approbares. Sed gratias tibi Domine, Jesu Christe, qui infestantis inimici tela, probationem fidelium tuorum permisisti esse, non vulnera, & talem his praestas pro mercede laborem, ut nullum tuorum fuisse gaudeat hostis imbellem. Dum ergo ad peculiaria patroni gesta suscepti officii tendat obsequium, non ex asse, quae de Servo Dei sunt comperta, prosequimur, sed immemores sui non fuisse sufficiat: in talibus enim causis magis convenit fideles credere, quam possit relatio humana monstrare.

3. Sanctus igitur Dionysius, qui, ut ferunt, a Successoribus (a) Apostolorum, verbi divini semina gentibus eroganda susceperat, quo amplius gentilitatis fervere cognovit errorem, illuc intrepidus, & calore fidei inflammatus accessit, Parisios, Domino ducente, pervenit, non veritus incredulae gentis expetere feritatem, quia virtutem suam praeteritarum poenarum recordatio roborabat, & qui meruerat esse Confessor, non cunctatus est auctoribus populis accedere praedicator. Tunc memorata civitas & conventu Germanorum, nobilitate pollebat, quod esset salubris aëre, jocunda flumine, faecunda terris, vinetis uberrima, & arboribus nemorosa, constipulata (b) populis, referta commerciis, ipsumque insulae potius, quam urbis spatium, quod habitationi circumfusa fluminis unda praestabat, crescentibus consistentium catervis reddebatur exiguum, & jocunditatis sollicitatione in unum plebs acta commigrans, pene territorium suum intra murorum conclusionem con-

a Alias: *qui tradente beato Clemente Petri Apostoli successore.*

S. Dionysius Parisios venit.

b

Pars II. Z

(a) Sane mirum videri potest, hic referri missum S. Dionysium in Gallias cum sociis ad Evangelium Christi disseminandum a *successoribus Apostolorum*, &, ut legebatur aliàs, ab ipso Clemente, Apostolorum discipulo; cum & Greg. Tur., & acta sincera S. Saturnini, Episcopi Tolosatis, quae edidit cl. Ruinart inter Acta sincera Martyrum pag. 109. Edit. Veron. an. 1731., nonnisi sub Decio, & Grato Consulibus, anno scilicet 250., Saturninum Tolosatem Episcopum institutum fuisse referant: atque adeo & Dionysius (si modo is una cum Saturnino in Gallias venit, ut putavit Gregorius) non multis ante annis missus in Gallias fuerit. Quocirca illud dicendum est, eum, qui haec Acta conscripsit, popularem opinionem sequi potius voluisse, quae tunc ferebatur in Galliis: id quod indicant quoque haec ejus verba: „ *qui, ut ferunt,* „ *a successoribus Apostolorum &c.*„ cui opinioni officere aliquid, forte verebatur in Actis illis concinnandis, quae media in plebe, sive conventu Ecclesiae erant quotannis recitanda. Simili ex opinione in Diplom. Theodorici Calensis, ut supra retulimus, B. Dionysius cum sociis a B Clemente missus in Gallias venisse dicitur. Hi scilicet existimarunt, hunc fuisse Dionysium Areopagitam, de quo in Actis App.: quam opinionem deinde sequuti sunt Simeon Metaphr. & Hilduinus Abbas: ut videre est apud Surium ad diem 9. Octobris.

(b) Valesius, & alii legunt: *constipata populis*. Legesis, quae in praenotatis indicavimus de hoc loco.

contraxerat. Hunc ergo locum Dei famulus exegit expetendum. Ad quem cum primum fide armatus, & constantia confessionis accessisset intrepidus, Ecclesiam, illis quae nec dum in locis erat, & populis illis novam (a) construxit, ac officiale servitium clericorum ex more constituit, probatasque personas honore saeculi ordinis amplians. Cinctus ergo fide, & jam constructione Basilicae roboratus, Deum gentibus non desinebat insinuare, quem noverat, ejusque omnibus & judicium, & misericordiam anteponens, paulatim sociabat Deo, quem diabolo subtrahebat. Tantas etiam per illum Dominus dignabatur exercere virtutes, ut rebellium corda gentilium non minus miraculis, quam praedicationibus obtineret, miroque modo inermi viro non valebat plebs armata resistere, sed subdebat se illi certamini Germaniae cervicositas, & jugum Christi suave imponi sibi, acta cordis compunctione, poscebat. Ab ipsis quoque destruebantur Idola, quorum sumptu fuerant, & studio fabricata, & invento salutis portu, Idolorum gaudebant perire naufragia. Lugebat portio victa diaboli, cum de ea victrix Ecclesiae legio triumphabat. Tunc hostis antiquus videns sibi perire, quod Domino constabat assidua populorum conversione proficere, totam artificii sui machinam ad impugnandum, quae fuerant constructa, convertit, & suae partis auctores, Deorum suorum flentes exitium, ad impietatem subitae persecutionis armavit, ut eos qui unum, & verum Deum colendum insinuaverant, & timendum, perdere diversitate supplicii maturarent, ne superesse posset, qui valeret acquirere, quod peribat. Persecutionis ergo publicata sententia, impiorum gaudens turba progreditur, & contra Dominicum populum pugnatura conspirat, non cunctati appetere gladio, quos Dominus suos monstraverat esse signandos. Itaque cum occidui Orbis partem pro Christianorum inquisitione percurrerent, sanctum Dionysium contra incredulos dimicantem Parisiis repererunt, cumque eo Rusticum Presbyterum, & Eleutherium Archi-

[Margin: a — Basilicam Parisiis extruit. — Persecutio adversus Ecclesiam inardescit.]

(a) Idem Valesius adversus Launojum ostendit, decuisse, ut Dionysius Basilicam, sive Templum Parisiis continuo excitaret, in quo res sacra fieret, & illud Clericorum numero, sive, ut hic dicitur, *Officiali servitio* instrueret: nec id pro falso, & inverisimili, ut vult Launojus, esse habendum. In vita, quae extat apud Surium ad diem 9. Octobris, authore Simeone Metaphraste, narratur, quod cum Dionysius Parisios urbem reperisset, uberem quidem, ac feracissimam solo, sive agro, at civium perfidia, & immanitate deformem, obibat perscrutans, si quem locum aptum reperiret ad quietem: quem cum invenisset: „ *pro viribus statim templum habuit* .... *excitat Oratorium*, *&* „ *templum*, *quod plane erat salus animarum &c.*

chidiaconum persecutionis furor invenit. Hi beati viri a S.Dionysii numquam sustinuerunt abesse praesentia, quos in unum interrogatio persecutoris invenit, sed reperire non potuit, quem a societate martyrii separaret. Interrogati, unum, & verum in Trinitate Deum confitentur, & terrore subjecto, multisque afflicti injuriis, & suppliciis, verberibus macerati, Christianos se esse testantur, visoque percutientis ictu, Domini, ac Dei nostri se famulos magna confessionis voce pronunciant. In hac ergo fidei constantia persistentes, reddentes terrae corpora, beatas Coelo animas intulerunt, talique ad Dominum meruerunt professione migrare, ut amputatis capitibus adhuc putaretur lingua palpitans Dominum confiteri. Beata nimium, & Deo grata societas, inter quos nec primus alter potuit esse, nec tertius, sed Trinitatem confitentes meruerunt venerabilem locum trino decorare martyrio. Metuentes igitur percussores, ne conversi populi fidelissima probataque devotio sanctorum corpora profutura sibi, & Reliquias ad patrocinium tumularent; elegerunt, tetris Sequanae, profundisque gurgitibus martyrum corpora perdenda committere, quae imposita navibus ad praevisum jubentur gurgitem destinari. Tunc matrona (a) quaedam, licet paganorum implicata teneretur errore, conversionem tamen se desiderare mente monstrabat, & opera facere aliqua cogitans Domino placitura, usa subtilitate consilii, ad convivium venire postulat percussores, & dum eis copiam optatae humanitatis extendit, a memoria eorum, quae susceperant agenda, discussit, ac fidelibus suis secreta ordinatione committit, ut subtracta furto sanctorum corpora diligens elaboraret occultare provisio. * Qui vero ordinatione comperta festinanter quod eis praeceptum fuerat, exequuntur, furtumque laudabile in sexto ab Urbe memorato lapide, id est, in aratam, quam seminibus praeparaverant, terram, industria tollentes abscondunt. Facta deinceps, ut moris est, satione, nec suum seges negavit obsequium, quae tali faecundata pinguedine, sic in ea beneficium ubertas effudit, ut centuplicatos fructus & cultor acquireret, & patria salutem mereretur. Pubescente vero segete diu latuit, quod erat Parisiorum populis profuturum. Antedicta tamen materfamilias horum immemor secretorum, cum primum persecutionis furor tepuisset, vidit in somnis

S.Dionysii, & sociorum certamen, ac triumphus.

Eorum corpora a Matrona pie subducuntur.

* f. Hi.

(a) Haec Matrona a Simeone Metaphraste *Catulla* nominatur: quae lictorum iracundiam, ex eo quod S.Dionysiii & sociorum corpora subducta fuerant, natam, pecunia sedasse apud eundem dicitur.

nis ſervere locum, tantorum oſſa ſervantem, & qua oportuit ſollicitudine requiſivit, atque inventum eminentis Mauſolei conſtructione ſignavit. Ubi poſtmodum Chriſtiani Baſilicam ſupra martyrum corpora magno ſumptu, cultuque eximio conſtruxerunt, ibique quotidie operante Domino noſtro Jeſu Chriſto, merita eorum virtutum probantur monſtrare frequentia, & experiuntur infirmi, quantum Dei famulos conveniat honorari, ubi recipit caecitas viſum, debilitas greſſum, & obſtrictae aurium januae recipiunt auditum. Sed nec iſtud * ſciendum eſt, quod immundi ſpiritus infeſtatione vexati, dum ad memoratum locum examinandi virtute divina ducuntur, ſanctorum ipſorum coguntur imperio, quo quiſque martyrum ſit poſitus loco, aſſignatis nominibus, indicare; de quorum paſſione VII. Idus Octobris Dominus nos gaudere voluit, qui centeſimum eſſe noſtrum fructum repromiſit: cui eſt honor & gloria virtus, & imperium in ſaecula ſaeculorum. Amen.

Eorum ſepulchrum.

* f. Silendum.

IN

IN EXPOSITIONEM SYMBOLI

FORTUNATI

*Cl. Murasorius Tom. II. Anecdotorum pag.*212. *edit Expositionem Symboli, vulgo Athanasiani: quam Expositionem eruit ex Membranaceo codice Bibliothecae Ambrosianae, a sexcentis ferme annis, ex quo ipse scribebat, ut conjicit, manu descripto: quae Expositio talem praeseferebat titulum in ipso codice:* Expositio fidei Catholicae Fortunati. *Utrum autem ipse Fortunatus auctor fuerit Symboli vulgo Athanasiani, an Expositionis tantummodo hujusce Symboli, incertum esse affirmat.*

Ut autem caeteris liberum fuisse ait de auctore Symboli Athanasiani quaerere, ac sequi conjecturas suas, ita sibi ipsi licere asseverat, paribus innixo conjecturis, percelebris illius Symboli Auctorem Fortunatum fuisse, suspicari Quibus vero ad id opinandum adducitur, conjecturae, hae sunt: 1. *Haud inverisimile est, Venantium Fortunatium, natione Italum, postea Episcopum Pictaviensem, illud Symbolum concinnasse: cum apud plerosque constet, Symbolum illud esse adscribendum Gallo homini, sive qui in Galliis vixerit, & quidem Treveris aliquamdiu habitaverit:* cum ante omnes a Gallis scriptoribus celebratum, a Synodis, Episcopisque Galliarum receptum, & commendatum antiquitus fuerit: tum etiam, quod Treveris in Galliarum Metropoli illud elucubratum fuisse, opinio increbuit. *Jam vero Fortunatus ex Italia profectus in Gallias, illic vixit usque ad extremum vitae suae spatium: isque Nicetio, Episcopo Trevirensi, & Magnerico, qui successit Nicetio in illa Sede, amicitia conjunctus fuit, ut constat ex car.*11. 12. 13. *lib.*3. *Haec conjectura Murator. ex eo etiam potest confirmari, quod Fortunatus aperte de se narret, quod Treviros ipse advenerit, inquiens lib.*10. *cap.*10.

Perducor, Trevirum qua moenia celsa patescunt:
Urbs quoque nobilium nobilis aeque caput.

Subdit autem idem cl. Muratorius: tempora quoque congruunt aetati, qua videtur Symbolum illud concinnatum fuisse. Nam cum illud post proscriptas haereses Nestorii & Eutychetis, omnium fere consensione, existimetur conscriptum fuisse, quarum in ipso sit tam aperta mentio, utique a Fortunato, qui nonnisi VI. saeculo labente mortuus est, conscribi potuis, ac Synodi Chalcedonensis fides in proponendis, & confirmandis Eccclesiae dogmatibus adhiberi.

Quod

Quod autem in eo Symbolo mentio fiat processionis Sp. Sancti a Patre, & Filio, id ipsum ostendit, Fortunato potius, quam Vincentio Lirinensi illud Symbolum esse attribuendum: cum iste Theodosio & Valentiniano Imp., hoc est circa annum Christi 445. *e vivis excesserit, cum nondum* Fidei dogmatibus passim accenseri solebat haec de Sp. Sancto sententia, [*sive, cum id quod jam pertinebat ad fidei veritatem, nondum expromi adversus novum errorem, qui postea succrevit, coeperat*], *ex quo nullum ejusdem vestigium apparet in Commonitorio ejusdem Vincentii Lirinensis, & e contra Fortunati aetate clarius haec forma a viris doctissimis usurpari coeperit & a nonnullis etiam Conciliis Episcoporum probari.*

Sed illud videtur obstare, quod Symbolum nomen Athanasii praeseferat: ut ipsum propterea Virgilio potius Tapsensi adscribendum sit, aut Vincentio Lir., quibus erat solemne Opuscula sua non suis nominibus, sed veterum Ecclesiae Patrum, ac praecipue S. Athanasii inscribere, quo majorem illis auctoritatem conciliarent. Verum respondet Murat., nomen Athanasii nonnisi multis post saeculis Symbolo illi adhaesisse, cum vetustissimi codices illud non praeseferant.

Causam vero inquirens, cur Fortunatus illam Fidei formulam protulerit, eam affert, quod in Galliis, VI. saeculo, de Nestorii & Euthychetis doctrina quaestiones agitarentur, ut licet intelligere ex fidei formula Pelagii Pontif., data ad Childebertum Regem. Fortunatus itaque sive hac occasione, sive alia sibi oblata, sententiam suam, ac fidem egregio Symbolo conscripto, declaravit: quomodo & Symboli Apostolici Expositionem ipsum conscripsisse, atque edidisse consentiunt omnes; ut minime propterea a tali studio fuerit alienus. Postremo, inquit, occurrunt in aliis Fortunati Operibus quasi semina quaedam verborum, ac sententiarum, quae indicent Symbolum illud, genuinum esse foetum Fortunati. Nam is Symboli Apostolici Expositionem sic incipit: praeclarum in primordio ponitur coelestis testimonii fundamentum, quia salvus esse non poterit, qui recte de salute non crediderit. *Quod respondet iis verbis Symboli Athanas.* haec est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit. *Quibus addi possunt ea, quae idem Fortunatus cap* 5. *lib.*8. *versibus exprimit, affinia doctrinae, & structurae verborum, quae in Symbolo Athan. apparet:*

Quod Deus amplexus carnem est, caro juncta cohaesit:
Stat Deus, atque homo fit, Christus utrumque gerit.
Non Deus in carnem est versus, Deus accipit artus,
Non se permutans, sed sibi membra levans.

Unus

Unus in ambabus naturis, verus in ipsis:
    Aequalis Matri hinc, Deitate Patri.
Non sua confundens, sibi nostra sed omnia nectens,
    Quem sine peccato gignit uterque virum.
De Patre natus habens divina, humanaque Matris,
    De Patre sublimis, de Genitrice humilis.
Quando incorporeus pie corporis induit artus,
    Aequalis Matri fit, minor inde Patri &c.

Muratorius his, quae dicta sunt, addit Ambrosiani codicis auctoritatem, in quo praeter alia continetur quoque Symboli Ap. Expositio a Fortunato Presbytero conscripta: *quae eadem est, ac quae Operibus Venantii Fortunati adtexta legitur in edit. Brovv.: tum deinceps post alia occurrit & Expositio Symboli Athanasiani, de qua sermo est, sic inscripta:* Expositio fidei Catholicae Fortunati. *Idem tamen cl. Murat. ingenue fatetur, se haud ita suis fidere conjecturis, ut certo affirmare possit, Symbolum ne potius Athanasianum, an ejus solum Expositio sit Fortunato attribuenda.*

At Auctores Hist. Litt. Franc. inficiantur, illam Expos. nostri Fortunati foetum esse: quorum sententiae ut meam adjungam, facit stylus nitidior & cultior, quae in illa Exposit. apparet, quam qui fere erat familiaris Fortunato. De Symbolo autem nihil dicere lubet: de quo tot feruntur eruditissimorum hominum sententiae, quas ad examen revocare hujusce loci, atque operis non est: hic tamen utraque & Symbolum vulgò Athanasianum, & ejus Expositionem, ut edita a cl. Muratorio sunt, ex perantiquis codd. exscripta, subjicimus.

EXEM-

EXEMPLAR ATHANASIANI SYMBOLI

Ex antiquissimo Ambrosianae codice.

1 QUicumque vult esse salvus, ante omnia opus est, ut teneat Catholicam Fidem: quam nisi quis integram inviolatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit. Fides autem Catholica haec est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur, neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia persona Filii, alia persona Spiritus Sancti, * una est divinitas, aequalis gloria, coaeterna majestas. Qualis Pater, talis Filius, talis & Spiritus Sanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus Sanctus. Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus. Aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus Spiritus Sanctus. Et tamen non tres aeterni, sed unus aeternus. Sicut non tres increati nec tres immensi, sed unus immensus & unus increatus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus, & non tres omnipotentes, sed unus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus; & tamen non tres Dii, sed unus Deus. Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus Sanctus, & tamen non tres Domini, sed unus Dominus. Quia sicut singillatim unamquamque personam & Deum, & Dominum confiteri Christiana veritate compellimur, ita tres Deos, aut Dominos dicere Catholica religione prohibemus. Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus Sanctus a Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens, Patri & Filio coaeternus est. Unus ergo Pater, non tres Patres, unus Filius, non tres Filii, unus Spiritus Sanctus, non tres Spiritus Sancti. Et in hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil majus, aut minus, sed totae tres personae coaeternae sibi sunt, & coaequales: itaut per omnia, sicut jam supradictum est, & Trinitas in unitate, & unitas in Trinitate veneranda sit. Qui vult ergo salvus esse, ita de Trinitate sentiat. Sed necessarium est ad aeternam salutem, ut Incarnationem quoque Domini Nostri Jesu Christi fideliter credat. Est ergo Fides recta, ut credamus & confiteamur, quod Dominus noster Jesus Christus Dei Filius, & Deus pariter, & homo est. Deus est ex

* Additur alia manu: *Sed Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

ex ſubſtantia Patris ante ſaecula genitus, & homo eſt ex ſubſtantia matris iu ſaeculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationabili, & humana carne ſubſiſtens: aequalis Patri ſecundum divinitatem, minor Patre ſecundum humanitatem. Qui licet Deus ſit, & homo, non duo tamen, ſed unus eſt Chriſtus. Unus autem non converſione divinitatis in carne, ſed adſumtione humanitatis in Deo. Unus omnino non confuſione ſubſtantiae, ſed unitate perſonae. Nam ſicut anima rationabilis, & caro unus eſt homo, ita Deus & homo unus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, deſcendit ad Inferos, ſurrexit a mortuis, aſcendit ad Coelos, ſedit ad dexteram Patris, inde venturus, judicare vivos, ac mortuos. Ad cujus adventum omnes homines reddituri ſunt de factis propriis rationem, & qui bona egerint, ibunt in vitam aeternam: qui mala, in ignem aeternum. Haec eſt Fides Catholica, quam niſi unuſquiſque fideliter, firmiterque crediderit, ſalvus eſſe non poterit.

2. In eadem ſcripturae linea haec ſequuntur: *Lacta mater eum, qui fecit te, quia talem fecit te, ut ipſe fieret in te. Lacta eum, qui fructum foecunditatis tibi dedit conceptus, & decus virginitatis non abſtulit natus.*

EXPOSITIO (*a*) FIDEI CATHOLICAE

FORTUNATI

Fidei necessitas. *QUicumque vult esse salvus, ante omnia opus est, ut teneat Catholicam Fidem, quam nisi quisque integram, inviolatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit*. Primo ergo omnium Fides necessaria est, sicut Apostolica docet auctoritas, dicens: *Sine Fide impossibile est placere Deo*. (Hebr. 11. v. 6.) Constat enim neminem ad veram pervenire posse Beatitudinem, nisi Deo placeat & Deo neminem placere posse, nisi per Fidem. Fides namque est bonorum omnium fundamentum, Fides humanae salutis initium. Sine hac nemo ad Filiorum Dei potest consortium pervenire, quia sine ipsa nec in hoc saeculo quisquam justificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit aeternam. Et si quis heic non ambulaverit per Fidem, non perveniet ad speciem beatam Domini nostri Jesu Christi. *Catholica* universalis dicitur, idest recta, quam universa Ecclesia tenere debet. (Ecclesia Catholica est.) Ecclesia quippe Congregatio dicitur Christianorum, sive conventus populorum. Non enim sicut conventicula haereticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum terrarum orbem dilatata diffunditur. *Ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate venerenur*, & credamus, & colamus, & confiteamur Trinitatem in personis, unitatem in substantia. Hanc quoque Trinitatem personarum, atque unitatem naturae Propheta Esaias revelatam sibi non tacuit, cum se dicit Seraphim vidisse clamantia: (C. 6. v. 3.) *Sanctus Sanctus Sanctus, Dominus Deus Sabaoth*. Ubi prorsus in eo, quod dicitur tertio *Sanctus*, personarum Trinitatem, in eo vero quod semel dicimus *Dominus Deus Sabaoth*, divinae naturae cognoscimus unitatem. Neque confundentes personas, ut Sabellius errat, qui ipsum dicit esse Patrem in persona, quem & Filium ipsum, & Spiritum Sanctum: non ergo confundentes personas, quia tres personae omnino sunt. Est enim gignens, genitus, & procedens. Gignens est Pater, qui genuit Filium; Filius est genitus, quem genuit Pater; Spiritus Sanctus est pro-

(*a*) Hanc eandem Fidei expositionem reperiit vir cl. Franciscus Antonius Zacharia in codice Cartaceo saeculi XIV. Florentiae, sed nullius expresso Auctoris nomine, ut ipse refert in libro, qui inscribitur *excursus litterarius per Italiam* pag. 307.: ubi varias lectiones adnotavit, quas nos quoque suis locis indicabimus.

procedens, quia a Patre, & Filio procedit. Pater & Filius coaeterni sibi sunt, & coaequales, & cooperatores, sicut scriptum est: *Verbo Domini Coeli firmati sunt*: idest a Filio Dei creati: *Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Ubi (*a*) sub singulari numero Spiritus ejus dicitur, Trinitatem personarum aperte demonstrat, quia tres unum sunt, & unum tres. *Neque substantiam separantes*, ut Arius garrit, quia (*b*) tres personas esse dicit, * si & tres substantias esse mentitur. Filium dicit minorem quam Patrem, & creaturam esse: Spiritum Sanctum adhuc minorem, quam Filium, & Patris, & Filii eum administratorem esse adserit. Non ergo substantiam separantes, quia totae tres personae in substantia Deitatis unum sunt. *Alia est enim Persona Patris*, quia Pater ingenitus est, eo quod a nullo est genitus; *alia Persona Filii*, quia Filius a Patre solo est genitus: *alia Spiritus Sancti*, quia a Patre, & Filio procedens est: *sed Patris, & Filii, & Spiritus Sancti una est Divinitas*, idest Deitas, *aequalis gloria*, idest claritas, *coaeterna Majestas*. Majestas, gloria est, claritas, sive potestas. *Qualis Pater, talis Filius, talis & Spiritus Sanctus*, idest in Deitate, & omnipotentia. *Increatus Pater, increatus Filius, increatus & Spiritus Sanctus*, idest a nullo creatus. *Immensus Pater, immensus Filius, immensus & Spiritus Sanctus*. Non est mensurabilis in sua natura, quia inlocalis est, & incircumscriptus, ubique totus, ubique praesens, ubique potens. *Aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus & Spiritus Sanctus*: idest non tres aeterni, sed in tribus personis unus Deus aeternus, qui sine initio, & sine fine aeternus permanet. *Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens & Spiritus Sanctus*. Omnipotens dicitur, eo quod omnia potest, & omnium obtinet potestatem. Ergo si omnia potest, quid est quod non potest? Hoc non potest, quod omnipotenti non competit posse. Falli non potest, quia sanctus est; mori non potest, quia immortalis vita est; finiri non potest, quia infinitus & perennis est. Ita *Deus Pater, Deus Filius, Deus & Spiritus Sanctus*. (*c*) Proprium nomen est Patris, *Pater*, & proprium nomen Filii, *Filius*, & proprium nomen est Spiritus Sancti, *Spiritus Sanctus*. Ita *Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus & Spiritus Sanctus*.

[Margin: Psal. 32. v. 6.; a; b; * f. sicut.; SS. Triadis Mysterium.; c]

 Do-

(*a*) In codice supra relato sic legitur: *ubi singulari numero spiritus ejus dicitur, unitatem substantiae Deitatis ostendit, ubi sub plurali numero*, omnis virtus eorum *dicitur, Trinitatem personarum aperte demonstrat*.

(*b*) Ibidem *ut tres.. sic* & tres.

(*c*) *Deus est potestatem, non proprietatem* (f. *potestatis, non proprietatis*), proprium nomen est Patris, Pater.

a Dominus dicitur, eo quod (*a*) dominetur creaturae cunctae, vel quod creatura omnis dominatui ejus deserviat. *Quia sicut singillatim*, idest sicut distincte *unamquamque personam Deum & Dominum confiteri Christiana veritate compellimur*. Quia si me interrogaveris, quid est Pater? ego respondebo: Deus & Dominus. Similiter si me interrogaveris, quid est Filius? ego dicam: Deus & Dominus: Et si dicas, quid est Spiritus Sanctus? Ego dicam; Deus & Dominus. Et in his tribus personis non tres Deos, nec tres Dominos, sed in his tribus, sicut jam supra dictum est, unum Deum & unum Dominum confiteor. *Unus ergo Pater, non tres Patres*, idest quia Pater semper Pater, nec aliquando Filius. *Unus Filius, non tres Filii*, idest quia Filius semper Filius, nec aliquando Pater; *Unus Spiritus Sanctus, non tres Spiritus Sancti*, idest quia Spiritus Sanctus semper est Spiritus Sanctus, nec aliquando Filius, aut Pater. Haec est proprietas personarum. *Et in hac Trinitate nihil prius, aut posterius*. Quia sicut numquam Filius sine Patre, sic numquam fuit Pater sine Filio, sic & numquam fuit Pater, & Filius sine Spiritu Sancto. Coaeterna ergo Trinitas, & inseparabilis unitas sine initio, & sine fine. *Nihil majus, aut minus*. Aequalitatem personarum dicit, quia Trinitas aequalis est, & una Deitas, Apostolo docente, & dicente: *Per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur*, & per creaturam Creator intelligitur secundum has comparationes, & alias quam plures. Sol, candor, & calor, & tria sunt vocabula, & tria unum. Quod candit, hoc calet, & quod calet, hoc candit. Tria

Deus unus in natura, trinus in personis.

b baec (*b*) vocabula res una esse dignoscitur. Ita Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus tres personae in Deitate substantiae unum sunt, & individua unitas recte creditur. Item de terrenis vena, fons, fluvius, tria sunt vocabula, & tria unum in sua natura. Ita trium Personarum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti substantia, & Deitas unum est. *Est ergo Fides recta, ut credamus, & confiteamur, quia Dominus Jesus Christus*. Jesus Hebraice, Latine Salvator dicitur,

(*a*) Ibid. *omnia dominatur, & omnium est Dominus Dominator*.

(*b*) Exempla, quae hoc loco ab Auctore Expositionis illius proferuntur ad ostendendam, & declarandam Trium Divinarum Personarum in eadem Natura, sive *Essentia* unitatem, quamvis in re tam dispare non omni ex parte proposito Exempisri conveniant, eo tamen spectant, ut significetur, quod quemadmodum terrestribus, & inanimis in rebus, etsi natura sint *unum*, ut diverse tamen ad se referuntur, & varios gignunt effectus, diversis distinguuntur vocabulis, ita in Augustissima Triade nihil impedit, quominus Tres Personae, quae natura *unum* sunt, ut ad se referuntur, sicuti nominibus, ita re distinguantur: id quod superius Auctor disertius indicavit.

dicitur, eo quod salvat populum (*a*); Christus eo quod Spiritu a
Sancto divinitus sit delibutus, sicut in ipsius (*b*) persona Esaias ait: b
Spiritus Domini super me, propter quod unxit me &c. Ita & (*c*) C.61.v.1.
Psalmista de Christo Domino dicit: *Unxit te Deus Deus tuus oleo* c
laetitiae prae consortibus tuis. Dei Filius, Deus pariter, homo est. Psal.44.v.8.
Filius a felicitate parentum dicitur; Homo ab humo dicitur, idest de humo terrae factus est. Deus ex substantia Patris ante saecula genitus, idest Deus de Deo, lumen de lumine, splendor de splendore, fortis de forti, virtus de virtute, vita de vita, aeternitas de aeternitate. *Per omnia*, idest quod Pater in divina substantia, hoc est & Filius. Deus enim Pater Deum Filium genuit non voluntate, neque (*d*) necessitate, sed natura. Nec quaeratur, quomo- d
do genuit Filium, quod & Angeli nesciunt, & Prophetis est incognitum. Unde & isdem eximius Propheta Esaias dicit: *Genera-* C.53.v.8.
tionem ejus quis enarrabit? Ac si dixisset: Angelorum nullus, Prophetarum nemo. Ineffabilis Filii generatio.
Nec inenarrabilis & inaestimabilis Deus a servulis suis discutiendus est, sed fideliter credendus, & pariter diligendus. *Et homo ex substantia matris in saeculo natus*. Dei Filius Verbum caro factum, & non quod Divinitas mutasset Deitatem, sed adsumpsit humanitatem. Hoc est verbum caro factum est, ex utero Virgnis veram humanam carnem traxit. Et de utero virgi- Carnis adsumptio.
nali verus homo, sicut & verus Deus, in saeculo natus est, salva virginitatis gratia, quia mater (*e*) genuit, & Virgo mansit ante e
partum, & post partum. In saeculo, idest in isto sexto milliario, in quo nunc sumus; saecula (*f*) enim generationibus constant, & in- f
de saecula, quod sequantur: abeuntibus enim aliis alia succedunt. *Perfectus Deus, perfectus homo*, idest verus Deus, & verus homo ex anima rationali, & non ut Apollinaris haereticus dixit primum, quasi Deitas pro anima fuisset in carne Christi; postea cum per

(*a*) In codice: supra citato additur *suum*.

(*b*) Ibidem *in ipsius Christi persona*.

(*c*) Ibidem *ita Psalmus de*.

(*d*) Auctor hujus Expositionis aperte hic necessitatem sumit pro *coactione*, indicans Deum Patrem generare Filium, sed voluntate: quamvis, ut mox subdit, generet illum naturâ, atque adeo necessario.

(*e*) In codice: *quia Mater, quae genuit, & virgo ante partum, & virgo post partum permansit*.

(*f*) Deest ibid. integra haec periodus: *saecula enim &c.* usque ad *succedunt* exclusive. Porro haec alia additur: *Deus & homo Christus. Deus unus Dei Filius, & ipse Virginis Filius: quia dum Deitas in utero Virginis humanitatem assumpsit; & cum ea per portam Virginis, integram, & illaesam, nascendo Mundum ingressus est Virginis Filius, & hominum* (f. *homo*) *quem assumpsit*.

per Evangelicam auctoritatem fuisset convictus, dixit: *Habuit quidem animam, quae vivificavit corpus, sed non rationalem*. Et e contrario iste dicit, qui Catholice sentit: *Ex anima rationali & humana carne subsistens*, idest plenus homo, atque perfectus. *Aequalis Patri secundum Divinitatem, minor Patre secundum humanitatem*, idest secundum formam servi, quam adsumere dignatus est. *Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed unus est Christus*. Idest duae substantiae in Christo, Deitas & humanitas, non duae personae, sed una est persona (*a*). *Unus autem non conversione divinitatis in carnem, sed adsumtione humanitatis in Deum*. Idest non quod divinitas, quae incommutabilis est, sit conversa in carnem, sed ideo unus, eo quod humanitatem adsumsit, coepit esse, quod non erat, & non amisit, quod erat: coepit esse homo, quod antea non erat; non amisit Deitatem, quia (*b*) incommutabilis in aeternum permanet. *Unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae*. Idest divinitas incommutabilis cum homine, quem adsumere dignata est, sicut scriptum est: *Verbum tuum, Domine, in aeternum permanet*, idest divinitas cum humanitate, ut diximus, duas substantias, unam personam esse in Christo; ut sicut ante adsumtionem carnis aeterna fuit Trinitas, ita post adsumtionem humanae (*c*) naturae vera maneat Trinitas, ne propter adsumtionem humanae carnis dicatur esse quaternitas, quod absit a Fidelium cordibus, vel sensibus dici, aut cogitari, *cum ita, ut supra dictum est, & unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate veneranda sit. Nam sicut anima rationalis, & caro unus est homo, ita Deus & homo, unus est Christus*. Etsi Dei Filius nostram luteam, & mortalem carnem nostrae conditionis adsumserit (*d*), sed tamen se nullatenus inquinavit, aut naturam (*e*) Deitatis mutavit; quia si Sol, aut ignis aliquid immundum tetigerit, quod tangit, purgat, & se nullatenus (*f*) coinquinat, ita Deitas sarcinam, quam ex nostra humanitate adsumsit, nequaquam coinquinavit, sed nostrae naturae carnem, quam adsumsit, purgavit, & a maculis, & sordibus pecca-

Una in Christo persona, & duae naturae.

(*a*) Ibidem: *Idem Dei Filius, sicut supra diximus, ut Deitas, & humanitas in Christo, Dei Patris pariter & Virginis Filio.*
(*b*) Ibidem *immutabilis*: item deinceps.
(*c*) Ibidem *carnis humanae*.
(*d*) Ibidem *nostrae Redemptionis conditionem assumpsit*.
(*e*) Ibidem *neque naturam Deitatis*.
(*f*) Ibid. *& se nullatenus eo coinquinat*.

peccatorum, ac vitiorum expiavit, ficut Efaias ait: *ipfe infirmitates noftras accepit, & aegrotationes portavit*. Ad hoc fecundum humanitatem natus eft, ut infirmitates noftras acciperet, & aegrotationes portaret, non quod ipfe infirmitates, vel aegrotationes in fe haberet, quia falus mundi eft, fed ut eas a nobis tolleret, dum fuae facrae paffionis (*a*) gratiam, & Sacramenta chirographo ademto Redemtionem pariter, ac falutem animarum nobis condonaret. *Qui paffus eft pro falute noftra*, ideft fecundum id, quod pati potuit, quod eft fecundum naturam humanam; nam fecundum divinitatem Dei Filius impaffibilis eft. *Defcendit ad Inferos* (*b*), ut Protoplaftum Adam, & Patriarchas, & Prophetas, & omnes juftos, qui pro originali peccato ibidem detinebantur, liberaret, & de vinculo ipfius peccati abfolutus de eadem captivitate, & infernali loco, fuo fanguine redemptos ad fupernam patriam, & ad perpetuae vitae gaudia revocaret. Reliqui vero, qui fupra (*c*) originali peccato principalia crimina commiferunt, ut afferit Scriptura, in poenali Tartaro remanferunt, ficut in perfona Chrifti dictum eft per Prophetam. *Ero mors tua, o mors*, ideft morte fua Chriftus humani generis inimicam mortem interfecit, & vitam dedit. *Ero morfus tuus, Inferne*. Partem momordit infernum pro parte eorum, quos liberavit, partem reliquit pro parte eorum, qui pro principalibus criminibus in tormentis remanferunt. *Surrexit a mortuis, primogenitus mortuorum*. Et alibi Apoftolus dicit: *Ipse primogenitus ex multis Fratribus*, ideft primus a mortuis refurrexit. *Et multa corpora Sanctorum dormientium cum eo surrexerunt*, ficut Evangelica auctoritas dicit; fed ipfe, qui caput eft, prius; deinde qui membra funt, continuo. Poftea *ascendit ad Coelos*, ficut Pfalmifta ait: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem*. ideft humanam naturam, quae prius fub peccato venumdata fuit, & captiva, eamdemque (*d*) redemtam, captivam duxit in coeleftem altitudinem, & ad Coeleftis Patriae Regnum fempiternum, ubi antea non fuerat, & collocavit in gloriam fempiternam. *Sedet ad dexteram Patris*, ideft profperitatem paternam, & in eo honore, quod Deus eft. *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos*. Vivos dicit eos, quos tunc adventus Dominicus in corpore viventes invenerit, & mortuos jam antea fepultos. Et aliter dicit, vivos juftos, & mortuos peccatores. *Ad*

C. 53. v. 4.

Chriftus aegritudines peccatorum fanavit, non in fe habuit.

a

b

c

Ofee 13. v. 14.

Apoc. 1. v. 5.

Math. 27. v. 52.

Eph. 4. v. 8.

d

Ejus Regnum.

(*a*) Ibid. *gratia, ac facramento, chirographo ademto &c.*
(*b*) Ibidem *ad inferna*.
(*c*) Ib. *reliqui, qui fupra originale peccatum*.
(*d*) Ibid. *Eaque Redemptio*.

Ad cujus Adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam; qui vero mala, in ignem aeternum. Haec est Fides Catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.

F I N I S.

PHOENIX

EST (*a*) locus in primo felix oriente remotus, *a*
Qua patet aeterni janua celsa poli:
Nec tamen aestivos, hiemisque propinquus ad ortus:
Sed qua sol verno fundit ab axe diem. Loci, quo la Phoenix habitat, descriptio.
Illic planicies tractus diffundit apertos:
Nec tumulus crescit, nec cava vallis hiat.
Sed nostros montes, quorum juga celsa putantur,
Per bis sex ulnas eminet ille locus.
Hic solis nemus est, & consitus arbore multa
Lucus perpetuae frondis honore viret.
Cum Phaëthontaeis flagrasset ab ignibus axis,
Ille locus flammis inviolatus erat.
Et cum diluvium mersisset fluctibus orbem,
Deucalioneas exuperavit aquas.
Non huc exangues morbi, non aegra senectus
Nec mors crudelis, nec metus asper adit.
Nec scelus infandum, nec opum vesana cupido,
Aut Mars, aut ardens caedis amore, furor.
Luctus acerbus abest, & egestas obsita pannis,
Et curae insomnes, & violenta fames.
Non ibi tempestas, nec vis furit horrida venti,
Nec gelido terram rore pruina tegit:
Nulla super campos tendit sua vellera nubes,
Nec cadit ex alto turbidus humor aquae.
Sed fons in medio est, quem Vivum nomine dicunt,
Perspicuus, lenis, dulcibus uber aquis:
Qui semel erumpens per singula tempora (*b*) mensum *b*
Duodecies undis irrigat omne nemus.

B b Hic

(*a*) Hoc carmen de Phoenice vulgo adscribitur Lactantio, cujus in scribendo leporem, & elegantiam praeseferre videtur. Sunt tamen nonnulli, licet pauci, inter quos Caspar Barthius, qui malunt Venantio Fortunato esse attribuendum. Verum nullus Ms. codex, saltem ex iis, quos in manibus habuimus, illud Fortunato, ceu Auctori suo, assignandum ostendit. Praeterea perpetuus orationis nitor, ac lepos, nullis barbaris vocibus inquinatus, & aspersus (quod vix diu abest a Fortunato nostro) videtur secus suadere. Quocirca vel Casp. Barthius sententiam postea videtur mutasse, *melioris aevi partum* esse suspicans Advers. lib. LVI. cap. 12. Ipsum nos tamen adtexuimus huic nostrae editioni, ne quid eorum, quae Venantio Fortunato a nonnullis attribuuntur, in ea desideraretur.

(*b*) Vide, quae de hac voce adnotavimus ad carmen 9. lib. 3.

Hic genus arboreum procero ſtipite ſurgens,
Non lapſura ſolo mitia poma gerit.
Hoc nemus, hos lucos avis incolit unica Phoenix,
Unica, ſed vivit morte refecta ſua.
Paret, & obſequitur Phoebo memoranda ſatelles.
Hoc natura parens munus habere dedit.
Lutea cum primum ſurgens aurora rubeſcit,
Cum primum roſea ſydera luce fugat,

Phoenicis erga Solem obſequium.

Ter quater illa pias immergit corpus in undas,
Ter quater e vivo gurgite libat aquam.
Tollitur, ac ſummo conſedit in arboris altae
Vertice, quae totum deſpicit una nemus.
Et converſa novos Phoebi naſcentis ad ortus
Expectat radios, & jubar exoriens.
Atque ubi ſol pepulit fulgentis limina portae,
Et primi emicuit luminis aura levis;
Incipit illa ſacri modulamina fundere cantus,
Et mira lucem voce ciere novam.

Ejus cantus ſuavitas.

Quam nec Julaeae voces, nec tibia poſſit
Muſica Cirrhaeis aſſimilare modis.
Sed neque olor moriens imitari poſſe putatur.
Nec Cillenaeae fila canora lyrae.
Poſtquam Phoebus equos in aperta refudit olympi,
Atque orbem totum protulit uſque means:
Illa ter alarum repetito verbere plaudit,
Non errabilibus nocte, dieque ſonis.
Atque eadem celeres etiam diſcriminat horas,
Igniferumque caput ter venerata, ſilet.
Antiſtes nemorum, & luci veneranda ſacerdos,
Et ſola arcanis conſcia, Phoebe, tuis:

Ut ſenem ſe renovet, diſcedit in Syriam.

Quae poſtquam vitae jam mille peregerit annos,
Ac ſe reddiderint tempora longa gravem,
Ut reparet, laſſum ſpatiis urgentibus, aevum
Aſſueti nemoris dulce cubile fugit.
Cumque renaſcendi ſtudio, loca ſancta reliquit,
Tunc petit hunc orbem, mors ubi regna tenet.
Dirigit in Syriam celeres longaeva volatus,
Phoenicis nomen cui dedit ipſa vetus.
Secretoſque petit deſerta per avia lucos,
Hic ubi per ſaltus ſylva remota latet.

Tum

Tum legit aerio ſublimem vertice palmam ,
    Quae gratum (*a*) Phoenix ex ave nomen habet . *a*
Quam nec dente nocens animal perrumpere poſſit ,
    Lubricus aut ſerpens , aut avis ulla rapax .
Tum ventos claudit pendentibus Aeolus antris ,
    Ne violent flabris aëra purpureum :
Neu concreta Noto nubes per inania coeli
    Summoveat radios Solis , & obſit avi .
Conſtruit inde ſibi ſeu nidum , ſive ſepulchrum , Ibi nidum ſibi ſtruit.
    Nam perit , ut vivat , ſe tamen ipſa creat .
Colligit hinc ſuccos , & odores divite ſylva ,
    Quos legit Aſſyrius , quos opulentus Arabs .
Quos aut Pygmaeae gentes , aut India carpit ,
    Aut molli generat terra Sabaea ſinu ,
Cinnama dehinc , auramque procul ſpirantis amomi
    Congerit , & miſto balſama cum folio .
Non caſiae mitis , nec olentis vimen acanthi ,
    Nec thuris lacrymae , guttaque pinguis abeſt .
His addit teneras nardi pubentis ariſtas ,
    Et ſociat mirrhae paſcua grata nimis .
Protinus in ſtrato corpus mutabile (*b*) nido , *b*
    Vitalique thoro membra quieta locat .
Ore dehinc ſuccos membris circumque , ſupraque
    Injicit , exequiis immoritura ſuis .
Tunc inter varios animam commendat odores ,
    Depoſiti tanti nec timet illa fidem .
Interea corpus , genitali morte peremptum ,
    Aeſtuat , & flammas parturit ipſe calor . Crematur.
Aerioque procul de lumine concipit ignem ,
    Flagrat , & ambuſtum ſolvitur in cinerem .
Hos velut in maſſam cineres in morte coactos
    Conflat , & effectum ſeminis inſtar habet .
Hinc animal primum ſine membris fertur oriri , Renaſcitur ex ſuis cineribus .
    Sed fertur vermis lacteus eſſe color .
Crevit in immenſum ſubito cum tempore certo ,
    Seque ovi teretis colligit in ſpeciem .

(*a*) Palma ſcilicet , Graece Φοῖνιξ appellatur .

(*b*) Plura de his vide apud Herodotum l.2. Hiſt. n.72.

Inde reformatur, qualis fuit ante figura,
  Et Phoenix ruptis pullulat exuviis:
Ac velut agrestes, cum filo ad saxa tenentur,
  Mutari pennae (a) papilione solent.
Non illi cibus est nostro concessus in orbe,
  Nec cuiquam implumem pascere cura subest.
Ambrosios libat coelesti nectare rores,
  Stellifero teneri qui cecidere polo.
Hos legit, his mediis alitur in odoribus ales,
  Donec maturam proferat effigiem.
Ast ubi primaeva coepit florere juventa
  Evolat ad primas jam reditura domos.
Ante tamen, proprio quicquid de corpore restat,
  Ossaque vel cineres, exuviasque suas,
Unguine balsameo, myrrhaque, & thure soluto,
  Condit, & in formam conglobat ore pio.
Quam pedibus gestans contendit solis ad ortus,
  Inque ara residens, ponit in aede sacra.
Mirandam sese praestat, praebetque videnti,
  Tantus ibi decor est, tantus abundat honor.
Principio color est, qualis sub sydere coeli,
  Mitia quem croceo punica grana legunt.
Qualis inest foliis, quae fert agreste papaver,
  Cum pendens vestit sole rubente polus.
Hoc humeri, pectusque decens velamine fulgent,
  Hoc caput, hoc cervix, summaque terga nitent.
Caudaque porrigitur, fulvo distincta metallo,
  In cujus maculis purpura mista rubet.
Clarum inter pennas insigne est desuper, Iris
  Pingere ceu nubem desuper alta solet.

Al-

a Ejus cibus.

Renatae forma & venustas.

(a) Michael Thomasius sic legendum putat hunc distichum:

Ac velut agrestes cum filo ad taxa tenentur,
Mutari tineae papilione solent.

Namque, ait, videtur auctor hujusce Poematis imitari voluisse Ovidium, qui l. ultimo Metamorphos. loquens de hac eadem mutatione, inquit:

Quaeque solent canis frondes intexere filis
Agrestes tineae, res observata colonis,
Ferali mutent cum papilione figuram.

Scilicet tineae sunt vermes, e quibus serici papiliones enascuntur. Cum autem vermes hujusmodi ramis, ac frondibus fila sua innectant, atque illigent, ideo *taxa* pro *saxa* legendum esse putat,

Albicat inſignis miſto viridante ſmaragdo,
Et puro cornu gemmea cuſpis hiat.
Ingentes oculos credas, geminoſque hyacinthos,
Quorum de medio lucida flamma micat.
Aequatur toto capiti radiata corona,
Phoebei referens verticis alta decus.
Crura tegunt ſquamae, flavo diſtincta metallo,
Aſt ungues roſeus pingit honore color.
Effigies inter Pavonis miſta figuram
Cernitur, & miſtam Phaſidis inter avem
Magniciem, terris Arabum quae gignitur ales:
Vix aequare poteſt, ſeu fera, ſeu ſit avis.
Non tamen eſt tarda, ut volucres, quae corpore magno
Inceſſus pigros pergrave pondus habent.
Sed levis, & velox, regali plena decore,
Talis in aſpectu ſe exhibet uſque hominum.
Convenit Aegyptus tanti ad miracula viſus,
Et raram volucrem turba ſalutat ovans.
Protinus inſcalpunt ſacrato in marmore formam,
Et ſignant titulo remque, diemque novo.
Contrahit in coetum ſeſe genus omne volantum,
Nec predae memor eſt ulla, nec ulla metus.
Alituum ſtipata choro volat illa per altum,
Turbaque proſequitur, munere laeta pio.
Sed poſtquam puri pervenit ad aetheris auras,
Mox redit iſta, ſuis conditur ille locis.
Haec fortunatae ſortis, fatique volucris,
Cui de ſe naſci praeſtitit ipſe Deus.
Foemina, vel mas haec, vel neutrum ſit mage felix,
Felix, quae Veneris foedera nulla colit.
Mors illi Venus eſt, ſola eſt in morte voluptas:
Ut poſſit naſci, haec appetit ante (a) mori.

Caeterarum volucrum ergaPhoenicem obſequium.

Foelix ſors hujus avis, ſine Venere renaſcentis.

Ipſa

(a) Putant nonnulli hoc poema non a Chriſtiano Poeta, ſed potius ab Ethnico elucubratum fuiſſe: quod Phoenicem *Solis Sacerdotem* nominet, ac *nemus Phoebo ſacrum* commemoret. Sed jam aetate Fortunati ad elegantiam quandam, & leporem orationis, ſive ad imitationem veterum Poetarum ſolebant vel Chriſtiani Poetae Numinum falſorum nomina, & facta uſurpare. Id quod praeſtitit vel ipſe Fortunatus cum aliàs, tum c.2. lib.6. Mihi econtra videtur hoc carmen concinnatum ab aliquo Chriſtiano Poeta ad veritatem *Reſurrectionis* corporum, quae Ethnicis erat

Ipsa sibi proles, suus est pater, & suus haeres,
Nutrix ipsa sui, semper alumna sibi.
Ipsa quidem, sed non eadem, quia & ipsa, nec ipsa est,
Aeternam vitam mortis adepta bono.

erat incredibilis, commendandam. Certe vel a Venantio Fortunato l.1. c.15. tale exemplum adhibetur ad ostendendam renovationem Basilicae Burdegalensis, a Leontio restauratae post incendia, iis verbis:

Post cineres consumpta suos, tenuesque favillas,
Sic soles & Phoenix se renovare senex.
Ut nihil mirandum sit, vel ab alio Poeta idem exemplum adhibitum fuisse ad renovationem miram humanorum corporum, post cineres suos, & favillam, declarandam.

ADDENDA, ET EMENDANDA

IN NOTIS AD UNIVERSA OPERA VEN. FORTUNATI

IN PARTEM PRIMAM.

AD cap.I.lib.I. Ducem, qui commemoratur a Fortunato, hoc In carmine, interfuisse Dedicationi Basilicae S.Andreae, a Vitali Ravennensi exaedificatae, sive restauratae, Narsetem Comitem esse crediderim, qui a Justiniano Imp., ut notissimum est, missus in Italiam an.551. ad Ostrogotthos debellandos, Ravennae residere, & Basilicae, de qua hic sermo, Dedicationi interesse commode potuit. Idem Narses, revocatus Constantinopolim est anno 568., vel 567., uti censet Pagius ad hunc annum: quem excepit Longinus; qui primus missus in Italiam est cum Titulo, & honore *Exarchae*, & Ravennae resedit anno, ut videtur, 568., quo Langobardi in Italiam irrupere. Ex quibus intelligitur, tempus, quo Narses in Italia vixit, optime congruere cum eo, quo & Fortunatus Ravennae degebat: quo praesente existimamus, Basilicam Ravennensem dedicatam fuisse. Ipse Narses *Dux Italiae* nominatur a Greg. Turon. l.5. Historiae Francorum cap.20.: cujus proinde Personae, & Dignitati ea conveniunt, quae hic a Fortunato de illo commemorantur: *Dux nitet hinc armis &c.*

Ad cap.VII. lib.I. ad notam (*b*) versus finem, sic lege: *Reccaredo.... Athanagildi nepoti*. Hic enim Reccaredus, ut alibi adnotavimus, filius fuit Leuvichildi, seu Leuvigildi, qui Athanagildo patre vita functo, Regnum adeptus fuerat cum Leuva fratre suo, & Leuva morte extincto, totum ipse Regnum solus tenuit, ut legitur in epitom. Histor. Franc. n.63. A Leuvigildo itaque procreati Hermenegildus, qui pro Catholico dogmate Martyr obiit, a patre suo interfectus; & Reccaredus, qui paternum Regnum adeptus, gentem Wisigotthorum in Hispania, ejurata Ariana impietate, ad Catholicum de Filii divinitate dogma amplectendum convertit; de quo hic sermo est.

Ad cap.XI. lib.I. ad not. (*a*) sic lege: *a Greg.Turon. lib.1.c.28. Hist. Franc. passus refertur an.250. aut etiam post &c.*

Ad c.XI. lib.2. ad notam (*a*) pone *anno CCL.*

Ad

Ad cap.II. lib.III. ad notam (*l*) sic lege in medio: *Alter Eventius, sive Evantius memoratur a Gregor. lib.*10. *Histor. Franc. cap.*2., *qui legatus missus Constantinopolim a Childeberto, delatus Carthaginem, ibi populari in seditione est interfectus*.

Ad cap.XXXII. lib.III. ad notam (*a*) lege sic: *ut censet cl. Mabill.*

Ad cap.XVIII. lib.IV. ad notam (*c*), male pro *Mummolo*, irrepsit nomen *Mummuleni*. Ille enim Mummolus Eunius fuit, qui a Guntramno Rege donatus Patricii loco, & gradu, clarissimis postea partis victoriis, illum, quo auctus fuerat, honorem, multo reddidit, quam acceperat, illustriorem. Nam Langobardos, & Saxonas, in Galliam irrumpentes, magnis praeliis profligavit. Idem deinde, cum a Guntramno defecisset, & Gundovaldum fuisset sequutus (quem tamen ipsum deseruit postea, ac prodidit) jussu. Guntramni, occisus est, uti narrat Gregor. Tur.lib.VII. Hist. cap.39.

Ad cap.XXVI. lib.4. in codice ms. saeculi XV., quo usus est vir cl. Jacobus Morellius,Bibliothecae S.Marci Venetiis custos, versus 7. pag.150.,qui in Brovv.edit.& ms. codd. quibus usi sumus, mancus reperitur, sic suppletur:

Huc sapiens. stolidus, probus, improbus, atque superbus &c.

& versus 10. sic habet:

Dissimili merito sic trabit unanimes.

Ad cap.VII. lib.VI. ad notam (*bbb*) adverte, Narbonem non a Sidonio solum, sed a vetustioribus etiam Scriptoribus *Martium* appellari, & inter hos a Marco Tul. in Oratione pro Marco Fontejo: quod nomen Urbi illi attributum alii volunt, quod Cajus Caesar Colonos eo ex Martia legione deduxerit: alii vero (inter quos Vellejus Paterculus) quod illuc Colonia deducta sit sub Porcio & Martio Consulibus: a quo postremo *Narbo Martius* cognominatus fuerit: quod ejus forte opera in ea Colonia deducenda praestiterit. Quocirca Sidonius veterem ejus appellationem ad temporum suorum rationem, & fortunam accomodavit; id, quod haec ejus verba indicant: *Dum apud Narbonem, quondam Martius dictum, sed nuper factum moras necto &c.*

Ad cap.IV. lib.VII. nota (*bb*), lubet adnotare, quod didici ex monitu viri cl. & eruditissimi Iacobi Morellii, Biblitohecae S.Marci Venetiis Custodis. Scilicet in *Miscellaneis Observationibus Criticis in Auctores Veteres, & recentiores*, editis Amstelodami an.1732. 1751. Vol.5. Tom.1. pag.246. anonymus Auctor opinatur, sic esse legendum hunc versum Fortunati:

Ardennae, an Vosagi, Cervi, Capreae, Elicis, Uri.

Nam *Elicis* pro *Alicis*, (quem *Alcem* alii nominant, *Elecb* apud Germanos) a Fortunato scriptum existimat, & una additum *Urum*, ut duae simul bestiae, quae in Germaniae saltibus reperiuntur, & de quibus Caesar, ac vetera diplomata quaedam, simul junctae ab ipso memorentur. Sed juvat ipsa verba Anonymi referre: *Vides*, inquit, *bic* Alcem, *&* Urum *conjunctos, quos & Caesar conjunxit, & Diplomata... imo vero eaedem ferae, quas Diplomata memorant extitisse in Drentia, a Venantio. Vosago, monti Galliae, tribuuntur. Diploma alterum bas nominat*; cervos, ursos, *aut dicam potius*, uros capreas, apros, bestiasque insuper, quae Teutonica lingua *Elo*, aut *Schelo* appellantur.

Ad cap.I. lib.VIII., ubi Fortunatus loquens de B.Radegunde ait:*Regia lactineo commutans pallia cultu &c.*adnotari potest, haec optime convenire cum iis, quae leguntur in Regula S. Caesarii (quam Radegundis sequebatur) n.42: *tinctura in Monasterio nulla alia fiat, nisi laja, & lactina: quia aliud bumilitati Virginum non oportet*.

In iisdem observat., de quibus supra, Petrus Scriverius in epistola ad Rosveydum, vult nomine *vestis Catacliftae*, de qua Fortunatus lib.3. de Vita S. Martini pag.447.,indicari genus vestis *stragulae niveae, ac lotae*, inquiens: *stragulae vestis genus Catacliton est, ut ad Afrum illum jampridem viri docti adnotarunt*. Usus scilicet antea fuerat testimonio Apuleii Mi-

Milesiae narrantis: *veste nivea* , *& Cataclista praenitens sequebatur chorus* . Idem vocem *effora* , qua utitur Fortunatus eodem in loco , interpretatur *extantem* , sive *prominentem*, dicens: Ἐκφορα. *Ecphora proprie apud Architectos projectura est* Mutilorum *quos hodierni Architecti* Corvos *vocant* . Confer haec cum iis , quae nos adnotavimus ad eundem locum Fortunati , ac utra videntur esse meliora , lector sibi deligat .

IN PARTEM SECUNDAM.

Ad vitam S. Radegundis pag.83., adnota plurimum adlaborasse cl.Mab.,ac Bollandistas, quo nodum illum exsolverent de divortio B.Radegundis a conjuge suo Chlotario inconsulto , &c , uti videtur , invito : ac Mabill. quidem multa proponere , nihil tamen certi affirmare : Bollandistas vero , eo propendere, ut existiment, illius temporis Episcopos Galliae , minus scientes , sive peritos legum Ecclesiasticarum fuisse . Verum non hoc videtur de B.Medardo affirmari posse, qui Radegundi petenti , ut velum sibi imponeret , continuo rejecit illud Ap. praecipientis , ut: *quae ligata est viro , non quaerat dissolvi* . Quocirca mallem B.Medardum , cui bene perspecta erat egregia pietas , ac sanctitas B. Radegundis, nihil dubitasse, quin ex voluntate Dei , ac nutu , qui nuptiarum ut auctor , ita Dominus, & arbiter est , quaereret eadem solvi a nuptiarum vinculo , ut magis Deo ipsi placeret. Quocirca non ante ille acquievit , quam B.Radegundes dixisset: *si me consecrare distuleris , & plus hominem , quam Deum timueris , de manu tua a Pastore ovis anima requiretur* . Quibus verbis permotus S. Pontifex videtur credidisse , non tam se solvere , quam Deum separare , quod conjunxerat . Ex hujusmodi tamen singularibus exemplis nihil praejudicii firmitati nuptiarum afferri potest .

Ad Vitam S Medardi Episcopi nu.1. ad finem , advertat lector Fortunatum ibi loqui de gratia sanctitatis, quae nullius Gentis aut Familiae , vel fortunae propria , ac singularis est , cum nemo *sanctificetur* , nisi in Christo Jesu , apud quem *non est Judaeus*, *neque Graecus*: *non est Servus neque liber*. *&c*. sed *ipsa volentibus cunctis generalis ostenditur* ; ita tamen ut *voluntas praeparetur a Domino* . *Ipse est enim*, ut ait Apostolus, *qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate*. Lege ipsum Fortunatum in Expositione Orationis Dominicae ad illa verba *fiat voluntas Tua* .

IN-

INDEX GENERALIS

RERUM, AC NOMINUM

QUAE IN NOVA HAC EDITIONE OPERUM

VENANTII FORTUNATI CONTINENTUR.

Numerus prior indicat paginam: litterae p. 1., & p. 2. *partem primam, & secundam hujusce editionis significant: littera* n. *notas adjectas universis Op. ipsius Fortunati.*

 Al.

S. Joan-

SS.Mau-

Pal-

Se-

S.Vi-

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro S. P. Apostolici.

F. Xaverius Passari Archiep. Larls. Vicesgerens.

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Maria Mamachius Ord. Praedicat. Sac. Pal. Apost. Magister.